BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

Campania de Promovare a Culturii este susţinută şi realizată în cooperare cu Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional.

Colecţia „Biblioteca pentru toţi" merge mai departe. După ce, mai bine de trei ani, „Biblioteca pentru toţi" a făcut recurs la România şi la valorile literaturii române, pledează, începând de astăzi, pentru literatura străină, într-o serie cu totul excepţională. Ne propunem ca, săptămână de săptămână, să vă oferim cărţile celei mai prestigioase colecţii din lume, colecţia „Nobel". Marii scriitori care au obţinut, din 1901, Premiul Nobel pentru Literatură şi cele mai importante cărţi ale lor vor face parte acum din „Biblioteca pentru toţi". În fond, recursul nostru nu se schimbă, rămâne acelaşi recurs la valoare, la marile opere ale literaturii universale.
Marius Tucă - Jurnalul Naţional

NADINE GORDIMER

Nimeni alături de
Traducere din limba engleză de Antoaneta Ralian
Cronologie şi prefaţă de Ioana Bâldea Constantinescu
EDITURA ART

Nadine Gordimer, None to Accompany Me Copyright © 1994 by Felix Licensing BV
Editura ART, 2012,
pentru prezenta ediţie Credit foto: © The Nobel Foundation

JURNALUL NATIONAL
Date despre colecţia BIBLIOTECA PENTRU TOŢI:

Director: Marius Tucă

Director general: Dan Matiescu

Coordonator colecţie: Ana-Maria Vulpescu

www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

EDITURA ART

GRUPUL EDITORIAL ART Comenzi - Cartea prin poştă C.P 22,0.R 84, cod 062650, sector 6, Bucureşti Comenzi - online www.editura-art.ro
Redactor: Georgiana Paraschiv Tehnoredactor: Florin Paraschiv

Tipărit la Radin Prinţ, prin reprezentantul pentru România 4 Colours Advertising, www.4colours.ro

QRadin prinţ Colours
^^^ Advertisina

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

GORDIMER, NADINE
Nadine Gordimer;
trad. de Antoaneta Ralian. - Bucureşti: Art, 2012
ISBN 978-973-l24-758-8 I. Ralian, Antoaneta (trad.)
821.111(680)-31=135.1

Cronologie

20 noiembrie 1923 - se naşte la Springs, Transvaal, în Africa de Sud, Nadine Gordimer, fiica lui Isidore, bijutier evreu din Lituania, şi a lui

Nan Gordimer, născută Myers, de origine britanică. în timp ce tatăl e prea puţin sensibil la realităţile discriminării rasiale, Nan Gordimer se implică activ în susţinerea drepturilor populaţiei de culoare, înfi- inţează o creşă pentru copiii acestora şi îşi manifestă deschis, faţă de fiica ei, compasiunea pentru victimele apartheid-ului. O grijă excesivă o face să opteze pentru educarea lui Nadine aproape exclusiv în mediul familial. Cu excepţia anilor petrecuţi într-un internat catolic, autoarea e izolată de generaţia ei, fapt care duce la o maturizare vremelnică şi la conturarea unei firi introvertite.
1937 - Apare prima povestire a autoarei, The Questfor Seen Gold (Goana după aurul aparent), publicată de Childrens Sunday Express şi urmată, la puţin timp, de un al doilea text, Come Again Tomorrow {întoarce-te mâine), apărută în revista Forum.
1948- Se mută la Johannesburg, unde locuieşte şi în prezent, după ce studiază, timp de un an, la Witwaterstrand University. Scrie asiduu.
1949- Se căsătorește cu Gerald Gavron. Publică, în mai multe reviste locale, povestiri pe care le strânge într-o primă culegere de proză, Face to Face (Faţă-n faţă).
1950 - Se naşte fiica autoarei, Oriane.
1951 - începe colaborarea de lungă durată a lui Nadine Gor- dimer cu The New Yorker, care-i publică o primă povestire, A Watcher of the Dead {Unpaznic al celor morţi). începe să frecventeze un mediu literar cu vederi politice anti-apart- heid, patronat de Lulu Friedman, soţia unui cunoscut om politic şi editoarea lui Gordimer.
1952 - Nadine Gordimer publică un nou volum de proză scurtă, The Soft Voice of the Serpent (Glasul mieros al şarpelui). Pe 28 august, divorţează de Gerald Gavron.
1953 - Apare primul roman semnat Nadine Gordimer: The Lying Days {Zilele minciunii).
1954- Se recăsătorește cu Reinhold Cassirer, un refugiat evreu care pune bazele filialei sud-africane a celebrei case de licitaţii Sotheby's. Gordimer va caracteriza mariajul lor drept „o căsnicie minunată".
1955- Se naşte fiul autoarei, Hugo, viitor producător newyorkez de filme. Gordimer a colaborat cu el la realizarea a două documentare.
1956 - Apare colecţia de proză scurtă Six Feet of the Country {Şase picioare de ţara).

1958 - Publică romanul A World of Strangers (O lume de străini), „cel mai puţin sud-african dintre romanele mele", în descrierea autoarei. Romanul e interzis în Africa de Sud timp de doisprezece ani.
1960 - Arestarea prietenei autoarei, Bettie du Toit, şi sângerosul Masacru de la Sharpeville, din 21 martie, când poliţia sud-africană deschide focul asupra demonstranţilor de culoare, duc la intrarea activă a lui Nadine Gordimer în politica de susţinere a victimelor apartheid-ului.
Cronologie
Apare un nou volum de proză scurtă, Friday's Footprint {Urma lui Vineri).
1961 - I se acordă premiul W.H. Smith Commonwealth Literary Award, prima distincţie importantă obţinută de prozatoare.
1962 - începe procesul lui Nelson Mandela. Nadine Gordimer leagă o strânsă prietenie cu avocaţii acestuia, Bram Fischer şi George Bizos.
1963 - Publică Occasion for Loving (<Oportunitate amoroasă), în care se conturează clar viitoarele teme predilecte ale autoarei - iubirea şi implicarea politică.
1966 - Scrie The Late Bourgeois World {Defuncta lume burgheză), roman a cărui publicare e suspendată de către guvernul sud-african timp de zece ani.
1970 - Nadine Gordimer publică romanul^ GuestofHonour {Un oaspete de onoare), nominalizat imediat la James Tait Black Memorial Prize.
1971 - I se acordă James Tait Black Memorial Prize.
1974 - Primeşte pentru The Conservationist {Ecologistul) prestigiosul Booker Prize, pe care îl împarte cu Stanley Middleton.
1975 -l se acordă Central News Agency Literary Award pentru prima dată. Gordimer va mai fi laureată a acestui premiu în 1980 şi 1991.
1976 - Apare o nouă culegere de proză scurtă, Some Monday For Sure {Cu siguranţă într-o luni). Franţa îi acordă distincţia Grand Aigle d'Or. E nominalizată la Orange Prize, dar refuză, deşi ajunge

pe lista scurtă, pe motivul criteriilor discriminatorii de selecţie - Orange Prize fiind o distincţie rezervată exclusiv prozei feminine.
/ Cronologie
1979 - Apare Burger's Daughter {Fiica lui Burger), un omagiu dedicat lui Bram Fischer, unul dintre avocaţii lui Nelson Mandela şi un apropiat al lui Gordimer. Romanul e interzis la o lună după publicare.
1980- Publică^ Soldier's Embrace {Sărutul unui soldai), proză scurtă.
1981 -l se acordă bursa Scottish Arts Council Neil M. Gunn. Publică July's People {Oamenii luijuly), interzis şi cenzurat inclusiv sub guvernarea post-apartheid.
1982 - Primeşte, în Statele Unite, Modern Language Asso- ciation Award.
1984 - Apare volumul de povestiri Something Out Viere {E ceva acolo).
1985 -l se acordă premiile Malaparte (Italia) şi Nelly Sachs (Germania).
1986 - Publică romanul A Sport ofNature {Sport al naturii), distins, un an mai târziu, cu Anisfield-Wolf Book Award. Depune mărturie în favoarea a 22 de militanţi politici pentru drepturile negrilor în celebrul Delmas Treason Trial. Implicarea ei în mişcarea anti-apartheid e din ce în ce mai puternică - Nadine Gordimer participă la demonstraţii şi ascunde lideri ai Congresului Naţional African daţi sub urmărire în locuinţa ei din Johannesburg.
1990 - Apare My Son's Story {Povestea fiului meu). începând cu anii '90, Nadine Gordimer se implică activ în campaniile de conştientizare a riscurilor HIV/SIDA. Devine membru fondator al Congresului Autorilor Sud-Africani. Nelson Mandela este eliberat din închisoare. Unul dintre primii oameni pe care cere să-i vadă, imediat după eliberare, este Nadine Gordimer.
1991 - I se acordă Premiul Nobel pentru scrierile sale „de un epic magnific", care, urmând idealul descris de Alfred Nobel însuşi, „au adus beneficii umanităţii".
1994 - Publică None to Accompany Me (.Nimeni alături de mine). Pe 10 mai, Nelson Mandela e ales preşedinte al Republicii Sud-Africane.

1996 - I se acordă Premiul Internaţional Botev.
1998 - Publică The House Gun {Arma din casă).
2001 - Publică romanul The Pickup {Pickup-ul), nominalizat la Booker Prize. Pe 18 octombrie moare Reinhold Cassirer.
2002 - Commonwealth Writers' Prize pentru cea mai bună carte africană i se acordă lui Nadine Gordimer pentru The Pickup.
2005- Publică Get A Life {Construieşte -ţi o viaţă), roman în care se regăsesc elemente din biografia lui Reinhold Cassirer.
2006- Nadine Gordimer e atacată de o bandă de hoti în casa ei dinjohannesburg. Locuinţa e vandalizată. Ronald Suresh Roberts publică o biografie neautorizată a autoarei, contestată de aceasta.
2007- In Franţa, i se acordă Legiunea de Onoare.
2012 - Publică No Time Like Present {Niciun timp ca prezentul), în care explorează existenţa unui cuplu mixt rasial, reunind, astfel, în cheie simbolică, toate marile teme ale literaturii ei.
Discursul lui Nadine Gordimer la Banchetul Nobel, 10 decembrie 1991
Majestăţile Voastre, Alteţele Voastre Regale, Excelenţele Voastre, colegi laureaţi, doamnelor şi domnilor,
Fiica de şase ani a unui prieten de-al meu, auzindu-l pe tatăl său spunându-i cuiva că am primit Premiul Nobel, 1-a întrebat dacă l-am mai primit vreodată şi înainte. El i-a răspuns că un asemenea premiu îl iei doar o singură dată în viaţă, la care fetiţa s-a gândit o clipă şi a zis: „O, deci e ca varicela!"
Ei bine, Flaubert a spus că onorurile dezonorează un scriitor şi Jean-Paul Sartre a refuzat această onoare aparte, dar dacă este un blestem ori o boală, nimeni nu poate s-o spună. Oricum, ca primitoare a acestui premiu, la acest dineu festiv, găsesc premiul mai plăcut şi mai mulţumitor decât varicela, acum, când în viaţa mea am trecut prin ambele experienţe.
Dar fetiţa nu a greşit chiar cu totul. Scrisul este cu adevărat un fel de boală în felul în care este cea mai solitară şi introspectivă ocupaţie. Noi, scriitorii, nu avem parte de încurajare şi de camaraderie aşa cum o vedem la persoanele care lucrează în echipă. Nu avem nici orchestră, poetul cântă fară acompaniament, iar

prozatorii nu au o baghetă care să-i dirijeze, fiecare cu un instrument propriu caută să găsească armonia sau completa dizarmonie. Noi trebuie să trăim exclusiv pentru a produce substanţa care este opera noastră, dar trebuie să lucrăm singuri. Prin paradoxala singurătate interioară, scrisul nostru este ceea ce Roland Barthes numea „acţiunea esenţială" îndreptată asupra oamenilor printre care trăim şi către lume, este mâna întinsă cu tot ce avem mai bun de dăruit.

Când am început să scriu, ca o persoană foarte tânără într-o societate riguros rasistă şi apăsător colonială, am simţit, ca mulţi alţii, că trăiesc la marginea lumii ideilor, a imaginaţiei şi frumuseţii. Acestea, găsindu-şi formă în ficţiune, teatru, pictură şi sculptură erau foarte închise faţă de ceea ce în ţinuturile îndepărtate era denumit „teritorii de peste mări". Era visul contemporanilor mei, albi şi negri, să călătorească acolo ca unic mijloc de a pătrunde în lumea artiştilor. Bariera culorii pielii - folosesc această imagine veche şi concretă a rasismului - era ca poarta legii din parabola lui Kafka, închisă oricărui solicitant pentru întreaga lui viaţă, fiindcă nu înţelegea că numai el singur şi-o poate deschide. Asta ne-a făcut să înţelegem că pentru a găsi lumea trebuie să pătrundem mai întâi pe deplin în lumea noastră. Aveam de intrat complet, pentru început, în tragedia locului nostru de baştină.

Dacă premiile Nobel au un sens special, acela este faptul că duc mai departe acest înţeles. In eclectismul lor global, aceste premii recunosc că nu o singură societate, nu o singură ţară sau un continent pot fi bănuite că au creat adevărata cultură a lumii. A fi printre laureaţi, în trecut şi acum, înseamnă a fi parte a aceleiaşi lumi.

Din Les Prix Nobel. The Nobel Prizes 1991,
Editor Tore Frängsmyr, [Nobel Foundation], Stockholm, 1992
Copyright © The Nobel Foundation 1991
Traducere de Horia Gârbea

Discurs de prezentare al profesorului Sture Allen, secretar permanent al Academiei Suedeze

Majestăţile Voastre, Alteţele Voastre Regale, doamnelor şi domnilor, „Arta este de partea celor năpăstuiţi", scrie Nadine Gordimer într-unui dintre eseurile sale, îndemnându-ne să ne gândim mai bine

înainte de a abandona această idee eretică despre libertatea artei. „Dacă arta este libertate, se întreabă scriitoarea, cum ar putea exista ea în prezenţa opresiunii?"
Nadine Gordimer este de acod cu laureatul de anul trecut, Octavio Paz, în postularea importanţei de a recâştiga sensul cuvintelor ca prim pas al operaţiunii critice. Ea avusese curajul să scrie ca şi cum cenzura nu ar fi existat şi de aceea şi-a văzut cărţile anatemizate din când în când.
Mai presus de orice, a plasat oamenii, bărbaţii şi femeile luaţi individual, care au cucerit-o şi care s-au lăsat cuceriţi de ea. Sunt vieţile lor, raiul şi iadul acestora, lucrurile care
0 captivează. Realitatea exterioară este mereu prezentă, dar întregul proces istoric se cristalizează prin personajele sale.
Transmiţând cititorului sensul puternic al autenticităţii Şi făcând-o cu întreaga relevanţă a omenescului, ea scoate la lumină condiţiile de viaţă extrem de complicate şi absolut inumane din lumea discriminării rasiale. Ea simte responsabilitate politică şi nu se fereşte de consecinţele ei, dar nu
sa s~° tulbure în calitatea sa de scriitoare: textele sale nu

sunt agitatorii, propagandistice. Şi totuşi, lucrările ei şi profunzimea lor contribuie la modelarea realităţii.
Intr-unul dintre cele mai importante romane ale sale, o întâlnim pe Maureen, făcând parte din cea mai puternică familie, care, cu ajutorul băiatului lor, părăseşte lupta, găsin- du-şi refugiul în satul natal. Aici, treptat, condiţiile de viaţă, limbajul şi relaţiile de fiecare zi devin de neîndurat. Intr-o zi, Maureen observă un elicopter care aterizează. Nu ştie dacă el aduce prieteni sau duşmani, dar, cu o groază nespusă, îşi părăseşte coliba şi începe să fugă îndepărtându-se de zgomotul lui. Aleargă tot mai repede şi mai nestăvilit. Aleargă cu toată încrâncenarea. Aleargă pentru supravieţuirea ei, duşmană a tuturor responsabilităţilor.
Aceasta este scena finală a romanului. Mai are ea vreo alternativă înainte? Sau acesta a fost sfârşitul sfârşitului? Pentru Maureen şi ceea ce o aşteaptă, viitorul pare a se constitui în opusul utopiei, într-o

distopie. Nu este unica viziune a lui Nadine Gordimer, dar este una pe care ea găseşte necesar s-o expună.
In acest chip arta şi etica se îmbină.
Oamenii sunt mai importanţi decât principiile. O fiinţă umană nu poate rămâne neimplicată. Nimeni nu este în stăpânirea tuturor calităţilor şi nimeni nu are monopolul răutăţilor. Ironia nu trebuie stârnită. Copiii sunt bucuroşi să fie imparţiali. Puterea dragostei poate muta munţii.
Gânduri şi impresii precum acestea sunt relevate de romane precum: Un oaspete de onoare, Conservatorul, Fiica lui Burger, Oameni din iulie, Povestea fiului meu. Totuşi, în chipul în care ne captează în romanele ei, Nadine Gordimer dezvoltă o pătrunzătoare descriere a personajului, o solidaritate cu el şi forţa frazării precise şi în povestiri scurte din culegeri precum La şase paşi de ţară, şi de încă netradusele [în suedeză, n. trad.] îmbrăţişarea soldatului şi Undeva departe.
Prezentare / 17
Majestăţile Voastre, Alteţele Voastre Regale, doamnelor şi domnilor, este remarcabil felul în care adesea, prin instinctul ei artistic, autoarea reuşeşte să imprime un cerc de foc pe pagină.
Stimată domnişoară Gordimer,
Acum nouăzeci de ani, motivaţia premiului cuprindea „calităţile deopotrivă ale inimii şi intelectului". Această formulă nu se aplică mai puţin astăzi, când Academia Suedeză atribuie conceptului criteriului valorii literare ieşite din comun şi o parte însemnată din ceea ce reprezintă existenţa în folosul umanităţii, în spiritul valorilor umane şi libertăţii despre care vorbeam. Este privilegiul şi bucuria mea ca în numele Academiei Suedeze să vă adresez cele mai calde felicitări pentru Premiul Nobel pentru Literatură 1991 şi să vă invit să primiţi acest Premiu din mâinile Majestăţii Sale, Regele.
Din Nobel Lectures, Literature 1991-1995,
Editor Sture Allen, World Scientific Publishing Co.,
Singapore, 1997
Copyright © the Nobel Foundation 1991
Traducere de Horia Gârbea

Stranietatea asumată a lui Nadine Gordimer

Nadine Gordimer are 89 de ani. Avea 68 când i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură. 15, când a publicat primul fragment de proză scurtă. 9, când a început să scrie. Sunt cifre evocatoare, poate, pentru ceea ce înseamnă o viaţă literalmente transformată în materie ficţională distinctă, profund amprentată de un talent din cele atât de vibrante încât sunt, câteodată, greu digerabile - fie de public, fie de critică, fie de o guvernare sau alta. Dincolo de toate aceste detalii însă, Nadine Gordimer, o autoare sud-africană cunoscută pentru implicarea ei politică anti-apartheid, pentru distincţiile literare absolut remarcabile, de la Booker la deja amintitul Nobel, este şi posesoarea unei succesiuni de lumi interioare de o bogăţie aproape inimaginabilă, dublate, din fericire pentru cititorul căruia ele i se dezvăluie, de un verb sigur, profund evocator, nuanţat, versatil, de o frumuseţe aproape violentă.
Literatura lui Nadine Gordimer e una a construcţiei epice perfect omogene, aproape inexpugnabile, în masivitatea căreia se întreţes teme din cele mai delicate: senzualitatea, ura rasială, dezumanizarea, relaţia individului cu moartea, cu degradarea fizică, dinamica sentimentală şi fizică a cuplului, activismul social, activismul politic, nevoia intrinsecă de adevăr şi, în cele din urmă, meandrele explorării unui sine care le este personajelor sale, ca şi publicului ţinut într-un permanent suspans, desăvârşit ca dozaj şi puncte climactice, parcă

mereu volatil. Cât din aceste lumi e intarsiat de autobiografie, cât e ficţiune, cât e tezism devine, la un moment dat, prea puţin important. Ceea ce frapează, în experienţa de lectură a unei cărţi semnate de Nadine Gordimer, e forţa ei narativă, e tabloul dens şi totuşi atât de fluid imagistic pe care prozatoarea îl schiţează jonglând cu planuri suprapuse, a căror perfectă corelare duce la definirea unei trame unice, de o intensitate care emoţionează şi impune, deopotrivă.
Intr-un text admirabil, publicat în România Literară, în 1999, doamna Antoaneta Ralian îl citează, cu privire la Gordimer, pe autorul britanic Paul Bailey: „Nadine Gordimer scrie despre negri şi albi, dar ochiul ei ager şi ferm vede acolo ceva gri. Care se numeşte natura umană."

E un citat perfect ales, în care ni se defineşte clar motivul pentru care proza aceasta, aparent atât de ancorată geografic şi temporal în contextul politic al apartheid-ului şi al modului în care acesta influenţează identitatea individului, este, în fapt, profund universală. Atemporală. Transgresivă, în sensul capacităţii ei de a depăşi limitele oricărei contex- tualizări.

Este ceea ce se întâmplă şi în Nimeni alături de mine, romanul devenirii umane a Verei Stark, imaginată simultan ca personaj central şi ca personaj reflector al evoluţiei altor eroi - soţii Maqoma, Didymus şi Sibongile, ambii activişti politici în Mişcarea de Eliberare, funcţionarul Oupa, de la Fundaţia Juridică, unde Vera ocupă un loc important, soţul ei, Bennet, care-şi ignoră talentul de sculptor pentru a face din Vera Stark, femeia pe care a răpit-o, în urmă cu mulţi ani, unui soţ aflat pe front, vocaţia lui de-o viaţă, fiul ei, Ivan, preferatul lui Bennet şi, în fapt, fiu natural al primului soţ şi aşa mai departe. Vera Stark e un conglomerat de măşti. De tensiuni din care se construieşte fiinţa ei, de la „Vera" la „Doamna Stark". E soţia lui Bennet. Care va rămâne, pentru ea, „amantul". E mama lui Annick, de a cărei sexualitate în neconcordanţă cu normele sociale Vera se simte vinovată

atunci când înţelege faptul că, în adolescenţă, Annick a intuit relatia ei cu un bărbat mai tânăr, Otto Abarbanel, evreu cu nunic sefard care se dovedeşte a nu fi evreu, ci unul din rezultatele experimentului cunoscut sub numele de Bebeluşii lui Hitler-, în urma căruia se urmărea crearea unei rase ariane pure. E femeia care, în misiunea ei oficială, intervievează femei tinere, şocate să deschidă uşa, dimineaţa, peste creierii unui necunoscut, împrăştiate pe pragul casei, femei între două vârste, care nu ştiu unde le sunt copiii, femei bătrâne, care o atenţionează că a spune ce ai văzut înseamnă să nu mai existi. Vera e femeia împuşcată în picior care e martora morţii colegului ei cu zeci de ani mai tânăr, Oupa, într-o zi oarecare, când sunt plecaţi cu maşina pe teren. E intermediara unui avort impus adolescentei Mpho de părinţii ei, soţii Maqoma. E obiectul afecţiunii paralizante a lui Ben, soţul ei, amantul, prietenul care a simţit, la un

moment dat, cu alte zeci de ani în urmă, prezenţa unui alt bărbat şi nu a spus nimic.
Adevărurile - ciuntite, complete, eclipsante, intuibile, revelate - mustesc, la fiecare pagină, uniformizate de incertitudinea care guvernează viaţa de fiecare zi a Verei. O viaţă trăită, de altfel, într-un conglomerat lingvistic din care fac parte zulu, xhosa, engleza, afrikaans. Limbi ale afecţiunii, ale violenţei, ale adulterului, ale iertării, ale sentimentelor niciodată complet exprimate pentru că se întâmplă ca vorbitorul, adesea un simplu vizitator într-un spaţiu lingvistic nefamiliar, să nu poată exprima ce simte, pentru că nu cunoaşte toate cuvintele. Această culoare a cuvintelor, fenomen aproape ntual, pe măsură ce romanul evoluează, e simbolică pentru m° dul în care adevărul, esenţa profundă a sinelui fiecăruia, ne^eludează. Acelaşi lucru se întâmplă cu iubirea. Soţii Stark esc, fiecare, cel mai mult copilul care seamănă cu celălalt, ^ ePsindu-se pe sine prin incapacitatea de a comunica P lr» cu cel care le este aidoma. Soţii Stark transformă Uri limbaj nocturn al trupului tot ceea ce îi desparte în
existenţa diurnă, când implicările lor politice se ramifică precum două cărări niciodată menite să se întâlnească. Soţii Stark se mişcă între rutină şi accident, între scrisori care vestesc divorţul fiului şi mutarea nepotului în locuinţa lor, între relicve ale unui trecut niciodată mort şi niciodată îngropat, ignorând permanenta pulsaţie interogativă a Verei - ce săfac cu atâta dragoste?
Această imposibilitate de a se autodefini nemediat, de a surprinde un eu real, autentic sub atâtea straturi de existenţă e cheia alegerilor controversate ale doamnei Stark, care, spre finalul vieţii, îşi asumă o echilibristică aparent nemotivată: efortul de a redeveni Vera. De a găsi logica unei lumi dominate de incongruenţe: ameninţarea cu moartea sub care trăieşte prietena ei, Sibongile Maqoma, bebeluşul negru al cuplului de femei albe din care face parte fiica ei, Annie, întâlnirea fortuită şi prietenia profundă care îl leagă pe fiul ei, Ivan, de primul ei soţ, tatăl lui real, ca într-o atracţie inexplicabilă a sângelui care-i cheamă unul spre celălalt. Incapacitatea lui Ben (amantul? soţul? amantul?) de a-şi duce viaţa singur.

Totul, inclusiv discuţia evocatoare dintre Vera şi fiica ei, reclamă o nevoie copleşitoare, hămesită, aproape, de sine, de adevărul inculcat în miracolul şi grozăvia propriei existenţe:

- Ce vreau acum. Să-mi descopăr viaţa. Adevărul. Până la urmă. Asta-i tot.
- Ah, Vera! - Un gest al mâinii care nu ţinea copilul, subliniind dimensiunea, prezumţia răspunsului. Şi ai descoperit adevărul?
- Mă apropiu.

- Adevărul despre viaţa ta? Dar nu asta-i întrebarea. La ce foloseşte?
-Ce?

- Totul. Tot ce ai făcut tu să se întâmple. Felul în care faci acum brusc să se întâmple altceva.
- Asta nu e întrebarea. Nu-i vorba de o recapitulare. Nu-i vorba (Vera avea expresia cuiva care citează) de a cântări pe un taler o pungă cu sare şi pe celălalt o pungă cu mălai.
- Aşadar? Nu eşti obligată să-mi răspunzi pentru că sunt fiica ta. Eu nu caut o stea călăuzitoare...

Dar o cheie descuia o poartă pe care o ferecaseră cândva, înainte; se găseau pe undeva, în preajma confidenţelor.

Vera dibuia pe acolo după un răspuns parţial, o încercare de explicaţie care să nu transforme într-o filozofie de buzunar un proces la care te poţi uita îndărăt cu privirea lui Orfeu.

- Mă lupt - cum să spun - cu dependenţele.
- Ce mod straniu de a privi viaţa! A ta sau a altora.

Expresia finală a lui Annick surprinde, în fapt, una din calităţile definitorii ale stilului lui Gordimer - o stranietate perfect orchestrată, în spatele căreia germinează adevăruri aparent imposibil de închis între pereţii de sunet şi grafie ai unui verb. Ca un răspuns stilistic adresat unuia din motto-urile. cărţii, un citat din Marcel Proust: „Nu trebuie să ne temem niciodată că mergem prea departe, pentru că adevărul se găseşte dincolo."

Dincolo e tocmai ţinta acestei proze care evadează din chinga oricărei convenţii, care-şi expune chirurgical personajul, care-şi dezbracă adeseori ideile de pavăza episoadelor dramatizate pentru a le oferi aşa, nude, unui cititor adesea magnetizat de această scriere

invadată de simboluri, de căutări, de nuanţele de gri din care se întrupează, ameninţător şi electric, culorile tuturor adevărurilor.
Ioana Bâldea Constantinescu

Pentru Roland Cassirer

Nu trebuie să ne temem niciodată că mergem prea departe, pentru că adevărul se găseşte dincolo.
Marcel Proust

Nimeni alături de mine pe această cărare: Amurg în Toamnă.
Basho (poet japonez din secolul al şaptesprezecelea)

Şi cine o fi fost ăsta?
întotdeauna există cineva de care nimeni nu-şi aduce aminte. În fotografiile de grup, doar cei care, între timp, au devenit proeminenţi ori ticăloşi, sau cei ale căror chipuri se aliniază îndărăt, în experienţele trăite în comun, ocupă un anume timp şi spaţiu, lucios aplatizate pe poză.
Cine putea fi? Mâinile atârnând inerte şi perechea de picioare plantate în faţa aparatului de fotografiat, surâsul abia încolţit al profilului întors către personajul care era în centrul momentului respectiv, singura imagine de mai mare importanţă; dar lângă acest personaj-focar mai e o anexă, pe care ai putea s-o şi tai jos, pentru că în recunoaşterile şi amintirile specifice pe care ţi le stârneşte fotografia, această figură periferică nu a fost niciodată prezentă.
Insă, dacă s-ar ivi cineva - aşteaptă! - care l-ar recunoaşte pe cel de care nimeni nu-şi mai aduce aminte, imediat ai privi fotografia cu alţi ochi. Ai găsi în ea altceva, un înţeles nou, de existenţa căruia ai fost deci frustrat. Poate că ceva tainic. O taină prinsă într-un mod atât de insignifiant.
Vera Stark, o femeie licenţiată în drept, animată de un impuls spre ordine care, cu vârsta, se transformă în pedanterie, a dat peste o fotografie pe care o credea de mult aruncată, laolaltă cu toate

obiectele de care se descotorosise de-a lungul anilor, de câte ori pornise la un nou început. Era fotografia pe care i-o trimisese primului ei soţ, în Egipt, la cartierul

general al ofiţerilor, în timpul războiului - războiul lor, războiul definitiv, nu frecuşurile care i-au urmat şi din care a ieşit atâta fum fără foc - fără focul unei victorii hotărâte. Probabil că el păstrase fotografia. Probabil că o adusese în sacul lui de echipament. Era o carte poştală - pe care ea i-o trimisese dintr-o excursie în munţi; fotografia unui grup de prieteni ce petreceau o mică vacanţă. Ii scrisese pe dos (a întoarce acum fotografia era ca şi cum ar fi răsturnat un bolovan) obişnuitele câteva rânduri telegrafice pe care le mâzgăleşti în timp ce cumperi timbrele − vremea admirabilă, se caţără pe munte, străbate zilnic kilometri întregi, înoată în piscină, hotelul era aşa cum îl ţinea şi el minte, doar ceva mai paradit. Cele mai bune gânduri de la cutare şi cutare − pentru că cei cu care se ţinea de braţ erau prietenii lor comuni; exista un singur chip nou: un bărbat, în stânga ei, cu un cerc de cerneală în jurul capului. Îl identifica, dându-i numele, într-un rând înghesuit vertical, de-a lungul raportului ei meteorologic.
Ceea ce scria pe dosul fotografiei nu era mesajul ei. Ea îşi concentrase mesajul în cercul de cerneală din jurul feţei străinului: acesta este chipul bărbatului care e amantul meu. Sunt îndrăgostită de el, mă culc cu bărbatul ăsta de lângă mine; iată, ţi-am spus-o deschis. Dar soţul ei nu a citit decât textul de pe spatele fotografiei. Când s-a întors acasă, nu a înţeles că nu se mai întoarce la ea. Vera s-a apărat, uimită, iar şi iar:
- Doar ţi-am arătat, i-am încercuit imaginea. Credeam că ne cunoaştem îndeajuns unul pe celălalt, încât... Cum de nu ai înţeles? Pur şi simplu ai refuzat să înţelegi.
Da, probabil că, în inocenţa lui, adusese înapoi fotografia împreună cu celelalte mărunţişuri pe care le considera suveniruri, mărturii din războiul lui, şi acum, iat-o, nu fusese ruptă sau aruncată când, după procesul de divorţ, făcuseră partajul posesiunilor. După patruzeci şi cinci de ani de zile se uita din nou la fotografia care zăcuse pe un raft, sub nişte

coperte de discuri vechi; se uita la fotografie şi vedea în ea existenţa inocenţei lui, intangibilă.
In anul în care s-au deschis porţile închisorilor, Vera şi Bennet Stark au dat o petrecere pentru a sărbători una din aniversările zilei lor de căsătorie. Era un sezon de celebrări; delegaţii ale cluburilor sportive, asociaţiile mamelor şi copiii de şcoală încolonaţi făceau coadă în jurul vechii vile a lui Nelson Mandela ca să-l îmbrăţişeze, în timp ce diplomaţii străini se îmbulzeau să fie filmaţi strângându-i mâna. Soţii Stark erau căsătoriţi de atâta vreme, încât, de obicei, nu mai făceau mare tam-tam în jurul zilei lor de nuntă, dar uneori o socoteau un prilej de a se revanşa pentru invitaţiile pe care le primeau sau, aşa cum spunea Vera, de a împuşca doi iepuri deodată, iar în anul acela, dintre toţi anii, însemna un prilej de a merge şi mai departe: anume, de a gusta, ei şi prietenii lor, euforia despre care ştiau că nu o să dureze mult, dar de care se puteau bucura acum când, după decenii de eforturi fără rezultat, intervenise brusc o schimbare, o înviere din morţi. La petrecere participau, desigur, colegii ei de la Fundaţia Juridică; şi femei şi bărbaţi albi care militaseră activ împotriva detenţiei fără o judecată prealabilă, împotriva evacuărilor forţate din comunităţi, a excluderii negrilor de la drepturi civile; mai participau lideri ai studenţilor, grupaţi sub un copac din grădină unde beau bere din cutii, lideri care sprijiniseră grevele muncitorilor; vreo doi clerici negri militanţi şi un preot alb excomunicat pentru erezia de a fi condamnat segregaţia rasială; un medic negru care-i adăpostise şi-i tratase pe tinerii combatanţi răniţi în luptele de stradă cu poliţia şi cu armata; lideri ai comunităţii negre care organizaseră boicoturi; câţiva dintre statornicii susţinători albi ai mitingurilor de stradă organizate de vechiul partid comunist, membri ai campaniilor de rezistenţă pasivă din anii cincizeci şi raliaţi

ai Congresului Alianţei, componenţi ai tuturor comitetelor de luptă din perioada interdicţiilor şi care supravieţuiseră sub felurite deghizări. Unii dintre cei invitaţi lipseau. Cei care duceau lupta subterană nu se lăsaseră convinşi că ar fi oportun să iasă la suprafaţă. Negocierile cu guvernul asupra imunităţii activiştilor politici nu

luaseră încă o formă decisivă. Unul dintre aceştia şi-a făcut totuşi o apariţie surpriză, ca un număr de cabaret, dând buzna în mulţime, îmbrăcat într-o cămaşă înflorată galben cu violet şi cu o mutră veselă sub şapca de piele neagră. Fraţii lui de arme l-au strâns în braţe şi l-au înghiontit prietenește, iar gazda a reacţionat cum o facea faţă de fiul ei când nu ştia cum să-şi manifeste bucuria de a-l vedea întors de la internat - i-a adus cele mai gustoase mâncăruri şi cele mai bune băuturi.

Ocazia era marcată de prezenţa fiului Verei - Ivan, venit în vizită de la Londra, unde îşi croise drum spre cariera de bancher de succes. Cu aura lui - purta acea îmbrăcăminte degajată, de Jermyn Street, o jachetă de antilopă mătăsoasă, o cravată Liberty,.şi pantofi-papuc cu ciucuri - părea s-o cam încurce pe mama lui într-un fel nedeclarat dar defensiv (taică-su nu-şi exterioriza niciodată sentimentele), în iluzia pe care şi-o facea aceasta că şi Ivan era unul dintre colegii şi camarazii ei; că venirea lui acasă însemna făurirea unui plan. Dacă petrecerea fusese organizată atât în cinstea lui, cât şi pentru aniversarea unui mariaj statornic (şi cine, din era noastră extraordinară, avea să-şi amintească vreodată ce anume o ocazionase), pentru unul dintre misterioşii prieteni ai mamei sale însemna doar un clandestin bun-venit. Muzica a început să zgâlţâie pereţii casei şi să se reverse în grădină; discuţiile politice, băutura şi dansul s-au prelungit până la trei dimineaţa. Ivan a dansat nebuneşte cu mama lui, râzând tot timpul; s-ar fi zis că asemănarea pronunţată dintre ei era şi o sursă de comunicare. Când s-a constatat că omul venit din subteran dispăruse tot

aşa cum apăruse, fară ca cineva să întrebe de unde şi încotro, ai fi zis că muzica încetase brusc. Lăsase în urma lui o stranie tăcere pustie; camera de înregistrare a sunetelor din toţi aceşti ani închidea acum tăcerea închisorilor, a dispariţiilor, a exilului şi, pentru unii, a morţii. Se terminase oare? Musafirii care plecau să se culce, gazdele care adunau paharele folosite, n-ar fi putut răspunde acestei întrebări. Vera deschisese uşa cuiva care sunase la zece noaptea − nicio teamă de prădăciuni în zilele acelea din anii patruzeci. Stătea în faţa ei, încă în uniformă, şi a informat-o că venise să-şi caute nişte chei care

lipseau din bunurile pe care şi le împachetase şi le dusese la hotelul unde se mutase.

- Nu pot să-mi încui valizele, a lămurit-o el, ceea ce mă supără pentru că înseamnă să-mi las lucrurile vraişte.

Nu era nevoie să se scuze că venise neanunţat la acea oră, pentru că, desigur, îi cunoştea deprinderile şi ştia că ea se culcă foarte târziu; uneori când el se trezea din primul somn, îi simţea talpa alunecându-i de-a lungul piciorului ei gol.

L-a ţinut câteva momente în prag, de parc-ar fi fost un comis-voiajor, apoi a pornit-o înaintea lui către fostul lor living-room, acum numai al ei. A scotocit prin birou, în timp ce ea stătea în picioare, privindu-l. Ai fi zis că era vorba de un instalator care repara o ţeavă. I-a oferit câteva sugestii, unde s-ar putea găsi cheile. In felul civilizat care se instalase între ei trei, venise pregătit să-i întâlnească amantul, cel cu părul negru neted şi des ca o blană de animal, o panteră poate, şi cu conturul net al buzelor - cum oare nu-şi dăduse seama de trăsăturile lui frapante când îl văzuse în fotografie? Biet nătâng credul ce era! Dar amantul nu se găsea acolo, sau nu venise încă „acasă".

– S-ar putea să fie în scrinul vechi (nu a spus „scrinul meu") din dormitor - am lăsat acolo câteva lucruri despre care am gândit că s-ar putea să ai tu nevoie. Pot să intru?...

S-a întors politicos spre ea.

Brusc, Vera şi-a dus la buze două degete ţepene, în formă de V, ca să-si stăvilească un hohot de râs. A zâmbit şi el si

zâmbetul i s-a lăţit, creând între ei o destindere asemenea cercurilor care se propagă pe suprafaţa spartă a unui lac.

Au intrat împreună în dormitor. Ea s-a comportat ca şi cum patul lor nici n-ar fi fost acolo, glisând ca pe lângă ceva ce nu recunoştea şi trăgând sertarele pentru el.

- N-am apucat să mă uit prin astea...

A ridicat nişte hârtii:

- Uite, fie că mă crezi sau nu, vechile tale carnete de note de la şcoală. M-am gândit că poate vrei să le păstrezi.

- Dumnezeule mare, de ce să le păstrez? Eu le-aş fi aruncat la gunoi, probabil că erau ascunse de tine.

Vera a schiţat un gest de refuz, de lipsă de interes.

- Poate că le-am salvat de tine. Tot mai vrei să te faci avocată?

Bărbia ei s-a aplecat viguros spre stern, cu vehemenţa unui copil a cărui hotărâre e dincolo de cuvinte. Şi, brusc, a încercat să devieze intruziunea confidenţelor din trecut.

- De ce eşti încă în ţinută militară?
- N-am fost demobilizat.

Poate că remarca ei nu era chiar atât de întâmplătoare; o răbufnire inconştientă de jenă, pe care în sinea ei nu o recunoscuse niciodată - „ţinuta militară", la care se referise ca la o deghizare afectată de bal mascat, nu fusese niciodată purtată de amantul ei civil.

Se lăsase între ei o tăcere de tipul „n-a mai rămas nimic de spus". Nimic din povestea lor de dragoste adolescentină, nimic despre stângacea lor încercare de a trăi împreună o viaţă de adult, când ea avusese doar şaptesprezece ani, într-o căsătorie întreruptă de război. Distrat, şi-a dezbrăcat şi şi-a aruncat pe un scaun vestonul cu epoleţii şi insigna, cu fâşia

lui de panglici din diferitele campanii, şi s-a lăsat pe vine, scotocind în sertarele de jos ale scrinului. Ea a deschis o fereastră, pentru a sublinia că atmosfera intimă din cameră se datora lipsei de aer. Vera stătea lângă el, cu braţele încrucişate la piept, urmă- rindu-l cum scotea hârtiile sortate în mici teancuri, privindu-i spatele cu muşchii care i se mişcau sub pânza bine întinsă a cămăşii, ceafa arsă de soare, cu firicelele ei scurte de păr blond, simţindu-i căldura cărnii care degaja un miros de cămaşă curată, scrobită - şi nu-i venea să creadă ce senzaţii se iscau în ea. A ieşit din cameră, s-a dus în bucătărie şi i > ' t

a turnat în două pahare suc de fructe, dar în timp ce ridica tava s-a răzgândit, s-a întors în living unde a luat o sticlă de whisky, apoi s-a dus iar în bucătărie şi a turnat băutura în două pahare proaspete, pline de gheaţă. A revenit în dormitor, pregătită cu o replică inofensivă: „M-am gândit că ţi-ar prinde bine o băutură." Dar n-a spus nimic, s-a apropiat de spatele acela cald şi înmiresmat, spatele acela uitat,

familiar, acum redescoperit, şi i-a atins umărul cu mâna care ţinea paharul. El s-a întors, şi-a ridicat sprâncenele în semn de recunoaştere a unei atât de binevenite băuturi şi s-a ridicat în picioare sprijinindu-se într-o palmă.
Au băut.
Nu aveau nimic să-şi spună.
Ea se aştepta ca alcoolul, odată răspândit în sânge, să-i distragă gândul insistent, nepotrivit, nedorit, iraţional, pe care i-l dicta cu aprindere trupul. Nu-l putea opri să se transmită de la ea la el, aşa cum nu putea opri ca mireasma de săpun a cămăşii lui să-i umple nările. L-a luat prin surprindere; expresia feţei lui s-a schimbat, a traversat-o un nor de împotrivire sau de durere, care însă s-a spulberat repede. A desprins paharul din mâna ei şi l-a aşezat pe scrinul din spate. Stăteau faţă-n faţă, cu braţele atârnându-le neputincioase, privindu-se

în ochi, neliniştiţi, contrariaţi. A strâns-o la piept şi ea şi-a apăsat faţa în aroma cămăşii lui. Au făcut dragoste, pentru prima oară de doi ani încoace, pe podea, printre hârtii, şi nu în patul care aparţinea acum amantului ei.
Şi dacă amantul, care trebuie să fi avut cheia de la intrare, ar fi dat peste ei, ce schimbare de destin s-ar fi petrecut atunci?
In urma procesului de divorţ, Verei i-a revenit casa şi, chiar a doua zi după pronunţare, Bennet Stark, amantul, i-a devenit soţ. Ea a renunţat la slujba de război pe care şi-o luase, ca secretară a cuiva din lumea pe care o cunoscuse înainte, a intrat să-şi facă ucenicia la un birou de avocatură şi s-a înscris, ca studentă fără frecvenţă, la drept. Nu avea copii din prima căsătorie şi, cum trăise cu amantul animată de încrederea că în curând se vor putea căsători, a intrat în cea de-a doua căsătorie gata însărcinată. Copilul - e vorba de Ivan - creştea în pântecele ei; fostul amant devenise acum posesiunea ei sigură, legală, aşa încât muncea şi studia pentru a-şi împlini ambiţia de la care se îndepărtase în trandafiria supunere feminină din prima căsătorie, dar pe care o nutrise încă de pe băncile şcolii. Cânta în timp ce se învârtea greoaie prin casă. Noaptea, în braţele bărbatului pe care şi−1 alesese, în timp ce toate posibilităţile vieţii ei i se perindau prin întu-

neric, mintea ei, înainte de a se lăsa furată de somn, era plăcut vizitată de refrene ale formulărilor juridice pe care le învăţa, îşi vedea fericirea ca pe ceva conştient şi definitiv. Odată, în primele luni în care apăruse în public cu amantul ei în chip de soţ, o femeie pe care nu o cunoştea i s-a adresat şăgalnic:
- Cine-i bărbatul ăla superb care vorbeşte cu doamna în roşu?
Era el - al ei. Uneori, când se trezea înaintea lui, se ridica încet într-un cot şi-i examina profilul: sulul roşu, teşit, al buzelor strânse, scobitura delicată de lângă şaua înaltă a nasului

frumos modelat, linia distinctă, neagră, de unde începea să-i crească părul, în contrast cu fruntea albă şi cu tâmplele, şi umbra albăstrie, ce părea reflectată, a bărbii negre care-i încolţea sub pielea fălcii fin dăltuite. Dacă el se mişca şi deschidea ochii - diamante negre extrase din mina subconştientului, încă tulburi de somn − pe dată îl vedea şi ea asemenea femeii aceleia străine, aşa cum exista în ochii altora; şi adoraţia ei - norocul ei, îmbinate în el. Erau momente în care, în destinderea de după actul de dragoste, după miracolele în care o introdusese el atunci, în excursia din munţi, mângâierile care-l singularizaseră pentru ea cu un cerc de cerneală, Vera suspina şi se strângea în ea, de parcă extazul ar fi însemnat remuşcare sau spaimă. In pofida debordantei senzualităţi a înfăţişării lui şi a fascinaţiei pe care o exercita asupra femeilor, Bennet nu prea avusese de-a face cu ele, inhibat fiind de pretenţiile sale, până când întâlnise această anume femeie, care, deşi atât de tânără, avea deja experienţa căsătoriei şi abandonase o viaţă şi un alt bărbat ca să-l aleagă pe el. înţelesese că pasiunea pe care i-o stârnea şi pe care o împărtăşeau împreună i-ar putea prilejui, prin ea, inexplicabile descărcări emoţionale; o învăluia în tandreţe, fără să-i pună întrebări. Dar ea îi lua mâinile şi le plimba peste trupul ei, peste sânii dilataţi, peste pântecele umflat şi între picioare, aşa încât îşi pierdea capul şi se împreunau din nou, în timp ce el tremura pentru fătul care se zbătea sălbatic în ea.
Copilaşul s-a născut puternic şi sănătos. In timpul gestaţiei, privirea mamei fusese atât de concentrată asupra tatălui, încât ar fi fost de aşteptat ca în prunc să se fi imprimat frumuseţea celtică sau semită a

acestuia; dar copilul o reproducea întru totul pe mama lui, încă din pruncie; imaginea Verei, singură.
Doamna Stark constituia un punct de stabilitate la Fundaţia Juridică. Deşi refuzase să preia conducerea executivă care-i

fusese oferită, preferând - dintr-un punct de vedere egoist, afirma ea - să nu-şi irosească timpul cu treburi administrative, nimeni nu şi-ar fi putut imagina Fundaţia funcţionând fără ea. Calma ei severitate la întruniri, când nu era de acord cu aspectele politice (şi, de cele mai multe ori, se dovedise că avea dreptate), competenţa ei, când stătea cu capul strâns în casca de păr blond-închis înspicat cu fire argintii, imobilizat de atenţie, cu colţul stâng al gurii supt înăuntru (scobitura ar fi putut exprima nerăbdare sau înţelegere), grijulie să recunoască şi să separe adevărul, sau, aşa cum spunea ea, să distingă faptele de fanteziile generate de sărăcia şi neputinţa celor ce solicitau intervenţia Fundaţiei - toate acestea se îmbinau pentru a face din ea colega de la care toată lumea, începând cu directorul şi până la telefonistă, aştepta ultimul cuvânt.
Nimeni nu i se poate opune Verei, declarau colegii ei cu satisfacţie. Fundaţia nu era o organizaţie de asistenţă juridică în sensul obişnuit al cuvântului, nu procura reprezentare juridică la tribunal pentru cei care nu-şi puteau îngădui să angajeze un avocat. Luase fiinţă ca răspuns la statutul comunităţilor de culoare, care deveniseră o asemenea povară, şi la posibilitatea de a fi evacuaţi şi plasaţi conform unei logici de separare a negrilor de vecinătatea albilor. O logică poate fi creată din orice; nu constă în adevărul sau falsitatea unei idei, ci în mijloacele de aplicare practică a ideii. Ca o parte a programului lor de lucru dintr-o anumită săptămână, funcţionarii guvernamentali recrutau personalul calificat din departamentul calificat şi−1 trimiteau să răstoarne cu buldozerele locuinţele unei anumite comunităţi, să ambaleze localnicii şi posesiunile lor în camioane rechiziţionate, ca orice alt echipament guvernamental, din magazinele americane, şi să-i transporte în zona desemnată de departamentul calificat. Acolo li se instalau toalete din tinichea, cişmele comune şi, uneori, corturi, dacă acestea puteau fi procurate de la magazinele

federale. Uneori li se ofereau şi folii de tablă ondulată, ca să înceapă să-şi construiască bordeie. Câteodată li se permitea să-şi aducă unele obiecte disparate care scăpaseră intacte din demolare - o ramă de fereastră sau câteva scânduri -, dar de vaci sau de capre nu putea fi vorba; cu ce să-şi hrănească animalele într-o fâşie de stepă defrişată şi plată, ostilă celor mai elementare îndeletniciri omeneşti?
Toate aceste procese sunt perfect logice, le spunea doamna Stark colegilor săi; trebuie să ne împăcăm cu ideea că Fundaţia nu se ocupă de adevăratele mijloace de apărare a acestor oameni, care ar însemna înfrângerea puterii ce creează asemenea idei şi le pune în practică - nu, să nu ne înşelăm, noi nu facem acest lucru - noi luptăm numai împotriva consecinţelor logice ale aplicării puterii, căutând să descoperim fisurile şi scăpările care ar putea întârzia sau îngreuna sau - uneori - triumfa asupra logicii lor.
Colegii zâmbeau apreciativ în faţa acestui acut simţ al proporţiilor, greu de menţionat când se confruntau cu nenorocirile celor ce-i solicitau zi de zi.
Acum când Actul care a pus ideea în practică fusese abolit prin începutul unei înfrângeri politice a puterii, Fundaţia nu devenise, cum ar fi fost de aşteptat, superfluă. Doamna Stark nu avusese dreptate pe deplin - sau, mai curând, ea şi colegii ei, absorbiţi în strategii pragmatice atâta timp cât Actul fusese în vigoare, nu avuseseră timp să calculeze în ce măsură, după abolirea sa, vechile consecinţe vor deveni noi consecinţe. Acum, comunităţile a căror evacuare Fundaţia nu o putuse împiedica veneau să ceară restituirea satelor, pământurilor, locurilor lor, care le fuseseră răpite şi acordate albilor. Aceiaşi bătrâni, în haine soioase şi zdrenţăroase, ţinându-şi pălăria în mâini ce păreau dezrădăcinate din pământ, stau de partea cealaltă a biroului celor care le pun întrebările. Aceeaşi curiozitate răbdătoare, necesară ca să le asculţi povestea şi,

în timp ce e povestită, să sesizezi unde, din disperare sau din viclenie, povestitorul omite ceva ce crede că i-ar putea prejudicia cazul, sau unde exagerează ca să-şi atragă compătimirea, sau unde

faptele şi interpretarea lor obiectivă constituie într-adevăr tăria cazului, un punct real de pornire.
Deşi doamna Stark este cea care redactează darea de seamă anuală în vederea publicării - dare de seamă care trebuie să fie cuprinzătoare şi convingătoare, pentru că se adresează sponsorilor existenţi sau potenţiali - şi cu toate că uneori călătoreşte pentru strângerea de fonduri, îşi are şi ea raţia ei de interogatorii şi de investigaţii. Nimeni nu i se poate opune doamnei Stark, nu. Unora le pare aprigă - şi care alb, dintre toţi albii aceia ce trebuie încă abordaţi şi convinşi -, care alb poate să stea în faţa ta, un biet negru, înainte de a putea căpăta îndărăt ce-i al tău, fară ca să ţi se pară aprig, aşa cum tronează în acelaşi loc, în spatele biroului, ca şi înainte? Dar, în ciuda răcelii ei descurajatoare, nu-şi dădea aere de superioritate faţă de solicitanţii care se străduiau să se exprime în englezeşte - limba practicată de cealaltă parte a biroului - şi, cu toate că nu încerca să câştige prin linguşeli bunăvoinţa colegilor ei negri, aşa cum se simţeau obligaţi să facă mulţi dintre colegii albi, totuşi avea - cum să le caracterizăm − relaţii calde cu unii dintre acei colegi care veniseră singuri la Fundaţie, fără a fi căutaţi, şi chiar, în decursul anilor, cu unii indivizi pe care i-ai fi deosebit cu greu de puhoiul deposedaţilor care se înghesuiau în faţa şi înăuntrul Fundaţiei. Tânărul funcţionar care se numea Oupa obişnuia să se plimbe prin biroul ei, mâncând din caserola cu merindele de prânz, sau ronţăind cartofi prăjiţi, ori pui cu curry, şi se aşeza în faţa biroului, uneori relaxându-se în tăcere, în timp ce ea îşi citea notele luate într-un interviu care tocmai se terminase; o tăcere ştirbită uneori de câteva cuvinte, când ea mușca dintr-un măr sau mânca un iaurt. Tânărul studia noaptea ca

să-şi ia diploma în drept, prin corespondenţă, şi relaţia dintre ei începuse când el îi solicitase câteva lămuriri într-o chestiune care nu-i era clară; însuşi faptul că era atât de rezervată îl făcuse să creadă, în naivitatea lui, că ea era mai indicată să-i dea răspunsurile dorite decât oricare altul dintre avocaţii din Fundaţie. Ea întruchipa profesoara de care fusese lipsit în educaţia lui autodidactă, era imaginea abstractă a autorităţii la care - deşi toată viaţa ţi-a repugnat sau nu - apelezi în neajutorarea ta. Pe urmă a început să-i povestească despre cei patru

ani petrecuţi la Robben Island, între şaptesprezece şi douăzeci şi unu de ani. Era povestea de închisoare pe care ar fi putut-o relata oricare din generaţia şi din categoria lui, dar s-a pomenit povestind-o acestei femei albe în alt fel, fară cenzurările şi retuşurile pe care se simţea obligat să le facă atunci când o reda altor albi doritori să asculte experienţele trăite de altcineva. A întrerupt-o şi a reluat-o în alte zile, amintindu-şi de lucruri pe care le uitase sau de care refuzase să-si amintească; nu numai de brutalitatea şi de insultele
> ' f
nesăbuite ale zidurilor temniţei şi ale gardienilor, dar şi de distorsionările propriului său comportament, acum când îl privea în retrospectivă. Uneori, când vorbea cu ea, încerca neîncredere în el însuşi, alteori derută, chiar şi ruşine. Era conştient ce înseamnă camaraderie, adevăratul sens al fraternităţii (cum se exprima el). Dar, îi mărturisea, uneori te trezeşti urând pe cineva, abia de-ţi poţi stăpâni mâinile ca să nu-l strângi de beregată - şi totul dintr-un fleac, pentru un şiret cu care să-ţi legi gheata, sau pentru o încăierare la baie în legătură cu rândul la duş. Şi tot aceiaşi doi oameni, pe când făceam greva foamei de pildă, am fi fost gata să ne dăm viaţa unul pentru celălalt... Nici nu-mi vine a crede că eram eu acela.
Şi ce-a răspuns ea? Că el a fost un om bun, forţat prea de tânăr să vadă o altă versiune a propriei lui personalităţi,

o versiune care nu putea fi trezită la viaţă decât prin violenţa practicată împotriva lui, prin degradare, prin lipsa de umanitate a celorlalţi. Nu-l consola, nu-l asigura că acea versiune a lui, acel alt eu nu mai există. In fond, erai tu.
A întins mâna să ia un şerveţel de hârtie din cutia de pe biroul ei, cu o posomorâtă înclinare a capului, şi înclinarea capului cu care i-a răspuns ea spunea că nu-i necesar să-i ceară voie. îşi ştergea cu şerveţelul degetele unsuroase de grăsime − de-aripă-de-pui. Vera i-a întins coşul de hârtii, în care a aruncat şi ea ciocanul mărului.
Oupa îndeplinea şi funcţia de şofer pe camionul militar al Fundaţiei, jigărit în urma numeroaselor deplasări ale avocaţilor în câmp, pentru a se consulta cu comunităţile ameninţate cu mutarea. într-o zi, când maşina doamnei Stark a fost furată, a condus-o el acasă cu camionul

şi jaful i-a împrospătat alte amintiri. înainte de a fi fost trimis la Robben Island, şi-a aşteptat procesul în stare de arest, într-o celulă plină de criminali.
- Ucigaşi! Gangsteri! Pot să vă spun însă că erau scăpărători. Nişte minţi extraordinare. Ce lucruri povesteau - jafuri, spargeri de bănci! Şi reconstituiau în faţa noastră toate scenele. Exact cum procedaseră. închisoarea nu însemna nimic pentru ei. îi mituiau pe gardieni şi îi speriau. Chiar şi pe albi. Aveau totul pregătit pentru momentul când urma să le expire pedeapsa. Vă spun eu, tipii ăia ar fi putut să fie nişte avocaţi de mâna întâi şi mari oameni de afaceri.
în timp ce conducea, Oupa rânjea, cu bărbia ridicată.
Şi doamna Stark era din nou confortabil tăcută şi, chiar dacă observase, nu făcuse nicio remarcă asupra a ceea ce, în inocenţa lui, Oupa tocmai confirmase: ceva din eul lui, cel pe care nu-l recunoştea şi care i se revelase în închisoare, exista încă în el, o mândrie şi o sfidare comună celor care cutează să desfidă puterea oamenilor albi, să ia de la aceştia ceea ce

nu era al lor, fie prin revoltă politică, fie prin arma gangsterului. Un eu ascuns, pentru că, prin natura lui, n-ar fi putut exista printre eurile ei.
– Te mai întâlneşti cu vreunii din oamenii aceia?
Oupa şi-a strâns coatele şi şi-a înălţat umerii până la urechi.
- Oamenii ăia! Vai de mine! Iisuse! M-aş speria de moarte!
Vera a părăsit slujba ei promiţătoare de la firma de avocatură când, după doisprezece ani în care nu putuse rămâne însărcinată, s-a născut cel de-al doilea copil al ei, Annick.
Nu a ştiut niciodată dacă primul ei născut, Ivan, era fiul soţului de care divorţase sau al lui Bennet Stark, căruia îi purta o dragoste indelebil încercuită pe o fotografie. Şi nimeni altcineva n-ar fi putut şti ceea ce nu ştia ea. Cel cu ceafa albă, arsă de soare, locuia acum în Australia, retras dintr-o afacere cu vapoare, şi nimic din jurul lui nu-i mai putea evoca acea ultimă vizită făcută la casa pe care, cândva, o împărţiseră amândoi; şi dacă, în vreo seară, la un pahar, într-o dispoziţie de camaraderie masculină, se face un schimb de confidenţe în legătură cu imprevizibilul comportament sexual al femeilor, şi

vine şi el cu exemplul unei ex-soţii care i-a oferit un ceas de dragoste mai pătimaşă decât oricând pe parcursul scurtei lor căsătorii, nu se gândeşte şi nu s-a gândit niciodată că ar fi putut exista şi consecinţe - ştia că ea îşi lua măsurile necesare. Poate că, menţionând-o, mai mult sau mai puţin, în contextul unei discuţii la o băutură, simte o împunsătură de remuşcare că o trădează, în ciuda trădării ei totale, dar totul s-a petrecut cu atâta vreme în urmă... Cât despre soţul ei actual, e de neconceput că între ei ar putea interveni vreodată unul din acele teribile, agresive stadii ale căsătoriei în care ea să simtă nevoia unei arme cu care să-l rănească de moarte.
Bennet a fost aproape jenant de indiferent la faptul că fiica lui îi moştenise frumuseţea; o parte din calitatea acestei

frumuseţi consta în ignorarea cu care o trata el; şi ajungea să o vadă numai datorită frecventelor comentarii asupra frumuseţii fetiţei, ca imagine leită a tatălui ei. Ivan - oare pentru că reproducea chipul mamei lui? - a rămas copilul său favorit.
Când s-a născut fetiţa, cu minunatul păr negru al tatălui ei şi cu genele lungi ca nişte franjuri, Vera se uita parcă într-o oglindă care păstrase chipul din copilărie al iubitului ei din munţi. Naşterea a inundat-o într-un val de gratitudine. Timp de un an a rămas acasă, îngrijind bebeluşul cu tandra fervoare emoţională a celui care ţine să compenseze ceva - ce anume să compenseze şi pe cine, erau elemente care se topeau în energia ei maternă; când şi când îşi arunca ochii la titlurile din ziare care anunţau arestări, procese, prigoniri, punerea în afara legii a mişcărilor politice. împlinirea fizică a unei femei înseamnă o temporară retragere din lume, o distanţare de ameninţări şi de solicitări, fie că sunt îndreptate spre tine sau spre alţii. Lumea de dincolo de tine ţi se pare complet străină, o harababură şi o distragere, o gară aglomerată prin care treci într-un tren cu perdelele trase şi uşile compartimentelor încuiate. Concentrarea asupra ta e ştirbită doar de faptul că la Sharpeville a fost împuşcat un bebeluş purtat de mamă în spate - un prunc ca al ei, ca al lui Bennet. Viaţa ei era toată numai atingeri: ziua, netezimea durdulie a fetiţei ei, căldura ei umedă când i se lipea de şold, mâinile băieţaşului cu picioare lungi, mâini asprite şi zgâriate de joacă;

noaptea, mângâierile amorului. S-ar putea să existe o explicaţie biologică pentru puternica recrudescenţă a erotismului dintre Bennet şi ea. Vreo teorie prin care femeile care au născut de curând să încerce noi impulsuri şi receptivităţi sexuale. Erau căsătoriţi de doisprezece ani; dintr-un motiv sau altul, festinul sexual început ca un picnic în munţi, îi preocupa din nou pe ea şi pe amantul-soţ. Oameni inteligenţi cum erau, în timp ce discutau evenimentele din jur, Bennet

se putea lăsa distras de cupa subţiorii ei, ivită dintr-o rochie fără mâneci, iar ea putea deveni brusc conştientă de bulfa organului lui genital sub blugi.

Bennet Stark cioplea în lemn şi sculpta în lut, dar cum recunoaşterea vocaţiei lui artistice întârzia să se afirme, a fost nevoit să facă uz de o diplomă convenţională luată pe când era prea tânăr ca să ştie ce vrea să fie. în secţia de limbă engleză a universităţii la care lucra, Bennet Stark era poreclit, în spate, „eroul principal masculin"; de parc-ar fi fost răspunzător pentru înfaţişarea sa şi pentru amestecul de resentiment şi de admiraţie pe care aceasta îl stârnea. în ceea ce priveşte avansarea într-o comunitate academică, e un semn rău când deţii un avantaj care-i un simplu dar al naturii, nedobândit şi inaccesibil altora, oricât s-ar strădui să-l obţină, prin oricâte relaţii sau linguşeli. Drept care a rămas într-o poziţie minoră, iar ambiţiile pentru cariera lui artistică, pe care le nutriseră amanţii când şi-au făcut pentru prima dată confidenţe lângă un pârâiaş de munte, au rămas în suspensie atâta timp cât se concentrau unul asupra celuilalt şi asupra propriilor lor extensii care erau copiii. Uneori, în weekend, Bennet mai sculpta în lut - capetele copiilor, care creşteau şi se schimbau chiar în timp ce lutul se usca, imortalizând imaginea unui stadiu sau altul, sau torsul nud al Verei, tors de femeie, anonim pentru oricine în afară de el, care îl completa în minte cu capul femeii iubite. Dar, fiind căsătorit cu femeia pe care o captivase şi o capturase, şi fiind tată de familie, renunţase la ideea de a deveni sculptor. Vera însă îşi împlinise ambiţia ei mai măruntă, aceea de a deveni avocat. Iubitor, Bennet nu o invidia; ea avusese un ţel practic, care nu depindea de misterul imponderabil al talentului, pe care,

protejat de fericirea lui senzuală, ajunsese să accepte că nu-l poseda în suficientă măsură.
Când Annick a început să se smulgă din braţele ei, iar Ivan s-a detaşat de nevoia ca ea să-i oblojească rănile copilăreşti,

Vera a început să se simtă deplasată, în mod neliniştitor. L-a anunţat pe Bennet că vrea să-şi reia munca.
In mod cert, aveau nevoie de bani.
- Dar nu mă întorc la firmă...
Bennet nu ştia cum să ia acest anunţ subit, care-i răsturna toate presupunerile.
- Nu vreau să mă mai zbat pentru primele lor de asigurare când îşi pierd bijuteriile sau Mercedesurile. Sau să scurm în noroiul divorţurilor lor.
Bennet a privit-o cu tandreţe şi răbdare:
- Vrei să te lansezi pe cont propriu?
- Nu stiu.
>
Vera citea ziare şi reportaje - presa albilor - şi se simţea atrasă de oamenii sfâşiaţi între crezurile lor şi tentaculele care se întindeau spre ei, presiunea nenorocirilor altora, amestecul de frustrare şi mizerie; femei, ca şi ea, ridicate cu forţa din umila şi şubreda lor existenţă şi zvârlite în stepă, în cruntă sărăcie; bărbaţi, ca bărbatul ei, izgoniţi dintr-un oraş unde ar putea găsi ceva de lucru, alungaţi de pe fermele unde au trudit şi părinţii lor; copii care nu semănau cu copiii lor, întrucât erau lipsiţi de copilărie, copii care cerşeau în stradă şi trăgeau pe nări fum de răşină, ca să mai uite de amar. Se documentase suficient. S-a dus să lucreze la Fundaţie, nu din acel simţ de culpabilitate al albilor despre care se vorbeşte, ci din nevoia de a acţiona, de a echilibra pe cele două picioare ale ei timpul şi spaţiul cărora le aparţinea prin naştere, fără drept de alegere. Această nevoie crescuse în ea, probabil, fară să ştie - o sămânţă scăpată de o pasăre şi care germinase, încolţise pe lângă un copac - cătărându-se pe ramurile pasionatei ei domesticităţi. Fundaţia lupta până la limita resurselor ei împotriva evacuărilor de populaţie; Vera muncea toată

ziua la birou şi până la miezul nopţii acasă; Bennet a părăsit universitatea şi, împreună cu un partener, a
49
deschis în oraş un birou de consultanţă de marketing. Acasă, noaptea, singuri în pat, discutau ore întregi despre deziluziile, grijile, frustrările şi compensaţiile acumulate de fiecare dintre ei peste zi, oferindu-şi reciproc sfaturi, alcătuind un context din experienţele lui dintr-un domeniu al societăţii şi experienţele ei din altul, un context care era viaţa lor.
Domnul Tertius Odendaal deţinea trei ferme, una moştenită de la bunicul lui prin taică-su, una care i-a venit ca zestre din partea soţiei sale, şi una pe care o cumpărase la vremea perioadei de înflorire agricolă de la începutul anilor optzeci. Având de-a face cu americanii şi englezii − ba chiar şi cu germanii care fuseseră cândva sprijinitorii războiului în care bunicul lui a fost un general bur - care se băgau în afacerile statului, organizând embargouri pentru rezervele de petrol, boicotând turneele sportive, încurajându-i pe negri să facă răzmeriţă, astfel încât nu se mai putea bizui nici pe ţărănoii ignoranţi de pe fermele lui - domnul Odendaal a început a se gândi la prezent, dacă nu la viitor. Din momentul în care vechiul preşedinte sobru şi sever fusese înlocuit cu un membru al cabinetului său, care zâmbea ca un actor de cinema şi despre care se spunea că ar purta negocieri cu negrii, nimeni nu mai putea fi sigur de ce rezerva viitorul. La mai puţin de douăzeci de kilometri de ferma lui, în stepă, se găsea o aşezare a negrilor. A trebuit să instaleze un gard electrificat în jurul kraal-ului său ca să-şi protejeze vacile Holstein de hoţi, după ce unul din paznicii lui fusese înjunghiat într-un atac, cu un jungher panga. Până şi vechiul preşedinte îi înghesu- ise pe negri prea aproape de fermele albilor. Pe o altă fermă a lui - cea pe care o cumpărase când, în urma ploilor avusese o recoltă bună de porumb şi preţurile vitelor crescuseră vertiginos - şi pe care o folosea doar pentru păşunat ocazional, descoperise negri clandestini, deşi paznicul lui, care trăia cu
50 / Nadine Gordimer
femeile sale şi cu liota de copii într-un bordei de chirpici şi stuf, minţise, spunând că sunt rudele lui venite în vizită, 1-a cerut

paznicului să plece, să părăsească ferma cu catrafusele şi cu prăsila lui cu tot. Dar când s-a mai dus o dată, cu alt băiat, să inspecteze ferma, a găsit foi de plastic şi fâşii de acoperiş din carton, bucăţi de tablă sprijinite pe bolovani şi pe cauciucuri vechi de automobil, presărate pe pământul lui, ca nişte adăposturi de viermi. La vedere nu erau decât femei şi copii; bărbaţii se duseseră probabil pe undeva la lucru sau tândă- leau poate chiar prin oraş. L-a pus pe băiatul care-l însoţea să-i avertizeze pe oamenii aceia printr-o cuvântare în limba lor; ce căutau acolo, să-şi strângă imediat toate boarfele şi să părăsească pământul lui, şi dacă nu pleacă până mâine, pune poliţia pe urmele lor. Un copilaş pirpiriu îşi strângea penisul de frică, după care mutra i s-a lungit şi a început să scheaune. Femeile stăteau nemişcate ori îşi întorceau capetele. Când jeepul fermierului se îndepărta hurducându-se, o femeie i-a strigat ceva băiatului, dar acesta nu i-a mai tradus cuvintele. Strigătul ei s-a dizolvat în praful iscat de vehicul. Cu timpul, domnul Odendaal a hotărât să treacă la acţiune; orice ar fi însemnat aceasta. Ce facea guvernul era bine făcut şi nu putea fi desfăcut de un singur alb din Africa. Ar fi trebuit să se întreprindă o acţiune politică pentru a-l satisface pe fermierul alb. Intre timp, fermierii erau nevoiţi să-şi „diversifice resursele" - cum se spune în limbajul de afaceri -, adică să apeleze la metodele prin care oamenii se îmbogăţesc. Drept care, domnul Odendaal a solicitat Administraţiei Provinciei permisiunea de a instala un orăşel de negri pe una dintre proprietăţile lui. Voia să-şi convertească una dintre ferme în bani gheaţă; o s-o împartă în parcele pe care o să le închirieze negrilor. O să transforme invazia lor într-o sursă de profit pentru el.

In anul care a trecut până la rezolvarea cererii de către Administraţie - cererea a fost publicată în Gazeta Guvernamentală

şi a suscitat obiecţii serioase din partea fermierilor din vecinătate -, 1500 de familii de negri clandestini, însumând aproximativ 26 000 de persoane, s-au instalat pe Porţiunea 19. Aceste cifre privitoare la aşezarea Odensville (probabil că negrii gândiseră că Odendaal ar dori să-şi celebreze numele de familie prin această aşezare) au fost procurate de unul din inspectorii de teren ai Fundaţiei Juridice, la

care a apelat cineva care s-a prezentat drept purtătorul de cuvânt al locuitorilor, solicitând o investigaţie. Un camion militar, învăluit într-un nor de praf şi cu parbrizul împroşcat de un roi de insecte, s-a oprit la ferma Odendaal. Fermierul şi-a dat imediat seama că era în legătură cu tabăra de clandestini care urma să devină orăşelul său. O femeie cu părul cărunt, tuns bărbăteşte, vorbind acel dialect afrikaans prost accentuat pe care îl folosesc orăşenii vorbitori de limbă engleză, s-a recomandat, acolo pe verandă, drept doamna Stack sau Stock de la Fundaţia Juridică.
La auzul acestei titulaturi, corpul fermierului s-a încordat în reflexul de a bara uşa de la intrare; trupul lui nu avea să o lase să păşească în casa lui. Era însoţită de un bărbat pe care el refuzase să-l întâlnească şi a cărui existenţă ar fi putut interesa doar poliţia - banditul acela negru care făcuse ca droaia de criminali, de beţivi, de puturoşi de pe pământul lui să înceapă a vorbi despre „drepturile lor" la care altădată n-ar fi cutezat nici să se gândească. Femeia i l-a prezentat şi pe acesta, ba chiar şi pe şofer, tot un negru, ca şi cum cei doi cioroi ar fi făcut parte din delegaţie şi ar fi trebuit priviţi ca vizitatori.
Femeia a ignorat faptul că fermierul n-a răspuns când a făcut prezentările. Domnul Odendaal − cutare, domnul Odendaal - cutărică. Era politicoasă şi atât de volubilă, încât nu puteai strecura o vorbă ca s-o opreşti.
− Am venit să discutăm situaţia din Odensville, care probabil că vă întristează, să nu credeţi că oamenii nu-şi dau

seama de acest lucru. Eu sunt unul dintre avocaţii Fundaţiei - şi ştim cu toţii din experienţă că aspectul cel mai neplăcut al unei astfel de situaţii intervine atunci când fermierul pare să o accepte, în loc să stea de vorbă cu partea cealaltă, la fel de interesată. Oamenii din Odensville au un purtător de cuvânt, domnul Rapulana aci de faţă, şi vă asigur că nici- unul dintre noi nu are de gând să nege poziţia dumneavoastră (aici a dat-o pe englezeşte, neştiind cum să transpună în afri- kaans limbajul viclean avocăţesc). Am venit la dumneavoastră pentru că... vă rog să mă credeţi, e în interesul tuturor; soluţiile pot apărea uneori chiar atunci când ar putea părea că nu există altă cale de comunicare decât ameninţarea cu poliţia... domnule

Odendaal, nădăjduiesc că veţi discuta cu noi, cu domnul Rapulana şi cu mine - în dimineaţa aceasta sau oricând vă convine −, şi că fiecare parte o va asculta pe cealaltă fară niciun fel de prejudecată.
Acesta era genul de femeie de care avea oroare. De fapt, pentru el nici nu era femeie, în sensul în care cunoştea el femeile; chiar dac-ar fi fost tânără, nu credea că un bărbat ar fi dorit vreodată să o atingă, n-ar fi gândit vreodată că are sâni cu care te poţi juca în întunericul dormitorului; gura care îi punea întrebări şi i se adresa fară respectul şi defe- renţa naturală cuvenite unui bărbat, ba chiar vag ofensiv, îţi dădea senzaţia unei limbi de femeie în gura ta.
A făcut-o să aştepte. Privea peste capul ei ca şi cum nici n-ar fi fost acolo. I-a vorbit şi el în afrikaans, din moment ce ea gândise că va fi acceptată dacă vorbeşte limba lui.
- Daar'sgeen Odensville se mense niel Odensville este orăşelul meu încă nedeclarat, nimeni nu locuieşte în Odensville,
nimeni! Toti oamenii de acolo sunt contravenienţi clandes-
> >
tini, şi tot ce pot să-ţi spun, doamnă (a pronunţat cuvântul cu emfază, în englezeşte), e că am de gând să-i alung de pe pământul meu, am de gând să le ard troacele, aşa că te poţi

întoarce să le spui că nu sunt vorbe goale, că nici n-am vrut să stau de vorbă cu dumneata, că am eu cu cine să fac treaba
asta şi stim noi cum s-o facem cu temei, şi dac-or să-mi stea în
j i > >
cale, or să suporte consecinţele. N-o să-i ajute cu nimic dac-or să alerge la dumneata. Nu există „oameni" din Odensville, aşa că scoate-ţi asta din cap. Aştia-s nimic, vuilgoel, otrepe.
Femeia aceea băgăcioasă - îşi spun avocate - stătea calmă, chiar cu o grimasă sau ceva asemănător cu un zâmbet în colţul gurii, de parcă aştepta să se consume accesul lui de furie. In faţa acestei insulte, fermierul a început să răsufle greu.
Negrul cu care n-ar fi acceptat să discute vreodată - niciodată! - se uita la el implacabil, ca deschiderea neagră a unui aparat de fotografiat. Era un negru băştinaş, născut acolo unde părinţii şi bunicii lui, dijmaşi şi truditori, vorbiseră limba fermierului pentru

care munciseră, iar şcoala pentru negri la care învăţase să citească şi să scrie le predase în dialectul afrika- ans, nu în limba lui neagră. Limba pe care o vorbea omul ăsta era cea a lui Odendaal, şi nu păsărească doamnei Stark.

- Meneer Odendaal, nu vă temeţi! Noi n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră...

Avocata a atins mâneca omului (îmbrăcat ca un gentleman, ţinându-şi haina pe braţ). înainte de a se întoarce la camionul militar, ea a continuat să stăruie:

- Domnule Odendaal, ne cerem scuze că am dat buzna pe neaşteptate, fară să vă telefonăm în prealabil. O să vă scriu şi, probabil, o să reuşesc să vă lămuresc punctul de vedere al Fundaţiei, mai bine decât o pot face acum.

Fermierul i-a întors spatele. A deschis uşa de la intrare şi a trântit-o în urma lui. S-a oprit şi el un moment, orbit de iluzia optică a unei explozii de pete, pe care o ai când ieşi din lumina soarelui şi intri într-o cameră întunecoasă. A ascultat o clipă ca să audă uruitul camionului care pleca de pe

proprietatea lui. De parcă tocmai s-ar fi oprit dintr-o alergare rapidă, inima care bătea să-i spargă pieptul şi-a reluat ritmul normal. Vreme îndelungată - oare câţi ani? - Vera a continuat să-i povestească totul soţului ei. Sau îşi închipuia că aşa face.

„Meneer Odendaal, nu vă temeţi! Noi n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră."

Această reacţie, acest răspuns sau cum vreţi să-i spuneţi, stătea între ea şi soţul ei ca un dar. Ce fel de dar, sau către cine, feţele lor nu puteau nici să spună, nici să hotărască. Vera căuta răspunsul în străfunduri, în domurile albăstrii din care ochii lui negri stârneau în ea acea stranie fascinaţie resimţită lângă şipotul unui pârâu, alături de care poposiseră el şi ea, la începuturi. Cândva, el deţinuse toate răspunsurile; asta înseamnă să fii îndrăgostit: sfârşitul întrebărilor. Dar Vera găsea un răspuns în ea însăşi. Darul acelui lider al negrilor clandestini, toleranţă, iertare - orice o fi fost - era ceva pe care fermierul nu-l merita.

Şi rămăsese neacceptat! Respins.

- Nu-ţi dai seama, nici măcar nu-i în stare să înţeleagă.
O explicaţie dată de cel a cărui familiară simetrie a trăsăturilor confrunta armonia vieţii cu discordanţa la care fusese nu numai martoră, ci parte activă, aşa cum era parte din rutina multor altora. Cum puteau coexista asemenea contradicţii în una şi aceeaşi specie, specia umană? Cum se putea realiza atâta frumuseţe ca în compoziţia feţei acestui om, alesul ei, şi atâta urâţenie şi distorsiune ca în spiritul şi neputinţa de a răspunde a acelui om, fermierul?
- Dar cine-i omul ăsta din Odensville - ştii ceva despre el?
Vera a deschis şi a închis mâna, pentru a-şi sublinia limitele.
- Ştiu despre el tot atâta cât ştiu despre ceilalţi care vin la noi. Singura deosebire e că acesta pare a fi un om în care toţi

nenorociţii ăia şi-au pus încrederea să-i reprezinte. în multe dintre comunităţile astea există rivalitate şi diferite facţiuni, care sprijină fiecare câte un om al lor. Adeseori constatăm că omul cu care lucrăm nu-i acceptat de unii sau de alţii. Au loc mici lupte pentru putere chiar şi la oamenii pe care i-ai crede prea disperat preocupaţi să supravieţuiască, pentru a mai... Ce să-ţi spun, pare un om educat, nu ca majoritatea învăţătorilor rurali. Dar nu ştiu dacă o s-o scoatem la capăt cu cazul ăsta. Dacă Administraţia îi conferă fermierului permisiunea de a organiza un orăşel pe pământul lui, atunci va fi în poziţia de a le spune oamenilor: plăteşte sau cară-te! O să-şi dividă proprietatea într-un anumit număr de loturi, care vor fi prea mici chiar şi pentru cei care, eventual, ar putea plăti. Intr-o tabără de negri nu există un minimum de spaţiu pe om, ştii bine!
− Şi poate să ceară cât vrea pe un lot?
− Am cunoscut fermieri care au închiriat o bucată de pământ cât jumătate din camera asta şi au cerut o sută de ranzi pe lună. Chirie rurală bandităscă şi noi n-avem niciun mijloc de recurs. Exploatarea este alt nume pentru legea cererii şi ofertei, iubitul meu.
− Poate. Se poate. In condiţia oamenilor care nu posedă nimic. Dar în domeniile în care ofer eu consultanţă - calculatoare de buzunar, deodorante, mărci de votcă − cu cât mai mare e cererea, cu atât mai mare e competiţia şi cu atât mai mică şansa de exploatare.

Vorbea cu ironie, dar fară resentiment. O contradicţie între scopul preocupărilor lui Bennet şi cel al preocupărilor Verei era ceva ce, asemenea altor cupluri de felul lor, din spaţiul şi din timpul lor, putea trece neobservat în intimitatea dintre ei, o parte a unei ambiguităţi acceptate. Pentru că, în acest spaţiu şi timp, de multă vreme integritatea nu putea fi menţinută decât prin lipsa de onestitate, iar adevărul supravieţuia doar

prin minciună. Dacă Siguranţa Statului (şi denumirea aceasta era un eufemism pentru ameninţare) venea să te întrebe unde locuieşte cutare şi cutare, răspundeai că nu ştii şi, din necesitatea de a te proteja şi pe tine, puneai poate Siguranţa pe o pistă falsă. Dacă ai de gând să fii intermediarul unei corespondenţe adresate anumitor destinaţii, corespondenţă care riscă să fie interceptată de agenţi infiltraţi la poştă, închiriezi o căsuţă poştală într-o suburbie, sub un nume fictiv, cât mai departe de adresa ta. Dacă circulă un zvon că unul sau altul dintre cunoscuţii tăi ar fi turnător la poliţie, îţi disimulezi neîncrederea sub un zâmbet cordial, dar nu mai vorbeşti în faţa persoanei respective despre lucrurile în care crezi. Minţi prin omisiune, şi-i avertizezi şi pe ceilalţi să nu aibă relaţii cu cineva care poate că e nevinovat, şi a fost încondeiat de alţii pentru a crea o disensiune în cercurile tale. Acestea erau singurele căi de a apăra măcar o parte din adevăr împotriva minciunii supreme, singura cale de a apăra principiul vieţii în luptă cu moartea, luptă care e suprema, uitata etimologie ce nu poate fi găsită în niciun dicţionar de termeni politici, a acelui cuvânt stingheritor: libertatea. Aşadar, în timp ce Fundaţia Verei susţinea dreptul la pământ şi la adăpost, obiectul consultanţei de marketing a lui Bennet era să descopere pentru clienţii săi momelile menite să distragă atenţia oamenilor de la ceea ce le lipsea cu adevărat.
Dar - din nou, aşteaptă! - nu există oare o altă, cotidiană, pop-libertate, trâmbiţată pretutindeni, în magazine şi în lifturi şi în vehiculele care te transportă în oraşe şi pe drumuri de ţară, libertatea-la-îndemâna-oricui de a alege să cumperi berea pe care o beau campionii sau şamponul pe care ţi-l recomandă reginele frumuseţii? Oare oamenii trebuie să-şi nege plăcerea inutilului, aşa cum renunţă

la tot ceea ce nu au? Dacă Bennet ar fi rămas „Eroul principal masculin" la universitate, ar fi predat un program de studii adaptat la nivelul

educaţiei generale şi la fundalul cultural al studenţilor albi, un nivel greu de atins pentru studenţii negri care satisfăcuseră criteriile de admitere în facultate, dar care veneau din şcoli de provincie a căror teză istorică erau doar boicoturile, a căror poezie epică erau luptele cu poliţia şi a căror teorie economică era aceea a unui cămin unde nu existau bani destui pentru biletele de autobuz, ca să nu mai vorbim de cărţi. Aşadar, ce importanţă avea cum îşi câştiga existenţa un sculptor ratat?

In binecuvântatele ţări paşnice care există undeva, departe, o contradicţie morală evidentă între activităţile unui bărbat şi ale unei femei ar putea distruge respectul reciproc care însoţeşte dragostea. Dar aici, la aceştia doi, atâta timp cât prevala marea minciună, contradicţia era o parte a lanţului de experienţe comune ce dovedeau că ceea ce e nedrept, dar aleatoriu nu poate fi evitat. Aproape că nici nu erau conştienţi în ce măsură îi eroda.

Când Oupa s-a îndepărtat la vreo doi-trei kilometri de ferma lui Odendaal, micul grup de la Fundaţie s-a oprit pe un drum lateral ca să bea un ceai sub un copac. Doamna Stark lua întotdeauna cu ea în asemenea expediţii un termos cu ceai, un pachet de biscuiţi, zahăr într-un borcănaş şi câteva ceşti din plastic. Omul din Odensville a afirmat de câteva ori că ceaiul era foarte binevenit; şedea pe iarbă, cu genunchii lipiţi. Tânărul Oupa ronţăia un biscuit după altul şi, din când în când, clătina din cap şi râdea irezistibil, în gura mare, de întâlnirea pe care tocmai o avuseseră.

- Cunosc eu genul ăsta de om! Oho! Ori că-l cunosc! Aşa erau cei de la închisoare, o mulţime de gardieni semănau cu el. Şi mai era un comandant - când te chemau la interogatoriu stătea acolo ca un bivol în faţa ta. El nu vorbea niciodată, îi lăsa pe ceilalţi să-ţi ia interogatoriul şi să te brutalizeze, dar misiunea lui era să stea acolo. Dacă n-ar fi fost el de faţă,
ceilalţi n-ar fi fost în stare să-ti facă ce-ti făceau. şi de fiecare
> » »)

dată îmi spuneam „acuma se repede la mine, acuma dă şi el în mine!" Dar n-avea nevoie, era destul să fie acolo.
Doamna Stark şi-a trecut degetele prin păr, ca o vrabie care-şi înfoaie penele, şi a căscat, apoi căscatul s-a prefăcut într-un zâmbet; îi plăcea întotdeauna efervescenţa tânărului, felul impresionant în care-şi depăna teribilele trăiri, într-un stil narativ nediscriminatoriu, de parc-ar fi trăncănit despre ceva plăcut sau nostim. Drumul de pământ moale, roşiatic era pustiu, cu excepţia unei siluete ţepene care zigzaga pe o bicicletă, chiar sub linia orizontului. Ceaiul era fierbinte şi dulce. Dincolo de un gard de sârmă ghimpată din care atârnau bărbi flocoase de lână de oaie prinsă în ghimpi, ierburile şi bălăriile stepei se legănau în unduiri de verde, întreţesut cu bronz şi ruginiu, într-o groapă în care, în timpul verii, băltise apa. Ploieri negru cu alb se avântau afară din ierburi, de parcă ar fi fost catapultaţi, ţipând pe o singură notă, ca protest faţă de prezenţa umană. După asediul de răspunsuri şi emoţii din schimbul de replici cu fermierul, acum cu iritarea şi exasperarea potolite - dar, cine ştie, în niciun caz Oupa sau doamna Stark nu ştiau ce o fi simţind omul din Odensville -, calmul şi liniştea se lăsaseră peste cei trei, unindu-i. După această manifestare a conflictului care vibra şi clocotea în jurul lor şi în ei - o constantă deformaţie a vieţii lor diferite - în clipa de faţă nu erau conştienţi decât de ceaiul dulce şi fierbinte. Fâlfâitul ca de hârtie al egretelor albe care se înălţau pe cer, şuviţele diafane de apă care se scurgeau din stropitoarele de irigare dintr-un câmp larg, abia vizibil, abia verde; cei trei şedeau acum pe pământ: asta era; nu un foc de salve încrucişate pe o verandă, nu teancuri de documente conţinând fapte, reclamaţii şi proclamaţii în dosarele Fundaţiei Juridice. Oupa s-a îndepărtat ca să urineze în spatele unui copac. Doamna Stark, indiferentă la demnitatea maturităţii ei, s-a strecurat printre firele de sârmă ghimpată cu dibăcia cuiva obişnuit să

improvizeze în grabă, şi şi-a găsit un tufiş, pentru ea. Când s-a lăsat pe vine, într-o poziţie atât de intimă, roiul de gâze care zburau în soare, deasupra capului ei, a ameţit-o uşor, de parcă era un drog plăcut, cu efect auricular. Intr-o clipă măsurată de o fluturare de aripi

transparente, acolo, a simţit că e gata să se trântească în iarba aspră şi umedă şi să viseze la ceva ce uitase. Dar şi-a revenit repede şi, ţuşti, înapoi prin gard. Omul din Odensville şedea tot ca la o întrunire de biserică.

- Şi dumneata ce faci?

Dacă a înţeles referirea spontană la umila chemare a naturii, a socotit-o drept o familiaritate jenantă din partea acestei femei de la care aştepta formulări juridice. Şi-a scuturat de praf coatele hainei, când s-a ridicat, şi a întrebat dacă maşina ar putea să-l lase la o prăvălie în vecinătate, unde trebuia să se vadă cu cineva. A coborât din camion la locul indicat şi şi-a scos pălăria.

- O să rămânem în contact, l-a asigurat Vera, şi am să-ţi comunic când o să am vreo ştire, bună sau rea. Ai numărul meu de telefon? Da, înştiinţează-mă dacă mai intervine ceva. Unul dintre noi o să vină din nou săptămâna viitoare ca să strângă declaraţii − dacă poţi aduna câţiva oameni laolaltă.

Era acelaşi gen de formule profesionale pe care îl folosise şi cu fermierul; un avocat nu trebuie să se identifice cu > 7
necazurile clientului, nu mai mult decât medicul cu durerile pacientului.

Ziua sau noaptea, Vera auzea, ca pe un refren dintr-un cântec ascultat odinioară şi uitat, fraza: Meneer Odendaal, nu vă temeţi! Noi n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră...

Şi la un moment dat a separat cele trei afirmaţii:

Meneer Odendaal, nu vă temeţi!

(Meneer Odendaal) Noi n-o să vă facem niciun rău.

(Meneer Odendaal) Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră.

Şi şi-a spus că nu le-a auzit cum trebuie în ziua aceea pe verandă. Fermierul şi Rapulana, omul din Odensville, le-au auzit altfel decât ea şi au înţeles ce voiau să spună. Cuvintele toleranţă şi iertare, care răsunau atât de straniu la liderul negrilor din Odensville, făcând-o să se ruşineze de cruda agresiune a fermierului, nu erau de fapt toleranţă şi iertare, ci o ameninţare. Ţine minte, Meneer Odendaal, noi cei de

pe Porţiunea 19, Odensville, suntem mii şi mii. Suntem noapte de noapte acolo, aproape, în stepă. Dumneata ai câini, ai o puşcă, dar noi suntem mii, şi putem străbate stepa până la casa asta, casa în care dormiţi dumneavoastră şi soţia şi copiii dumneavoastră şi, aşa cum ne-aţi ameninţat pe noi, dacă nu plecăm de pe Porţiunea 19, şi dumneavoastră o să suportaţi consecinţele.

Tranzit

Cine o mai fi şi ăsta?

In drumurile Verei prin oraş, venind de pe strada unde era garajul subteran în care maşina ei îşi avea boxa rezervată, sau pe drumul de la bancă la Fundaţie, ori de la un cafe-bar unde s-a întâlnit cu un prieten, ori de la restaurantul italienesc unde ea şi Ben luau uneori prânzul, în amintirea unui uitat refugiu al amanţilor clandestini, se pomenea deseori oprită de cineva care avea pretenţia să fie recunoscut de ea.

Cine o mai fi şi ăsta?

>

Pielea de satin, de culoarea castanei, a unei foste tinere femei negre, acum vânătă şi pungită sub ochi, proeminenţa obraznică a unor fese dansante, prefăcute acum într-un monument de carne solidă, de vârstă mijlocie; silueta unui bărbat cu un umăr obosit, mai jos decât celălalt, o scăfârlie roz, cheală, acolo unde Vera ar fi recunoscut doar pierduta cunună de bucle blonde; un altul la care pântecele bombat, apărând în petece de carne printre nasturii cămăşii, l-a înghiţit pe sprintenul şi mlădiosul negru Jonah (întâmplător chiar ăsta e numele lui) pe care ea şi Ben l-au ascuns de poliţie în biroul lui Ben, înainte ca băiatul să fugă din ţară - cine ar fi bănuit că un birou de consultanţă de marketing adăposteşte pe unul din conducătorii răzmeriţei din 1976? Unii veneau după ispăşirea anilor de închisoare, alţii se numărau printre primii care se întorceau din exil. Ii vorbeau, strângându-i mâinile, uneori sărutând-o, sărutul dublu, pe un obraz şi pe celălalt, despre

care toţi cei din Mişcarea de Eliberare uitau că provenea din îmbrăţişarea dictatorilor între ei. Vera şi aceste vechi cunos-

y y > >

tinţe şi prieteni erau ameţiţi de bucuria redescoperirii, trecutul suprapunându-se pe străzile prezentului.
Nu mă mai ţii minte?
Se ştie că trecutul e ireversibil. Dar acum, ideea aceasta era răsturnată.
In euforia întoarcerii, a prezentării lor ca fiind încă în viaţă, înviaţi din anonimatul exilului, euforie caracteristică
celor reveniţi, şi cu dorinţa fierbinte a celor rămaşi acasă de a > ' > > >
răscumpăra, prin primirea lor caldă, privaţiunile exilului de care ei fuseseră cruţaţi, oameni care în trecut nu avuseseră încredere unii în ceilalţi sau care, pur şi simplu, se antipatizaseră şi oameni care fuseseră cândva apropiaţi ca fraţii şi surorile, erau acum întâmpinaţi în acelaşi mod şi salutaţi ca nişte eroi întorşi în patrie. Se întâmpla, cumva, acelaşi fenomen ca şi cu povestirile colorate ale lui Oupa, care nu făcea deosebire între ororile pe care le trăise şi bârfele de zi cu zi de la Fundaţie. S-a instaurat pe dată o convenţie, aşa, spontan, cum apar adeseori convenţiile, menită să slujească acolo unde tiparele obişnuite de comportament nu funcţionează. Şi, totuşi, dedesubt, sub deghizarea cărnurilor acumulate, sub ochii înfundaţi în orbite, sub hainele de croială străină, sub şepcile de piele neagră din Germania de Est, sub dashiki-urile din Tanzania, sub keffieh arabe purtate ca fulare, vieţuiau vechile evenimente şi circumstanţe; asa cum stăteau acolo în stradă, vechile legături, vechile prietenii, vechile rivalităţi de facţiune, vechile trădări şi loialităţi, vechile scandaluri politice sau gelozii sexuale nu se ostoiseră, ci persistau sub forma unor aspecte palpabile, de neşters, structuri celulare vizibile, încă vii. Trecutul era cu ei.
Poate că se întâmpla aşa din pricina întreruperii continuităţii. Dacă pielea satinată ar fi fost văzută învineţindu-se

treptat din cauza vârstei şi a băuturii, dacă buclele blonde ar fi fost observate rărindu-se treptat, de-a lungul întâlnirilor obişnuite, dacă Jonah ar fi arătat tot mai greoi şi mai matur ori de câte ori venea la o şuetă şi la o bere cu Ben, schimbările s-ar fi petrecut normal în scurgerea anilor. Dar aşa, nu exista nicio bandă de legătură între felul

cum arătaseră când au plecat în exil sau la închisoare şi subita lor reapariţie în locul pe care-l părăsiseră: greutatea vieţilor lor era greutatea trecutului, scoasă de la depozitare şi livrată brusc celor care rămăseseră acasă.
Omul ale cărui experienţe îi îndoiseră umărul într-o parte şi-i lustruiseră capul ca pe o bilă a venit la biroul Verei să întrebe dacă i s-ar putea oferi ceva de lucru - o muncă de cercetare, orice, se întorsese de trei luni şi nu găsise nimic de făcut. Pe vremuri, când se cunoscuseră, fusese ziarist la o gazetă mică, adeseori interzisă. In timp ce Vera îi făcea unele sugestii unde ar putea găsi o slujbă şi - trebuia să se ofere - îi făgăduia că va pune o vorbă bună pentru el, amândoi se simţeau conştienţi că el era - fusese - bănuit că ar fi agent al poliţiei şi, când fugise din ţară, ceea ce, aparent, îl spăla de bănuieli, a fost amestecat într-un conflict schismatic. Asta era omul respectiv pentru ea; nu ştia dacă fusese integrat printre exilaţii din străinătate şi dacă se întorsese sau nu cu statutul cuiva pe deplin acceptat de Mişcare; cunoscându-l doar sub chipul din trecut, îşi dădea seama că persoana ar fi putut să-şi atragă, printr-un subterfugiu, statutul de refugiat politic, presupus a fi garantat de Mişcare.
Dacă existau şi sentimente ambigue care se subsumau entuziasmului primirii şi obligaţiilor pe care le presupunea, prevala totuşi amintirea timpurilor frumoase petrecute odinioară împreună, cu neputinţă de recuperat.
Printre cei întorşi, erau unii a căror înfăţişare şi glas, ale căror manierisme şi mod de a întoarce frazele constituiau dovada că purtăm în noi timpurile trecute.

Când o cale ferată e abandonată, şinele nu sunt scoase. Rămân, năpădite de iarbă şi de bălării, marcând un drum. Pentru soţii Stark, a sta din nou în living-room cu Sibon- gile şi Didymus Maqoma, după mai bine de douăzeci de ani, însemna o neaşteptată reînviere a acelei călduri şi înţelegeri care transcende orice inhibiţie de culoare şi care se stabileşte între perechile ce împărtăşesc tinereţea şi legăturile constituite de copii. Acum, în prezenţa lui Sally şi a lui Didy, soţii Stark erau din nou amanţii lansaţi într-o aventură ce continua sub

protecţia domestică, expansivi şi exteriorizaţi în mărinimia conferită de fericirea sexuală. Multă vreme, Vera nu-l văzuse pe Ben aşa cum îl văzuse cândva o femeie străină la o petrecere, nu-i văzuse alura masculină şi, din cauza familiarităţii cu el şi a preocupărilor ei, nici măcar nu fusese conştientă că nu-l vede. El, Bennet Stark, era încă acolo, doar cu două linii adânci care porneau din colţurile buzelor până la bărbia fină, de parcă, de-a lungul vieţii, îşi sculptase propria-i faţă.

Vera schimba din nou cu el zâmbete şi priviri de complicitate, îi făcea, cu cochetărie, reproşuri glumeţe pentru a sublinia că e al ei, îi recunoştea judecata citându-i părerile asupra unui subiect sau al altuia, reconstituind atmosfera care existase pe vremuri între cele două tinere perechi. Diferenţele de clasă dintre ei impuse de privilegiile albilor fuseseră mult mai neînsemnate decât se întâmplă de obicei între albi şi negri. Didymus era pe atunci un funcţionar care-şi făcea ucenicia la o firmă de avocatură, aşa cum fusese şi Vera cu câţiva ani în urmă. Sally conducea o cooperativă de negri şi urma cursurile în aer liber pe care le preda Ben la universitate, pentru a-şi întregi veniturile. Aşa s-au cunoscut - prin Bennet - şi au făcut descoperirea că exista o legătură între ei, întrucât ambii aveau câte un partener de viaţă avocat. Desigur, Vera deţinea casa care-i revenise prin divorţ, în timp ce soţii Maqoma locuiau în Chiawelo, Deep Soweto; Didymus

avea un permis de trecere. Dar soţii Maqoma, ambii activişti politici, aveau încă de pe atunci convingerea că vor face parte dintre cei care, mai devreme sau mai târziu, vor distruge privilegiile albilor; însă deocamdată îşi însuşeau, pragmatic, toate avantajele de care se bucurau aceştia - iar soţii Stark recunoşteau acest lucru nestingheriţi. Era mai plăcut să-ţi laşi copiii să zburde duminica în grădina sălbăticită a soţilor Stark, decât să-i inviţi pe ei în apartamentul de două camere din Chiawelo, deşi soţilor Stark le plăcea să încalce legea segregaţiei pentru a veni, din confortul lor, seara la Chiawelo ca să asculte discuri de muzică de jazz - Didymus era colecţionar de discuri şi, pe atunci, cânta la trompetă - ca să bea şi să danseze, izbindu-se de mobila frumos lustruită a lui Sally.

Şi iată-i acum pe Sally şi pe Didy din nou în acelaşi living- room şi în aceeaşi casă în care toţi patru fuseseră de atâtea ori împreună, discutând animat. Ar fi putut să se afle acolo, în casa Verei, şi băieţii Maqoma, aşa cum fuseseră de atâtea ori, când veneau să-şi petreacă weekendul la ei; ar fi putut să fie acolo şi fiul lor, Ivan, împărţindu-şi camera cu ei şi, jos, la capătul holului, dispreţuitoarea fetiţă Annie, împotriva căreia se coalizau băieţii.

La asemenea întâlniri, Vera nu încerca nostalgie, ci altceva: un simţ al confruntării cu viaţa ei încă neinterpretată, dar păstrată lângă ea, zvârlită peste persoana ei laolaltă cu geanta doldora pe care o purta întotdeauna pe umăr şi cu servieta burdușită cu documente privind vieţile altora.

Didymus Maqoma, ale cărui bucle cărunte îi stăteau pe capul negru ca o perucă a unui curtean din secolul al şaptespre- zecelea, şi Vera Stark, cu tunsoarea unei femei care a renunţat la feminitate, nu dădeau niciun semn, nici măcar unul faţă de altul, în cadrul acestor vesele reuniuni prietenești, că nu

trecuseră chiar douăzeci de ani de când nu se mai văzuseră. Cu cinci ani în urmă, într-o dimineaţă de sâmbătă, Vera răspunsese cuiva care sunase la uşă. In faţa ei stătea un negru cu o barbă rară, cărunță, care-i încadra bărbia şi buzele pline, cu ochelari cu lentile groase şi un guler preoţesc. Nu i-a vorbit sau, mai curând, înainte de a fi apucat să rostească ceva Vera i-a dat răspunsul pe care-l dădea tuturor celor din banda ce pretindea că strânge bani pentru biserică...

- îmi pare rău, n-am nimic de dat.

Omul a zâmbit:

- Urât din partea ta, Vera.

Acestea s-au întâmplat mult înainte de întâlnirile de pe stradă cu oamenii care se aşteptau să fie recunoscuţi, care se aşteptau să li se confirme că se înapoiaseră. Nu exista încă niciun fel de imunitate, nu se ridicase încă interdicţia mișcărilor politice. A fi recunoscut însemna a fi vânat.

- Sunt Didymus, i-a spus el.

Vera s-a simţit invadată de alarmă, de parcă s-ar fi prăbuşit, până la gât, într-o groapă. L-a luat de braţ şi 1-a tras înăuntru, împingând uşa

cu piciorul. Nu era nevoie să i se spună că intrase în ţară clandestin şi că avea o misiune despre care nu trebuia să-l întrebe. Uimirea ei nervoasă a izbucnit isteric:

- Umfundisi! Arăţi atât de nostim! Nu, nu, arăţi exact cum trebuie, costumul ăsta de duminică, gulerul tocit, unde te-ai mascat atât de perfect?

Amândoi rânjeau de emoţie.

- Avem o reţea în magazinele de haine de pe Diagonal Street. O săptămână sunt muncitor, cu ciment pe pantofi, o salopetă ruptă şi o şapcă trasă până peste ochi, săptămâna următoare sunt un fan de fotbal din Jabulani, cu trening albastru şi şapcă albă...

Se plimbau prin casă, punându-şi întrebări unul celuilalt; Vera avea respiraţia tăiată.

- Totul e în ordine cu tine? Crezi că se ştie...
- Nu, nu, până acum a fost în ordine. Dar nu pot rămâne prea mult timp în acelaşi loc. Nu pot sta cu cineva care are vreo legătură... De îndată ce vecinii vor să se arate prietenoşi faţă de mine, trebuie să dispar, să mă mut.
- Am auzit că eşti bolnav, că ai ceva îngrozitor... leucemie?. .. şi că te tratezi la Moscova...
- Da, e adevărat, sunt la Moscova, scos din circulaţie. Mă aflu însă aici de şase luni.

Ea îl privea, ţinându-şi capul într-o parte, uimită de cutezanţa lui.

- De şase luni!

Se găseau în bucătărie. Vera lua distrată ceştile şi le punea pe masă, se răsucea pe călcâie ca să scotocească într-un sertar după linguriţe, uitând dacă a aprins sau nu cafetiera.

Ii vorbea repede, de parcă locuinţa ar fi fost înconjurată şi în orice moment se puteau aştepta să audă bătăi în uşă - şi dacă s-ar întâmpla aşa ce ar face? Unde să-l ascundă? A tras perdelele de la bucătărie peste ferestre.

- Ai nevoie de bani... vreau să spun, cum te descurci? N-am mare lucru în casă, dar aş putea să mă reped până la bancă... ah, Doamne, nu, am uitat că sâmbăta băncile închid mai devreme - vai, ce prostie, doar pot să-mi folosesc cartela la un automat.

- Banii sunt un lucru de care n-am nevoie. De asta au alţii grijă, mulţumesc, nu-ţi face probleme...
- Sally ştie?
- Că nu mor la Moscova, ştie. Dar nu ştie unde plec. Şi alţi camarazi din Londra cred că sunt bolnav...

Scutura cafetiera pentru ca lichidul să picure mai repede din filtru; nu ştia dacă voia să scape de el sau să-l ia şi să-l ascundă.
- Ben o să vină îndată. O să fie încântat să te vadă. Nici nu-mi vine a crede! Dar mi-e atât de teamă pentru tine, ce-or

să-ţi facă dacă te prind... ai putea pur şi simplu să dispari, pe cei care se infiltrează în ţară îi ţin la carceră şi îi supun la luni întregi de interogatorii, luni şi luni până când reuşesc să pună cap la cap destule ca să-i poată da în judecată. Dacă măcar îi judecă.

Arăta de parcă ar fi fost într-adevăr un bătrân predicator care inspira liniştit aburul aromat al cafelei şi îşi mai adăuga o linguriţă de zahăr, ca un calic care profită de ocazie. Dar ironia ieşea la suprafaţă din propria lui identitate.
- Dacă ajung la proces, ai să mă aperi tu, Vera, contez pe tine.
- Mult ţi-ar mai folosi!

Ce o să se facă dacă vine poliţia peste ei, dacă poliţiştii aşteaptă în stradă, camuflaţi, ascunşi într-o maşină, gata să-l înhaţe de îndată ce va ieşi pe poarta ei?
- Sper ca Ben să nu întârzie.
- Trebuie să plec înainte să vină Ben. Vera, există ceva ce ai putea face pentru mine. Am aici nişte lucruri care trebuie expediate în străinătate. Dar nu prin poştă. Dacă ai pe cineva, dacă ştii pe cineva care pleacă în străinătate şi care nu pune întrebări - le-ar putea expedia de undeva din Europa - indiferent de unde.

A luat de la el scrisorile şi un pachet, fiind convinsă că are încredere în ea, fără să-i mai ceară şi alte garanţii. Când l-a condus la uşă, s-a simţit cuprinsă de un val de curaj care respingea frica; a ieşit cu el în stradă, mergând alături, în văzul tuturor vecinilor, al poliţiei, al oricui care i-ar fi pândit din casele din jur, în ochii ferestrelor, traversând şi cotind la colţ, în mijlocul străzii, unde puteau fi uşor văzuţi, braţ la braţ, până la locul unde îşi parcase maşina, evitând, din discreţie, să o

lase lângă casa ei. Şi acolo s-au îmbrăţişat, spunându-şi la revedere: privirea deschisă a străzii era fixată asupra lor.
Dacă nimeni nu află, e ca şi cum ceva nu s-ar fi întâmplat.
71
Nu era pentru prima oară când Vera încercase un sentiment pe care nu avea să-l dezvăluie nimănui. Numai cinci ani de tăcere trecuseră de atunci; dar Ivan avea peste patruzeci de ani. Aşadar, rezultă că minciuna prin omisiune devine o facilitate care poate servi şi unui scop politic.
Când s-au întors, Sibongile şi Didymus Maqoma şi-au reluat numele. In exil avuseseră nume de cod; vor fi existând în străinătate multe persoane care nu-i cunoşteau sub alte nume. Dacă li s-ar adresa cineva cu numele de cod, ar reacţiona - ar răspunde - la fel ca şi la numele date din naştere, legate ca printr-un cordon ombilical de regiunea de lângă un oraş mineresc (Sibongile, fiică a unei mame zuluse şi a unui tată sotho) şi de satul povârnit, pitit printre dealurile de lângă mare (Didymus, în Transkei), locurile unde se născuseră şi răspunseseră pentru prima oară la un nume.
Nu s-au întors la căsuţa în care îşi petrecuseră tinereţea - probabil situată acum la mahala, cu dublarea sau triplarea populaţiei în căutarea unui loc în care să trăiască - nu, ar fi fost de neconceput să mai locuiască în Chiawelo. Primele săptămâni şi le-au petrecut într-un hotel Hillbrow, care fusese transformat într-un centru de recepţie a celor întorşi din exil. Fusese un loc de petrecere pentru albii duri din clasa muncitoare şi pentru femeile acestora, iar covoarele portocalii ieftine erau pătate de bere şi ciuruite de mucurile de ţigară aprinse. Zi şi noapte, se repetau aceleaşi benzi de muzică. Sibongile scosese aşternutul din paturi, căutând insecte. Le simţea pe piele, neobosite, deşi în pat nu erau.
Avioanele încărcate care-i aduceau înapoi pe exilaţi şi care soseau zilnic erau aşteptate la aeroport de mulţimi care cântau şi dansau; când exilaţii, chinuiţi de dorul de casă, intrau pe uşile care se închideau automat în urma lor, când reapăreau apoi împingând cărucioare scârţâitoare încărcate

cu mărturiile meleagurilor îndepărtate şi cărând urşi de pluş uriaşi, cumpăraţi la magazinele de pe aeroport, orbiţi de emoţia revederii - nu, nu erau recunoscuţi pe dată drept cine erau individual, ci pentru ceea ce simbolizau, victoria întoarcerii -, iar larma hăulitului femeilor îi proiecta drept în braţele prietenoase. Copii văzuţi pentru prima oară erau ridicaţi din braţe şi cocoţaţi pe umeri, pancarte de bun-venit erau călcate în picioare, flori erau legănate în mâini, cornuri răsunau, îmbrăţişări, procesiunea săltăreaţă a reintrării în posesie, viaţa redobândită, totul, acolo, afară, pe aeroport, constituia un carnaval ce depăşea închipuirea. Acasă: cuvântul acesta îi calma: un spectacol, un teatru, un foc de artificii al emoţiilor, organizate pentru cei ce se întorc din războaie, din prigoniri, din exil, pentru cei care au uitat ce înseamnă un cămin sau au suferit pentru că nu puteau să uite. Desigur, soţii Maqoma nu au venit cu unul din zborurile charter supraaglomerate, iar primirea care li s-a făcut a fost mai puţin spectaculoasă, deşi nu mai puţin emoţionantă. Didymus era un veteran al cercului politic din interior, era cineva care în toţi aceşti ani fusese implicat în misiuni internaţionale şi în numeroase alte activităţi importante, aşa încât a fost întâmpinat de camarazi din organizaţia interioară, egali în rang cu el. Ii aştepta o maşină, condusă de unul din tinerii Mişcării de Eliberare, întors de curând şi devenit acum unul din oamenii Siguranţei. Acasă. Prima noapte au dormit într-o suburbie care până atunci fusese rezervată exclusiv albilor, într-o casă acum achiziţionată de unul dintre cei mai importanţi lideri ai Mişcării. Dar li s-a pus în vedere că nu pot rămâne acolo; era nevoie de cameră pentru alţi nou-sosiţi, din cadrul relaţiilor reciproce stabilite acum cu reprezentanţii mişcărilor de eliberare din alte ţări. Era o cameră confortabilă, cu lămpi de noapte la pat, o provizie de şerveţele Kleenex, un televizor şi o debara pentru valizele care

nu erau niciodată despachetate. Până li se va găsi o casă sau un apartament, urmau să locuiască la un hotel - de fapt, un hotel pregătit pentru aceste inevitabile interimate.

Sibongile s-a apropiat de Didymus ţinând o pătură drapată pe braţele înălţate. El n-avea idee ce urmărea, dar răbda întotdeauna cu calm simţul ei dramatic.

- Nu pot să trăiesc în felul ăsta!

-Ce e?

Pe suprafaţa păroasă a păturii era o crustă albicios-găl- buie, uscată.

-Ce e?

Râsul ei s-a prefăcut în ţipăt, în timp ce-i vâra pătura sub ochi.

- Ah, da! Spermă, sămânţa cuiva.
- Nu pot să trăiesc în felul ăsta, ţi-o spun!
- Sibo, am trăit noi şi mai rău. Şi n-am murit...
- La început, cu ani de zile în urmă, da. Era necesar. La Dar, în Botswana. Dar acum! Dumnezeule! Doar nu mă mai ascund ca să-mi salvez viaţa. Nu mă mai ascund de nimeni. Nu mai trebuie să fiu recunoscătoare că mi se oferă un adăpost sau azil politic (pătura i-a căzut la picioare şi şi-a ridicat mâinile, cu palmele împreunate, parodiind gestul de mulţumire al copiilor negri, învăţat de când era mică). Aşa ceva nu-i pentru tine şi pentru mine!
- Şi ce pot ei să facă? Nu pot găsi peste noapte confort pentru fiecare. Mai lasă-i o săptămână sau două...
- Confort! Cât timp o să ne mai chinuim în văgăuna asta împuţită, în bordelul ăsta pentru beţivanii din Hillbrow, cât timp o să ni se mai acorde această concesie a desegregaţiei, ce mai onoare să dormi sub bărbăţia albilor!

- Şi cum trăiesc ceilalţi de aici?... Nici ei n-o duc mai bine.

Se confrunta cu ea însăşi de fiecare dată când intra în holul hotelului sau se duceau în sala respingătoare, cu miros

de gândaci, care era restaurantul, unde se îmbrăţişa cu femei necunoscute, cu bărbaţi şi cu copii necunoscuţi, în intimitatea pe care ţi-o dă exilul împărtăşit împreună şi întoarcerea.

Avea ea un fel de a-şi miji ochii şi a deschide gura, mimând expresia cuiva care se străduie să audă bine.

- Dacă tu te simţi bine să te întorci în împuţenia asta când vii de la întrunirile NEC, cu marile voastre decizii, şi nu te plângi...

- Cum să mă plâng când atâţia oameni s-au întors şi n-au unde să se ducă? Măcar noi avem nişte pături murdare.

Ea îi ignora zâmbetul.

- Şi cu ce îi ajută asta pe ei?

Vera Stark era cea în faţa căreia simţea că ar putea să se descarce; farsa sacrificiului de sine putea fi jucată faţă de soţia liderului în casa căruia petrecuseră prima noapte, dar Vera, pe lângă faptul că te puteai bizui pe ea să înţeleagă perfect necesitatea unor asemenea tactici în cadrul cercului lor, se găsea totuşi în afara acestuia. Existau şi albi care fuseseră în exil, dar nu şi Vera; existau şi albi care împărtăşiseră privaţiunile exilului, dar nu Vera. Da, să se descarce faţă de ea şi, datorită intimităţii care le lega, să transfere responsabilitatea asupra ei.

Când Vera i-a răspuns la telefon cu obişnuitul, veselul „ce mai faci?", a urmat o pauză.

- Mizerabil.

Şi pe urmă, un hohot de râs.

Vera, draga de Vera, n-a emis obişnuitele exclamaţii de compătimire, ci:

- Hai să luăm masa împreună. Ai timp?
- Trebuie să ies din locul ăsta!

In micul restaurant în care tânăra Vera şi iubitul ei din timpul războiului obişnuiau să ia masa aşteptând cu nerăbdare să se poată săruta, restaurant transformat acum într-un loc care livra şi mâncare pentru acasă şi care avea şi un meniu

vegetarian opţional, precum şi mese deschise tuturor raselor, Sibongile a venit prima. Picioarele ei încrucişate arătau elegante în cizme negre de antilopă, înalte până la genunchi.

- îmi plac cizmele tale. Cizme londoneze.

Vera avea faţă de femeile care îşi păstrau încă o înfaţişare seducătoare acea generozitate a femeii încredinţate că şi ea a fost cândva seducătoare şi plină de succes şi care acum ştia să se facă plăcută, într-un fel oarecum abstract.

Cele două prietene s-au sărutat şi şi-au strâns una alteia braţul în felul în care bărbaţii se salută trăgându-şi câte un ghiont prietenesc.

- îţi plac? Da, sunt din Londra. Cred că mă trădează...
Au comandat mâncarea. Vera, specialitatea casei, orice ar fi fost; invitata ei, după ce a parcurs lista în sus şi-n jos, a cerut ceea ce nu era pe ea: peşte; cum, n-aveau peşte? Chelnerul, zâmbind răbdător, i s-a adresat respectuos, convingător, în limba de care ghicise, în mod corect, că era limba maternă a amândurora, recomandându-i (de astă dată în englezeşte) un fel sau altul, care era foarte, foarte bun şi gustos.
Vera a înţeles mesajul peştelui: Mizerabil, totul era mizerabil, nu puteai obţine nici ceea ce doreai să mănânci.
Când a plecat chelnerul, timpul de vorbire al Verei expirase. Aşa încât s-a lansat Sibongile: A descris hotelul - „confortul", cum îl tot numea, ba zeflemitor, ba cu furie, ba cu dezgust, cu disperare şi - fiind Sibongile, Sally - chicotind zgomotos.
- Dar Didy! Nu înţeleg, el pare gata să accepte orice, el e docili Ca un iepure, cuminte, gata să ronţăie tot ce i se oferă.
Acest veteran al închisorilor şi al interogatoriilor! Această vulpe, când era vorba să se infiltreze în ţară, defilând pe sub ochii poliţiei şi armatei.
Au râs amândouă la această amintire.
- Iţi spun eu! El pare să trăiască încă în trecut, în vremurile de bejenie, suntem încă un fel de refugiaţi şi trebuie să

suferim într-o nobilă tăcere -pentru ceea ce cauza nu mai are nevoie. Şi asta în timp ce el se întâlneşte cu membrii guvernului, pentru numele lui Dumnezeu! Burii se gudură pe lângă noi, ne invită la dineuri oficiale, se fotografiază alături de noi ca să apară în ziare! Dar Didy n-ar fi în stare să spună cuiva din NEC, să-i spună în faţă că dacă-i vorba să ne prezentăm cum se cuvine la asemenea nivel, atunci trebuie să avem o locuinţă decentă. Şi n-au de gând să ne găsească ceva, ştiu bine. Va trebui să ne găsim singuri... Eu va trebui s-o fac... dar între timp! Păduchelniţa aia, n-aş lăsa niciun câine în ea şi doar ştii că mie nu-mi plac câinii. N-aş fi crezut vreodată că o să ajung să regret subsolul în care am locuit la Londra sau locuinţa din Stockholm, zilele acelea mohorâte, dar, Dumnezeule, uite c-o fac!

Aşadar, Sibongile şi Didymus Maqoma au redevenit Sally şi Didy, diminutivele sub care fuseseră cunoscuţi în vechile lor relaţii cu albii. Până la urmă s-au mutat la soţii Stark.
- Ben, ar trebui să vezi văgăuna din Hillbrow! Nu-i vorba numai despre murdăria de care povesteşte Sally... dar oamenii zac tolăniţi toată ziua la bar, uitându-se la televizor şi bând coca-cola, pentru că n-au nimic de făcut şi năcăieri unde să se ducă. Sally e la o distanţă de ani şi ani de atmosfera aceea de periferie, deşi sunt oameni din neamul lor... ea şi Didy s-au îndepărtat de promiscuitatea în care se complăceau şi ei, pe vremuri, în Chiawelo.
Ben a definit elementul pe care exilul îl adusese în existenţa lor: viaţa privată; avuseseră parte de ea în anii petrecuţi la Londra. Soţii Stark nu au făcut nicio remarcă între ei când viaţa lor privată a fost invadată, timp de cinci săptămâni, de Sally şi Didy. Relaţia dintre Vera şi Ben se găsea la acel stadiu în care prezenţa vremelnică a altora e revigorantă. Aveau o sală de baie în plus; aceasta era singura condiţie de viaţă a clasei de mijloc care prezenta oarecare importanţă pentru ei.
77
A sosit de la şcoală, din Anglia, şi Mpho, fiica lui Sally şi a lui Didy, născută în exil. îşi petrecea, fără nicio discriminare, un weekend în casa Stark, o săptămână la casa bunicii ei din Alexandra; la Stark dormea în patul şi printre afişele cu vedete pop şi printre nimicurile care supravieţuiseră adolescenţei şi absenţei fiicei lor, Annick. Fiica familiei Maqoma era o frumuseţe de şaisprezece ani, de felul celor create de polenizarea încrucişată a istoriei. Graniţele sunt schimbate, ideologiile fuzionează, sectele, religioase sau filozofice, creează noi idoli din combinaţiile de crezuri, descoperirile ştiinţifice fac legături de cauză şi efect între elemente disparate, un talmeş-balmeş de nume teritoriale etnice alcătuiesc o naţionalitate din popoare de limbi multiple şi de religii diferite, şi un stil nou de frumuseţe răsare din încleştarea dintre dominaţie şi rezistenţă. Mpho era o soluţie - la vremea când încă nu ajunseseră la aşa ceva nici guvernele, nici conferinţele, negocierile, acţiunile de masă şi monitorizarea internaţională sau intervenţiile −, o soluţie a luptei pentru putere în ţara care era a ei, dar în care, tocmai din cauza acestei lupte pentru

putere, nu se născuse. Fetişcana asta îmbina stilul Vogue cu afirmarea Africii. Era o mutaţie ce realiza fericita apropriere a esteticilor unor specii contrare. Avea acele picioare exagerat de lungi care par a fi create nu printr-o înzestrare naturală, ci în conformitate cu standardele luxului occidental, laolaltă cu şasiurile alungite ale maşinilor de comandă. Palmele roz-sidefii ale mâinilor ei suple completau contrastul frapant de culori dintre pielea neagră mată şi unghiile pictate cu o ojă purpurie. Părul lins şi uns până la lustrul părului european pornea de la rădăcină împletit în codiţe subţiri, ţepene, în stilul congolez, care îi atingeau umerii. In pofida tuturor acestora, nu avea surâsul artificial al unei aspirante la titlul de regina frumuseţii, ci un zâmbet copilăresc extrem de dulce, care făcea să-i strălucească ochii. De pe buze i se desprindea o limbă engleză plină de

ţâfnă. Nu stia să vorbească nicio limbă africană, nici zulu, a mamei ei, nici xhosa tatălui ei.

- O, dar înţekg, mamă, pot să vă urmăresc.

îsi deschidea larg ochii şi îşi învârtea capul, invocând cerul, exact cu gestul mamei ei cu care se ciondănea.

- Da, dar cine te crede că înţelegi când nu răspunzi niciodată, oamenii or să te considere o idioată, copilul meu înapoiat. O să iei lecţii...

- E cam umilitor pentru tine, mamă, s-o pui pe fiica ta să înveţe propria-i limbă, de parc-ar fi franceza, sau germana sau mai ştiu eu ce.

Sally apela la gazdele lor, Vera şi Ben.

- Ascultaţi-o şi voi! Fiica mea, asta au făcut poporului nostru, tie, tatălui tău, mie. Am fost înstrăinaţi de ceea ce e al nostru, şi nu numai prin exil. Tatăl tău descinde dintr-un sef vestit care s-a opus britanicilor cu mai bine de o sută de ani în urmă −tu trebuie să faci cinste unui nume. Ţi s-a răpit posibilitatea de a te naşte în ţara ta. Ia-ţi înapoi măcar limba.

Şcolărită schimba un zâmbet de complicitate cu martorii ieşirii emoţionale a mamei ei, pe care o trata cu inofensivă insolenţa.

-O să învăţ de hgogo.

Chicotea la folosirea măcar a unui cuvânt din limba ei maternă, dar era prea timidă sau poate prea sfidătoare ca să admită că avea intenţia serioasă de a învăţa. Din proprie voinţă părăsea camera atât de potrivită cu vârsta şi nevoia ei de confort şi pleca des să stea cu bunica ei, în Alexandra. După prima vizită de respect datorată de copilul unui fiu, Sally nu se aşteptase ca fata să se mai întoarcă la bunică, să o vadă împachetându-şi sacul sport şi petrecând zile şi nopţi acolo în casa cu prispa dărăpănată, cu ghivece de plante uscate şi prăfuite, cu relicvele jigărite ale zidăriei de cărămidă şi mortar, cu cele două ferestre putrede cu geamuri plumbuite, rămăşiţe

de pe vremea când Alexandra era o copie a respectabilităţii albe, jinduite şi imitate. Casa stătea acum singuratică, pe un pământ de culoarea cenuşii, înconjurată de bordeie şi ceea ce fusese cândva o aspiraţie la un petic de grădină era acum un morman de gunoaie unde vecinii îşi aruncau cutiile de bere şi urinau, iar câinii scheletici scormoneau, miscându-si coas- tele ca pe nişte foaie. Cum putea o copilă crescută cu propria ei cameră, cu lapte proaspăt depus în fiecare dimineaţă în faţa uşii lor din Notting Hill Gate, printre oameni îngrijiţi care-şi adunau ziarele pentru a fi reciclate, cum putea suporta să petreacă mai mult de o noapte într-un asemenea loc, gogo sau nz-gogo} Să ai de străbătut câţiva metri până la closetul folosit de toţi! Dumnezeu ştie cu ce boală ar mai putea să se pricopsească. O întoarcere la nivelul de viaţă la care Sibongile şi Didymus fuseseră nevoiţi să trăiască pe când aveau vârsta ei - dar ce ştia o fetişcană de şaisprezece ani, născută în exil, ce înseamnă să nu ţi se lase nicio alegere? Amărăciunea e un simţământ ce poate fi cunoscut şi altora - Verei, de pildă dar un soi de mândrie sau de autoapărare o împiedica pe Sibongile să recunoască în faţa copilei ei senzaţia de cruntă umilinţă pricinuită mamei de inocentul nivel de acceptare al fetei: simţul vetrei părinteşti.

Mpho se mişca între Alexandra şi casa revenită Verei prin divorţ cu o degajare care-i fermeca pe soţii Stark. în casa acestora, alături de părinţi, cunoştea şi participa la întâlnirile cu prietenii lor, cu colegii Verei de la Fundaţie, cu favoritul lor Oupa şi cu avocaţii. Tinerii se înţelegeau bine între ei, Mpho era însoţită la petreceri de băieţi des-

pre care părinţii ei ştiau, cu un sentiment de uşurare, că sunt decenţi, nici drogaţi, nici beţivi; printr-unul dintre avocaţi, familia Maqoma a găsit exact ceea ce-şi dorea, o căsuţă, într-o suburbie de albi, lângă şcoala unde, iarăşi cu ajutorul cuiva întâlnit în casa Stark, fata fusese acceptată

să-şi completeze cursul superior. A doua zi după ce s-au mutat fără nimic altceva decât nişte paturi împrumutate, Sally a luat maşina pe care Mişcarea i-o pusese la dispoziţie lui Didy, şi s-a dus în cartierul comercial să caute mobilă de ocazie; când a intrat într-un parcaj, a fost oprită de o guno- ieră municipală, o femeie care mătura, împingând mâzga din rigole într-un canal de scurgere. Sally nu ştia că acum şi femeile executau asemenea munci. Mă rog, în zilele de azi orice muncă e mai bună decât nimic. S-ar putea ca unii dintre cei pe care-i cunoscuse în exil, luptătorii din taberele de antrenament, să sfârşească la fel, ca măturători de stradă; probabilitatea îi provoca o strângere de inimă, un nod în muşchii stomacului, când se confrunta cu responsabilitatea care-i fusese ei acordată: recent, Sally fusese numită direc- tor-adjunct al programului de relansare regională al Mişcării, programul fiind în prezent doar o adunătură de hârtii informative care se închegau în ritmul clănţănitor al faxurilor. în timp ce-şi încuia maşina (prevenită încă din prima zi a sosirii că, pentru unii, furtul era mai bun decât nimic), a văzut că gunoiera nu se mişcase din loc, şi că se uita la ea, rezemată în coada măturii, o femeie îmbrăcată caraghios, în salopeta de protecţie viu colorată, jambiere de fotbalist în jurul gambelor, pantofi bărbăteşti plaţi, şi o pălărie de pescar, cu tot cu scobiturile pentru momeli, trântită pe cap. Să fi cerşind? Oricum o să-i adreseze un salut: Sawubona, sisi.
Femeia nu s-a apropiat, dar a vorbit emoţionată:
- Sibongile, când ai venit? Eu sunt fiica lui Sela, verişoara mamei tale, mă ţii minte? Veneai în casa lui Sela, în Withbank.
Deşteptată subit, zgâlţâită într-o altă sferă, într-o altă existenţă. Aşa cum sta acolo, Sally e târâtă spre celălalt eu al ei, cel de la care a pornit, târâtă de această apariţie cu un sac de plastic legat de mână, în care adună, cu agilitate, gunoaiele pe care nu le-a prins mătura.

Acasă. Pe străzile din Johannesburg, în drumurile tale obişnuite. Cine o mai fi şi ăsta?
Chiar şi Oupa a reuşit să se mute într-o suburbie de albi.
De ce foloseau colegii lui de la Fundaţie adverbul „chiar"? Pentru că odată ridicate restricţiile împotriva cărora luptaseră, a rămas o restricţie mai veche, chiar (da, iarăşi chiar) mai constrângătoare: sărăcia. Funcţionarul era plătit decent după standardele decente ale unei Fundaţii non-profit nu numai în sensul financiar, ci şi în cel uman, care punea la dispoziţie aceleaşi avantaje de asistenţă medicală şi fond de pensii tuturor angajaţilor săi, de la director până la femeia de serviciu. Dar chiria apartamentelor din zona în care voia el să locuiască îi depăşea mijloacele materiale. într-un fel, era ca şi ceilalţi tineri care se calificau pentru o profesiune; un stadiu în care se presupune că tânărul nu are încă responsabilităţi, că abia a părăsit băncile şcolii, că-şi petrece câţiva ani liber să agaţe fete şi să se distreze cu prietenii lui bărbaţi. Pornirea in viaţă, aşa i se spune... Dar în cazul lui Oupa, pornirea fusese mult amânată; Oupa se zbătuse, dar nu putuse pătrunde în şcoli, se lansase în activităţi politice, petrecuse patru ani la închisoarea Robben Island, toate acestea înainte de a fi putut face primul pas spre o carieră în care să-şi asume responsabilităţile maturităţii. Oupa era un bărbat şi nu un băiat. Un bărbat cu poveri şi, în acelaşi timp, veselul favorit al Fundaţiei. In cazul lui, maturizarea nu fusese, nu putuse fi, urmărită cronologic. Firește, Oupa avea pe undeva o soţie şi, firește, avea copii. Salariul lui decent era diminuat de chirie, de cheltuielile pentru hrană, pentru îmbrăcăminte, toate menite să acopere anacronismul vieţii lui. Soţia şi copiii locuiau în altă parte a ţării, cu nişte rude îngrămădite de guvern într-o zonă de colonizare. Vioiul ucenic era, de fapt, un adult, pradă dorinţelor, conflictelor şi responsabilităţilor de adult. Fundaţia a fost îngăduitoare cu el când şi-a

luat multe zile libere pentru a-şi găsi o locuinţă, un cămin de burlac pe una din străzile unde odinioară puteau locui numai albii. Se temeau pentru el fiindcă facea zilnic naveta cu trenul de la Soweto şi înapoi; putea fi înjunghiat de gangsteri sau azvârlit pe fereastră de către criminali politici. Doamna Stark fusese prea preocupată de

treburile ei, în zilele acelea, pentru a da telefoane şi a se interesa la prieteni dacă nu cunosc vreo casă liberă sau nişte agenţi imobiliari dispuşi să închirieze la negri; altcineva de la birou a depistat un fir care i-a prilejuit tânărului coleg să obţină ceea ce dorise. Era într-al nouălea cer, deşi nu-şi putea permite să plătească asemenea chirie; dar se simţea liniştit, cu toate că semnase un contract care restrângea numărul ocupanţilor la două persoane, în timp ce el avea de gând să-şi reducă chiria împărţind apartamentul cu încă o pereche şi cei doi copii ai lor.

Oupa plănuise să organizeze inaugurarea casei, împreună cu toţi colegii de la Fundaţie. Doamna Stark, dorind să răscumpere faptul că nu-i fusese de niciun ajutor în găsirea locuinţei, s-a oferit să contribuie la inaugurare cu nişte gustări preparate de ea şi, într-o vineri după-amiază devreme, a plecat cu Oupa ca să-l ajute la pregătiri.

- Unde mergem?

Oupa le vorbise tuturor, cu entuziasm, despre o zonă unde erau multe blocuri, dar nu le dăduse detalii suplimentare. I-a răspuns, menţionând numele unei străzi şi a continuat să trăncănească:

- E o clădire veche, omule, dar de asta-i aşa de drăguţă, camere mari şi tot ce vrei. Uite c-am ajuns - aici e: „Delville Wood." (Uitaţi-vă la intrarea asta placată în marmură!) La Delville Wood a fost un război sau aşa ceva, nu?

Maşina s-a oprit la marginea trotuarului.

- Delville Wood. Urcând scările, amândoi încărcaţi cu pachete, doamna Stark s-a întors spre el, însoţindu-şi banala

informaţie de o expresie ciudată: Da, a fost o bătălie. Acolo a avut loc.

Tânărul a crezut că numele îi evoca vreo întâmplare nefericită şi că deci făcuse o gafă.

- A murit acolo cineva pe care-l cunoşteaţi?
- Bătălia a avut loc înainte de m-am născut eu, i-a răspuns râzând.

A condus-o de-a lungul unor coridoare roşii, lustruite. Ochii ei observau numerele apartamentelor pe lângă care treceau.

- Ăsta-i!

In acest moment de mândrie a lui, ea a rostit în faţa uşii:
- O sută douăzeci şi unu!
Oupa a ciocănit plin de zel în plăcuţa ce purta numărul şi a repetat:
- O sută douăzeci şi unu, Delville Wood.
In living-room erau două fotolii cumpărate la vechituri, capitonate cu catifea de nailon tocită, o etajeră cu un picior pe care trona o scrumieră de aramă, şi un cufăr vechi, acoperit cu o bucată de pânză africană. Totul în faţa ochiului uriaş, înceţoşat, al televizorului.
- Desigur că încă nu-i nimic pus la punct. Tablouri şi aşa mai departe. Am nevoie de un birou şi de ceva pe care să-mi aranjez cărţile. Am de gând să studiez mult aici, omule! Da-i drăguţ, nu?
- Un birou acolo, în faţa ferestrei... s-ar putea ca Ben să aibă unul în plus. Da, e o cameră frumoasă.
Deschisese televizorul, era un program pentru copii, cu vocile piţigăiate ale animalelor antropomorfice, dar el nici nu observase, n-avea importanţă, gestul era menit să indice posesia, era la el acasă, între aceşti pereţi unde locuiseră numai albii.
- Veniţi să vedeţi şi restul.
y j i
Vorbind expansiv, a condus-o într-o cameră cu un pat dublu, acoperit de o cuvertură cu franjuri şi cu trei perne proptite la perete, în formă de diamant.

- Aş putea pune biroul aici, pentru că livingul e folosit şi de ceilalţi. Aş lucra mai bine.
O asigura de intenţia lui serioasă de a studia; la urma urmei, deşi era o prietenă maternelă, facea parte din conducerea Fundaţiei la care lucra el. In cea de-a doua cameră, un haos de îmbrăcăminte, jucării, oale şi crătiţi, grătare de încălzit, aşezate pe o masă de toaletă cu trei oglinzi, un leagăn de copil plin de un talmeş- balmeş de pantofi.
- Se mută şi ei.
>
Oupa s-a dus să ia din maşină scaunele pliante împrumutate de la Fundaţie şi, când s-a întors, a găsit-o pe doamna Stark în bucătărie, desfacând pachetele cu ceea ce numea ea „bunătăţi".
- încă nu ştiu cum funcţionează plita.

Dar ea a deschis portiţa cuptorului, a scos dinăuntru tăvile năclăite de grăsime, a încercat grătarele, unul câte unul, ştiind exact cum funcţionează totul.

- Am să-ţi arăt, i-a spus, la fel de calm şi de liniştit de parcă i-ar fi explicat nişte chestiuni juridice din cursul lui prin corespondenţă.

Era flatat văzând-o că se concentra pe pregătirea pentru mica lui petrecere de parc-ar fi fost extrem de important pentru ea ca totul să iasă bine, evitând să se gândească la altceva până nu avea să pună toate la punct. Simţea că doamna Stark ştia ce însemna pentru el acel prilej, chiar dacă pentru ceilalţi nu era decât încă o agapă între colegi. Familia extinsă a Fundaţiei a sosit. Soţi şi soţii, îndrăgostiţii permanenţi de un sex sau altul, şi cealaltă jumătate, cu legături nelămurite. Se instalase între ei atmosfera de bonomie caracteristică relaţiilor celor care lucrează împreună şi se simt bine între ei, referirile glumeţe la treburi numai de ei cunoscute, pe care alţii nu le-ar înţelege şi care ridicau nivelul de veselie al sărbătoririi. Prietenul unei fete adusese

o chitară şi îşi cânta propriile compoziţii într-un amestec de zulu, engleză şi afrikaans, ascultat de un grup care stătea în picioare sau şedea cu paharele în mână pe cuvertura cu franjuri din dormitor, în timp ce acei aflaţi în living nu ascultau, vorbăria şi râsetele acoperind muzica. Gogoşile de brânză fierbinţi ale doamnei Stark se terminaseră. Drept care ea şi câţiva alţii din Fundaţie s-au întors la bucătărie şi au început să deschidă cutiile cu cârnăciori vienezi care păreau a fi unica rezervă de hrană a lui Oupa, când mai târziu a sosit şi soţul ei cu un transport de vin şi de bere. Ţinând un cuţit într-o mână şi ferindu-şi cealaltă mână, unsuroasă, să nu-i păteze haina, Vera a lăsat baltă ceea ce făcea şi s-a dus la el să-l sărute pentru ideea strălucită. Ben aproape că a făcut un pas îndărăt de surpriză, apoi, un moment, a prins-o de umeri; nu semăna deloc cu ea să-şi manifeste afecţiunea în public. In fond, contribuţia lui la petrecere nu merita un semn special de gratitudine; poate că băuse şi ea câteva păhărele în plus - de ce nu?

Biroul promis a fost ridicat de la casa Stark şi transportat la Delville Wood, o sută douăzeci şi unu, de către un prieten al lui Oupa, care a

împrumutat un camion de la un alt prieten. Oupa şi-a cumpărat un computer, pe credit, ca să-şi completeze echipamentul; singura problemă, i-a mărturisit el câteva săptămâni mai târziu doamnei Stark, era că prietenul care-i transportase biroul se mutase în apartament cu el, cu perechea de soţi şi cu cei doi copii.
- N-are unde să stea. Casa lui e în Selokeny şi acum el lucrează aici, în oraş.
In curând, acestui prieten care consimţise să plătească o parte din chirie, i s-a mai adăugat un altul, şomer şi fară un ban. Toate acestea au ieşit la iveală când Oupa, aducându-şi ca de obicei mâncarea de prânz în biroul doamnei Stark, şi-a vărsat năduful vorbindu-i de îngrijorarea lui pentru faptul

că în luna aceea nu-şi făcuse lucrările pentru cursul de drept prin corespondenţă.
- Doarme şi el în living-room, împreună cu celălalt prieten. Pe jos, dar tot e mai bine decât afară, nu? Dar acum cealaltă pereche zice că s-a săturat, că ei plătesc chirie ca să folosească şi livingul, ori el zace toată ziua acolo. Şi nu plăteşte. Aşa că acum l-am luat în camera mea şi noaptea, când vreau să studiez, trăncăneşte tot timpul, Omule! Până la miezul nopţii sau până la unu.
Ce-ar fi putut ea să-i răspundă?
- Spune-i să se ducă în altă parte.
Unde în altă parte? Oare ea şi tânărul funcţionar nu erau împotmoliţi în cereri, aflate chiar sub firimiturile prânzului lor, cereri ale unor oameni care, de-a lungul anilor, tot fuseseră trimişi în altă parte şi care tot nu aveau un acoperiş deasupra capului? Ii dădea sfaturi pe care le ştia inutile, indignată că Oupa se lăsa exploatat de cei din neamul lui; ar fi putut să fie fiul ei.
- Oupa, trebuie să fii ferm! Eşti prea moale. Dacă a putut să se mute la tine, o mai fi având pe cineva la care se poate duce. Nu se poate să trăieşti în felul ăsta. Acum că ai şi tu o casă...
Tânărul a înghiţit o îmbucătură şi s-a înfundat în scaun, umflându-şi obrajii. Şi-a scuturat capul, iar şi iar, negându-i presiunile.
- A fost la închisoare cu mine.
A mai muşcat din pulpa de pui, mestecând.

Ea îsi ţinea cana cu ambele mâini şi îsi sorbea ceaiul.
> > y >
- Oh, Doamne! Ce-i de făcut? Ce meserie are, poate-i găsim ceva de lucru.
- A lucrat la o spălătorie, pe urmă la o fabrică de cretă. Nu ştiu... n-are nicio calificare.
Vera şi-a ridicat mâinile, pe urmă a ciocănit cu stiloul în cana de ceai.
87
„De ce trebuie să-mi deschid gura! De ce trebuie să-mi deschid gura asta spartă!"
A trece.
Trecând pe stradă. Strada călcată în picioare de milioane de ori până când destinaţia pe care, cândva, o semnifica a fost ştearsă, strat cu strat, de trecătorii care luau acelaşi drum. La început, luni de zile, când se oprea la lumina roşie a unui semafor, se uita fix la ferestrele închise ca la ochii cuiva care nu mai dă semn de viaţă. Pe urmă a văzut pe cineva spălând rufe pe balcon. O bară era proptită de perete, sub fereastra băii, din care privea ochiul ventilatorului. Asta se întâmpla pe când scrisorile încetaseră să mai sosească; dar numai acum imaginea părea să semnaleze şi cealaltă deposedare; în realitate, finalul unor asemenea experienţe se produce mult mai încet, drama despărţirii, cu repetatele ei variaţii - sfârşitul atingerilor, sfârşitul vorbitului la telefon, spaţiul din ce în ce mai mare dintre scrisori -, variaţii suprarepetate, până când nu mai ştii care e ultimul spectacol.
O actriţă bătrână în numeroasele ei „ultima apariţie".
Ăsta-i!
Şi să te opreşti în faţa uşii, să-i auzi numele rostit de un străin de locul acela, e pur şi simplu fantoma unui surâs: Delville Wood. Ăsta e! A străbate coridoarele, aceeaşi gresie alunecoasă, roşiatică, ce îmbinare de fascinaţie şi de spaimă! In fond, căsuţele poştale din holul blocului indică şase etaje, noul chiriaş ar putea s-o conducă pe un alt coridor, la un alt număr. Chiar la etajul ăsta, desigur însă că la alt număr. Dar nu, lucrurile devin din ce în ce mai imposibile, o coincidenţă în ciuda a şase etaje de apartamente; numărul e chiar o

sută douăzeci şi unu. Uşa deschizându-se asupra unor sentimente ferecate; sub îmbinarea de fascinaţie şi de spaimă, revine la viaţă, de fapt, vechea anticipaţie sexuală pe care o simţea pe coridoarele roşii, lustruite, când intra la o sută douăzeci si

unu. Uimitor: senzaţiile sunt şi acum plăcute, de parcă cel care fusese acolo, la biroul din faţa geamului, o să se ridice ca s-o strângă în braţe sau, în surpriza somnoroasă a unei vizite matinale, o să ridice pătura ca să se strecoare şi ea în aşternut, goală, tremurândă, alături de el - senzaţia că o să fie acolo, că era acolo, la reînvierea dorinţei pe care o crease el în acest living-room, unde ochiul uriaş al televizorului nu vede nimic, in acest dormitor unde un biet chiriaş nou şi-a făcut patul. Prietena maternelă răspunde, zeloasă, la nevoile acestui nou chiriaş. Ştie cum să pregătească soba murdară pentru a putea încălzi provizia ei de gustări. Faptul că se descurcă în bucătărie de parcă ar fi locuit toată viaţa acolo e atribuit familiarităţii generale a femeilor cu domeniile domestice; „încă nu ştiu cum funcţionează plita", spune noul chiriaş, pe un ton de scuză.
Ce ai putut face o dată, ai să faci din nou.
Uneori Vera îşi atrăgea singură atenţia, se dispreţuia, îşi bătea joc de ea, îşi făcea reproşuri. încerca un resentiment când se confrunta cu ea însăşi, în faţa acestei dovezi a ceva ce, în copilărie, mama ei ar fi numit „comportament" - termen care implica numai încălcări. Bennet era amantul ei, era cel cu care se culcase în timp ce tânărul ei soţ lupta în război, aşteptând să se întoarcă acasă, la ea. Deci Bennet va rămâne întotdeauna pentru ea în categoria amanţilor, cel pe care-l alesese peste legătura sexuală şi morală a căsătoriei; el va rămâne „amantul" chiar şi după ce îi va fi devenit soţ. Dar asta avea să dureze câtă vreme? Din nou realitatea îşi face drum mtr-un ritm imperceptibil în scurtul spaţiu de timp al unei vieţi umane imperceptibile, aşa cum se toceşte degetul mare al efigiei unui sfânt din cauza omagiului de secole al celor care-i sărută mâna. Bennet a devenit Ben. Măiestria cu care făcea dragoste a devenit o satisfacţie uzuală pe care puteai conta. Vera n-ar fi crezut că s-ar mai putea lăsa puternic atrasă de

un alt bărbat; Ben, Bennet era acel alt bărbat. Totuşi, într-un fel, el a fost cel care a făcut ca un alt bărbat să fie posibil, să fie dorit, pentru că el era cel care-i arătase, atunci, în munţi, alături de prietenii din grupul de pe fotografie, ce înseamnă să faci dragoste, câte revelaţii de excitări şi de senzaţii sălbatice există dincolo de ceea ce credea ea că ar fi limita, în relaţiile cu soţul care lupta în război. Dacă Ben o învăţase că posibilităţile erotice depăşesc experienţa unui singur bărbat, asta însemna că experienţa totală a amorului fizic nu se isprăvea nici cu el. înţelegerea acestui lucru trebuie să fi zăcut de ani de zile în trupul ei - în chip logic, oare, încă de pe când făcuse prima oară dragoste cu el? Dar ideea rămăsese neacceptată şi latentă până când, pe când avea patruzeci şi ceva de ani, când părul ei era încă abundent şi lucios, când încă nicio venă spartă nu-i pictase o pânză de păianjen roşie pe picior, a venit un bărbat ca să filmeze activitatea Fundaţiei pentru un documentar asupra formelor de rezistenţă din ţară. Şi-a lăsat cartea de vizită, alături de cele ale altor vizitatori ai Fundaţiei care-şi imaginau că vor fi contactaţi din nou, deşi, cu ce scop o făcuse, politeţea o împiedica să-l întrebe. Otto Abanel. Nu mai auzise niciodată un asemenea nume de familie; lucra pentru o reţea de televiziune austriacă şi vorbea cu un uşor accent german - după părerea ei. Era solemn în legătură cu filmările lui şi formal în maniere, ca toţi germanii pe care-i cunoscuse ea. I-a telefonat de câteva ori şi a venit la birou, scuzându-se că o deranjează, chipurile pentru a verifica o informaţie sau alta şi, când Vera şi-a dat seama că erau simple pretexte, a fost la început amuzată să constate că nu o iritau. Pe urmă, într-o după-masă, fără nicio tranziţie de la atitudinea formală, i-a strâns mâna care se odihnea pe birou şi a acoperit-o cu palma lui. Vera şi-a lăsat cealaltă mână peste strânsoarea palmei lui. Şi astfel, spontan, s-a creat intre ei un acord de dorinţă.

- Vrei să vii la mine? a întrebat-o el, încercând să dea impresia că e vorba de o întâlnire profesională, acolo, în biroul unde oricine putea năvăli peste atmosfera creată de gestul lor. Vino într-o sâmbătă după-masă, să iei o cafea.

Vera şi Ben erau oameni ocupaţi, care nu aveau nevoie să-şi dea unul altuia raportul pentru fiecare mişcare. In sâmbăta aceea el invitase la

masa de prânz un vechi coleg de şcoală, care devenise un pictor de succes. Vera i-a servit la masă, liniştită, nevenindu-i să creadă că va face ce avea de gând să facă; în aceeaşi stare de spirit, după masă s-a dus la baie şi şi-a fixat în trup micul dispozitiv de cauciuc care, de la naşterea lui Annie încoace, o împiedicase să mai rămână însărcinată. I-a părăsit pe Ben şi pe musafirul lui oferindu-le o scuză - trebuia să facă act de prezenţă la o întrunire politică. Ea avea multe obligaţii de genul ăsta, iar Ben şi-a ridicat ochii, transmiţându-i urarea de drum bun care era semnalul lor obişnuit în faţa altora.
Şi când s-a întors acasă mai târziu, în acea după-masă, s-a simţit cum nu şi-ar fi imaginat vreodată că o să se simtă; ceea ce se petrecuse în acel interval de trei ore era ceva care o privea numai pe ea singură, ceva ce ţinea de sexualitatea ei, o constantă particulară a făpturii ei, o caracteristică asemenea culorii ochilor, formei unui nas, naturii unui spirit, care nu pot aparţine niciodată altcuiva decât ţie însuţi. Bennet Stark stătuse cândva într-un salon, admirat de o străină care nu-i cunoştea relaţia cu femeia faţă de care îi comentase frumuseţea masculină; femeia aceea străină îi demonstrase un adevăr pe care Vera credea, euforic, că-l descoperise abia acum: sexualitatea, în cazul lui, inocent exprimată prin alura fizică, era un atribut ce-i aparţinea lui în întregime şi care nu putea fi reclamat prin afirmaţia ei naivă: „E soţul meu." Vera se vedea acum pe ea în salonul acela. In noaptea adulterului, a zăcut în pat, alături de Ben, animată de un simţământ mai curând de mândrie şi de libertate decât de trădare.
91
In timpul celor doi ani n-au mai existat prânzuri alcătuite dintr-un iaurt şi un măr, consumate peste hârtiile de la birou. Zbura ori de câte ori se ivea o fereastră în activitatea ei profesională sau de acasă, ori de câte ori absenţa ei putea trece neobservată sau când găsea vreun motiv plauzibil faţă de colegii ei, de soţul ei, de fiica ei adolescentă (Ivan se mutase deja în Anglia); zbura la numărul o sută douăzeci şi unu. Ţinea cheia apartamentului atârnată alături de cheile de la maşina şi de la casa ei, pe inelul cu un medalion reprezentând un struţ, un cadou de ziua ei de naştere cumpărat din banii de buzunar economisiţi de fiica ei. Intra în casă. El era acolo ori îl aştepta. Uneori venea cu mâncarea care îi plăcea lui - scrumbii sau cârnaţi

afumaţi ori antricoate reci - şi mâncau în bucătărie, înainte de partida de amor. Făceau împreună baie înainte de a pleca să se vadă cu alţi oameni şi se săpuneau unul pe celălalt - oare de ce nicio femeie nu recunoaşte plăcerea tandră de a săpuni membrul moale, alunecos, al unui bărbat, de a-l strânge uşor, în joacă, de a-l face să se umfle, pipăindu-l, urmărind cu degetul forma sferică a testiculelor, adeseori inegale ca mărime, în punga aceea care ţine caldă şi vie sămânţa tinereţii, asemănătoare cu darul care, în lumea animală, aparţine cangurului femelă, marsupiul în care-şi adăposteşte puiul, ciudat inversat la specia umană unde e atribuit sexului masculin; punga care iniţial e zbârcită, de parc-ar fi gata să se atrofieze, chiar şi la bărbaţii tineri.

Otto era cu cincisprezece ani mai tânăr decât Vera. Răspundea vag cu privire la vârsta lui, poate pentru că voia să uite de vârsta amantei sale. Dar când, în discuţii, ea se referea la unele lucruri pe care el era prea tânăr ca să şi le amintească, încercarea de a ţine pasul cu ea, nedumerirea momentană a expresiei lui erau vizibile. Avea o frunte înaltă, netedă, anxioasă, lucioasă, amintind de coaja unui măr trandafiriu, şi nu era frumos; de fapt Vera nici nu ştia bine cum arăta, cum îi

era faţa; dar îi cunoştea trupul, trupul masculin cruciform, cu linia lui de păr creţ castaniu-deschis care se bifurca de la buric spre sfârcurile pieptului, trupul cu linia dominantă a şoldurilor înguste, lăţindu-se apoi într-un torace splendid, până la umeri. Faţa lui era deghizarea tuturor bărbaţilor cu barbă; o tufă de păr blond-închis, care unduia în jurul gurii, impri- mându-şi propria formă, oricum or fi arătând bărbia şi fălcile. Ochelari cu rame groase protejau expresia unor ochi comuni, albaştri, de parcă îi vedeai printr-un binoclu răsturnat. Gura îi era moale, buza de sus şi cea de jos la fel de pline, forma pe care Vera o asocia cu nemulţumirea de sine şi care, în general, i se părea neatrăgătoare la alţi oameni. La el, înconjurată de barba aceea din ierburi de mare, i se părea a fi o floare carnivoră din heleşteele de sub stânci, sensibilă la tentaţia celei mai mici atingeri. Vera crezuse nu numai că n-ar mai putea fi atrasă vreodată de alt bărbat; dar fusese convinsă că niciodată nu ar mai putea-o atrage un bărbat blond. Şi

străinul acesta îi exorcizase resentimentul rezidual - resentimentele sunt întotdeauna vătămătoare -, resentimentul care supravieţuise legat de primul blond din viaţa ei, soţul din timpul războiului. Ar fi vrut să-i comunice lui Otto faptul acesta ciudat, o confesiune care l-ar fi mişcat dacă nu l-ar fi flatat, dar nu a facut-o fiindcă simţea că, pomenindu-i de război, la sfârşitul căruia el fusese un bebeluş, l-ar face să se simtă prost - pe ea personal nu o stingherea deloc faptul că era cu atâţia ani mai mare decât el; dacă se controla, cu un ochi critic, într-o oglindă, ştia că pe trupul ei nu putea fi detectat niciun semn de îmbătrânire.
Dar după câteva vizite la o sută douăzeci şi unu, i-a spus:
- Ştii, asta n-o să ţină mult.
Otto n-a înţeles bine ce a insinuat, şi anume că el nu putea să reziste alături de Ben, deşi ea era liberă să-i aleagă pe amândoi. A crezut că se referă la limita angajamentului său de lucru în ţara lor:

- Am o surpriză pentru tine. Am cerut să fiu transferat aici, în calitate de corespondent al canalului de televiziune.
Tocmai se îmbrăcau. El nu ştia cum să interpreteze felul în care Vera îşi lăsase mâinile să-i cadă inerte de-a lungul trupului. S-a apropiat şi, prinzându-i braţele, şi-a îngropat capul în gâtul ei.
Paralel cu faptul că îşi asigura cu succes clandestinitatea legăturii, Vera încerca şi dorinţa de a-l aduce pe străin în casa ei, de a-l introduce în viaţa ei, astfel încât s-o poată cunoaşte şi altfel decât îndărătul unui birou sau în patul lui. A raţionat aşa: dacă o să-l invite din când în când acasă, aşa cum era natural pentru ea şi pentru Ben să invite câte o nouă cunoştinţă care le plăcea, ar reduce riscul ca, dacă cineva ar întâlni-o împreună cu Otto, să tragă concluzii nedorite.
Otto nu era prea încântat să vină în casa Verei, să intre în viaţa ei din care nu făcea parte. Dar a trebuit să admită că, probabil, ea judeca mai bine în ceea ce priveşte situaţia lor. Când a venit, mai erau şi alţi musafiri, câţiva dintre ei negri, pe care îi întâlnise pe parcursul filmărilor, oficialităţi sindicale şi figuri politice mai mici, precum şi soţul Verei, un bărbat impresionant, foarte iscusit în îndatoririle sale de gazdă, la unison cu soţia lui, amândoi ocupându-se atent de oaspeţi. Soţie: asta era Vera în casa aceea. A fost prezentat şi fiicei

ei, care s-a făcut repede nevăzută, plictisită, probabil, de reuniune; frumoasă, dar leită tatăl ei. Aşadar nu exista nimic care să-l tulbure printr-o versiune mai tânără a iubitei sale, nimic care să-i indice că amanta lui îmbătrânise în anii trăiţi înainte de el.
In pălăvrăgelile care însoţesc dereticatul prin casă după plecarea musafirilor, Ben i-a menţionat că nu prea avusese ocazia să stea de vorbă cu tânărul acela neamţ, cum îl chema? Un nume ciudat; când i l-a spus, Vera l-a întrebat pe un ton de interes nevinovat ce origine ar putea să aibă. Ben era atât

de citit, şi avea o memorie pentru tot felul de noţiuni esote- rice de care ea nu se preocupa niciodată.
- Abarbanel? Ăsta-i un nume vechi sefardic, trebuie să fie evreu, nu german.
- Cred că-i austriac, a continuat Vera să investigheze.
- Presupun că s-a născut în Austria. Evreii sunt de atâta vreme răspândiţi pretutindeni... Cine ştie...
Cine ştie?
Soţul ei era acel care i-a stârnit curiozitatea. O curiozitate erotică. In destăinuirile visătoare de după ce făceau dragoste, Vera i-a şoptit amantului ei:
- Vasăzică eşti evreu. Cineva mi-a spus că numele tău e evreiesc. Sefard. Asta înseamnă spaniol, nu?
- De origine spaniolă, dar evreii au fost izgoniţi din Spania în secolul al cincisprezecelea...
- N-aş fi crezut că eşti evreu. − Un râs murmurat - Evreii sunt circumcişi.
- Eu am intrat altfel în viaţă şi am fost expediat încă din pruncie, împreună cu alţi orfani, şi apoi adoptat; am crescut la Viena, în familia care m-a adoptat. Oameni de origine sefardă - pe undeva, pe la începuturi.
- Şi ce s-a întâmplat cu mama şi cu tatăl tău?
El s-a întors astfel încât profilurile lor stăteau faţă-n faţă pe pernă.
- Au murit.
N-a mai pus nicio întrebare: raidurile gestapoului, trenul cu vagoane de vite, încuiate, lagărele de concentrare, camerele de gazare; o

origine cu care era familiarizată doar pe cale documentară, din cărţi şi din filme.
Vera era o creştină atee, bucuroasă la ideea că amantul ei era evreu, orfan din pricina rasismului, fără un nume al lui propriu - asta îl lega de scopul ei afirmat, de scopul zilnic al vieţii ei, de dosarele de pe masa ei privind comunităţile
95
dislocate şi de feţele, zilnic contemplate, ale celor prefăcuţi în nomazi pentru că fuseseră decretaţi ca aparţinând unei rase nepotrivite. Se pomenea oprindu-se în faţa vitrinelor magazinelor elegante de articole bărbăteşti şi, pentru că era îndrăgostit de nişte greutăţi de aur din Ghana, pe care le cumpărase într-o misiune în Africa de Vest, Vera colinda acum galeriile de artă şi de artizanat, pentru a-i completa colecţia. Voia să-i compenseze privaţiunile din copilărie, privaţiuni asemănătoare cu cele ale atâtor oameni din aşezările din stepă, pe care le investiga ea. Ii dădea jucării şi dulciuri. Gol în pat, alături de ea, era în acelaşi timp copilul deportat, gol în lume.
Vera continua să facă dragoste cu soţul ei, chiar dacă avea delicateţea de a nu-l stârni ea. Acest lucru i se părea că face parte din strategia ei, adică să aibă un amant fără a-l răni pe Ben; pentru că, legat de situaţia ei, adoptase bine-cunoscutul crez că totul îi era permis, totul ţinea de dreptul ei, atâta timp cât nu făcea pe nimeni să sufere. Otto nu avea vreo femeie de care să ştie ea; s-ar putea să se întoarcă la vreuna când avea să plece în Europa. Fapt era că amorul făcut cu Ben se dovedea ciudat de satisfăcător. Probabil că Ben era aţâţat de ea - şi nu rănit de ea. Se întâmpla din nou ceea ce se întâmplase cu multă vreme în urmă, într-o excursie în munţi, sau ce se întâmplase după naşterea lui Annik; se lăsa purtată de orgasme, val după val.
Târfa!
Târfa! Aşa îşi saluta faţa văzută în oglindă.
Şi a doua zi se ducea iar la apartamentul o sută douăzeci şi unu. Acolo avea senzaţia că îşi trădează amantul. Care amant ar accepta ca femeii lui să-i placă să facă dragoste cu un alt bărbat, soţul ei?
La urma urmei, nu era deloc liberă. In legătura lor exista o clauză - pe care o formulase chiar ea, pentru că, în munca

ei, devenise conştientă de importanţa clauzelor care pot duce la anularea unui contract. „Ştii, asta n-o să ţină mult" Dar clauza fusese uitată, îngropată în cearceafuri şi în materialul celălalt, intimitatea unei anumite complementarităţi a vieţilor lor profesionale. El i-a mărturisit: îl îngrozise ceea ce înregistrase în filmele lui, sălbăticia celor care pretindeau că victimele lor ar fi nişte sălbatici, împuşcarea copiilor, bătăile, tortura, brutalităţile pe care acestea le iscau în chip de răspuns, înjunghierile şi incendierile ca revanşă a nopţii. Ii povestea ce reuşise să filmeze cu o zi în urmă, înainte ca poliţia să-l fi ameninţat cu arestarea dacă nu părăseşte imediat localul unei şcoli, unde albii aruncaseră grenade cu gaze lacrimogene în clase, pentru a-i scoate afară pe copiii care le atacaseră maşinile cu pietre. Câinii îi hărţuiau pe copiii îngroziţi, poliţiştii albi îi înşfăcau la întâmplare şi-i băteau înainte de a-i îngrămădi în dubele poliţiei, se auzeau împuşcături - a văzut doi copii prăbuşindu-se ţipând: nu ştia dacă muriseră sau nu, nimeni nu putea şti pentru că la punctul acesta, el şi toţi ceilalţi martori fuseseră alungaţi de poliţie.

- Copii negri, a adăugat, de parcă ar fi aşteptat vreo explicaţie. Copii negri. O fetiţă a încercat să se ascundă în spatele meu.
- N-ai locuit aici îndeajuns ca să ştii cum stau lucrurile. Naziştii n-au murit în războiul în care s-au prăpădit părinţii tăi, ci au renăscut aici.

El s-a mişcat, ca şi cum ar fi vrut să pună o întrebare, dar a renunţat. S-a uitat la mâncarea aşezată între ei. O farfurie cu delicatese: jambon afumat şi salată de cartofi, aduse de ea, pe gustul lui nativ.

- Există ceva ce nu ţi-am spus. Ceva ce nu-mi place să-mi spun nici mie însumi. Dar e adevărat. Ştii ce erau bebeluşii lui Hitler? Accentul lui german devenise neobişnuit de pronunţat.

97

Ştia că ea ştie.

- Eu sunt unul dintre ei. Mama mea a fost împerecheată ca o vacă, pentru a produce un bun copil german pentru Hitler. Nu ştiu cine era taurul arian. Nici ea nu ştia. Nu i s-a spus numele lui când l-au pus s-o încalece. Insămânţa- rea artificială e preferabilă pentru o vacă, nu? Se produce printr-o siringă, nu?

Dacă există vreo formă de dragoste între doi oameni, atunci trebuie să existe întotdeauna şi ceva de spus, în orice împrejurare. Aici nu era nimic de spus. Vera asculta la ceva ce se întâmpla şi nu putea fi văzut, transformarea, povestită în legende, a unei fiinţe în altceva, o femeie într-un copac, un zeu într-un vultur; o creatură a unei imposibile mitologii de construcţie genetică planificată; himera unei istorii moderne.

- Vrei să stii de ce a făcut-o? Nu stiu. Nu stiu şi nici tu nu

> > > >

ştii ce înseamnă a trăi vremurile de atunci. Dar vrei să ştii cine era mama mea? O lucrătoare într-o - cum se cheamă - toaletă publică. Venea din Bavaria. Nu deţinea nicio informaţie despre el, singurul lucru cu care se lăuda - îmi spunea doar că tatăl meu trebuie să fi fost un bun nazist şi că ea alesese să mă înzestreze cu o minte mai bună, un trup mai bun, o şansă mai bună − ştiu eu? − decât cele ale unui om obişnuit.

Dacă mai rămânea mult timp fară să spună nimic, tăcerea ei ar fi fost interpretată ca o repulsie faţă de el.

- Genele, a adăugat Otto. Nu sunt o victimă a nazismului. Nu sunt evreu. Sunt german pur. De aici mi se trage singurul nume care-mi aparţine, dragul de nume german Otto, pe care mi l-a dat mama mea. Genele mele sunt ca şi ale oamenilor de aici − cei care bat şi împuşcă copiii.

Vera i-a răspuns primul lucru care i-a venit la gură:

- Rade-ţi barba.

Şi astfel, în bucătăria apartamentului o sută douăzeci şi unu, trecutul a fost interpretat şi lepădat, el i-a prins mâna

aşa cum făcuse prima oară în biroul ei, şi s-au reîntors la faza de început, iarăşi, la ceva bazat pe o cunoaştere nouă atât de străină pentru ei, încât a preschimbat trupul bărbatului pentru ea şi trupul femeii pentru el. Nu exista un loc potrivit pentru a celebra această nouă curioasă pasiune, aşa încât s-a întâmplat în bucătărie, prin deschizăturile hainelor, aşa cum s-au ridicat de la masă, încleştaţi, ca o coloană care tremura într-un cutremur şi, niciodată în viaţa ei,

înainte sau după aceea, nu s-a simţit atât de transformată şi nu s-a contopit cu un bărbat într-o asemenea înflăcărare.
Aceasta a fost ziua şi locul unde l-a trădat pe Ben, Bennet, alesul ei. Târfa!
Mulţi ani mai târziu, după ce Otto Abarbanel plecase de mult, şi întâlnirile ocazionale în străinătate, telefoanele din locuri îndepărtate, scrisorile luaseră sfârşit, iar toate senzaţiile de atingere, toate sentimentele asociate cu el păreau să-şi fi reluat locul printre reacţiile obişnuite, aşa cum nervii se regenerează după o traumă - bucătăria aceea, de la numărul o sută douăzeci şi unu, rămăsese încă locul şi ziua trădării, aşa cum un câmp de luptă trezeşte mereu aceleaşi asociaţii. De aceea când Ben a intrat cu darul lui de băuturi, Vera, cu mâinile unsuroase, cu un cuţit într-o mână, şi-a părăsit brusc treaba gospodărească, s-a apropiat de el şi l-a îmbrăţişat.
Oare trecutul revine pentru că nu ne putem descotorosi decât foarte încet de el, sau eliberarea nu înseamnă altceva decât lentul proces al unei pierderi?
Ce îşi aducea ea aminte în timp ce Ben destupa sticlele de vin şi glumea cu Oupa - care intrase în bucătărie giugiu- lindu-se cu o tânără ce chicotea şi protesta în limba tswană - era o zi de vară în care se găsea în maşină împreună cu Otto Abarbanel şi, trecând pe lângă un restaurant, îl zărise, prin uşa deschisă, pe Ben. In momentul acela scurt până ce s-au

schimbat culorile semaforului, n-ar fi putut recunoaşte pe nimeni altcineva decât pe el, cel ale cărui trăsături unice şi a cărui siluetă le purta în ea.
Stătea aplecat deasupra farfuriei, cu capul lui negru înclinat şi umerii încovoiaţi. Era singur. Când l-a văzut, s-a simţit copleşită de amărăciune, de o premoniţie asemănătoare cu greaţa cuiva care e pe cale să leşine. Cum putea să arate atât de singur? Toţi anii aceia petrecuţi împreună nu însemnau nimic? A simţit că o sfâşie spaima copilărească de a nu fi părăsită. Capul lui aplecat, umerii gârboviţi au facut-o să ştie, fără a şti, că nu mai era amantul ei. Singurătatea lui era a ei; nu aici, nu acum, dar undeva, în aşteptare.

Pe pancartele şi pe afişele din birourile Cartierului General al Mişcării, recent deschise în oraş, pe fotografiile din ziarele şi gazetele progresiste, Didymus apărea printre ceilalţi eliberaţi din închisoare sau întorşi din exil. Conducătorii noştri, eroii noştri. Cine ce birou avea să ocupe şi în ce calitate nu se putea hotărî prea repede după o perioadă atât de lungă în care conducerea fusese fărâmiţată între reprezentanţii aflaţi în exil în diferite ţări, liderii închişi în temniţe şi conducătorii care se ridicaseră şi supravieţuiseră în ţară. Didymus facea tot ce era nevoie, aşa cum era obligat fiecare să facă. Uneori se pomenea organizând conferinţe de protocol şi de presă; alteori trebuia să răspundă cererii unei filiale din provincie care avea nevoie de un vorbitor; a făcut parte dintr-una din primele delegaţii care au luat legătura cu oamenii de afaceri albi; a vorbit la decernarea unor titluri universitare la un colegiu al cărui rector sperase să vină cineva mai bine cunoscut, pus însă în imposibilitate să asiste. Toate acestea se întâmplau in timp ce, de la sine înţeles, pregătirea lui juridică şi nu misiunile îndeplinite cu atâta succes în exil ori în activitatea subterană urma să decidă ce poziţie anume va deţine în aparatul

executiv, acum când această formaţie devenise legală, iar etica politică trebuia să constea în negocieri şi chipuri zâmbitoare la recepţii, şi nu în mişcări de stradă.

− Fată bună la toate, a răspuns Sally, cu o afectuoasă şi exagerată ridicare din umeri, care-i atenua vocea iritată, când Vera a întrebat-o ce funcţie deţinea acum Didy.

Un cântăreţ rap urla într-un microfon, cu viteza unui vânzător la licitaţie; soţii Stark veniseră la vernisajul unei expoziţii de pictură şi sculptură în lemn a artiştilor negri, ale căror opere erau în vogă de când corporaţiile din oraş şi colecţionarii albi descoperiseră că achiziţionarea de artă neagră constituia cea mai puţin durerosă cale de a-ţi manifesta absenţa prejudecăţilor rasiale.

- Şi ce mulţime amestecată... toţi activiştii culturalizez se ruşinează să-şi spună pictori şi scriitori. Şi ştabii de la asigurări sau de la bănci care ne arată cât de mult apreciază sufletele noastre negre. Ben, pentru numele lui Dumnezeu, să nu mă citezi! - folosesc

jargonul de pe coridoarele de la birou, da, mă aud şi eu... dar, slavă Domnului, Ben dragă, că printre prietenii mei din înghesuiala asta am găsit un businessman care nu ţine să-mi spună cum suntem.
Desigur. Torsurile sculptate de Ben fac doar parte din mobilierul casei Stark, pe care Sally o cunoaşte atât de bine. Nimeni nu caută să afle identitatea sculptorului care le-a modelat, şi numai el, Ben, îşi aminteşte de identitatea capului lipsă, de complexul flux nervos al femeii alături de care trăieşte, precum şi de faptul că a renunţat (odată, demult) să încerce a-l capta într-o formă materială.
Aşa încât Ben râde împreună cu Sally. Desigur.

− La firma ta n-ai de-a face cu opere de artă, nu?

- Numai cu genul de lucruri despre care citeşti la mica publicitate. Unii îşi mai rotunjesc veniturile vânzând lucruri din casă... ştii.

- Cei cu care avem noi de-a face nu au case din care să vândă lucruri. Dar serios vorbind... aveam de gând să iau legătura cu tine, să-ţi cer sfatul despre felul în care am putea stabili un gen de relaţii cu oamenii de afaceri, cum am putea acţiona altfel decât în stilul obişnuit de agenţie de negocieri, pe o bază mai personală... apelând la conştiinţa lor pătată... de ce nu?

Familiile Stark şi Maqoma nu se prea văzuseră în ultima vreme. Deşi Sibongile vorbea despre slujba ei ca şi cum ar fi fost o muncă umilă - acesta era felul de a vorbi democratic, rămăşiţă din exil a desfiinţării oricărei ierarhii - ea era cea la care nu se putea ajunge decât printr-o secretară. Avea birourile ei și întreaga baterie de comandă - computere, faxuri şi o armată de asistenţi a căror lipsă de educaţie şi de pregătire profesională se străduia să le tolereze, disciplinându-i şi for- mându-i în acelaşi timp. Când se ridicau plângeri împotriva ei, se justifica faţă de camarazii cu ranguri mai înalte prin declaraţii pe care aceştia socoteau mai nimerit să nu le exprime:

- Nu vreau să mi se spună că mă comport ca o exploatatoare, numai pentru ca fetele din subordinea mea să-şi poată face manicura în timpul serviciului sau pentru că cineva care a fost cândva închis îşi închipuie că are dreptul să prelungească la două ore pauza de prânz. Angajaţii noştri trebuie să vădească voinţa de a lucra disciplinat, aşa cum ar face pentru un patron alb. Aici nu-i vorba de o sinecură.

Mobilatul casei se terminase, chiar dacă era încă prea sărăcăcios pentru gustul ei; lui Sibongile îi plăceau obiectele frumoase şi la unele dintre acestea, achiziţionate cu micile ei economii din exil, trebuise să renunţe. Fiica ei fusese echipată cu tot ce considerase mama necesar pentru noua şcoală. În bucătărie instalase un cuptor cu microunde, astfel încât să le poată lăsa o mâncare caldă când ea era prinsă în obligaţii oficiale, ceea ce însemna că avea să vină acasă când Didymus şi fiica ei stăteau în întuneric, urmărind filmul de la televizor, sau chiar trebuind să-şi scoată pantofii ca să nu-şi deranjeze soţul adormit, în patul în care locul ei aştepta liber. Casa fusese pusă la punct; dar nu avea timp pentru micile munci zilnice de întreţinere. Didymus era cel care facea cumpărăturile, conform listelor pe care le mâzgălea ea noaptea, în paf, el o conducea pe Mpho la şi de la şcoala de dansuri moderne, la dentist sau la obligaţiile urgente pe care le au şcolăriţele ici şi colo; el chema instalatorul, el reclama când telefonul se defecta. Ziua lui de lucru era mai puţin încărcată decât a ei. Dimineaţa, Silongile îşi lua în grabă dosarele, servieta, cheile, în timp ce el îşi muia pâinea în cafea, şi schimba canalele la televizor de la ştirile locale la BBC. Lucrau amândoi în aceeaşi clădire; uneori Didymus intra să-i facă o vizită în biroul ei; o găsea vorbind precipitat la telefon - ridica o mână facându-i semn să n-o întrerupă; îşi instruia inspectorii de teren prin care iniţiase cercetări asupra reintegrării celor întorşi din exil. Sibongile începuse să se arate la multe dintre şedinţele la care asista el. îşi facea apariţia cu întârziere, graţioasă în îmbrăcămintea fină care-i acoperea şoldurile generoase, arcu- indu-şi sprâncenele când cineva vorbea lung şi prolix. Se plângea de directorul ei care nu voia să participe la şedinţe şi îşi făcuse un obicei din a-i cere ei să-1 înlocuiască. „Hai să facem autopsia şedinţei", spunea acasă. Ea şi Didymus erau cei mai buni camarazi, cei mai potriviţi unul pentru celălalt, cei mai apropiaţi dintre toţi, în asemenea momente. Lunile pe care Sibongile le petrecuse cu munca ei din Londra, îngrijind totodată de copil, fără să ştie sau să întrebe unde e el, scrisorile lui — printre care, uneori, pe neaşteptate, şi câte o scrisoare de dragoste - care-i soseau nesemnate, din altă ţară decât cea în care se găsea el, ciudatele emoţii pure ale întoarcerilor lui - ce altă relaţie dintre un

bărbat şi o femeie poate dovedi asemenea încredere reciprocă? Abţinerea de la adulter care, pentru

majoritatea perechilor înseamnă „încredere", e minoră în comparaţie cu relaţiile lor; acestea semnificau o mare comuniune, dincolo de capacitatea de înţelegere a celor ce trăiesc numai pentru ei înşişi. Se ciondăneau, dar se întâlneau în complicităţi asupra unei soluţii sau a alteia, se puneau de acord asupra liniei pe care avea s-o urmeze fiecare, ea în departamentul ei, el la nivelul lui mai înalt. îşi manifestau uneori părtinirile când era vorba de lipsa de încredere în anumiţi conducători:

- În genul ăsta de negocieri avem nevoie de cineva ferm şi cu iuţeală de spirit. Sebedi e mai curând (îşi închidea ochii şi îşi proiecta capul în faţă, ciupindu-şi şaua nasului) - e un rinocer bătrân cu un singur corn, nu are decât o singură tactică...
- Dar când atacă, păzea! Are forţă, scoate untul din purtătorii de cuvânt ai guvernului...
- Ah... dar cât de des? Până când îşi adună el greutatea ca să atace, ăia au şi schimbat subiectul, s-au şi derobat.
- Nu întotdeauna. Nu întotdeauna. L-am văzut atin- gându-i. Şi nu uita că e o figură impresionantă, acum în vremurile astea încă crude; şade cu mâinile încrucişate, cu capul lui masiv dat pe spate, şi băieţii de la guvern îşi dau seama că-i ascultă cu adevărat, că nu se scarpină şi bea apă şi îşi stinge mucurile de ţigară ca unii dintre ceilalţi camarazi ai noştri, tinerii care se gândesc numai ce să mai spună ei. Impune respect.

Sibongile îl privea cu reproş:

- Cine are nevoie de respectul ălora? Nemernicii ăia care au luat parte la detaşamentele de pedepsire, care şi-au trimis oamenii să-i omoare pe ai noştri la înmormântarea camarazilor ucişi de poliţia lor? Lucrurile stau invers - trebuie să le arătăm lor că nu le datorăm niciun respect.
- Atunci nu înţelegi ce înseamnă negocieri. Trebuie să existe o aparenţă de respect, e necesar, e ca sticlele de apă şi microfonul pe care ţi le pregăteşti înainte să iei cuvântul. E o convenţie. Le insufli siguranţă miniştrilor acelora şi adjuncţilor lor. Şi îi prinzi în capcană.

îşi închipuie că dacă li te adresezi frumos, cu domnule ministru şi domnule doctor, şi dacă-i asculţi cu atenţie, întregul proces de netezire a relaţiilor e în plin progres şi că negrii sunt măguliţi să vorbească precum gentlemenii albi, că negrii au fost puşi cu botul pe labe. De ce crezi că mergem îmbrăcaţi în costume cu cravată şi nu purtăm cămăşile lui Mao sau dashiki, ca liderii din Nord? Pentru ca burii aşezaţi de cealaltă parte a mesei să creadă că s-a stabilit un cod între ei şi noi, că ne-am lepădat de africa- nism, că negreala noastră e ascunsă sub costume şi cravate şi n-are de gând să sară la ei şi să le ceară! Nu încă.

Sibongile îşi frământa mâinile, nerăbdătoare să-1 întrerupă:

- Şi iată-1 şontăcăind pe bătrânul rinocer. Unde sunt leii tineri?
- Fac coadă la biroul tău, acolo sunt - singurul loc unde pot fi. Ăştia sunt cei cărora le cauţi slujbe.

Mpho îşi urmărea părinţii ca la o partidă de tenis, uneori râzând de ei, alteori intervenind şi ea cu câte o părere. Sibongile şi Didymus o încurajau, mândri să aibă o fiică strălucitoare, a cărei inteligenţă fusese stimulată în exil printr-o educaţie superioară, care însă o şi dezavantajase, făcând-o să fie o figură aparte printre tinerii negri. Ii cam stingherea şcoala nouă pe care i-o găsiseră cu atâta încântare; deşi „mixtă", cei mai mulţi elevi erau albi şi dăinuia în ea etica şi ritualurile unei şcoli albe, segregaţionale. Se simţeau recunoscători pentru faptul că la început, când locuiseră la prietenii lor Stark, Vera o prezentase pe fată câtorva tineri negri decenţi, cu care se distra. Surprinzătorul ei ataşament faţă de bunică nu însemna că, în murdăria şi violenţa unui oraş ca Alexandra, s-ar fi găsit unele relaţii potrivite pentru ea.

Didymus păstra o uşoară tensiune, nodul unei corzi gata să se încordeze în apărarea lui Sibongile - se temea ca francheţea ei să nu fie interpretată drept agresivitate; felul ei de a fi, sceptică, iscoditoare, iconoclastă, putea fi luat drept o lipsă de respect faţă de stilul tradiţional al relaţiilor politice stabilit în cercurile înalte ale Mişcării, în urma unor numeroşi ani de exil, ceea ce, se temea el, i-ar putea împiedica avansarea spre nivelul care, pentru prima oară, îi devenise accesibil. Chiar şi prezenţa ei fizică: felul în care intra la o conferinţă, unde nu era tocmai locul ei, păşind pe tocuri înalte care

ţăcăneau pe podea, fară nicio încercare de a se mişca discret. In asemenea momente Didymus era îngrijorat; nu se uita la ea, ca şi cum acest lucru i-ar fi împiedicat şi pe ceilalţi să fie iritant distraşi de apariţia ei, dar era conştient de frecarea picioarelor pe podea şi de mişcarea scaunelor pe măsură ce parfumul ei marca înaintarea întâi a sânilor, pe urmă a şoldurilor, către locul ei. îşi dădea seama că până şi evidenta ei feminitate nestăvilită stârnea ostilitate; tulburarea fizică pe care o crea, neîncercând deloc s-o minimalizeze, prefigura tulburarea în ambiţia masculină de însuşire a puterii, pe care ea era îndeajuns de infatuată încât s-o ignore. Didymus era sensibil la orice răspuns provocat de comentariile ei, uneori sesizând - ca o dovadă ofensivă a lucrului de care se temea - subînţelesuri care pe Sibongile o faceau să râdă (şi volumul râsului ei nu era adaptat la atmosfera discretă a şedinţei) sau îi ofereau prilejul de a-şi expune un nou punct de vedere. El era familiarizat cu felul în care se faceau lucrurile, în care fuseseră întotdeauna făcute, în care trebuia să fie făcute; el, unul, era parte integrantă din ele; dar intuia cum reacţionau ceilalţi la o personalitate ca aceea a lui Sibongile; şi încă a unei femei. Ceea ce Didymus ştia că e remarcabil la ea putea fi greşit înţeles. Nu se pricepea cum să-i ofere beneficiul propriei lui experienţe, cum s-o înveţe să se comporte, dacă ţinea să-şi realizeze ambiţiile pe care le vedea stârnite în ea. Pentru ea, întoarcerea acasă însemna o politică a întoarcerii acasă din
exil. Aşa stăteau lucrurile. Dar nu alegea calea potrivită. Didymus se temea de efectul eşecului asupra unei persoane cu atâta încredere în sine şi care aştepta atâta de la ea însăşi. „Dumnezeu să ne păzească pe mine şi pe Mpho şi pe toţi cei pe care-i cunoaşte ea, când aşa ceva o să se întâmple!"
Didymus era împotriva nepotismului, dar ce înseamnă nepotism? Nimic alta decât să pui un cuvânt bun, când se oferă ocazia prielnică. El facea parte din garda veche, şi existau momente de intimitate când îi mărturisea unui camarad cu care împărtăşise multe situaţii grele şi crize că, în zilele astea, abia de o vedea pe Sibongile care lucra cu atâta ardoare, atât de devotată problemelor celor întorşi. Şi observaţia lui era întâmpinată întotdeauna cu o formulă de genul: „Da, se descurcă bine în munca asta." Dar fie că acest răspuns era o asigurare

că valoarea ei era recunoscută, fie că era un avertisment adresat unui vechi camarad să nu-şi închipuie că şi-ar putea promova soţia, oricum chestiunii i se punea punct. Un refuz net.
Doamna Stark conducea maşina printr-o zonă solicitată de munca ei; atenţia îi era împărţită între vocea fetei de lângă ea şi ceea ce vedea şi simţea: un nod, ca un muşchi convulsionat. Printre documentele care-i burduşeau sacul de mână ce o însoţea întotdeauna, se găsea şi o scrisoare pe care o primise la birou, în acea dimineaţă. Pe plic era caligrafia lui Ivan; adresa nu fusese scrisă, ca de obicei, de una din dactilografele lui şi expediată la casa în care copilărise. Doamna Stark deschisese scrisoarea în acea intimitate stânjenitoare pe care ţi-o dă citirea unei misive în compania altora. Niciun amănunt, nicio explicaţie: doar faptul central care o încremenise: Ivan divorţa. împăturise scrisoarea fără să mai citească ultima pagină şi o băgase în sac.
Glasul înăbuşit al unei femei tinere, timide îi vorbea despre brutalitate:
- înţelegeţi, doamnă Stark, vreau să zic c-au făcut mari îmbunătăţiri în Phambili Park, canalizare şi mai ştiu eu ce, şi noi avem case înjur, şi oamenii de la hanul de acolo a venit peste noi şi femeile care locuiau clandestin a venit şi ele în stepă, chiar peste casele noastre - şi ce poci să le spui? Is speriate. Ca şi noi. Şi noi suntem speriaţi. Săptămâna trecută s-a tras două nopţi la rând, oamenii de la han urmărea pe careva...
Cum suna? „Am convins-o pe Alice să accepte divorţul." Scrisul lui de mână pe plic era un prim semnal că avea de comunicat ceva neobişnuit, un bancher de succes care se plimba întruna între Londra şi Polonia, Ungaria şi Rusia ca să negocieze noi alianţe bancare, nu are timp să lingă personal timbrele de pe plic. îşi auzea glasul, de parcă ar fi fost acum, cum îi spusese lui Ben, când Ivan se întorsese în Africa de Sud şi se căsătorise cu iubita lui din şcoală: „O să stea cu ea doar atâta timp cât n-o să dea de succes."
- .. .aşa c-am fost speriată, ce să vă mai spui, aşa de speriată si maică-mea la fel, si ne-am ascuns cu luminile stinse
■> ' y

cât a durat hăituiala şi ţipetele, groaznic, şi p-ormă zgomotul, zgomotul acela îngrozitor! Şi ceva a căzut buf! uite aşa, cu greutate, în faţa uşii, aşa că mi-am zis că poate-i Colin, că nu venise încă acasă...
Panouri înfipte în pământul golaş proclamau dreptul la adăposturi al celor din clasa mijlocie. Protea Grove, Blue Horizon, Hill Park, şi tu poţi spune că locuieşti într-un loc cu un nume frumos, ca o suburbie a albilor, şi tu poţi simţi că eşti cineva când adresa ta e Phambili Park - deci înainte, să mergem înainte! La orizont, o vastă etalare de materiale fără vreun profil recognoscibil legat de locuinţe umane; la marginea drumului, tabla zimţată şi foliile de plastic bătătorit caracteristice arhitecturii de la sfârşitul secolului douăzeci, aşa cum marmura era materialul Renaşterii, iar sticla şi oţelul materialele lui Mies van der Rohe; taberele celor
clandestini, adevăratul post-modernism: cel al oamenilor fără de adăpost.
- O, scuzaţi-mă... întoarceţi aici, nu, la stânga, iertaţi-mă...
O tânără atât de apologetică, cu faţa ei ovală, lustruită, prin amestecul raselor, până la culoarea măslinie, şi cu corola ei de păr negru sârmos. Se scuza oare pentru că exista, nici albă, adică, locuind departe de valul de furie care se revărsa din hanurile negrilor, nici neagră, refugiindu-se în stepă din bordeiele incendiate.
-.. .şi am auzit pe cineva gemând acolo afară, şi ce puteam să fac, maică-mea a încercat să mă oprească, da' eu am zis că poate-i Colin, aşa că chiar de-ar fi să mă omoare, trebuie...
Ben fusese şocat, atunci. Asta nu-i genul de atitudine cu care întâmpini căsătoria a doi tineri. Fusese jignit. Ben, care a fost Bennet, tânărul care luase soţia altcuiva în timp ce acela se găsea pe front; faţa lui Ben exprimase teamă deghizată în dezaprobare, şi ochii i se retrăseseră în grotele lor întunecoase. Nu voia ca fiul lui să sufere complicaţii în căutarea împlinirii sexuale şi a unei tovărăşii care să-i facă semn de pe avizierul pe care scrie: „Fericire".
Intr-o încâlcitură de frânghii de pe care rufele ude picurau, o femeie a lăsat o găleată de apă pe jos şi şi-a înălţat privirile; o flamură albă prinsă pe un stâlp improvizat dintr-o ramură moartă anunţa ceva iniţiaţilor - un tămăduitor sau altă formă de consultaţii spre vânzare,

sau poate că nişte fainoase de cumpărat - flutura deasupra unui bordei aplecat într-o rână, ca o casă din cărţi de joc. Afacerile mergeau înainte: litere răzleţe pe câte o scândură sau pe tabla ondulată: croitor din New York, Curăţătorie, Cel mai modern coafor de cosiţe împletite Afro, Pompe funebre Mosala, Salon de înfrumuseţare; un oblon care proptea o pleoapă de tablă lăsa la vedere o mână de ţigări, câteva sticle de băuturi în culori vii, grămăjoare de tutun de prizat şi pacheţele de gumă de mestecat. Magazin:

Cărbuni. întoarceţi aici! întoarceţi acolo! Oh, doamnă Stark! Maşini combi săpaseră şi lărgiseră făgaşuri în drumul nepavat; camionul Fundaţiei Juridice e prins în fluxul de maşini, ţinând pasul cu ele şi la o atât de mică distanţă încât, prin fereastra deschisă, cotul unui şofer aproape că atinge braţul camionagiului de lângă el sau oglinda retrovizoare; cu toţii se opresc hurducându-se când un combi frânează brusc, fără să semnalizeze, ca să ia sau să dea jos un pasager.

- Of, doamnă Stark, vă spui eu, un om nu poate să treacă prin aşa ceva. Când am văzut că nu era Colin, când am crăpat puţin uşa am văzut capul, un bărbat negru, sânge şi creieri...

Plânge şi tot ce o apără de şocul şi de grozăvia evocată de povestirea ei e doar o batistuţă imprimată cu un cap de Pierrot, cu două lacrimi de cristal din paiete: doamna Stark vede, când se întoarce spre ea, că e singurul lucru de la care poate porni doamna Stark. Pentru moment; Fundaţia nu trebuie să se încurce cu efectele, ci să abordeze cauzele.

- .. .era ca la măcelărie, n-am ştiut niciodată că aşa arată creierul nostru...

Pe prag nu a mai rămas nicio pată. Nici de sânge, nici din gelatina cenuşie, cu vinişoare roşii, pe care o vezi în tigăi. Totul a fost frecat şi curăţat, conform normelor de întreţinere ale unei gospodine. Le aşteaptă o femeie înaltă, ciolănoasă, de felul în care se transformă carnea abundentă africană când s-a amestecat cu sânge european, şi îmbătrânită prematur (probabil mai tânără cu un an sau doi decât doamna Stark) de hotărârea de a înfrânge sărăcia prin virtuţile unei curăţenii meticuloase şi ale unei bune cuviinţe despre care se crede că aparţin, fără efort, doar oamenilor cu bani, răsplata de a fi alb. Uşa

nu-i o uşă de casă, ci de garaj; înăuntru, un aragaz, un frigider, televizor, paturi - acolo locuieşte familia.

- în weekenduri, Colin zideşte casa nouă, e o treabă care merge greu!

Bătrâna insistă să-i servească un ceai, o aşteaptă şi un tort de rodii cu îngheţată galbenă; apoi izbucneşte cu emfază:

- Cumnatul lui Colin, bărbatu' celeilalte fiice a mele, şi el se ocupă de casa nouă, şi mai sunt şi alţi membri ai familiei care vin să tencuiască, şi aşa mai departe.
- Duminicile e o adevărată sindrofie aici!

Mândria facând-o să uite de lacrimi, femeia tânără îi arată doamnei Stark cum va fi casa ei într-o bună zi; duminică de duminică; Colin e foarte destoinic, aici o să fie colţişorul pentru micul dejun, Colin construieşte singur masa, aici dormitorul principal (aşa-1 numeşte ea), aici camera copiilor, cu ieşire direct în curte, pentru ei, livingul-sufragerie o să aibă o deschizătură în perete, cu o tejghea spre bucătărie, aici o să fie camera maică- mii cu o baie separată, şi aici, aici e fundaţia pentru o grădină interioară. Vizitatoarea e condusă afară, ca să admire faţada. încă nu există acoperiş, dar pe peretele netencuit, unde se cască ferestrele fară geamuri, atârnă copia unui felinar de trăsură, din alamă, care stă parcă gata să ilumineze intrarea cu coloane din faţa casei unui alb.

Materialitatea casei acesteia, pe jumătate clădite, e atât de concretă, încât ambele gazde încearcă o senzaţie de irealitate când se întorc la obiectul vizitei doamnei Stark, care se presupune a fi investigarea celor întâmplate în Phambili Park, în noaptea în care un bărbat a fost omorât în pragul casei tinerei femei. Genul acesta de investigaţie nu se numără printre obiectivele Fundaţiei, dar de astă dată, aşa cum avea să se dovedească şi mai târziu, legătura dintre oamenii evacuaţi din locurile lor, cei care se îngrămădiseră clandestin lângă Phambili Park, pentru că nu aveau unde în altă parte să se ducă, şi violenţa locatarilor din han care-i hăituiseră, tulburarea creată astfel printre cei stabiliţi într-o zonă legală şi supusă unor ameliorări imobiliare, era relevantă pentru lupta Fundaţiei împotriva evacuărilor forţate. Tânăra o conduce pe doamna Stark în sus

si-n jos pe drumurile din stepă, scărmănate de unghia dură a unui excavator. Ciocănitoare bocănind - oriunde te uiţi, se înalţă case noi - stepa, o continuă ofrandă adusă infinităţii de lumină care este un cer senin din Transvaal, schelării profilate în exagerata perspectivă a pustietăţii; de Chirico, Dali, au crezut că ei au imaginat-o; Munch a văzut femei cu gurile căscate alergând prin spaţiu din cocioabe dărăpănate, fume- gânde, acolo. Dar unde e Europa, ce loc ocupă divorţul unui bancher în mintea cuiva care-şi croieşte drum prin moloz şi buruieni către halucinaţia unor căsuţe cu zăbrele fanteziste împotriva hoţilor, cu aşternuturi înflorate întinse la uscat, cineva vorbind familiilor ce locuiesc într-un garaj, în timp ce locuinţele în care, în mintea lor, trăiesc de ani de zile se materializează încet, zidurile înălţându-se în ritmul permis de banii economisiţi şi de duminicile libere. Normalitatea acestor cămine - a locui într-un garaj înseamnă un cămin deoarece căminul e prima preocupare care se statorniceşte în minte -, normalitatea acestor cămine e şi ea halucinantă. Şi atunci ce este normalitatea? Nu constă ea oare în felul în care oamenii reuşesc să-şi facă lăcaş în orice fel de împrejurare; copiii care împing un cărucior furat de la un supermarket, ce se leagănă sub greutatea a două butoiaşe de apă, duse la tabăra clandestinilor (unii dintre locatarii din Phambili Park se plâng că cei din tabără folosesc robinetele de la pompele lor) - copiii aceştia îndeplinesc o sarcină normală în raport cu unde şi cum trăiesc ei. Zbiară şi se înghiontesc unii pe alţii şi se poticnesc în mers. Un felinar de trăsură este blazonul unei aspiraţii, fixat în zidul unde o gloată a zdrobit capul unui om.

Doamna Stark îşi vâră notele în sacul de umăr, asigurându-i pe ceilalţi că poate nimeri singură drumul spre oraş. In lipsa escortei unui negru din zonă, doamna Stark îşi ia precauţia de a încuia portierele maşinii şi a închide geamurile. înaintează ca într-o capsulă; nici gândul la utilitatea notelor luate

în legătură cu acel caz şi nici scrisoarea care zace sub notele ei nu-i alungă senzaţia de irealitate a celor lăsate în urmă. E obişnuită cu tabere de refugiaţi clandestini, cu mahalale, cu niveluri de existenţă de care oamenii albi nu sunt conştienţi; iluzia subită a unei viitoare suburbii, împotmolită în stepă, prin vasta vegetaţie a foilor de tablă, a

sacilor de ciment, a plasticului şi a cartoanelor care constituie terenul natural era ceva ce trebuia digerat.
O încerca impulsul de a trage la marginea drumului şi a citi scrisoarea.
Dar ar însemna o distragere; aşa cum necesitatea de a face o vizită profesională într-un loc numit Phambili Park îi servise drept pretext ca să arunce scrisoarea pe jumătate citită în sacul ei bun la toate. Şi în zilele astea nu trebuie să te opreşti pe drum, sub niciun motiv şi pentru nimeni. Cu o mână pe volan, scotocea cu cealaltă prin sac, să simtă plicul. Ivan, un copil încruntat, înfăţişând propria ei încruntare când îşi concentra atenţia, uitându-se la ea cu obiceiul lui de a-şi vârî degetele în nas în timp ce vorbea (nu face asta, e urât!). La măcelărie n-am înţeles niciodată că aşa arată creierul nostru, un felinar de trăsură care să lumineze gelatina aceea cenuşie...
Vera a descoperit că ajunsese la colţul dinspre spitalul unde martora ei cu voce înăbuşită îi spusese că se refugiaseră oamenii din tabăra clandestinilor. Aşa încât a tras pe terenul spitalului, a făcut semne cu mâna gardienilor şi a oprit maşina. Dar nu ca să citească o scrisoare. A pornit-o pe aleile cu prundiş greblat, printre straturile cu gălbinele drepte şi ordonate ca la armată, către aripile spitalului, ferindu-se de şuviţele de apă ale stropitorilor. Porumbeii se clătinau încercând să bea din jetul subţire de stropi, un gard înalt de doi metri, pe sub ochii voalaţi ai felinarelor, îngrădea această halucinaţie de ordine netulburată a unei administraţii de provincie. Pretutindeni, de-a lungul pereţilor de cărămidă roşie
si al celor vopsiţi în verde ai spitalului, se înşirau oameni adunaţi la întâmplare, de parcă s-ar fi vărsat din pungi de plastic şi de hârtie umflate şi pocnite de gard. Femeile şedeau pe jos, cu picioarele încrucişate pe sub fuste şi şorţuri, iar ţâncii se agăţau de ele sau se căţărau pe ele. Bărbaţi ghemuiţi cu capul rezemat de genunchi, cu un muc de ţigară într-o mână care se bălăbănea, ori în picioare, sprijiniţi de pereţi; îşi înălţau privirile până atunci coborâte pe pantofii sport, sparţi şi scâlciaţi. Vera a salutat câteva grupuri; i-au răspuns clipind din ochi, indiferenţi. A căutat un pretext pentru a intra în vorbă: Erau oameni şi în spital? O bătrână a ciupit dintr-o grămăjoară de tabac şi a dus firele la nări.

- Dormiţi aici?

O altă femeie a tras de pătura în care era înfaşurată şi care-i aplatiza sânii umflaţi şi, nedorind să acuze pe cineva care i-ar fi ascultat, i-a răspuns:

- Zic că nu mai e locuri. Aici! Dormim aici!

S-au mai desprins şi alţii din stază. Păreau să nu înţeleagă întrebările puse în engleză sau în afrikaans. Doamna Stark ştia din experienţă că oamenii aflaţi în stare de şoc şi de confuzie îşi pierd puterea de a răspunde - dar femeia învelită în pătură răspundea în locul lor.

- De cinci zile îs aici. Ce pot să fac? In noaptea aceea bestiile au luat tot, au omorât - uitaţi-vă la bătrânul ăla, n-avea nici pătură, nici nimic, spitalul i-a dat o pătură, când a fugit oamenii ăia l-au prins pe frate-su şi lui i-au luat tot, televizorul, bicicleta, totul i-au luat din casă, fir-ar să fie!

Bătrânul tuşea, cu genunchii ridicaţi şi lipiţi, umerii gârboviţi peste piept, strângându-se în el însuşi pentru a se apăra de pericolul existenţei însăşi; prunci sugeau la ţâţe înghiţind lacom.

- Şi femeia aceea a încercat ieri să se ducă la casa ei, noaptea, şi s-a întors înapoi aici. La ce bun? E groaznic...

Femeia aceea avea faţa lată, senină, care, la sfârşitul secolului douăzeci, nu poate fi văzută decât la tinerele ţărănci şi la călugăriţe; probabil că şi-o fi urmat bărbatul din vreo rezervaţie din Banustan la oraş, oraşul care n-avea loc pentru ea, dar nici tabăra clandestinilor, nici fuga de acolo nu avuseseră timp să şteargă anacronismul conformaţiei feţei ei, în raport cu locul şi cu timpul. Nu căpătase încă grimasa dură a ochilor şi nările umflate, ţepene ale femeii, animal de pradă, care germina în ea.

Se pregătea, supusă, să vorbească. Un gheb în spate era un copil. O altă fetiţă se ascundea printre picioarele ei groase.

- Vineri, acolo lângă Phambili unde noi locuim vin să-1 ia pe bărbatu-miu. Noi fugim, dar mulţi oameni fug, e noapte şi eu nu văz unde-s doi copii ai mei, băieţii, fugeam cu cei mici ca ăsta (arată cu mâna spre spatele care poartă povara)... şi nu văz copiii mei când am venit aici, la spital. Aşa că ieri mi-am zis că tre' să merg acasă să văz unde e copiii, băieţii mei, da' cân' ajung în stepă văz iar oamenii aceia pe lângă casa mea...

Se uita la ceilalţi, după cineva de la care să poată găsi cuvinte pentru ce i se întâmplase, o explicaţie, un sfat ce să facă.

- Erau oamenii de la han, aveau bâte, cuţite, cum erau îmbrăcaţi?

Femeia a tras picioruşele copilului din spate, fixându-şi-le în jurul mijlocului, a respirat adânc, retrăind panica în care-şi târâse copiii prin stepă; de unde să ştie ea ce-a văzut, cum putea să cunoască altceva decât spaima cărnii ei şi spaima cărnii copiilor ei, care o împingea să fugă.

- Dar dumneata - dumneata ai putut vedea cine erau oamenii care au venit în noaptea aceea?

Femeia cu pătura s-a ridicat în picioare, pe tălpile ei desculţe, în faţa doamnei Stark.

- Eu? Dacă zici ce-ai văzut îţi ard casa sau te omoară. Mai bine să nu văz nimic.

O muscă i se urca pe obraz, sub ochi. Dar ei i se întâmplaseră prea multe ca să mai observe acest mic prădător, care o trata de parcă ar fi fost de pe acum un cadavru.

Şi scrisoarea. Zăcând la fundul sacului ei, sub notele pe care şi le-a luat, sub semnul creierilor împrăştiaţi şi al felinarului de trăsură şi al oamenilor care se holbau la ea în căutarea salvării, prefăcându-se în ciorchini şi în bulgări negri pe zid, pe măsură ce se îndepărta de ei.

Când a ajuns acasă - era prea târziu ca să se mai ducă la Fundaţie − a scos scrisoarea. Era singură în casa care îi revenise ei de pe urma divorţului, singură într-o ordine de viaţă în care funcţionau drepturile şi asigurarea lor materială - în normalitatea ei. Fusese dintotdeauna casa ei; Ben se mutase la ea, întâi ca amant, pe urmă ca soţ. Conţinea mese, lămpi, afişe, fotografii înrămate, un covor cu o fâşie tocită de paşi, paturi - martori muţi ai normalităţii ei.

S-a rezemat de pervazul ferestrei, unde se filtra încă lumina asfinţitului. Adresa scrisă de mână, trimisă la Fundaţie, facea şi ea parte din textul care aştepta să fie citit. „Oare de ce mi se adresează mie, şi nu tatălui său?"

De ce ştia - de ce gândea - că ea o să înţeleagă mai bine?

Plicul scris în caligrafia dreaptă, rotunjită, pe care ea o urmărise formându-se încă de la alfabetul de grădiniţă, trimis la o adresă clandestină, ca o scrisoare de dragoste; dorinţa de a împărtăşi un

secret care n-ar fi trebuit să se ivească din nou de la fundul unui sac cu note. N-ar fi fost posibil ca el să ştie ceea ce nu ştia ea însăşi: dacă era rodul actului de dragoste de pe podea (chiar în camera asta unde stătea acum cu scrisoarea în mână) în acea ultimă întâlnire cu militarul întors de pe front sau dacă era fiul amantului mamei lui, Bennet.
Dar el stia. într-un fel, stia. Vera avea o certitudine iratio-
> 7» >
nală. Crescuse în ea, nu putea fi negată; nu numai că semăna cu ea, dar în genele lui încolţise cunoaşterea a însuşi felului
în care fusese conceput. Dacă ea nu avea să ştie niciodată cine era tatăl lui, Ivan ştia. In primele celule ale existenţei lui fusese încastrat codul informaţiei: el era copilul acelui prim mariaj fără copii, conceput după consumarea căsătoriei, pe podeaua acestui dormitor, într-un ceas care trebuia uitat. Informaţia fusese mereu prezentă: când ea şi Ben luau băieţelul în pat ca să-1 cocoloşească, şi în deşteptările lui bruşte din somn, când îşi fixa privirea mahmură pe ochii ei; şi când, adult, bancher, dansa cu ea, fiecare dintre ei păstrându-1 pe celălalt în taina lui.
„Poate că ţi-ai dat seama, cred că ţi-ai dat seama ultima oară când ai fost la Londra că lucrurile nu mergeau prea bine între noi. Alice mi-a cerut să-i promit că o să păstrăm aparenţele şi eu am acceptat - în mod greşit, cred, dar când eşti ceea ce se numeşte partea vinovată (asta-i denumirea mea în limbajul avocaţilor...) încerci să faci unele mici concesii, ca să nu pari chiar atât de mârşav. Dar ar fi trebuit să mă gândesc mai bine, nu-i aşa? Cred că Alice, biata de ea, ticluia tot felul de tactici de amânare a divorţului. Uneori as dori
> >
să fii tu aici, ca să-i explici ceea ce oameni ca tine şi ca mine acceptă - ceea ce, chiar dacă tu nu ne-ai spus explicit mie şi lui Annie, noi am învăţat de la tine -, şi anume că dragostea nu poate fi simulată. Dacă s-a isprăvit, s-a isprăvit. Ea ar vrea să stau în continuare cu ea, îmi declară că nu-mi cere să o iubesc. A devenit genul de femeie care se mulţumeşte să fie folosită ca o prostituată. Pretinde că ar trebui să continui să mă culc cu ea, din Dumnezeu ştie ce motive - din raţiuni igienice, ea gândeşte că nevoile sexuale ale bărbatului nu au nimic

comun cu dragostea. Nu înţelege niciun moment că această idee mă umple de dezgust. Eu n-am nevoie de un recipient pentru sex. Vera, eu am depăşit-o mult, Alice a rămas fetiţa pe care o însoţeam la seratele dansante ale şcolii. De
multă vreme nu mai am nimic de discutat cu ea, nici despre munca mea, nici despre ce apare în ziare, nici despre ideile mele asupra vieţii. Când nu discutăm despre Adam, despre durerea lui de ureche, notele de la şcoală, dacă are nevoie sau nu de o nouă rachetă de tenis, atunci nu avem nimic de discutat. Eu nu pot să trăiesc în felul ăsta şi n-am de gând să mă supun slăbiciunii alegerii ei.
Am o altă femeie. Am avut-o, desigur, de mai multă vreme. Nu m-a presat să divorţez de Alice - pot să te asigur de lucrul ăsta. Nu-i genul de femeie care să se preteze la şantaj sentimental. E o unguroaică roşcată, dacă vrei să ştii cum arată (!), pe jumătate evreică, şi-i deşteaptă foc - şi ea e bancher. Niciun fel de încurcătură de partea ei, soţul i-a murit cu cinci ani în urmă, la vârsta de treizeci şi nouă de ani, de o tumoare la creier. Nu are copii. Nu ştiu dacă să mă lupt cu Alice pentru custodia lui Adam. E băiat mare. Ea are toate şansele să i se acorde custodia, dar un băiat adolescent nu are mai multă nevoie de un tată? Mi-e greu să judec, pentru că eu am avut ambii părinţi. Toate clişeele astea vechi despre ce-i mai bine pentru el etc.! Uneori aş vrea numai să scap, sunt gata să cad de acord cu orice. Alteori mă simt prost din cauza băiatului. Situaţia începe să semene cu telenovelele lacrimogene pe care le urmăreşte Alice, închizând repede televizorul când intru eu, ca să se cheme că nu se uită la ele. Fără îndoială, orice divorţ e o telenovelă lacrimogenă. Şi te pomeneşti dependent de propriul tău serial lacrimogen, indiferent ce alte lucruri importante se petrec pe lume. Tocmai m-am întors din Moscova, finanţăm o parte din industria de armament în operaţia de prefacere a tunurilor în pluguri. Dar e mult mai profitabil să vinzi armament, şi ei au nevoie de bani; niciun consorţiu financiar nu le poate acorda ceea ce se poate câştiga prin vânzarea armelor în Orientul Mijlociu. Anexez o fotografie. E făcută la un dineu la Budapesta, în
urmă cu câteva luni. Ea e roşcovana de lângă grăsanul care ţine un spici..."

Dar în plic nu era nicio fotografie. Probabil că se răzgândise; instinctul îi spusese că o fotografie, o faţă încercuită pe o fotografie, nu-i calea pe care să anunţi o trădare.
Când 1-a auzit pe Ben intrând, oftatul lui de relaxare când se oprea în hol, la raftul de cărţi pe care era lăsată întotdeauna corespondenţa zilnică, comunicarea ei cu scrisoarea lui Ivan s-a încheiat; raţiunea pentru care Ivan nu-i scrisese lui Ben era cunoaşterea că Ben e tatăl lui, desigur, asta trebuie să fi fost; ştia cât de adânc îl iubea Ben, şi nu voise să-l întristeze cu mărturia subită a vreunei nefericiri sau instabilităţi în viaţa fiului său.
Vera a aruncat plicul.
Cui aparţin feţele dispuse ca într-un colaj în jurul marelui om în persoană? Afişele au început să se îndoaie pe la colţuri şi unele sunt străbătute de fâşii decolorate, în locurile în care soarele ce bate în fereastră le-a vărgat zi de zi, lună de lună. Mulţimile ce-şi dansează manifestul în stradă sunt alcătuite din oameni prea tineri ca să recunoască pe cineva care datează din era de dinainte de exil, doar dacă e unul dintre cei doi sau trei slăviţi în cântecele lor şi ale căror imagini sunt ţinute vii, fiind imprimate pe maiourile pe care le poartă. Didymus trecea aproape nerecunoscut pe stradă; acum era deghizat în el însuşi.
Când se afla în anturajul celorlalţi, la mitingurile de masă, ovaţiile şi cântecele îl învăluiau plăcut şi pe el, printre ceilalţi veterani, o categorie căreia i se cuvenea o asemenea manifestaţie de salut; nu avea importanţă cine erau ei individual.
Presa amesteca si confunda numele si atributiile fiecăruia,
> > > 7
dar nici asta nu avea importanţă. Intr-o mişcare democratică, cultul personalităţii trebuie redus la minimum, cu excepţia eroilor morţi, care constituie modele pentru popor, fără posibilitatea unei tendinţe de facţiune sau grupare separată, care să ducă la divizare.
Vremea afişelor şi pancartelor de bun- sosit trecuse, acum răsăriseră multe chipuri noi, sau câte o neaşteptată apariţie a chipurilor vechi în poziţii pe care nu le deţinuseră până atunci. Aceste poziţii erau însă interimare - aflate, mai mult sau mai puţin, la nivelul propriei lor adaptări la o varietate de roluri vremelnice.

Când s-a anunţat data congresului la care urmau să aibă loc alegerile pentru funcţii, a început, firește, campania de lobby. In cadrul grupului puternic căruia îi aparţinea Didymus, format din cei eliberaţi din închisoare şi din membrii guvernului din exil, preocuparea importantă − nedeclarată însă în afara propriilor lor cercuri - era aceea de a atribui funcţii celor care au menţinut Mişcarea vie în interiorul ţării şi, totodată, acordarea de poziţii-cheie celor care conduseseră mişcarea din exil sau din închisori. Grupările de femei, grupările de tineret, grupările sindicale asigurau voturi pentru cutare sau cutare candidat; vechea gardă întâmpina afluxul lor ca pe o afirmare a unui gen de bază de masă, după atâţia ani de clandestinitate. Nu se temeau că vor fi înlăturaţi de la funcţii - loialitatea faţă de marii combatanţi e o emoţie dominantă a maselor; binemeritată; pe care te poţi bizui. Intre timp, Didymus dădea ferm a înţelege că n-are de gând să continue a răspunde tuturor nevoilor răzleţe care se iveau. I se va atribui probabil departamentul justiţiei sau ceva la nivelul ăsta; camarazii din prezentul executiv îl asigurau tacit că era un lucru de la sine înţeles. Printre posibilele cadre noi de conducere, Sibongile a fost nominalizată de o combinaţie de reveniţi din exil şi o organizaţie de femei, dar niciunul dintre aceştia nu deţinea încă un rol proeminent. Didymus se îndoia că ar avea şanse, dar era mândru de recunoaşterea exprimată măcar prin nominalizare.

- Ăştia mă susţin numai pentru că sunt femeie - sunt conştientă de lucrul ăsta, dar nu cred că e o raţiune suficientă pentru promovare. Femeile vor doar să vadă pe una dintre ele acolo, printre voi, bărbaţii.
- Desigur că femeile asta vor. Dar nu şi susţinătorii tăi întorşi din exil. Aceştia ştiu cât eşti de capabilă, ştiu ce poţi să faci.
- Pentru ei? Atunci înseamnă că stiu mai mult decât stiu
> >
eu. - Ii arunca privirea ei teatrală comică - Tot ce ştiu eu e că noi am lăsat guvernul albilor să scape uşor, achitându-se doar prin amnistii şi paşapoarte şi nimic altceva. Tot ce ştiu este că noi nu am stăruit pentru centre de calificare, pentru locuinţe - executivul vostru n-a insistat, e răspunderea voastră. In biroul meu, cu trei tineri cu caş la gură şi o alocaţie mizeră, mă străduiesc să mă ocup de rezultate şi - crede-mă - nu pot să înfăptuiesc miracole.

Didymus îi apreciase întotdeauna vehemenţa. I-a primit reproşul, zâmbind.
- Iţi promit că o să ridic problema în faţa noului executiv.
Ceea ce fusese interzis atâta vreme - adunările, orice fel de adunare - s-a transformat acum într-un bâlci al emoţiilor dezlănţuite, cu cântăreţi de ocazie, consumarea de
hrană si băuturi, decibelii limbutiei ridicându-se asurzitor
> 7 >
după atâta amar de tăcere, cu poliţiştii proprii cu banderole şi insigne, contopindu-se în mulţime, de parcă se instalase acea de neatins evoluţie a umanităţii în care femeile şi bărbaţii se autodisciplinează. Adio miliţie, adio câini poliţişti, gaze lacrimogene, bătăi pe drumul spre Black Maria. Chiar dacă acea evoluţie nu se va realiza niciodată, e întrupată aici şi acum. Şi, ca întotdeauna în vâltoarea problemelor umane majore, tensiunea generată de conştiinţa că se decide viitorul ţării se îmbină cu mărunta nemulţumire legată de serviciile
publice şi cu disconfortul creat de numărul disperat de mic de closete publice.
Didymus se învârtea în cercul vechilor cunoştinţe, al vechilor camarazi din campaniile pe care le organizaseră împreună. Deţinea tactica măgulitoare a politicianului de a-şi lăsa mâna pe umărul celuilalt, şi de a oferi un zâmbet larg de recunoaştere chiar când nu ştia pe cine salută. Din când în când se scuza faţă de cel cu care se întreţinea, chemat fiind la o discuţie cu un alt membru al actualului executiv - chestiuni de protocol, plângeri din partea presei, cereri de la unele grupuri, care ar fi trebuit rezolvate mai devreme; într-o ţară în care altădată o adunare ca aceasta, indiferent de scopul politic, ar fi însemnat o încălcare criminală din partea oamenilor strânşi acum în hol, până şi procedurile de rutină constituie secrete de putere şi privilegii, în timp ce conclavul se retrăgea, privind cu ochi strălucitori mulţimea, şi pe măsură ce se adăposteau îndărătul spinărilor pe jumătate întoarse, în atmosfera îngroşată de larma glasurilor, de fâţâială şi mişcare, de foşnetele îmbrăcăminţii, ecourile tusei, râsete, târâtul picioarelor pe podea, un tremolo de chiote se prefăcea din nou în cântec. Oamenii ăştia cântau la marşuri, cântau la

înmormântări, cântau în drum spre închisoare; era secretul lor, în tot timpul restricţiilor.
In exil, Sibongile remarcase adeseori că nu poţi să-ţi dansezi drumul spre libertate. Didymus o vedea acum, prinsă într-un puhoi de femei şi de tineri. înălţa din umeri, ritmic, şi capul îi era dat pe spate; Sibongile se distra, sau poate că învăţa să se comporte ca un politician. Didymus era amuzat.
În timp ce se anunţau nominalizările şi se desfăşura procesul de votare, vechea gardă stătea pe podium, cu faţa spre oamenii pentru care făcuseră închisoare, pentru care plecaseră în exil − pentru care muriseră: erau prezenţi şi cei absenţi, cei care nu aveau să se mai întoarcă vreodată. Didymus, uitându-se la poporul lui, simţea o stranie senzaţie în trup, în mâinile care i se odihneau pe coapse, senzaţia supravieţuirii lui. Se mişcase printre ei ca un om mort; oare murise la Moscova, sub tratamentul fictiv, şi revenise printre aceştia toţi în chip de fantomă? Deghizat, nerecunoscut, exişti oare? Şi acum îl văd; revenit la viaţă. Era o convingere a existenţei. Se găsea acolo; exista.
In această stare asculta anunţarea rezultatelor alegerilor. Numele lui nu figura printre cei votaţi în noul executiv. Aplauzele continuau, strigătele tălăzuiau, cântecele se înălţau, lista numelor ajunsese undeva, la coadă, Sibongile Maqoma. Era ascunsă într-o învălmăşeală de suporteri triumfători. Didymus îi felicita pe camarazii aleşi, îi lua de umeri, îşi lipea obrazul de fiecare dintre obrajii lor, ridicol, de parc-ar fi fost un campion de lupte grele înfrânt care-şi îmbrăţişa învingătorul. Nimeni nu i-a spus nimic, cu singura excepţie a unui camarad care-i fusese întotdeauna ostil:
- E o nebunie! Să te dea la fund, omule!
Şi-a croit drum prin mulţimea dansantă şi cântătoare din jurul lui Sibongile, înghiontindu-se să ajungă la ea, până când cineva care a văzut cine e i-a dat pe ceilalţi la o parte, deschizându-i calea. îmbrăţişarea lui a fost din nou publică, strângerea în braţe şi sărutul ferm pe gură din partea soţu- lui-camarad; prezenţa lui a stins strălucirea emoţionată de pe faţa ei, asemănătoare scânteierii unei bucăţi de sticlă lovită de soare. Dar ce putea ea să spună în acele

momente - era asaltată de un fel de respect din partea celor care o sărbătoreau şi de soţul care o felicita cu mâini febrile.
Când suprafaţa mulţimii a început să se destrame ca spuma risipită de un curent, Sibongile a reapărut, îndreptându-se spre el, braţ la braţ cu Vera Stark. Didymus era din nou pe podium, adunându-şi hârtiile şi servieta pentru a lăsa locul liber unui succesor. Vera facea parte din echipa observatorilor
independenţi - avocaţii erau consideraţi a prezenta cea mai mare credibilitate pentru asemenea misiune -, observatori meniţi să monitorizeze voturile. Prinsă prietenește de braţ de Sibongile, de parcă erau două şcolăriţe după un meci victorios, Vera îl aştepta pe el să vorbească mai întâi; ştiind bine că n-o s-o facă.
- Ai să fii cooptat. Aşa că n-are nicio importanţă, i-a spus în cele din urmă.
El a bătut-o prietenește pe braţ, zâmbind la minciuna dintre ei.
- Haideţi să mergem să căutăm ceva de băut - un toast pentru Sally, omule!
- A, urmează o petrecere! Mergem cu toţii la petrecere! Vera o să vină cu maşina noastră - cine are cheile, au rămas la mine sau le-ai luat tu...
Sibongile folosea tonul acela de veselie artificială de care se servise pe când Mpho era copil şi trebuia îmboldită să facă o injecţie sau să se pregătească pentru un examen. După ce Vera a intrat în maşină, în spate, Sibongile, cu mâna pe portieră, a întors capul spre el:
- Te simţi bine?...
- Desigur că mă simt bine! Dar ce-ţi închipui? Fii serioasă...
La petrecere, Didymus a luat parte la discuţiile gălăgioase care comentau compoziţia noului executiv („echilibrat" era aprecierea generală) ce menţinuse poziţiile cheie intacte, în timp ce şi propulsase câţiva dintre lideri în posturi onorifice şi integrase câţiva oameni noi, cu contacte solide în ţară. Auzindu-l, ai fi zis că-i complet detaşat de eveniment; reuşea să dea această impresie; nimeni nu îndrăznea să-l compătimească. Spre sfârşitul serii, când el şi ceilalţi care consumaseră alcool înfierbântaseră atmosfera (camarazii mai tineri socoteau acest lucru drept o slăbiciune a vechii gărzi şi, în

consecinţă, beau numai suc de fructe), el însuşi ajunsese să creadă că tot ce conta era doar faptul că legitimitatea politică a Mişcării, care se găsise atâta vreme în afara legii, fusese acum consolidată. Tu, bătrâne, ţi-ai avut rolul tău, misiunile tale, ţi-ai riscat viaţa, ai dispărut şi ai reapărut, ai fost în închisoare şi în exil, şi nu e nevoie să prezinţi nimănui nota de plată pentru toţi aceşti ani, beneficiul nu-ţi aparţine ţie şi marea ta realizare este că ai vrut să fie aşa.
Tradiţia conjugală a „autopsiilor" făcute de soţ şi soţie, care erau şi camarazi: ora unu noaptea în dormitor, tăcerea oboselii, azvârlirea din picioare a pantofilor care începuseră să-i strângă, descheierea curelelor şi cordoanelor, slobozirea simţămintelor acumulate într-o zi lungă. Sibongile izbucneşte furioasă:
- Măgarii ăştia perfizi! A fost deliberat! Au vrut să te elimine, le cunosc eu urzelile, le-am văzut zâmbetele perverse. Nu ţi-au iertat faptul că te-ai opus şi i-ai înfruntat în problema debarcării pe coastă.
- Prostii! A fost o idee nebunească. N-am fost singurul care s-a opus.
- Cum poţi să spui aşa ceva? Ai fost singurul. Ai fost cel care s-a dus în recunoaştere, ai fost singurul care ştia dacă-i posibil sau nu să se pună asemenea proiect în practică. Cuvântul tău era cel care avea greutate la înaltul Comandament. Şi ceilalţi n-au putut să înghită să fie contrazişi şi făcuţi de ruşine.
Didymus s-a aşezat pe pat. Cuvintele ei păreau să-1 mânie şi mai tare. Nu lua în seamă furia lui Sibongile.
- Asta s-a întâmplat cu atâta vreme în urmă!
- Te băteau pe spate, şuşoteau cu tine prin colţuri, i-am văzut chiar astă-seară, acolo! Şi în timpul ăsta ştiau ce-au pus la cale în spatele tău. Pentru ei, nu s-a întâmplat cu multă vreme în urmă. N-au uitat c-au ieşit şifonaţi din chestiunea aceea.
îşi trăgea hainele peste cap şi le arunca pe jos. Părul ei întins a scăpat din piepteni şi i s-a împrăşiat dezordonat, gura îi era deschisă, furia o urâţea.
- Pentru numele lui Dumnezeu, Sibo - Didymus a început să vorbească pe limba lor, sau mai curând pe a ei, care era limbajul intimităţii lor. E un fapt împlinit. S-a întâmplat. Nu vreau să-1 mai discut. Asta-i viaţa politică, noi am rezistat în exil mai bine decât

orice altă mişcare, acum nu-i momentul să stârnim tulburări. Poate că au ceva în vedere, nu ştiu, poate că plănuiesc altceva pentru mine.

- Bravo! Ce să aibă în vedere? Ai de gând să-ţi laşi barbă şi să te deghizezi ca să te infiltrezi - unde? Pentru ce? Acum putem lua liberi orice avion şi pleca oriunde. Nu mai trăim în trecut!
- Asta-i ce vrei să spui - a fost deci o intrigă împotriva mea pentru ceva ce s-a întâmplat afară, un lucru de mult îngropat. Pentru numele lui Dumnezeu, hai să ne culcăm!

Zăcea ţeapănă lângă el, răsuflând greu.

- Eu nu pot să dorm. Nu pot să mă întorc pe o parte şi să sforăi.
- Ascultă, femeie! S-a ridicat cu efort. Acum eşti integrată printre ei. Ai să fii în mijlocul lor. Aici în ţară, acasă. Concentrează-te pe ceea ce trebuie să faci, va trebui să lucrezi cu toţi membrii executivului, nu-ţi face duşmani din motive personale.

Ea a reluat discuţia în engleză:

- în principiu. Ai auzit de aşa ceva, Didymus? în principiu...
- Ai o mulţime de învăţat. Lasă-mă pe mine să-mi văd singur de problemele mele.
- Problemele tale sunt şi problemele mele. Oare eu am dus viaţa pe care o duce orice altă femeie, cu soţiorul venind zilnic acasă după lucru? Luni la rând ştiam măcar dacă eşti în viată sau ai murit? Spune-mi! Şi puteam măcar să întreb

pe cineva? Am aşteptat vreodată un răspuns? Puteam să-i explic copilului nostru de ce a părăsit-o tăticul? Problemele sunt ale noastre...

- Nu acuma. Nu în politică, din care faci parte acum.

Respiraţia sacadată s-a prefăcut în sughiţuri de plâns.

Ori de câte ori era furioasă, Sibongile plângea. Dar acum dădea frâu liber şi emoţiilor, aţâţării şi mândriei reprimate, din consideraţie pentru el, ivite când în sala ticsită de delegaţi auzise că era una dintre cei aleşi

- S-ar zice că nu prea avem succes cu ei.

A fost singurul lui comentariu.

- Ce vrei să spui? Poate că a fi bancher nu-i tocmai cariera pe care tu sau eu am fi ales-o pentru Ivan, dar se descurcă bine, iar Annie a

dorit întotdeauna să fie medic, şi face o muncă frumoasă, pune mult suflet.
Dar Vera ştia la ce se referea Ben. Annick, moştenitoarea frumuseţii lui, adusese mulţi băieţi acasă pe când fusese adolescentă, dar de când îşi luase diploma şi îşi stabilise un loc în comunitatea medicală din Cape Town, s-ar fi zis că nu avea pe nimeni şi, la treizeci de ani, nu dădea niciun semn că s-ar pregăti de măritiş; iar Ivan divorţa, fără a manifesta mare entuziasm faţă de cealaltă femeie care, evident, îi era în aceeaşi măsură parteneră de afaceri şi amantă. Vieţi aride, în raport cu standardele de înalte emoţii ascunse de Ben.
- Mă rog, presupun că noi nu le-am oferit un exemplu prea bun - cel puţin lui Ivan.
- Eu unul n-am fost niciodată divortat.
>
Roşeaţa din obraji, de mult uitată, i-a apărut în urma cuvintelor lui Ben: Bennet credea că sedusese soţia altuia, dar, de fapt, fusese sedus de ea şi, de atunci, nu mai făcuse dragoste cu nicio altă femeie. Vera era sigură de acest lucru, certitudinea era acolo, în imaginea unui bărbat aplecat peste
farfuria lui, într-un restaurant, care-i revenea mereu în minte fără să-i aducă sângele în obraji. Te iubesc. Şi acest lucru îl purta în sânge, dar nu era în stare să-l rostească; ce raţiune ar putea exista, în acest moment, pentru o asemenea declaraţie? Ce raţiune exista?
- In orice caz, nu noi purtăm răspunderea succesului sau insuccesului vieţilor lor. N-are nicio legătură cu noi.
Ben şi-a netezit linia bărbiei cu palmele, un gest familiar în limbajul mariajului lor, şi nu, cum s-ar fi zis, un răspuns la umbra de barbă neagră care-i răsărea în fiecare seară.
- Poate c-ar trebui să-l aducem pe băiat aici, dacă-i vorba că-i supus la o atmosferă de ciorovăieli. Să-i oferim un cămin stabil, pentru un an sau doi.
S-a dus să-i scrie o scrisoare lui Ivan, lăsând-o în ceea ce
stia că era tăcerea ei alarmată.
>
Ben nu i-a arătat scrisoarea şi ea nu i-a cerut să i-o citească. Poate că nu-i făcuse lui Ivan oferta de care-i vorbise. Ivan n-a menţionat-o

când le-a telefonat, aşa cum le telefona din când în când, sau când l-au sunat ei, cum îl sunau când nu avuseseră timp sau nu se gândiseră să-i scrie. Ideea că în viaţa lor de acum ar fi putut exista spaţiu şi pentru băiatul lui Ivan a rămas rătăcită ca un document pierdut la fundul dosarelor, în timp ce în jurul ei se dădea zilnic lupta pentru un alt gen de spaţiu. La graniţa vestică, oamenii dintr-un trib care fuseseră mutaţi, cu concesia de a se putea întoarce o zi pe an ca să îngrijească mormintele strămoşilor lor, refuzaseră să părăsească pământul la căderea nopţii, şi începuseră să-şi încropească bordeie. Tăcerea mohorâtă a acţiunilor lor se ciocnise de sosirea autorităţilor hotărâte să-i evacueze; au fost lăsaţi acolo - temporar, s-a comunicat Fundaţiei, când li s-a transmis apelul tribului. Vera şi Lazar Feldman, un tânăr coleg, s-au pomenit nevoiţi să opteze între două feluri de instrucţiuni: primele, în conformitate cu pregătirea lor în legislaţia seculară, susţinea că proprietarii pământului fuseseră deposedaţi ilegal; celelalte ţineau de amărâţii care îşi acopereau colibele cu stuf, le îngrădeau cu garduri din ramuri spinoase şi din plante cu ghimpi, şi care afirmau că porunca de a se întoarce şi de a-şi relua posesiunile venea direct de la strămoşi.
Era uşor să vezi în pretextul venerării strămoşilor o vicleană tactică ţărănească, menită să înfrunte ingeniozitatea raţională a avocaţilor; dar existau momente când, ascultându-i pe reprezentanţii evacuaţilor, Vera simţea derută şi nesiguranţă; nu în legătură cu ei, ci în ea însăşi; unica validitate a cererii lor nu se situa oare în afara luptei politice, în afara provocării legilor făcute de guverne care vin şi pleacă, şi anume nu consta în însăşi continuitatea dintre viaţa de dedesubtul şi cea de deasupra pământului acestuia, care îi poartă? Ce altă cerinţă ar putea dăinui? Luptele pentru pământ, proclamaţiile de frontiere, documentele cu titluri de vânzare - fiecare dintre ele îl desfiinţează pe celălalt. La ce servea Fundaţia asta la care lucra ea, dacă nu la astfel de reclamaţii? Dar n-ar suna prea bine într-o pledoarie juridică - misticismul ţărănesc nu poate fi codificat ca un drept legal - tx&prea bun pentru aşa ceva. Cu o mişcare a scaunelor şi cu o jumătate de zâmbet, ea şi Lazar au trecut peste poruncile strămoşilor şi s-au îndreptat spre propria lor experienţă strategică, încercând să combată legea prin înseşi fisurile ei, ceea ce putea duce, în cel mai

bun caz, la tactici de amânare. Acţiunea de recolonizare a oamenilor va trebui tărăgănată - poate atâta timp cât mai dăinuie actuala politică „a proprietăţii asupra pământului. Cine ştie? Asemenea lucruri nu puteau fi discutate cu Lazar; e prea tânăr şi nu va înţelege că îndoielile ei nu înseamnă că a abandonat încrederea în necesitatea muncii pe care o depune. Şi chiar în timp ce o preocupa acest caz, a intrat Oupa, cu un refren al lui favorit: eu am o problemă, noi avem o problemă, el are o problemă. Proprietarul blocului în care locuia el voia să evacueze o parte din locatari.

- Problema - camerele de la mansardă. Sunt mulţi oameni care locuiesc acolo sus.
- Dar cine plăteşte chiria pentru camerele acelea?
- Ei, asta-i problema. Locatarii le închiriază, la câte o persoană sau două. Pe urmă oamenii ăia de sus mai iau şi pe alţii. Cei care lucrează ziua îşi închiriază patul altora care lucrează noaptea şi dorm ziua. Aşa stau lucrurile.

Da, aşa stăteau; când apartamentele fuseseră construite pentru albi, pentru posesia lor, pentru modul lor de viaţă, pentru mileniul alb, fiecare locatar avea dreptul la una dintre camerele de serviciu de la mansardă.

- Eu nu ştiam asta. Aşa că n-am niciun chiriaş acolo sus.

Au râs toţi trei de ocazia ratată.

Dar „problema" rămânea, ocupându-şi locul pe biroul doamnei Stark. Şi Oupa primise un ordin de evacuare, împreună cu ceilalţi locatari negri. Fundaţia urma să cerceteze cazul, să-1 preia în numele tuturor locatarilor. Oupa fusese atât de mândru, atât de fericit să se mute în blocul acela! Totuşi era binedispus; Vera a observat că purta o jachetă nouă, din antilopă cafenie; şi Oupa i-a pus vechii lui sfătuitoare şi prietene o întrebare pe care nu i-o pusese niciodată - Vera nici nu ştiuse că-i amator de teatru -, anume dacă putea să-i recomande vreo piesă din repertoriul curent. Emana acea încredere în sine a tânărului plin de elan pentru că şi-a găsit o fată atrăgătoare; mă rog, circumstanţele o reţineau pe soţia lui în altă parte a ţării; absenţa creează loc unor noi legături şi poate că se despărţise şi afectiv de soţia lui, din motive pe care numai absenţa le scoate la iveală. Vera a depus la tribunal o cerere de susţinere a apărării împotriva ordinului

de evacuare; trebuia să-şi facă timp să-i interogheze şi pe ceilalţi chiriaşi. Pe coridoarele din Delville Wood, vechile, fanatele semnale emise încă de „o sută douăzeci şi unu" erau neutralizate de plângerile, de indignarea volubilă care zumzăia în jurul ei în apartamentele în care nu intrase niciodată, şi la vederea vizuinelor de la mansarda bătută de vânt, cu infiltrări de apă de la spălătoriile comune, cu spirtiere pentru gătit alături de paturile improvizate, apartamente care, în timpul prezenţei ei clandestine în acest bloc, existaseră deasupra capului lor, în timp ce facea dragoste.
Ben - Ben purta tratative pentru finanţarea unei noi întreprinderi în care se implicase. Valize promoţionale. Vera se exprimase prin gesturi uimite, prin mişcări comice ale mâinilor şi ale capului când, în acea seară, auzise pentru prima dată denumirea, termenul. Ce însemna?
Gesturile ei l-au jignit. Citise în ele dispreţ sau ridiculizare, iar pe ea o exaspera nevoia de a nega. A trebuit să-1 linguşească pentru a-1 determina să-i explice cu răceală. Valize şi serviete destinate exclusiv demnitarilor, răspunzând cerinţelor acestora, încorporându-le locvacitatea în materiale superioare cartonului stampat. Excecutate la comandă. Afacerile îşi au jargonul lor aşa cum şi cazurile urmărite de Fundaţie îşi aveau jargonul lor. După ce a făcut o baie ca să spele din ea poruncile ancestrale dictate de sub pământ şi senzaţia că zăcea îngropată la o sută douăzeci şi unu, cu o realitate bătută de vânt, jalnică, ignorată, desfăşurată chiar deasupra capului ei (căci dacă negi un anumit interval de timp, o parte din viaţa ta, nu mai cunoşti continuitatea existenţei), Vera s-a îmbrăcat şi s-a parfumat ca să-1 însoţească pe Ben la un dineu de afaceri. Căzuseră amândoi de acord că era inexplicabil felul în care oamenii de afaceri par să nu simtă nevoia de a se recrea în intimitate; aparent, se simt singuri după activitatea zilei şi vor să umple golul cu o continuare a prezenţei aceloraşi persoane şi a aceleiaşi vorbării, suprapuse pe o extinsă ofertă de mâncăruri şi băuturi.
Ben a examinat-o în amănunt, cu ochiul sculptorului pentru linie şi volum; gambele modelate în ciorapi negri,
dantelaţi, talia marcată de un cordon lat, faţa fardată doar atât cât să se conformeze cu ceea ce se aştepta de la ea. Pentru Vera fusese un

calcul; pentru el însemna ceva din fascinanta distanţă dintre ei, care existase încă de când o văzuse prima oară, inaccesibilă, soţia altuia.

- Arăţi minunat, i-a spus.
- Vechile mele boarfe vesele.

In maşină, a început să-i expună ceea ce banala ei ostentaţie de modestie îl îndemnase să-i demonstreze:

- Dacă nu fac acum ceva care să ne aducă bani, riscăm să rămânem la bătrâneţe fară resurse. (Dumnezeule, am început să folosesc vocabularul lor.) Riscăm să fim săraci. Asta am vrut să spun. De asta m-am lansat în valizele promoţionale.

Nu discutaseră niciodată de economiile necesare pentru o supravieţuire mai lungă. într-o ţară în care te înconjoară atâta moarte - ce nevoie mai ai să-ţi alegi propria soluţie?

- Crezi că o să trăim atât de mult?
- E uşor să-ţi spui că ai opţiunea de a muri înainte de a ţi se termina banii.
- întotdeauna o să ne mai rămână ceva, Ben. Vom avea casa.

îl luase în casă, în captura ei de pe urma relaţiei cu alt bărbat; el renunţase la ideea de a deveni sculptor, ca să facă bani pentru ea prin valizele promoţionale. Vera a întins o mână şi i-a strâns coapsa, un acord, unul dintre târgurile constant negociate într-o căsătorie.

Restaurantul se numea „Drommedaris", după corabia care-i adusese pe primii europeni în ţară; printre cartelele care deţineau hoteluri şi restaurante, exista moda de a da impresia că onorezi istoria şi îţi clamezi patriotismul prin astfel de denumiri. Desigur, istoria şi patriotismul coloniştilor. Ei deţin cluburile care impun prin regulament ca membrii să fie îmbrăcaţi în haine scumpe şi să plătească un procent de sută la sută pentru o sticlă
de vin. Parola de trecere provine din însuşi vocabularul cabalistic al clientului - promoţional - şi e scoasă în evidenţă fără să fie măcar rostită; piaţa de produse superioare. Fiecare fel de mâncare e servit simultan de numeroşi chelneri care, preluând mişcarea de la şeful lor, ca membrii unei orchestre care-şi ţin ochii aţintiţi pe dirijor, ridică graţios, în acelaşi moment, capacele de argint ce acoperă holurile. Revelând nu douăzeci şi patru de potârnichi (Vera prinde, peste masă, privirea lui Ben), ci încercarea de distincţie şi originalitate

culinară, care combină ingrediente incompatibile într-un amestec - din fericire − neidentificabil. „Mănâncă! E foarte scump, deci e un privilegiu, se mustră Vera singură. Dacă nu-ţi place înseamnă că eşti o afectată." Intre felurile de mâncare li se serveşte o cupă ovală din imitaţie de argint cu o îngheţată apoasă, menită să prepare cerul gurii pentru mâncărurile următoare; un ritual preluat de cineva din cartel, dornic să clameze şi eleganţa în acelaşi timp cu istoria şi patriotismul etc. Decorul de corabie nu e nepotrivit pentru conversaţie, pentru că mesenii afirmă adeseori despre cutare sau cutare coleg absent că a fost luat „la bordul" cutărei întreprinderi. Şi mai există şi alţii la care se referă ca la „plevuşcă"; peştişorii din marea afacerilor. Vera ştie acest lucru şi nu face încercări prezumţioase de a se angaja într-o conversaţie cu gazda, adică cu domnul din dreapta ei (poziţia în care a fost plasată indică recunoaşterea unei femei al cărei soţ tocmai a fost „luat la bord"). Domnul din dreapta ei face semne repetate chelnerului să-i reumple paharul şi emite, cu o atenţie de suprafaţă, remarci adecvate interesului feminin. (Exact ca soţia mea, şi ea scoate întotdeauna cuburile de gheaţă din apă. Unde aveţi casa de vară, la Plettenberg? Gustaţi din astea, par foarte apetisante; da, sunt de acord, Cape Town e prea vântos, dar eu mă duc acolo în echipamentul de schi, asta-i pasiunea mea, şi Yvonne adoră sporturile de iarnă, vânătoarea şi toate celelalte.)
Există o singură excepţie la acest dineu purdah, la care femeile vorbesc între ele, sub vociferările competitive ale bărbaţilor. O femeie de origine bură, îmbrăcată, coafată şi fardată în stilul vedetelor de la televiziune, de o vârstă indefinită, care n-o să treacă însă niciodată de patruzeci de ani, dar care adoptă toate capriciile modei, priveşte de la un vorbitor la altul pe sub genele încărcate de rimei, clincănindu-şi brăţările de aur şi de fildeş şi ceasul uriaş, în timp ce râde la replicile potrivite şi lansează din când în când o poantă care atrage atenţia mai curând asupra unui vorbitor mascul decât asupra ei însăşi. E director dtpublic relations, prototipul felului în care, la alegerea unei femei pentru o slujbă, eventuala disponibilitate sexuală se combină cu o certă vigoare masculină. Biata de ea; vine la toaletă, ţac-ţac pe copitele înalte şi, de după uşa closetului, se aude gâlgâitul zgomotos al urinei; s-a învăţat să urineze

ferm, ca un bărbat. Sau poate că-i facem o nedreptate; iese din closet şi zâmbeşte:

- Dumnezeule, îmi plesnea băşica, scuză-mă.

La masă, gazda stă curtenitor în picioare până când partenera din dreapta lui se aşază din nou - ştie cum trebuie tratată o doamnă. Pretutindeni sunt împrăştiate trabucuri şi fructe glasate, aşa cum la întrunirile administraţiei municipale sunt distribuite generos sticlele de coca-cola şi brioşele. O grevă recentă din industria ambalajelor de carton e comparată cu cea din industria tăbăcăriei. In faţa Verei, un bărbat îşi împinge întruna ochelarii pe şaua nasului şi respiră greu, aşteptând momentul când să intervină şi el în discuţie. In cele din urmă:

- Noi le-am spus - i-am adunat pe toţi împreună cu şeful lor de atelier, eu nu vorbesc niciodată cu delegatul lor, că pe urmă afli că nu a avut mandat -, le-am spus aşa, uite, dacă vreţi să reluaţi lucrul, puteţi să vă aduceţi soţiile (mâinile încleştate pe marginea mesei, apoi ridicate), puteţi să
vă aduceţi copiii (din nou joc de mâini), puteţi să vă aduceţi toată familia, noi o să vă dăm pături, o să vă dăm hrană, aşa că nu o să riscaţi nimic dacă vă întoarceţi la lucru. Mie mi-e milă de ei, voiam realmente să-i ajut, nu-şi pot permite să piardă două zile de salariu şi nici nu pot risca să fie bătuţi de ceilalţi dacă se reîntorc la lucru - aşa că asta ar fi soluţia, mulţi dintre ei au spus că-i destul de drept. Dar unul susţinea că nu, că el trebuie să se ţină deoparte. Nu din motive politice, nu, nu. Aşa zicea. Ci pentru că el nu-şi poate lăsa casa singură timp de două zile. N-are lacăte la uşi... Aşa că i-am spus... (pauză pentru râs), aşa că i-am spus: foarte bine. Nu veni la lucru luni şi marţi. Foarte bine. Dar nici miercuri să nu te prind pe aici.

Prin fundalul de muzică difuză, de neînlăturat, ca o vâjâială în urechi, se ridică un strigăt, de undeva de la capătul mesei:

- Cu mâinile băgate în casa de bani! Oriunde te uiţi! Aş putea să vă dau mult mai multe exemple... guvernul actual e la fel de corupt ca şi statele negre. Dacă o fi să piardă puterea, vor să se asigure că vor preda altora o economie ruinată. Categoric nu se mai cumpără nimic. Totul se înşfacă, se acaparează. Ştiţi ce s-a întâmplat cu fondurile de pensii?...

Un alt invitat stă rezemat de spetează, cu grija celui care ştie că a băut prea mult, dar un iureş de cuvinte îi răstoarnă echilibrul:

- Eu socotesc că-s idiot pentru că negociez contracte de muncă cu sindicatele negrilor. Ar trebui mai curând să învăţ cum să-mi bag mâna mea în casa de bani şi pe urmă s-o şterg. Primul lucru pe care or să-l facă imediat ce or să pună mâna pe putere e să decreteze că nu poţi avea decât o singură proprietate. Aşa că adio crescătorie de păstrăvi, n-o să mai primiţi invitaţii, măi băieţi, să veniţi la mine la pescuit...

Vera îi priveşte cum înlătură toate problemele râzând; încrederea lor în ei înşişi râde de orice temeri, vor găsi ei
întotdeauna o cale de a cina la bordul corăbiei „Drommeda- ris", indiferent ce guvern ar fi la putere, pentru că puterea de a fi alb a fost de atâta vreme extrasenzorială, încât o simt în ei ca pe o abilitate secretă de a îndoi oţelul numai cât se uită la el. Dacă va trebui să plece, se vor întoarce înapoi; noi o să le cerem să revină.

Vera a fost singura femeie care a acceptat un coniac (directoarea dz public relations a făcut alegerea tipic feminină a unui lichior dulce), şi s-a alăturat pasagerilor de pe corabia nebunilor, dar (şi pentru că a băut prea mult vin) se simte pe un petrolier care o să-şi verse încărcătura în apele teritoriale ale noului stat.

„De ce beau în asemenea ocazii? De ce simt datoria să beau?" Şedea în maşină lângă Ben, în drum spre casă. „Ce-am făcut ca să ajungă într-o asemenea companie, ce i-am făcut?"

„Dar de ce eu? Ce şi-a făcut el singur?"

A doua zi dimineaţa, s-au simţit dispuşi să râdă de petrecere.

„Mâinile băgate în casa de bani", a devenit în limbajul lor intim o formulă de apreciere ironică.

Pulsaţiile percepţiei vibrează şi se sting. Pulsează iar. Până la urmă, între vârtejul ziarelor şi picăturile scurse din tavanele ferite de privirea străzii şi de o sută douăzeci şi unu; între probabilităţile de împlinire sau de nefericire din Londra, în legătură cu o roşcovană a cărei fotografie nu fusese trimisă; între porunca strămoşilor şi codificarea ei într-un document de politică funciară care ar putea priva partenerii de afaceri de plăcerea pescuitului de păstrăvi în

weekend. Dar nici miercuri să nu te prind pe aici, între toate acestea, cum să ştii, cum să recunoşti pulsaţia: asta sunt eu.
Ce se întâmplă se întâmplă dimineaţa, când mâna brăzdată de vene albastre se îndoaie din încheietură şi, cu degetul
mare şi arătătorul, bâjbâie după butonul aparatului de radio. Uneori, când Ben îşi retrage mâna, i-o preia ea, ca o afirmare a întoarcerii la viaţă şi, cu ochii închişi, aşteaptă ştirile: mâna lui şi a ei, pulsul cald, palmă la palmă, o singură creatură care există numai cât trupurile sunt încă toropite într-o semiconştienţă. Noutăţile îţi sunt aduse de o agenţie sau alta, cu serviciile lor de computere, adresându-se interesului maxim al auditorilor. Războaie şi foamete în locuri prea îndepărtate ca să-ţi trezească reacţii; lovituri de stat, secetă, ceva mai aproape; crimele nopţii, şi mai aproape. In unele dimineţi afli despre atacuri asupra fermelor; un fermier alb împuşcat, soţia lui violată sau omorâtă, maşina şi banii dispăruţi. Luaţi. „Luaţi", ca să se justifice motivul jafului; de parcă jafurile înseamnă acelaşi lucru în fiecare ţară şi în fiecare perioadă. A lua maşinile, a lua banii, a lua viaţa. Aceste jafuri ale dimineţii înseamnă a lua tot ce n-ai tu de la cei ce par să aibă totul: bani, o maşină ce poate fi vândută pe bani, o existenţă cu case şi pământ şi vite. Altminteri, de ce să ucizi după ce-ai furat? De ce să violezi nevasta bătrână şi urâtă a unui fermier? Nicio violenţă nu e mai înfricoşătoare decât violenţa răzbunării, pentru că e generată de ceea ce simbolizează victima. Rareori înseamnă plata pentru o faptă personală, de care s-ar putea pretinde că e nevinovată. Violul nu are nimic de-a face cu dorinţa sexuală: penisul e ca un pistol ţinut la tâmplă, descărcarea lui e o descărcare de gloanţe.
Vera zace în patul încălzit de trupurile lor, primul refugiu de după naştere şi ultimul pentru acei suficient de norocoşi încât să moară de o moarte naturală.
Şi, într-o dimineaţă, a tresărit brusc auzind numele „Odensville" pomenit în recitativul neutru al crainicului... Noaptea trecută, în tabăra de locuitori clandestini de la Odensville, o ciocnire violentă s-a soldat cu nouă morţi şi paisprezece răniţi. Ciocnirea s-a declanşat când un fermier

local, însoţit de un grup de susţinători înarmaţi, a încercat să evacueze oamenii pripăşiţi clandestin. Din rapoartele poliţiei nu rezultă clar dacă rănirile provin de la grupul de acţiune sau de la focurile cu care au răspuns clandestinii. La faţa locului au fost recuperate un Ak-47 şi trei pistoale Makarov. Fermierul, domnul Tertius Odendaal, a declarat că a mobilizat prin radio grupul de comando al fermierilor locali în clipa când a depistat că negrii se apropiau de casa lui, sub camuflajul întunericului, înarmaţi cu pietroaie şi arme."
Fundaţia nu reuşise să aibă niciun contact direct cu fermierul Odendaal. Ziua în care le trântise uşa în nas avocatei, şoferului şi lui Zeph Rapulana, purtătorul de cuvânt al taberei, însemnase si sfârsitul oricărei încercări de tratative cu el. ' > >
Comunicările aveau loc numai prin avocatul lui. Rapulana a venit de câteva ori la oraş ca să discute cu Vera solicitările oamenilor, pe parcursul acţiunii. Pentru ea a devenit clar că era preferabil ca, în cazul de faţă, Fundaţia să se lase ghidată de acest om, decât invers. Citea, se documenta, se informa asupra tuturor complexităţilor legislative, aşa încât misiunea ei se rezuma doar la formularea procedurilor; era mai plăcut să lucrezi împreună cu un reclamant decât să iei tu deciziile pentru mulţimea de neputincioşi, ceea ce însemna munca ei în cea mai mare parte din cazuri. Rapulana şedea liniştit în biroul ei, urmărind-o în timp ce făcea eforturi exasperate de a lua legătura cu Odendaal. Răbdarea lui atentă părea să ia locul propriei ei atitudini obişnuite de la birou; el era cel care o asculta acum fără să manifeste vreo reacţie, aşa cum îi asculta ea pe alţii. Era un fel curios de destindere, aproape o plăcere, care crea între ei o relaţie degajată. Părea întotdeauna pregătit să dea un răspuns, dar respectul firesc faţă de părerile celorlalţi îl făcea să asculte mai întâi ceea ce ar fi putut să-i modifice punctul de vedere. Engleza lui era împănată cu colocvialisme locale, o limbă puţin depăşită, cu construcţiile
ei gramaticale foarte îngrijite, în comparaţie cu improvizaţiile altoite cu jargon de televiziune, afrikaans şi dialect tsotsi, în sintaxa limbii materne îmbinată cu cea engleză, pe care le vorbeau orăşenii ca Oupa sau avocaţii negri din Fundaţie.

- Odendaal n-o să mişte un deget. Trebuie să abandonăm orice speranţă în ceea ce-1 priveşte. Singura noastră posibilitate este să ne aşezăm la masă cu diavolul. Să luăm o înghiţitură zdravănă. Da... Agenţii guvernamentali care ne-au pus în situaţia asta trebuie determinaţi să ne scoată din ea.
- Să ne bazăm pe Administraţia Provinciei? Mă rog...
- Odendaal a ameninţat să aducă AWB1 cu puştile lor ca să ne evacueze. Nu sună prea promiţător, nu-i aşa? E clar însă că în contextul politic actual, guvernanţilor nu le convine să apară în presă reportaje despre negrii forţaţi să-şi părăsească aşezările. Şi e un lucru care se perpetuează.
- Guvernanţii or să iasă basma curată. Se va numi că-i vina rebelilor de dreapta.
- Chiar şi aşa. Vor fi întrebaţi de ce n-au făcut nimic ca să preîntâmpine asemenea situaţii. Şi ăsta-i punctul în care intervenim noi. Trebuie să luăm taurul de coarne. El a apelat laTPA2 ca să construiască un sat de negri pe proprietatea lui, noi o să apelăm tot la TPA ca să ne apropriem ferma şi să o declarăm, pentru început, o aşezare de tranzit.
- Merită să încercăm. Vom susţine că e o iniţiativă menită să evite violenţa, într-o zonă de litigii periculoase. Presupun că ne putem afişa cu o asemenea teză.

Punând la cale această „conspiraţie" în acea zi şi-au strâns mâinile şi au pornit să redacteze împreună documentele.

Dar cealaltă strângere de mână, cea din pat, a două mâini îmbinate ca să alcătuiască o singură fiinţă, s-a rupt. Vera a

1 Africaner Weerstandsbeweging - Mişcare de existenţă armată împotriva negrilor din Africa de Sud.

2 Administraţia Provincială Transvaal.

sărit jos ca să caute în sacul ei de umăr carnetul cu adrese şi numere de telefon, pe care-1 ţinea la îndemână când nu era la birou. Şi-a concentrat întregul simţ de autodisciplină, bine antrenat prin modul ei de a lucra, ca să se împiedice a gândi
- la orice -, evitând astfel să se întrebe de numele unuia dintre cei nouă morţi, înainte de a telefona şi a auzi un răspuns. Zeph Rapulana era unul dintre locuitorii clandestini, dar îi dăduse numărul de telefon

al unei rude care locuia în apropiere de fermă, unde ţinea o prăvălie; avea un telefon, dar Vera nu ştia dacă era telefonul din casă sau de la prăvălie. Probabil că era cel de la prăvălie şi, la ora asta atât de matinală, prăvălia nu era încă deschisă. Telefonul suna şi suna în gol. Ei i se părea a fi un răspuns: Rapulana nu mai avea să răspundă niciodată - nicăieri, 1-a strigat lui Ben, care era în baie, sub duş, că s-a întâmplat ceva îngrozitor şi că trebuie să plece imediat - el a venit în prag, şiroind de apă.

- Ce e? Despre ce e vorba? Ce s-a întâmplat?

El gol, ea îmbrăcată, părea o confruntare între doi străini. Ben a strigat după ea:

- Nu te duce singură acolo! Vera, mă auzi?

Dar ea era singură. El nu-1 cunoştea pe om, pe Zeph Rapulana. El nu înfruntase mânia lui Odendaal, şi uşa pe care o trântise Odendaal în faţa ei, alături de Zeph, nu luase împreună cu el decizii privitoare la familii de negri, nu ajunsese să citească demnitatea, viclenia încrederii şi inteligenţei pe faţa neagră, calmă, a acelui om. S-a dus întâi la Fundaţie

- nimeni nu sosise încă la birou - ca să-şi adune documentele referitoare la afacerea Odensville. Când s-a angajat cu maşina pe şosea, şi-a adus aminte că nu lăsase nicio notă la birou, aşa că s-a oprit la o staţie de benzină ca să dea un telefon. Tânăra centralistă auzea vocile celor din staţie râzând şi ciondănindu-se asupra unui joc de cărţi, jucat pe jos, precum şi behăitul aparatului lor de radio cu tranzistori.

- La ce luaţi parte, la ora asta, doamnă Stark?

A plecat mai departe; cu spiritul zbuciumat între mărturia biroului ei gol în care Zeph Rapulana făcuse apel la raţiune şi la simţul strategic, cu masa ei de lucru de la care expediase scrisoarea către TPA cu colajul alcătuit din fotografii de presă, între atâtea salturi şi prăbuşiri, între cifre statistice de pe televizor, atâtea bordeie incendiate, atâţia morţi împrăştiaţi pe pământ, şi atâtea aşezări însângerate. Nu exista nicio legătură între ele. înainte ca un răspuns la scrisoarea ei şi a lui Rapulana să le fi putut sosi prin autorităţi, înainte ca birocraţia să fi putut „întreprinde unii paşi", păşise cu greutate soluţia tuturor lucrurilor − moarte şi iarăşi moarte.

Portiera maşinii s-a trântit în urma ei cu o bufnitură în faţa postului de poliţie, şi strălucirea soarelui a orbit-o şi a ameţit-o după călătoria ei solitară. Praf, scânteierea gardului de sârmă de securitate; a trecut pe lângă un poliţist negru cu o privire adormită pe sub pleoapele grele, şi cu o puşcă mitralieră înfiptă la şoldul solid, înăuntru, un poliţist alb, cu coatele pe birou şi braţul mascându-i faţa zâmbăreaţă care flirta la telefon, era angajat în una din acele conversaţii alcătuite din tăceri pline de subînţeles şi remarci scurte, intime, care se poartă între bărbaţi tineri şi fete. Alt poliţist stătea lângă un fişier, fumând şi şovăind în faţa hârtiilor. în timp ce ea îi punea întrebări, omul continua să privească într-o parte, ba la o hârtie, ba la alta; a ridicat din umeri, fără să-i răspundă şi a strigat printr-o uşă deschisă, pe care şi-a făcut apoi apariţia cineva cu un rang superior. Era un afrikaner chipeş, cu o mustaţă lustruită şi o tunsoare â la Napoleon, un armăsar bine întreţinut, de felul celor ce adoptă o manieră specială când au de-a face cu femei, întrucât simte că, pe sub plângerile şi amărăciunile lor, în dedesubturile sufletului lor de femei, îl plac. Chiar şi faţă
de această tannie1 şi-a afişat aerele de superioritate, ascultând rafala ei de întrebări cu expresia, da, da, ştie el cum să le ia pe cucoanele astea anxioase, îngrijorate de servitorii lor negri. Povestea de astă-noapte, cu clandestinii; nouă morţi confirmaţi, dar nu li se cunoştea numele, cadavrele urmau chiar să fie identificate - dacă se vor putea găsi unele rude, cu ăştia nu poţi să ştii niciodată, sunt dispersaţi peste tot. A mâzgălit numele Fundaţiei, fără să aibă vreo reacţie când i-a revelat legătura Fundaţiei cu organizaţia aceea de zurbagii; da, da, o să telefoneze şi o să se intereseze de el personal, da, da, e gata s-o servească. Când s-a îndreptat spre biroul lui, i-a tras un ghiont tânărului de la telefon.

A plecat de acolo luând direcţia unui restaurant cu garaj şi camere de toaletă, situat într-o buclă a şoselei, unde a găsit cabine telefonice. La prăvălie i-a răspuns o voce de copil, care a respirat puternic în aparat; apoi a lăsat receptorul din mână. Vera a strigat tare: alo! alo! nervoasă pe întreaga omenire, pe poliţişti, pe patronul necunoscut al prăvăliei, pe lupta sterilă de a trezi simţul culpabilităţii la autorităţi, de a găsi fisuri în inflexibilitatea legislaţiei şi soluţii la ignoranţa

needucaţilor, ceea ce, de atâta vreme, constituia munca ei. Receptorul gol de la celălalt capăt al firului, zgomotele răzleţe care se auzeau, ignorând prezenţa ei - toate acestea nu erau decât o iritare uzuală în plus, dar o împingeau la exasperare şi-i ruinau controlul sub care ţinea realitatea a nouă morţi necunoscuţi. Copilul acela care-i răspunsese, dacă s-ar fi găsit în preajma ei, ar fi încasat-o.
Colcăia în ea violenţa. Când Odendaalii ucid, ucide şi tu! Dacă l-au ucis pe omul acela bun, de ce să nu le răspunzi tot prin moarte - înţelegea, până la ultima fibră mânioasă a cărnii ei, violenţa pe care şi ea, asemenea altora, o numea
1 Mătuşica, în limba afrikaans.
nesăbuită. Când, în sfârşit, receptorul a fost ridicat de cineva, şi-a comunicat, cu titlu de încercare, numele şi profesiunea. Vocea moale, răguşită, a unui bărbat a asigurat-o că nu, că totu-i în ordine, vărul meu e bine, totul e în ordine, nimic nu s-a întâmplat, dacă doriţi să-1 vedeţi pot să trimit pe cineva...
I-a dat instrucţiuni cum să găsească prăvălia. Rătăcită, întoarsă din drum de barajele de poliţie, a descoperit o altă rută - da, acolo era, deci asta era, prăvălia la care-1 lăsase în prima zi, când plecaseră de la casa lui Odendaal. Iată-1 acolo, în picioare, aşteptând-o, cu un sac atârnat pe umărul drept şi, supurând prin tifon, buzele roşii întredeschise ale unei tăieturi adânci, unite prin câteva clame chirurgicale, pe carnea neagră. Purta cravată şi zâmbea.
Văzând că omul era viu, Vera s-a simţit năpădită de un fel de sfială. A început să vibreze - nu să tremure -, o scutura fiorul acela care te străbate când te laşi cuprins de frică sau simţi că o să ţi se facă rău. Văzându-1 acum, se debarasa de certitudinea că fusese omorât de Odendaal, certitudine pe care şi-o frânase până atunci.
- îmi pare atât de rău! Aţi fost îngrijorată. Mi-a spus vărul meu.
O voce blândă şi calmă.
Vera stătea acolo, asemenea cuiva picat din altă planetă, din spaţiul extraterestru al certitudinii, în lumina leşioasă a prăvăliei, prăfuită de pulbere de grâne şi de zahăr vărsat, îngroşată de mirosurile nopţii, tutun de prizat, săpun, pantofi scorţoşaţi de sudoare, vânduţi de ocazie, şi mantale milită- reşti, murdărie de şoareci şi parafină. El i-a sesizat starea, s-a apropiat de ea şi, cu mâna stângă, i-a prins braţul

deasupra încheieturii mâinii, ţinându-l aşa, între ei. Ca o verificare, cealaltă mână a ei a poposit peste mâna lui.
A pornit, bocănind, înaintea ei, spre o magazie din spatele prăvăliei. Acolo erau nişte scaune de plastic şi un pat în
dezordine în care dormise cineva. A deschis un aparat de radio şi a dat instrucţiuni unui copil să le aducă ceai dulce cu lapte. Nu l-a întrebat dacă negrii pripăşiţi clandestin s-au apropiat de casa lui Odendaal, înarmaţi cu pietroaie şi arme. Nu l-a întrebat dacă el era în fruntea lor. Rapulana i-a povestit sec, atingându-şi din când în când, cu un deget, tăietura din obraz, cum Odendaal şi trupa lui de comando au dat iama în colibele negrilor, punând foc şi silindu-i pe oameni să iasă afară din case. O pauză, în care-şi pipăie rana. Un murmur meditativ, un mormăit, expresiv în limba lui, despre care învăţase, din experienţa ei cu negrii care aveau un statut în comunităţile lor, că premergea sau pregătea întotdeauna ceea ce urma a fi comunicat.
- Acum Administraţia va trebui să ia măsuri. Acum va trebui să-i cumpere pământul. Niciun necaz pentru el. Norocosul de Odendaal! O să pună mâna pe bani, o grămadă de bani. O să fie fericit. Şi pământul...
Ochii li se întâlniră, apoi îşi mutară privirile.
- Nouă morţi - aşa că o să-l căpătăm noi. Acum a devenit posibil să-i spui aşa ceva omului ăluia.
- Va trebui să ne asigurăm că va fi ocupat de oamenii voştri şi de nimeni altcineva.
- Repede! Când să vin la birou? Ar fi bine să-l aduc pe şeful comunităţii cu mine, pentru că la Pretoria sună mai bine când e şi un şef de faţă. Dar mai întâi trebuie să fac pregătirile de înmormântare.
Ea nu-şi preceda cuvintele de un murmur introductiv, asemenea lui.
- Poate că a scăpa de moarte ca prin urechile acului echivalează cu o înviere. Poate că aşa s-a născut legenda lui Hris- tos înviat din morţi. Mă gândeam că poate l-au dat jos de pe cruce şi nu le-a venit a crede că nu era mort, nu le-a venit a crede că era acolo, viu, în faţa lor... poate că asta a fost,
de fapt, învierea. Poate că întreaga poveste a mormântului, întreg miracolul a pornit de aici.

Pe urmă şi-a adus aminte că el era, probabil, religios. Când s-au întâlnit prima oară, în ziua aceea când s-au dus la Odendaal, omul ăsta avea aerul de modestă bună-cuvi- inţă, de comportament exagerat de manierat, o suprapunere peste spiritul african imprimată, pare-se, numai de practica bisericească. Atunci, la picnicul de la marginea drumului, a stat circumspect, ca într-o strană. Dar, aşa cum ajunsese ea să-l cunoască, faţada aceasta se spulberase ca ceaţa diminеţii în fierbinţeala evenimentelor în care se implicase; sau mai curând aşa i se revelase ei, când evenimentele îl făcuseră să se dezlănţuie. Totuşi credinţele insuflate în copilărie rămân, adeseori, necontrazise de raţiunea matură şi de experienţă. Poate că fusese jignit de dubiile ei eretice în legătură cu puterile divine ale lui Hristos.

Rapulana înţelegea că spusele ei se refereau la el.

− Am reuşit să-mi conduc maşina. Am luat pe doi dintre răniţi să-i transport la spital. E toată mânjită cu sânge. Femeia a murit pe la miezul nopţii, înainte de-am ajuns la spital. Da... Tânărul poate că trăieşte. Aşa am ajuns şi eu să-mi coasă rana.

Şi-a mişcat falca de jos, în ciuda rigidităţii pielii întinse a obrazului.

Au plecat în maşina Verei să vadă ce a mai rămas din Odensville. Rămăşiţele înfiorătoare ale dezastrului încetineau la

j j

minimum ritmul existenţei; oamenii abia de respirau, doar respirau. Pe jos şedeau copiii care purtau în spate bebeluşi cu capete bălăbănindu-se; nu se putea şti dacă şedeau în faţa fostelor lor colibe - orice element care ar fi putut identifica un adăpost sau o posesiune fusese nimicit de puhoi. Lacrimile uscate vărgau cu dâre sărate obrajii negri-pământii ai

femeilor la care nu-ţi venea să te uiţi. Bărbaţii rătăceau de colo-colo, ridicând bucăţi de lemn sparte, scânduri smulse, fâşii de materiale plastice arse, înnegrite pe margini, prefăcute în spirale şi creste asemănătoare cu valurile îngheţate din gravurile japoneze. O maşină de cusut îngropată sub maldăre scrântite de oale şi de haine părea un vestigiu al unei culturi dispărute. In ochii Verei, taberele de clandestini pe care le vizitase nu reprezentaseră niciodată ceea ce se poate considera un cămin. Acum, în harababura distrugerii şi în

mormanele de materiale prefăcute în gunoaie, vedea că toate acestea constituiseră cămine, că locul acela fusese o vatră.
Rapulana le vorbea liniştit oamenilor; Verei nu-i vorbea nimeni, toată lumea o ignora, ca şi cum era invizibilă; evenimentele nopţii li se gravaseră pe retină şi, la lumina zilei, îi orbeau.
Ce s-a întâmplat?
Totdeauna se aşteaptă explicaţii.
- Nu pot... Ai să citeşti în ziare ce s-a întâmplat, ai să vezi la televizor cum arată acum locul acela. Asta-i tot. Cine a explicat vreodată ce înseamnă un război - fiecare îl vede în felul lui.
Ben îşi vârâse o unghie în ureche, îl supăra ceva pe canal; dar replica ei părea o jignitoare lipsă de atenţie. Vera a încercat din nou:
- Când vezi cu ochii tăi, îţi depăşeşte orice închipuire. Şi oricine s-ar duce acolo ar vedea ceva diferit - nu poate fi acelaşi lucru pentru tine ca pentru mine sau ca pentru alţii.
- Doar n-ai fost martoră la evenimentele din noaptea asta - nu-i aşa?
Vorbise pe tonul celui care presupune că-1 cunoaşte pe celălalt mai bine decât se cunoaşte el însuşi.
- Nu, nu. Nu, nu. Evident. Nu despre asta e vorba.
- în fond, nu-i asta munca ta? Mereu acelaşi lucru, nu e ceva diferit; consecinţele. Nu-i pentru prima oară când vezi astfel de orori.
In biroul ei a dictat într-un casetofon o dare de seamă referitoare la investigaţiile asupra atacului din Odensville. Care i s-a întors înapoi, cu marginile drepte şi scrisul clar al computerului. în timp ce o citea ca să corecteze greşelile secretarei, se gândea că Ben o iritase, aproape că o ofensase, definind cele întâmplate drept o rutină a cazurilor la care lucra ea. Suferinţa inerţiei, iată o altă faţetă a disperării, care se adăuga la numeroasele alte aspecte pe care le descoperise; era o cunoaştere teribilă pe care trebuia s-o poarte în ea, pentru că n-ar putea niciodată, n-ar dori niciodată să-şi facă din sentimente o datorie profesională. Ceea ce se întâmplase la Odensville o afectase profund; înţelegea acest lucru. Dar realiza foarte lent şi o altă întâmplare, la care se întorcea când voia să se distragă de la munca şi preocupările vieţii ei, o întrerupere, ca o pană de energie a liniilor directoare de conştiinţă şi de memorie, ceva ce

căuta o nouă legătură cu răspunsuri încă neatinse, aşa cum se ştie că există în creier legături care pot rămâne nefolosite o viaţă întreagă. La început, şi-a dat brusc seama, cu un palpit care însemna jumătate dezgust, jumătate teamă, că gestul bărbatului care-i prinsese braţul şi reacţia ei automată de a-şi plasa mâna, o clipă, pe mâna lui, era o repetare a pactului de începere a unei poveşti de dragoste cu Otto, bebeluşul lui Hitler, cu ani în urmă. Da - atunci fusese întrebare - şi răspuns cu caracter sexual, exprimate printr-un contact subit; dar avansul acestui alt bărbat şi presupunerea lui că are dreptul s-o atingă, ca şi mâna ei deasupra mâinii lui, aveau cu totul alt caracter. Şi totuşi erau complet diferite de o simplă strângere de mână, care are tot atât de puţin de-a face cu intimitatea, cât are ghiontul de salut cu sărutul.

Vreun soi de intimitate? Respingea mereu încercarea de a interpreta gestul. Categoric nu avea o implicaţie sexuală. Ştia, fară îndoială, din impulsul care-i împinsese mâna să o acopere de-a lui, că nu făcea sau nu răspundea vreunei invitaţii sexuale. Simţise chiar în strânsoarea caldă a mâinii lui mari că, în ceea ce-1 privea, gestul nu fusese de natură sexuală; nervii pielii şi ai cărnii recunosc pe dată fiorul senzualităţii. Dumnezeule mare, dar nu era prea bătrână ca să se gândească măcar la aşa ceva? Nu era de-a dreptul ridicol, o vanitate, să-şi imagineze că gestul ar fi fost o repetare a celuilalt, din trecut? Uneori s-a temut, s-a temut de jindul involuntar al trupului ei după bărbatul Otto, după o sută douăzeci şi unu, s-a temut că, atunci când o să înceapă să îmbătrânească, o să devină una din femeile acelea care se agaţă de bărbaţi tineri, îşi vopsesc părul şi se dezbracă în întuneric, ca să nu li se vadă fesele căzute şi pântecele amărât, ca să nu fie văzute de un amant plătit cu... ce? Greutăţile de aur şi cămăşile de mătase nu înseamnă decât începutul. Slavă Domnului, nu se arătase încă niciun semn de atracţie pentru bărbaţi tineri; dar neîncrederea trecătoare în ea însăşi faţă în faţă cu peremptoria realitate a unei comunităţi care abia de mai răsufla sub propria-i sfarâmare, cu nouă morţi, un om cu obrazul sfârtecat conducând maşina în noapte, în timp ce o femeie murea pe bancheta din spate - ce semnificaţie mai putea avea neîncrederea ei în sine, ce altă reali-

tate se putea confrunta cu cealaltă? Cui putea ea comunica inadvertenţa oricărei preocupări personale, rezultate dintr-o situatie în care orice individualitate era anulată de teroare si
> >
disperare? Nu amantului-soţ, căruia obişnuia să-i spună totul - sau aşa îşi imaginase. Nu-şi putea comunica decât ei însăşi, întâi se termină cu spovedaniile la confesional ale elevei de şcoală, pe urmă se spulberă prieteniile cu bărbaţi şi cu femei, pe parcursul cărora devii conştient că destăinuirile pe care le
faci sunt pur şi simplu arme în mâinile celorlalţi; în cele din urmă, încerci să-ţi descarci pe umerii celui iubit povara eului, care se dovedeşte intransmisibilă. Cel iubit rămâne destinatarul mereu necunoscut, pentru că un eu, spre deosebire de un pat, nu poate fi împărţit şi transmis.
In săptămânile care au urmat şi în care Zeph Rapulana venea şi pleca de la Fundaţie, în legătură cu chestiunea Odensville, Vera a ajuns treptat să înţeleagă - nu atâta gân- dindu-se la acest lucru cât acceptându-1, inconştient, ca pe o schimbare fizică sau ca pe o schimbare a stării ei de spirit -, a ajuns deci să înţeleagă că ceea ce o tulburase ca un mimetism al trecutului nu era decât începutul unei noi capacităţi încolţite în ea, ceva ce se petrecuse în chimismul contactelor umane şi pentru care doar acum ajunsese să fie pregătită. Acest bărbat negru de la ţară, despre a cărui viaţă personală nu ştia nimic altceva decât că era implicat în chestiunea Odensville (nu ştia dacă avea soţie, copii, o reţea de prieteni şi de rude), deţinea deja acea capacitate. De aceea reuşise să-i adreseze un gest care nu era nici dezmierdare sexuală, nicio impersonală strângere de mână, aşa cum schimbau ei de obicei. Omul acesta înţelesese că teama ei pentru viaţa lui era un indiciu că, din raţiuni ce nu trebuie explicate, şi inutil să încerci a le explica, el nu însemna pentru ea doar un individ în plus, întâlnit în cadrul îndatoririlor profesionale. Se stabilise între ei un nivel de cunoaştere reciprocă, calm, nu foarte profund, dar cu totul diferit de acele relaţii complicate şi adânci, încâlcite în fiinţele lor; un nivel care nu era nici cel al intuiţiei sexuale, nici cel al prieteniei.

Circumstanţele vieţii duse până atunci de fiecare dintre ei constituiau un obstacol în calea cunoaşterilor împărtăşite, care marchează o prietenie obişnuită. Ea, o orăşeancă din clasa de mijloc − indiciu la fel de decisiv ca şi faptul că era albă - care-şi reglementa serviciile prin telefon şi fax, cu o
secretară şi o boxă în parcajul de la birou, rezervată pentru maşina ei; el, cu un oarecare statut în comunitatea lui rurală − nu era greu să-ţi imaginezi din experienţa acestor locuri -, marcat prin haine îngrijite atârnate pe o sârmă şi un teanc mic de cărţi şi de hârtii într-o colibă - ce aveau ei în comun, în afară de afacerea Odensville?
Sexualitatea lui de vârstă mijlocie era satisfăcută - fără îndoială - în altă parte; deşi reieşea limpede, chiar din rezerva persoanei ei dindărătul mesei de lucru, că faptul că era albă n-ar fi constituit un tabu pentru el, cum nici faptul că el era negru n-ar fi fost un impediment pentru ea; sexul nu juca niciun rol în percepţia pe care o aveau unul asupra celuilalt, cu excepţia recunoaşterii că fiecare dintre ei venea dintr-o altă bază de relaţii sexuale şi familiale la o întâlnire care n-avea nicio legătură cu vreuna dintre ele. Vera nu se simţise niciodată - nu numai atrasă -, dar nici măcar implicată în existenţa unui bărbat faţă de care nu simţea o chemare sexuală. Şi nu pentru că nu l-ar fi găsit pe Rapulana atrăgător din punct de vedere fizic; încă de prima dată când se aşezase în faţa biroului ei, cu faţa modelată şi fermă ca un bazalt lustruit, cu spatele masiv dar graţios când s-a întors să iasă din cameră, cu mâinile poposindu-i calm, cu palmele în jos, pe coapse, în timp ce vorbea, îi inspirase o linişte cum nu mai simţise alături de nimeni. S-ar fi spus că, în natura banală a contactului lor continuu în cadrul Fundaţiei, ei doi aparţineau unui sex unic, o reconciliere a tuturor experienţelor pe care le trăise fiecare dintre ei, el ca bărbat, ea ca femeie.
Ochiul stâng al lui Didymus a licărit, deschis, în timp ce celălalt rămăsese încă lipit de somn. In noaptea artificială a draperiilor împreunate dimineaţa, în zori - iat-o, un hoţ prins în flagrant. Ochiul o fixa. Dar nu era vorba de un intrus: Sibongile sosită cu un avion matinal, vârtejul pistei
de aterizare ştirbind parcă tăcerea pe măsură ce taxiul care o adusese acasă se îndepărta pe strada pustie.

Se dezbrăca. îşi lăsa jos valiza. Didymus şi-a închis, ruşinat, ochiul care o întâmpinase; mai bine să pretindă că doarme, să se cufunde iar în somn. Şi-a tras valiza cu rotile pe covor, a fâsâit cu nişte hârtii, a clincănit nişte obiecte. Pe urmă cascada duşului în baie. După care patul s-a afundat în partea în care s-a culcat ea. Ştia că ea dorea să ştie că încerca să nu-1 trezească; ca şi cum n-ar fi fost acolo; sau ca şi cum nici nu plecase.
Didymus a vorbit:
- Cum a fost?
îşi scormonea creierul să-şi aducă aminte unde fusese trimisă, unde fusese de astă dată, în Japonia, în Libia, nu la Naţiunile Unite, nu. Mai bine să nu rişte s-o întrebe ce mai zice Gaddafi.
- Extraordinar.
Zăcea în pat încercând să doarmă, dar tot ce auzise şi făcuse clocotea în ea şi nu putea fi domolit, aşa cum se simţise şi el de fiecare dată când se întorcea din vreo misiune despre care ea nu-1 putea întreba. Cum era oare?
Atmosfera grea a lumii discuţiilor şi negocierilor se degaja din părul şi din pielea ei aşa cum fumul de ţigară stăruie în hainele cuiva care a stat într-o încăpere supraaglomerată. O putea mirosi la fel ca un câine care adulmecă încălţămintea stăpânului ca să ştie pe unde a cutreierat.
Era o străină, dar îi era la fel de familiară ca şi propriul lui trup; probabil că aşa îi apăruse şi el în toţi anii aceia în care venea şi pleca; dacă se gândea, aşa trebuie să fi fost; ceva ce simt femeile. Sibongile adormise, brusc, cu un sforăit înăbuşit. Trupul ăsta de lângă el invada tot patul, se lăţea peste el. Iar trupul lui nu simţea niciun fir de dorinţă.
Probabil că adormise din nou. Amândoi s-au deşteptat la bufnitura uşii din faţă când Mpho a plecat la şcoală;
Sibongile s-a dat imediat jos din pat, lipăind, în cămaşa ei de noapte lucioasă, până la valiza pe jumătate desfăcută şi la pachetele de pe jos.
- Uite ce-am găsit pentru tine!
Oamenii sunt fericiţi când aduc celor pe care i-au lăsat acasă consolarea cadourilor.

Era un băţ frumos (aşa i s-a părut la început), ba nu, un baston de abanos, cu mânerul sculptat în forma unui pumn închis deasupra unui inel şi bătut pe toată lungimea în verigi de aramă.

- Nu-i grozav? Uite ce lucrat e! Ştiam că o să-ţi placă. Am căutat pretutindeni, dar am avut atât de puţin timp - şi, pe urmă, deodată, am dat peste negustorul ambulant care ne înnebunea în faţa hotelului şi, în momentul în care 1-a ţinut în sus, am ştiut că-i pentru tine. Uită-te - e cioplit dintr-o singură bucată...

Ei îi plăcea; s-a aşezat înapoi în pat în timp ce el îi lua bastonul din mâini şi-i privea cearcănele de sub ochi, picioarele cu unghiile pictate cu ojă stacojie, curba şoldurilor mulată de luciul satinului care le acoperea (întotdeauna fusese mândru de îmbrăcămintea ei, de ingeniozitatea cu care crea aparenţa unui lux orbitor, chiar când era vorba de cămăşi de noapte, chiar când fuseseră săraci, în exil, şi trebuise să-şi încropească garderoba din nimic).

- Şi uită-te la fibra lemnului, aici, dungile de sub degete - nu-i superb? - şi uită-te ce solid e...

El, sculat în capul oaselor, ţinea orizontal bastonul, cân- tărindu-1 în palme.

- Unde să-1 atârn? Deasupra biroului sau mai bine aici, deasupra uşii?

Ea şi-a plesnit coapsele, făcând satinul să unduiască.

- Nu-i un ornament! E pentru mers. Ca să-ţi laşi greutatea pe el! Să nu-ţi închipui că-ţi aduc cadouri fară un dublu motiv, dragul meu...

Vocea i-a parcurs gama râsului. S-a smuls din pat şi a auzit-o circulând din cameră în cameră, inspectând urmele lăsate de absenţa ei, închizând uşile dulapului în cămăruţa lui Mpho, aruncând în găleata de gunoi de la bucătărie ceva ce el şi Mpho uitaseră să arunce. Bastonul zăcea pe pieptul lui. A deschis ochii. Sibongile a apărut în uşa dormitorului, aşa cum apăruse şi în zori, venind dintr-o ţară îndepărtată, dar, de astă dată, înfăşurată într-un capot, cu braţele încrucişate sub sâni.

- Nu te scoli?
- Ce atâta grabă?
- Haide, mi-e foame!

Deci îl voia în bucătărie, ca să-i ţină o prelegere asupra rezultatelor călătoriei ei, în timp ce preparau împreună micul dejun. îşi încerca puterile asupra lui - el era un camarad, experimentat în astfel de prezentări - înainte de a-şi pregăti raportul. Clar că fusese trimisă într-o ţară africană - unde în altă parte ar fi putut găsi un asemenea baston -, da, fusese trimisă să negocieze preluarea de către guvernul acelei ţări a unei şcoli pentru copiii exilaţilor şi diverse alte clădiri pe care Mişcarea le deţinuse acolo. Executivul lor lăsase în seama

diplomaţiei ei să conchidă dacă aceste bunuri, care nu mai erau necesare, urmau să fie donate ca recompensă ţării care le oferise azil, sau dacă s-ar fi putut aştepta la unele despăgubiri - de pildă, suedezii care întemeiaseră şcoala îi adăugaseră şi o serie de locuinţe pentru profesori, aşa încât surveniseră diferite îmbunătăţiri ale proprietăţii, de când guvernul gazdă le oferise pământul.

- Dineu la Preşedinte, flori trimise în camera mea de la hotel (prefer să mi se trimită fructe, dar numai europenii fac asta, vai, pe continentul nostru oamenii nu consideră că a trimite fructe e elegant). O lungă explicaţie din partea Preşedintelui asupra felului în care ar trebui să administrăm

noi lucrurile aici, Doamne, dacă aş fi scris toate sfaturile pe care mi le-a dat, înconjuram globul cu hârtiile - dar niciun cuvânt despre despăgubiri pentru proprietăţi. A doua zi a avut loc marea ceremonie a predării bunurilor. Garda prezidenţială, fanfară militară, noi discursuri printre care şi al meu, dar lucrul cel mai bun pe care l-am putut obţine, când l-am prins pe ministru în biroul lui, a fost doar o promisiune pentru proiectul unui curs de calificare în agricultură, destul de modest, ei oferind pentru cei câţiva studenţi pe care i-am trimite învăţământul gratuit, iar cheltuielile de întreţinere a tinerilor acolo căzând în sarcina noastră. Nu cred că pot recomanda aşa ceva, nu? Mai bine să vin înapoi cu buzunarele goale decât cu ceva de care nu avem nevoie.

I-a arătat două felii de pâine ca să le introducă în prăji- tor. Pe urmă s-a lansat într-unui din repertoriile ei de gesturi studiate, desfacându-şi larg mâinile, împreunându-le apoi cu un uşor pocnet şi mimând,

zeflemitor, atitudinea de rugăciune, pe urmă rezemându-şi coatele pe masa din bucătărie, cu un oftat sfâşietor.

- I-ai văzut pe Matthew sau pe Tatamkulu?
- Cine...
- Ştii tu.
- Nu mai sunt acolo.
- Aşadar ai fost acolo...
- Am avut instrucţiuni. Doar ca să predau ceva, n-am întrebat ce... nişte acte.

A spus-o pe un ton ca şi cum ar fi fost ultimul ei cuvânt în legătură cu acest subiect. Dar el, şi nu ea, operase cândva pe acel front, într-una din perioadele când dispărea din locuinţele lor de exilaţi pe care le ocupaseră în Europa şi în Africa. Era dreptul lui să întrebe despre lagărul unde fuseseră întemniţaţi spionii care se infiltraseră în Mişcare, deşi ăsta nu era un subiect de discuţie generală. Recent, Mişcarea
făcuse public un raport asupra lucrurilor întâmplate acolo; lucruri de negrăit. Când raportul era pe cale de a fi publicat, Didymus s-a gândit că ar fi mai bine să-i povestească lui Sibongile ceva ce nu-i mărturisise niciodată; că, pentru o vreme, o perioadă disperată în care luptătorii pentru libertate şi Mişcarea însăşi erau în mare pericol din cauza infiltraţiilor, el acceptase sarcina de anchetator − da, de temnicer - acolo. I-a dezvăluit numele de cod al altora care lucraseră cu el şi-i povestise că doi dintre aceştia i se alăturaseră, mai târziu, în protestul împotriva metodelor folosite pentru extragerea informaţiilor. Asa încât ea stia foarte bine de cine se intere-
> j >
sase când pomenise cele două nume.

- Deci încă nu s-a desfiinţat.

Sibongile şi-a înălţat bărbia şi a privit plictisită.

- E în curs de desfiinţare. N-am văzut multe semne de viaţă acolo.
- A menţionat cineva ce aranjamente se fac pentru eliberarea deţinuţilor şi cine îi va aduce înapoi aici? Oare agenţiile guvernamentale care i-au trimis să se infiltreze - sau vor fi pur şi simplu abandonaţi, genul acela de grup care pretinde că n-a existat niciodată. Se pare că, în orice caz, se vor întoarce aici, gata să fie

folosiţi împotriva noastră, în alte moduri. Reciclaţi... Mă rog, noi nu ne-am putut gândi atât de departe; au fost multe lucruri pe care nu le-am putut prevedea atunci.

- Nimeni nu mi-a vorbit, am predat doar ce am avut de predat. Asta a fost tot.

- Nu seamănă a tine să te mulţumeşti să fii un simplu curier.

In timp ce vorbea aşeza farfuriile teanc în chiuvetă, stând cu spatele la ea; şi-a întors capul.

Sibongile căsca şi căsca, de ziceai că i se dislocă maxilarul; a ieşit din bucătărie. „Se duce să se culce, să iasă din ea oboseala călătoriei", şi-a spus Didymus; dar nu, a reapărut, îmbrăcată, cu ochii fardaţi, servieta şi cheile în mână, gata să meargă la birou. El stătea în pijama, aplecat peste cana cu cafea pe care şi-o reîncălzise. Ruşinat, aşa să fi fost? Ii era ruşine că fusese amestecat în lagărul acela, unde metodele de a extrage informaţii prin torturi şi umilinţe, învăţate de la Poliţia Politică a albilor, erau adoptate de cei care fuseseră chiar victimele lor. Ii era ruşine, chiar dacă, în cele din urmă, părăsise locul, refuzase să mai activeze acolo. Refuzase, înţelegând însă de ce alţii erau în stare să facă lucrurile oribile pe care le făceau; dar, la urma urmei, ea era o femeie, putea înţelege revoluţia, dar nu înţelegea războiul.

Didymus şedea în bucătărie, conştient de ţârâitul enervant al robinetului pe care nu-1 închisese bine, dar incapabil să se rupă din gânduri pentru a se duce să-1 închidă.

Nu. Nu era ruşinat: era precaut, din cauza poziţiei ei politice, calculând că, din moment ce numele lui de cod nu fusese dezvăluit în raportul public, ea nu era compromisă prin legătura cu el, nu intra sub incidenţa necesităţii de a blama şi, în unele cazuri, chiar de a exclude din Mişcare pe cei implicaţi. De negrăit; pentru Sibongile însuşi subiectul era de negrăit. Respingea, chiar şi în intimitate, orice fel de aducere-aminte, orice familiaritate cu anumite nume, din partea lui. Trebuia să se gândească la poziţia ei. Ii evoca o imagine: odată, ei doi singuri în bucătărie, cu eforturile ei zeloase şi scârbite de a-şi şterge de pe talpa pantofului urmele unei murdării de câine în care călcase.

Făcuse patul şi aşezase bastonul pe cuvertură. Mpho se alegea cu cercei şi brelocuri din deplasările mamei ei în ţări străine, el primise bastonul. Pentru mers. Un dar pentru un pensionar, care trebuie să se mulţumească să-şi petreacă timpul plimbându-se.
Sally Maqoma alesese restaurantul în care era cunoscută de chelneri. Ea şi-a comandat calcan.

- Ştii cum îmi place mie, la grătar, să nu înoate în unt sau în ulei, şi cu multă lămâie, adu-mi o lămâie întreagă.

Sally şi vechea ei prietenă Vera au încercat de multe ori să reia contactul (după cum formulează ele) şi, în sfârşit, o dată are şi Sally o oră liberă între întrevederile de dimineaţă şi o întâlnire la Pretoria, la două treizeci, pentru care urma să vină un şofer să o ia. Cele două femei discută politică la nivelul informaţiilor comune. Vera, prin munca şi prin relaţiile ei, e informată asupra majorităţii negocierilor care au loc, deşi retorica politică dă impresia că n-ar exista niciun contact posibil - dar Sally rareori lasă să-i scape unele confidenţe politice. Vera e conştientă de acest lucru şi-i respectă evazivitatea, interpretând-o în acelaşi timp. Mănâncă şi beau apă minerală, din care Sally a fost sfătuită de doctor să consume copios, iar Vera o ascultă pe prietena ei şi pune cap la cap zvonurile auzite, pentru a acoperi lacunele relatărilor ei spontane. Ceea ce spune Sally sugerează, sau intenţionează să sugereze, că delegaţia care se deplasa la Pretoria (Sally vorbise de „noi toţi" care trebuie să plecăm urgent) urma să poarte convorbiri cu un ministru din guvern asupra crizei învăţământului, dar, s-ar fi putut la fel de bine să aibă loc unele întrevederi cu aripa de dreapta, la solicitarea acestora. Vera încerca să suprapună faţa bărboasă, cu favoriţi, a unui membru din comando, peste chipul negru vioi, atât de volubil, din faţa ei. Putea risca o întrebare de interes general.

- E vreun sâmbure de adevăr în speculaţiile ziarelor cum că AWB şi ai lor ar dori un dialog cu voi?

Sally şi-a înălţat sprâncenele şi şi-a proiectat capul în faţă, într-un mod comic.

- Nu-i prea plauzibil.

A băut o înghiţitură de apă minerală şi, când şi-a lăsat jos paharul, lângă mâna Verei, a împins-o în glumă.

- Tot ce-i incredibil devine credibil. Asta-i politica noastră în ziua de azi.

în râsul lor răzbeau la suprafaţă curenţii vieţii de familie de odinioară, intimitatea vremurilor dintre patru pereţi, când îşi scăldau copiii în piscina soţilor Stark sau dansau după discurile lui Didy; săptămânile în care, la întoarcerea din exil, soţii Maqoma se mutaseră în casa Stark.

- Nu ti-am vorbit de nişte schimbări care au intervenit.

> >

Ivan a divortat si tatăl lui Ben s-a mutat la noi.

> >

- Oh, răul de Ivan! Tinerii nu sunt ca noi, n-au putere de rezistenţă. Dar îmi aduc aminte că soţia lui era cam lipsită de personalitate, parcă aşa ziceai... Şi nu cred că te simţi prea bine cu bătrânul în casă.
- M-am înţeles întotdeauna bine cu el, dar consumă din timpul altora. Din timpul nostru.
- Trebuie să găseşti pe cineva care să-1 îngrijească, Vera, asta nu-i de tine, nu trebuie s-o faci. Tu ai lucruri mult mai importante de realizat... Cred că-ţi pot găsi eu pe cineva, o mulţime de lume vine pe la biroul meu, infirmiere şomere, bătrânele inimoase, verişoare de mult uitate, Dumnezeu mai ştie cine... îţi găsesc eu pe cineva care să aibă grijă de el, de aşa ceva ai nevoie...
- Nu ştiu. E îngrozitor să fii cu adevărat bătrân, nimeni nu mai vrea să te atingă, nimănui nu-i place cum miroşi, nimeni nu te mai sărută... Şi se pare că Ben nu şi-a iubit niciodată tatăl. Nişte resentimente din copilărie, cunoşti misterele astea pe care nu le înţelege nimeni decât fostul copil.
- Ben? Zău? Ben e un scump, un om atât de afectuos.

Limitele confidenţelor dintre două persoane se schimbă întruna, ba se lărgesc, ba se strâmtează. Vera Stark nu putea vorbi despre ceea ce-şi spunea în sinea ei: Bennet nu a iubit pe nimeni vreodată, Bennet nu mă iubeşte decât pe mine; în Ivan mă iubeşte numai pe mine, şi ce să fac cu atâta dragoste?

Gândul se înălţa ca un val de îngrijorare prins în glasurile dintr-un restaurant ticsit; nu era locul potrivit ca să-1 exteriorizeze.

- Am auzit că i s-a comandat lui Didy să scrie o carte. O istorie a perioadei exilului, nu?
- Se presupune că se documentează. Nu mă întreba pe mine... Haide mai bine să comandăm cafelele.

Sally avea privirea ageră, mobilă, a unei păsări cocoţate în vârful unui copac; supraveghea apropierile şi îndepărtările chelnerilor. Când a sosit cafeaua, ea a aranjat ceştile şi le-a umplut, măsurându-şi cuvintele odată cu jetul de lichid.

- In cea mai mare parte din timp, nici nu se scoală dimineaţa. Eu mă duc la lucru si habar n-am la ce oră se îndură
> >

să se bărbierească şi aşa mai departe. Mereu îl doare sau îl înjunghie câte ceva. Seara când îl întreb „cum a mers azi?" - îi arăt interes, Vera, vreau să ştiu dacă a scris oamenilor care îi pot furniza materiale, dacă îşi organizează notele... iar el îmi răspunde ceva de genul „Ce să meargă?" Ca să-mi închidă gura. Ca să-mi dea a înţelege că eu fac pe îngăduitoarea cu el... Din cauză că eu mi-am petrecut toată ziua la cartierul general. E vina mea că lucrurile s-au întâmplat cum s-au întâmplat? Pot să remediez ceva? Ar trebui să înceteze să se mai bălăcească în autocompătimire. Pot să-ţi spun (ochii ei şi-au mutat privirea spre mesele vecine, la care ceilalţi oameni care discutau, absorbiţi de ei înşişi, formau un zid de protecţie), pot să-ţi spun că am început să mă simt dezgustată. Şi el nu-şi dă seama: mă dezgustă.

Confidenţa asta aproape că o alarmează; ca s-o primească, Vera ar trebui să ofere şi ea ceva similar, dar nu ştie, încă nu înţelege ce confidenţă ar trebui să ofere în schimb sau dacă merită măcar să mai dea atenţie acestui impuls. Cine i-ar putea da răspunsul? Un bărbat cu barbă, în haine preoţeşti stând în pragul casei ei, Urât din partea ta, Vera!

- Acum a devenit mai curând istorie decât un om viu. Cum poate cineva să accepte aşa ceva, în legătură cu el însuşi!

Sally îşi strânsese pumnul pe ceaşcă, şi clătina din cap cu vehemenţă.

- Exact asta-i problema. îşi închipuie că el e istoria. Varsă fiere pentru că nu mai e în centrul acţiunii, se vede pe el ca fiind istoria şi istoria sfârşeşte cu el. Nu acceptă că merge înainte, că noi toţi trebuie

s-o făurim, că rolul meu s-a schimbat, că rolul lui s-a schimbat. E încă un om viu care are ceva de făcut, chiar dacă nu e ceea ce ar fi vrut el.

- Să scrie o istorie? Ăsta-i trecutul.

Sally s-a aplecat peste masă în tăcere, dar nu a îngăduit nicio relaxare între ele.

- M-am întors dintr-o călătorie - dintr-o misiune -, ai fi zis că nici n-am fost plecată. Nu mă aduce acasă...

în fond, nu erau două femei care schimbă între ele secrete de alcov. Vera putea lua fraza aceea ambiguă drept o locuţiune de bun-venit împrumutată dintr-un dialect african. Ea era albă, ea n-a ştiut niciodată ce înseamnă viaţa de exil, întoarcerea soţului tău de Dumnezeu ştie unde, de la Dumnezeu ştie ce misiune o fi avut de îndeplinit (din fericire, numele lui Didymus, în legătură cu lagărul acela de deţinuţi, nu ieşise la iveală). Poate că a înţeles sau poate că nu a înţeles ceea ce voise să spună Sally. Didymus nu o aduce acasă, făcând dragoste cu ea, aşa cum obişnuia ea altădată, când era plecat el.

Când Didymus i-a făcut unele avansuri sexuale, Sibongile n-a avut nicio reacţie. Mpho apăruse din camera ei, strălucitoare de tinereţe - în sensul de talentată, înzestrată. Claritatea liniilor trupului ei îmbrăcat într-o rochie cât un petic, a buzelor şi a ochilor prelungi, scânteietori, cu licărul de râs la colţuri, cerceii ieftini, de lemn, în formă de papagali, care-i atârnau din hieroglifele delicate ale urechilor, o făceau să pară întruchiparea fericirii. Aştepta să vină cineva să o ia; unde se ducea? La o petrecere, erau atâtea petreceri încât părinţii nu mai puteau ţine socoteala numelor prietenilor printre care era atât de populară. O prietenă a năvălit

în casă, să o ia; pălăvrăgeau în drum spre uşă. Un lănţişor subţire, trecut printr-un pandantiv, zăcea încolăcit pe masă, unde-1 azvârlise, scoţându-1 de la gât, peste părul aranjat cu grijă, când prietena făcuse o mutră dezaprobatoare: pandantivul nu se potrivea cu cerceii. Didymus şi-a turnat lănţişorul dintr-o mână în alta, zâmbind. Pe urmă s-a dus în bucătărie unde Sibongile amesteca o tocană şi, sub pretextul că se uită să vadă ce-i în cratiţă, şi-a rezemat bărbia de umărul ei. Mâna i-a alunecat pe pântecele proiectat în afară în timp

ce ea întorcea bucăţile de carne cu o furculiţă, i-a trasat un cerc în jurul buricului, cu o mângâiere pe jumătate glumeaţă, în aşteptarea mâncării, şi apoi a coborât, o clipă, pe pelvisul ei.
După ce au mâncat, ea s-a aşezat la computerul pe care-1 cumpăraseră pentru munca lui la istoria exilului. S-a uitat un moment la oscilaţiile de pe ecranul luminos, căutând parcă vreo indicaţie dacă el îl folosise în ziua aceea; apoi s-a întors spre Didymus.
- Mergi mai departe?
El a preferat să înţeleagă că era o formă de a-1 întreba dacă are acum nevoie de aparat. Pe urmă s-a ridicat şi a început, exasperată, să-şi sorteze hârtiile. Didymus a deschis televizorul, cu volum scăzut, ca să nu-i tulbure concentrarea asupra celor ce scria. Acorduri de muzică şi stridenţa emoţiilor televizate emanau dinspre fotoliul pe care şedea el, în timp ce ea insera în computer cuvinte şi fraze dintr-un discurs pe care urma să-1 ţină peste câteva zile. De câte ori îşi ridica ochii de pe textul ce plutea în fosforescenţa ecranului, vedea spatele lui; la un moment dat, ceva din înclinarea capului i-a indicat că nu mai privea şi nu mai auzea nimic. Didymus adormise, transportat, inconştient, ca un beţiv la un carnaval, în familiaritatea impersonală, lipsită de sens, a mediului care invadează pretutindeni şi nu recunoaşte pe nimeni.
In pat, el şi-a reluat mângâierile începute în bucătărie. Mâna i-a alunecat, din ce în ce mai ferm şi din ce în ce mai strâns, de la şolduri spre pubis, încâlcindu-şi degetele în păr, şi strecurând un deget, ca din întâmplare, între vulvele ei. Sibongile a aruncat pătura de pe ea şi a coborât repede din pat, răsturnând ancorarea mâinii lui. A început să păşească prin cameră, cu aerul că ar căuta ceva şi când şi-a dat seama că el o urmăreşte, a intrat în cealaltă încăpere.
S-a întors, spunându-i:
- N-ai lăsat aprinsă lampa de pe terasă pentru Mpho.
- Am aprins-o.
- N-ai aprins-o.
- Memoria mea, în ultimul timp...
S-a culcat alături de el, fară să-i spună noapte bună, ca să nu-i deschidă o portiţă spre încercarea de a o excita.

In noaptea aceea, ca şi în alte nopţi, Sibongile s-a deşteptat cu o tristeţe intensă, în care el şi ea se pierdeau împreună, uniţi, scufundaţi. Sunetul respiraţiilor se ridica strâns între ei, dar prăpastia de întuneric nu putea fi traversată, greutatea înţelesurilor adânci nu putea fi ridicată. Nu uitase să aprindă lampa pentru Mpho. Durerea remuşcării, atât de zadarnice, pentru această şicană stupidă, o împungea în coaste, ceva desprins parcă din pozele religioase lipite pe pereţii bucătăriei din casa bunicii ei din Witbank, unde crescuse. Părea să retrăiască simultan, în zumzetul nopţii, toate imaginile, toate momentele în care fusese copleşită de el, imagini risipite de-a lungul anilor. Atât de des despărţiţi; ce se întâmplă pe parcursul acestor despărţiri, odinioară ale lui, acum ale ei, cu cel care pleacă? Cel care pleacă este întotdeauna şi cel care se întoarce? Există prefaceri în înţelegerea ta, în percepţiile tale, care au loc numai când eşti singur, departe de tiparul eului tău conturat de un altul. Şi asemenea prefaceri nu pot fi niciodată împărtăşite. Eşti singur cu ele pentru totdeauna. Imaginile sunt cărţi poştale ilustrate trimise din ţări care există numai în personalitatea subiectului; tu, cel rămas acasă, n-ai să le vizitezi niciodată. Simţea nevoia să se asigure că el era acolo, măcar o versiune a lui, chiar sub chipul unui corp înfăşurat în giulgiul aşternutului.

Şovăia unde să-l atingă: pe frunte, pe mâna vârâtă sub obraz, pe gât, sub ureche, unde îţi răspunde un puls. Şi-a lipit şira spinării de a lui, spate în spate, şi i-a ascultat răsuflarea somnului.

Bătrânul ocupa camera lui Annick, aşa încât Vera a trebuit să scoată din camera lui Ivan tot ce-i aparţinuse acestuia, pentru ca fiica ei şi prietena pe care o aducea cu ea să o poată împărţi. Luxul lui Ivan fusese un pat dublu, de-a curmezişul căruia îi plăcea să se tolănească în adolescenţă. Vera a cumpărat un divan, ca să-l aşeze în cameră, pentru confortul prietenei lui Annick. Prezenţa bătrânului schimbase deja echilibrul casei. Sally uitase sau fusese prea ocupată ca să-şi ţină promisiunea, dar prin relaţiile ei de la Fundaţie, Vera găsise o femeie în căutare de lucru. Drumul pe care se mişca bătrânul, la braţul femeii care venea în fiecare zi să-l ajute, se intersecta cu drumurile ei şi ale lui Ben şi le devia. Casa Verei purta amprentele transparente ale diverselor prezenţe care o populaseră - scurtele veniri şi plecări

ale militarului al cărui sac sprijinit de măsuţa ei de toaletă lăsase în loc o crestătură de care nimeni nu mai ştia de unde provine; mişcările clandestine ale lui Bennet, adus în casă ca amant şi stabilit apoi în chip de soţ; ruta folosită de copii, care ieşeau pe fereastra camerei lui Annick şi intrau pe uşa verandei din spate pentru a şterpeli cartofi prăjiţi din dulapul bucătăriei, fără ca părinţii să-i audă; invizibilele urme ale Verei însăşi, care a schimbat destinaţia unor spaţii, ocupând cu dosare şi mape locurile unde se lăfăiseră zmee şi aeromodele şi animale de pluş; drumurile ei din cameră în cameră ca să închidă ferestrele pe furtună. Toate acestea, ca şi cum ar fi străbătut drumul îndărăt, pe urmele paşilor ce săpaseră făgaşuri în podelele casei ei, aduceau la lumină o veche fotografie. Când se repezea dimineaţa, desculţă, la baie, s-ar fi putut ca drumul ei să se încrucişeze cu cel al bătrânului, care-şi târşâia paşii, cu mâna paralizată bălăbănindu-i-se îndoită şi cu cealaltă mână întinsă în faţă, asemenea unui orb care bâjbâie ca să simtă obstacolele. Bătrânul nu era orb, dar îşi formase obiceiul precaut de a ţine mâna în poziţia cuiva gata să primească, în chip de salut, o strângere de mână, pentru că nici cealaltă jumătate a corpului său nu scăpase complet neatinsă de accidentul cerebral şi-i trebuia timp şi efort ca să-şi dirijeze muşchii braţului când se ivea nevoia. Vera trebuia să-şi amintească să îmbrace un capot, aşa cum făcuse pe vremea când copiii erau încă acasă şi avea o femeie care venea dimineaţa pentru curăţenie.
Ori de câte ori întâlnea pe cineva, bătrânul arbora un zâmbet de o ciudată blândeţe, nu pentru că îşi pierduse ascuţimea minţii, ci pentru că retrăia sentimentul de împlinire al copilului care reuşeşte pentru prima oară să meargă singur, iar casa reprezenta pentru el un teritoriu zilnic cucerit. Nu-l deranja trăncăneala linguşitoare a femeii Thandeka, îngrijitoarea care făcea cu ochiul şi gesticula în spatele lui, comentându-i infirmitatea şi exprimându-şi mândria pentru progresele pe care le făcea. Cum se simte azi, o întreba Ben în prezenţa tatălui său; şi mâna întinsă, pe care ar fi putut-o atinge, se ferea, şovăielnic, în lături. Ben îi aducea tatălui său ziare şi reviste de specialitate, menite să-i trezească interesul - fusese inginer chimist - şi le lăsa pe măsuţa de lângă scaunul bătrânului, achitându-se astfel

de o vizită. îngrijitoarea hotăra, ca o parte a responsabilităţilor ei, cum se simţea bolnavul în acea zi.
- Maică, i-aşa de fericit că vine nepoată-sa, îţi spui eu, maică! Când vine fata o să fie aici, aicişa, maică! Ce fericit e! Maică, am să-1 îmbrac într-un costum gigea...
Adus la braţul îngrijitoarei, a cărei faţă exprima o bucurie abstractă, în numele lui, aşa cum călugăriţele surâzătoare îşi închipuie că radiază seninătatea duhului sfânt, iar politicienii cred că emană dragostea lor amorfa pentru umanitate, bătrânul a ezitat o clipă, neştiind care din cele două tinere nou-sosite era nepoata lui. Nu o mai văzuse de pe când era elevă de liceu; dar faţa, faţa fiului său, acolo, într-a ei, era de neconfundat. Vera şi Ben omiseseră să o anunţe că bunicul locuia acum la ei - aşa cum li se întâmpla adeseori, fiecare dintre ei presupunând că celălalt făcuse ceea ce nu făcuseră amândoi. Dar Annick 1-a sărutat, i-a strâns mâna bătrână - piele rece, solzoasă, ca a broaştei ţestoase pe care o avusese în copilărie - şi apoi a plasat-o în mâna prietenei ei, folosind formula de adresare din copilărie:
- Tata-mare, ţi-o prezint pe Lou, lucrează în biologie şi tocmai s-a întors după o lună petrecută în locul dumitale favorit, în Zair - în Congo.
Vocea bătrânului s-a împleticit în efortul de a vorbi, dar a prefăcut pauzele într-un apel zeflemitor către Vera:
- Desigur că domnişoara e în biologie, noi toţi suntem fiinţe biologice - totuşi cu ce se ocupă?
A gustat mica lui glumă şi râsul politicos pe care 1-a stârnit; Ben s-a mulţumit doar să zâmbească, ochii negri rămâ- nându-i insondabili. Nepoata i-a tras un ghiont uşor prietenei, care şi-a scuturat coama de păr, ca o iapă înţepată de o muscă; amândouă aveau păr lung, dar pletele drepte, negre, moştenite de Annick de la tatăl ei, erau acum coafate.
- Tata-mare, Lou e profesoară, a făcut în Zair nişte cercetări importante, fascinante, o să-ţi povestim...
- N-o luaţi în seamă, domnule Stark. Când suntem acasă şi dau să-i vorbesc despre microbiologie, privirile îi îngheaţă şi tot ce vrea să

afle despre Zair este ce benzi i-am adus de acolo şi ce fel de tobe şi instrumente de coarde se mai pot auzi pe acolo.
Annick, cărând doi saci de voiaj, a urmat-o pe Vera în camera lui Ivan, în timp ce prietena ei îşi lua ceaiul cu bătrânul şi discuta cu el despre Zair. Vera era invadată de timiditatea relaţiilor cu copiii adulţi - realitatea desfide oximoronul - când aceştia se întorc de la vieţile lor. De fiecare dată când Annick apărea după o absenţă, era ca o subită manifestare de viaţă a cuiva fixat într-un tablou. Trăsăturile statice, păstrate în minte, se mişcau, detaliile texturii pielii, privirea - oare ce sesizează, brusc, la mama ei, la noi toţi din casa asta în care odinioară era una dintre noi? Mireasma ei - nu un parfum, ci mirosul care îţi evocă vag aromele părului ei, în copilărie, când te aplecai asupra copilului adormit ca să auzi dacă respiră. Dar parcă lipsea ceva din faţa aceea frumoasă? Nu trebuie să observe că-i iscodeşte chipul. In linia sprâncenelor nicio schimbare; sprâncene care nu erau niciodată pensate, definitive, netede şi lucioase ca blana de focă, fiecare dintre ele îndreptându-se spre scobitura tâmplei. Sperma lui Ben a făurit-o aşa, după chipul şi asemănarea lui. Nu coafura o schimbă, deşi e păcat că şi-a încreţit părul; dar nimic nu a fost alterat: totuşi ceva a dispărut. Desigur, când reiei relaţiile cu fiica sau cu fiul care au fost absenţi, ultima portiţă este o remarcă asupra înfăţişării fizice.
Mai bine să-i spui tu, nu să întrebi.
Să oferi, nu să ceri. Lasă-te în mâinile lor, ale excopiilor. Plasează-ţi acolo misterul atât de neaşteptatului: ce săfac cu atâta dragoste? Ah, dacă o doctoriţă şi o profesoară ar putea explica acest lucru! Sau dacă ai putea plasa în mâinile lor, cu mare grijă, calmul acela tainic izvorât după teama exagerată de moartea cuiva, cineva care nu ţi-e amant, nici soţ, nici copil; ce ar gândi de aşa ceva tânăra asta, care ţi-e mai apropiată decât orice altă femeie?
Şi în acest timp, Vera vorbea în felul firesc, uşor preocupat şi plin de solicitudine al cuiva care vrea să se asigure
că musafirii au totul la dispoziţie. Şifonierul fusese golit de haine; bătrânul avea să împartă cu ei doi baia principală, aşa încât cea de-a doua sală de baie era numai a fetelor.

- Regret că încăperea arată cam încărcată. Dar cum toată casa e plină şi nu avem alt dormitor, e tot ce am putut face. Am cumpărat divanul...

Annick a trântit sacii de voiaj pe el. A scos un suspin de plăcere când a recunoscut un afiş de-al fratelui ei, rămas încă pe perete.

- O, nu trebuia să-ţi dai atâta osteneală! Eu şi Lou dormim întotdeauna într-un pat dublu.

Armonia androgină prezentă în frumuseţea bărbătească a lui Bennet, transformată în feminitatea fetei acesteia, sânii ei sub un maiou larg, adunaţi acum sub braţele încrucişate, şoldurile şi bazinul mulate de blugii strâmţi o distrăgeau pe Vera; era conştientă de ceva imposibil ce-şi făcea drum încercând să se lase înţeles. Dar, brusc, o altă distragere: şi-a dat subit seama ce lipsea din faţa aceea seducătoare. Punctuaţia neagră a frumuseţii, plasată exact, ca şi cea a lui Bennet, sub unduirea genelor care umbreau obrazul stâng.

- Ce s-a întâmplat cu aluniţa ta?

Annie a emis un râs instructiv:

- Am scos-o. Ăsta nu-i semn de frumuseţe; aluniţele trebuie îndepărtate, mamă, pot degenera în cancer.

Obişnuita petrecere pentru a sărbători vizita unui fiu sau a unei fiice. Aceiaşi oameni, colegii de la Fundaţia Juridică - noii parteneri ai lui Ben din afacerea cu valize rămăseseră simple cunoştinţe, nu prea ţinea să-i invite acasă - vechii prieteni, foştii activişti prigoniţi, deveniţi acum politicieni la masa de tratative şi, în plus, cei cărora noile demnităţi le îngăduiseră, în sfârşit, să iasă la suprafaţă din subteran, fără frica de a fi arestaţi. Câţiva diplomaţi de rang mijlociu, canale
utile pentru colectarea fondurilor din alte ţări, o membră a unei comisii ONU, trimisă să monitorizeze violenţa din ţară; şi încă o prezenţă pe care poate numai tânărul Oupa o putea localiza, un bărbat recomandat de Vera drept Zeph Rapulana. Acesta a stat toată seara pe acelaşi scaun, în timp ce grupurile se formau şi se destrămau în grădină şi în living-room, venind şi plecând cu pahare şi cu gustări în mână; era conştientă de unghiurile şi de liniile plane ale trăsăturilor lui, topindu-se în întunericul care se aduna, asemenea contururilor naturale ale unui peisaj, o parte a unei privelişti pe care se putea

aştepta să o vadă mereu din casa ei. Dar oamenii se apropiau de această necunoscută figură întunecată, atraşi, într-un fel, de ea; îi observa, Didymus, un consul general, femeia de la Naţiunile Unite, a cărei meserie era, desigur, să se informeze. Annie şi prietena ei Lou, cu pantofii zvârliţi din picioare şi tălpile îngropate în iarbă, şedeau pe scări, prinse într-un talaz de vorbărie şi de râsete care se înălţa şi se prăbuşea; alături de ele, Oupa, Didy şi fiica lui, Mpho, şi Lazar Feldman, tânărul avocat de la Fundaţie.

Ben şi Vera cercetau din priviri grupurile dinăuntru şi de afară, asemenea unei stewardese care se plimbă pe culoarul unui avion, controlând discret dacă toată lumea şi-a legat curelele de siguranţă. Se amestecau cu toate grupurile şi cu niciun grup, întâlnindu-se unul cu celălalt, separaţi de alţii. Ben i-a pus o mână pe umăr. Noaptea ridica un baldachin înalt asupră-le, estompând glasurile şi siluetele mulţimii umane până la un orizont jos, fremătător, o învolburare de viaţă diafană şi îndepărtată, sub un voal imens. Asta era tot ce puteau închega în chip de scut împotriva traiectoriei unor oameni care fuseseră aruncaţi din trenuri în acea dimineaţă, a bătrânului din casă cu membrele atrofiate; a unui vapor încărcat cu deşeuri nucleare care dăduse târcoale coastei, în acea noapte, cu moartea la o distanţă de doisprezece kilometri.

Cât de departe înseamnă pentru moarte o distanţă de doisprezece kilometri, când această mare scufundare a cerului nu poate fi stăvilită? Nu-şi vorbeau, dar coborau împreună scara, pe lângă spinările şi picioarele celor ce şedeau pe trepte împreună cu fiica lor, şi se îndreptau spre grădină. Iarba sălbăticită le lingea gleznele cu stropi de rouă; Vera a îngenuncheat o clipă şi şi-a îngropat mâinile în iarbă, furnicile i s-au căţărat pe încheieturi, greierii îi ţiuiau în urechi, restaurând ierarhia pământului. S-au îndepărtat de musafiri.

- Am impresia că lui Lazar i s-au aprins călcâiele după Annie. Prevăd că pe viitor o să fim nevoiţi s-o distrăm noi pe prietena ei.

Abia atunci a devenit Vera conştientă de mâna de pe umărul ei, de parcă în clipa aceea ar fi atins-o.

- N-aş crede.

- Ar fi un soţ potrivit. Desigur că-i place şi ei. Nu are vreo legătură serioasă, nu? De obicei tu ştii ce se petrece în afara Fundaţiei.
- Din câte ştiu, n-are nimic permanent. Prietene, legături trecătoare.
- Am o presimţire că iese ceva de aici. Ea n-a avut vreo relaţie serioasă în tot timpul ăsta în Cape Town, nu? Ce-i cu doctorul ăla pe care ni 1-a prezentat odată, Van der Linde? Ţi-a mai spus ceva de el? Felul ăsta de a împărţi camera cu o colegă, de a ieşi împreună - asta se potriveşte studentelor sub douăzeci de ani, or, ea are peste treizeci. Am impresia că e un paravan pentru ceva − vreo poveste de dragoste cu un bărbat însurat, probabil.
- Trăieşte cu fata aia. Pare fericită.
- Tocmai de asta cred că are vreo complicaţie cu un bărbat.

Au continuat să se plimbe. Din casă s-a auzit o bâlbâială de muzică, o casetă pornită, apoi oprită. Vera a rămas locului, iar el s-a răsucit pe călcâie, crezând că se întorc în casă.

- Ben, fetele astea se culcă una cu alta. In acelaşi pat. Prietena ei nu foloseşte divanul. Când i-am arătat camera, în ziua când au sosit, Annie mi-a spus că dorm întotdeauna împreună.
- Dumnezeule, ce idee! E o copilărie. Annie e medic şi are treizeci şi ceva de ani. De ce să nu-şi ia mai bine un ursuleţ în pat?

Se apropiau de scară, tinerii stăteau pe trepte, casa era plină de oameni care beau şi mâncau.

- Tu ai putea vreodată să dormi cu altă femeie în pat?
- Nu. Ştii bine. Dar nu putem vorbi acum.

Petrecerea continuă. In bucătărie un teanc de farfurii cu resturi în ele; Vera spală paharele, pentru că provizia lui Ben s-a terminat. Unul sau celălalt se alătură ba unui grup, ba altuia, într-un colţ din living-room larma intermitentă a vocilor se ia la întrecere cu muzica. Un tânăr englez solid, îmbrăcat cu un dashiki imprimat, foloseşte înălţimea de la care îşi proiectează vocea pentru a domina o discuţie despre condiţiile din lagărele de detenţie ale Mişcării de Eliberare, condiţii care au făcut obiectul unui expozeu într-un ziar important.

- Nu se pot face asemenea generalizări. Lucrurile diferă de la un lagăr la altul. Eu unul pot să afirm...

Un cap s-a scuturat dezaprobator.

- în calitate de jurnalist străin...

- Da, în calitate de jurnalist care mi-am băgat nasul unde nu mi-a fiert oala. Dar am procedat aşa în numele profesiunii mele. întâmplător, cumnatul meu a fost închis, succesiv, în două din aceste lagăre, aşa încât deţin informaţia şi dinăuntru şi din afară.

- Cumnatul dumitale?

- Da, cumnatul meu, fratele soţiei mele, Jerry Gwangwa.

O femeie scundă, neagră, purtând antiteza vestică a costumului soţului ei alb, adică pantaloni de satin şi un şirag de perle în decolteul jachetei, stătea alături, uitându-se din când în când la ceilalţi pentru a constata ce impresie facea el.

- Dar la început n-au suflat o vorbă, trebuia să...

- De ce vorbeşti despre lucruri de care habar n-ai...

Gâtul moale şi gros îi pulsa ca un gât de broască. Nu se uita la soţia lui în timp ce vorbea.

- Propriul meu cumnat a fost bătut la tălpi, a fost spânzurat cu capul în jos; în celălalt lagăr nu se aplicau asemenea metode, nu pot spune că era chiar un hotel de cinci stele, dar... totul depindea de cine era la comanda lagărului. Eu am ţinut contactul cu el... informaţiile mele provin din sursă directă. Jerry nu poartă ranchiună celor care l-au supus la asemenea chinuri - dar asta-i altă poveste, el n-ar fi trebuit să se găsească acolo, în timp ce alţii care erau liberi ar fi meritat-o din plin.

Didymus se afla în grup, un ascultător atent care, a constatat Vera, nu contribuia cu nimic la discuţie. A urmat-o, când Vera s-a îndepărtat, iar Tola Richards, soţia jurnalistului, li s-a alăturat.

- N-am ştiut despre fratele tău.

Ea a făcut un gest cu paharul, de parcă ar fi vrut să-i arunce conţinutul în faţa cuiva.

- A, n-aţi mai auzit până acum povestea asta de la Alee? E partea lui tare la petreceri. Ori de câte ori întâlneşte pe cineva care nu ne cunoaşte, recită balada despre cumnatul lui, ca să se ştie că e însurat cu o negresă. Nu ştiaţi că eu sunt paşaportul lui? Sunt scrisorile de acreditare, în calitatea sa de străin alb. Dat fiind că mă poate înfăţişa

pe mine înseamnă că e de partea cea bună. Asta-i facilitează intrarea oriunde.
Cel mai bun lucru era să-ţi spui că femeia băuse prea mult; Didymus a înconjurat-o cu braţul şi i-a spus ceva în limba lor. Cei trei au lichidat problema râzând. Nu putem vorbi acum. Cineva îsi flutura mâna si-i făcea semne tinerei femei, care
s-a îndepărtat de ei. Didymus şi Vera nu aveau nimic să-şi comunice, dar se simţeau bine împreună, la o distanţă pe care fiecare dintre ei ştia că nu o poate străbate. Dar, cel puţin, era distanţa lor; ca un loc în care fuseseră cândva împreună. El minţise printr-o frază ambiguă. Ce se ascundea în spatele acestei fraze era: „N-am ştiut că Jerry Gwangwa era fratele tău. Dar ştiu că era o coadă de topor, un agent de poliţie sud-african în vârstă de nouăsprezece ani, trimis cu un dosar fals, din care reieşea că fusese închis şi evadase, pentru a-şi croi drum spre Tanzania, unde urma să se prezinte pentru a-şi face instrucţia militară cu Umkhonto. Misiunea lui era să încurajeze nemulţumirile printre militari, să speculeze dorul lor de casă şi deprinderile de drogare, şi să informeze pe alţi agenţi de mişcările comandanţilor militari, astfel încât să poată fi organizate atentate. Şi venise de acasă cu mâinile mânjite de sânge: ucisese doi tineri lideri în paturile lor şi montase într-o maşină o bombă care omorâse pe alţi trei şi făcuse ca un al patrulea să-şi piardă ambele picioare. Spionul fusese interogat de Masei - numele de cod al lui Didymus Maqoma. Tânărul supravieţuise, mărturisise şi, mai târziu, convingându-i pe americani că era un luptător pentru libertate, a fost trimis de aceştia cu o bursă să-si dea doctoratul în filosofie într-una din universităţile lor. Vera nu putea şti ce-1 preocupa pe Didymus în acel ochi de tăcere care se ţesuse în jurul lor, în toiul animaţiei nocturne a celorlalţi, dar 1-a aprobat instinctiv. De-a lungul unei vieţi, se formează multe buzunăraşe de înţelegere tacită între oameni diferiţi, în circumstanţe diferite şi, cu toate că, în general, acestea sunt uitate, din când în când zornăie în ele nişte bănuţi, o mână de semne necesare pentru repătrunderea într-o stare de spirit împărtăşită de amândoi. Ben s-a apropiat de ei cu câte un braţ petrecut pe după umerii fiecăreia dintre cele două fete, forţate de el să meargă într-un pas dansant.

- Le-am spus fetelor ăstora două că sau îi punem pe toţi pe jăratic cu o muzică hot, sau îi expediem acasă.

Dar el arăta cumplit de obosit, pielea din jurul ochilor era atât de neagră, încât ai fi spus că fusese lovit de un pumn în fiecare dintre ei; liniile care coborau de la nas la gură, brăzdate adânc, îi îngroşau buzele, odinioară atât de frumoase, într-o bosumflare cu colţurile în jos. Din nou, Vera îl vedea la o petrecere - aşa cum îl văzuse prin ochii altei femei la o petrecere de pe vremuri, când tocmai îi devenise soţ din amant -, îl vedea şi acum fără lentilele imaginii ei despre el. Annie, zâmbind sub braţul lui, era acum purtătoarea acelei feţe; la el, nu mai exista. Oboseala ieşea la iveală în pofida sau din cauza energiei tinereşti pe care încerca să o afişeze.

- Haide să le arătăm noi!

Pe vremuri, în munţi, cu muşchii tremurându-le uşor de la urcuşuri şi de la partidele de dragoste, împrospătaţi de un duş, răspundeau împreună la invitaţiile muzicii. Ben avusese întotdeauna o aproape imperceptibilă mişcare a umerilor înainte de a o lua pe Vera la dans. Ceilalţi au râs şi i-au aplaudat măiestria de dansator, îmboldindu-1. Căldura trupului său, dincolo de veşminte, era căldura patului pe care-1 împărţeau. Oamenii dădeau să plece şi căutau gazdele pentru a-şi lua la revedere; Vera s-a desprins din braţele lui pentru a se duce la musafiri, târându-1 şi pe el de mână în primii câţiva paşi. Dincolo de siluetele lui Oupa, a soţilor Maqoma, a lui Lazar, a soţilor Richards, a trimisei de la Naţiunile Unite, se profila Zeph Rapulana, pregătindu-se să plece. întreaga seară, Vera nu avusese niciun prilej să stea de vorbă cu el. Sally a îmbrăţişat-o cu obişnuita ei formulă entuziastă:

- Tu ştii să le faci bine pe toate, a fost o seară încântătoare - trebuie să ne mai vedem.

Şi peste umărul lui Sally, 1-a văzut pe Zeph Rapulana. Calmul său la care ea nu putea accede. Dădea mâna cu toţi, din curtoazia lui de om de la ţară.

Ce e o petrecere? In seara asta, pentru Vera, era un prilej de distragere, în care fiecare se ascunde de el însuşi, o doză de băutură şi de zgomot care-ţi blochează gândurile pe care nu vrei să le gândeşti.

Nu putem vorbi acum.
In noaptea aceea avusese loc şi o altă petrecere. Când Ben, în pijamaua lui şort (avea încă silueta potrivită pentru şort), a străbătut grădina ca să-şi ia ziarele de duminică din despărţitura din gard, ochii i-au căzut pe titlul cu litere de o şchioapă. La o degustare de vinuri, organizată la un club de golf, participanţii fuseseră atacaţi cu grenade de mână şi puşti automate. Patru dintre petrecăreţi fuseseră omorâţi, alţii răniţi. A intrat cu paşi rari în casă, citind reportajul, atent în vederea lui periferică să evite nişte farfurii şi un pahar de bere, cu gâze înecate în restul de băutură, lăsate de musafiri în iarbă. S-a aşezat pe patul în care Vera era culcată încă, privind, fără să le vadă, la gambele lui acoperite cu perişori fini, negri, în timp ce asculta la radio reacţiile la atac. „îngrozitor, îngrozitor!", comenta un episcop negru; „asasinarea laşă a unor oameni nevinovaţi", afirma un purtător de cuvânt al guvernului; „un act de sălbăticie datorat faptului că guvernul a pierdut controlul asupra negrilor", se exprima un membru din aripa de dreapta a albilor. „Şi toată această indignare numai pentru că victimele sunt din rândul albilor" - proclama organizaţia rivală a Mişcării, fără să recunoască sau să dezmintă responsabilitatea atacului.

- Experţi de mâna a şaptea! i-a definit Ben, trecându-şi degetele în sus şi-n jos printre perii de pe coapsă.
- Şi habar n-au cum de s-a întâmplat, nu-i aşa? Degustare de vinuri şi un atac terorist! Ben, e ca şi cum s-a ticluit ceva menit să demonstreze felul în care incongruitatea vieţilor noastre duce la grozăvii. Asta e. Nevinovaţi; aşa spun
ei. Nu mai ştiu ce înseamnă nevinovaţi, decât dacă înseamnă că noi nu percepem ce se petrece dincolo de un teren de golf. Dacă oamenii pot să stea şi să soarbă nu ştiu ce recoltă din Cape, „nevinovaţi" de existenţa puştilor şi a bombelor celor din afară. Cât de departe erau unii de alţii, pentru ca ciocnirile incongruităţii să fie atât de teribile...
- Mai departe decât suntem noi.

Dacă era o întrebare, Vera părea să n-o fi auzit. Dincolo de pajişti tunse şi de buncăre închise, dincolo de fermele din stepă, spinarea masivă a unui om îi conduce, le trânteşte uşa în nas.

- Dacă vedeai într-un film ce s-a întâmplat cu clubul acela, într-un film de propagandă, ai fi spus că-i prea ostentativ, prea căutat, prea simbolic. Vin şi sânge. Dar la noi se întâmplă.
Luându-şi hainele la întâmplare, de parcă le-ar fi fost străine, s-au îmbrăcat. Vocea aparatului de radio descria atacul.
- Slavă Domnului că organizaţia aceea a reclamat responsabilitatea atacului - dacă nu dezminţi înseamnă că ai confirmat, nu? Asta nu va permite nimănui să dea vina pe Mişcare.
Ben îşi vâra picioarele în nişte mocasini uzaţi.
- Nu-i o satisfacţie prea nobilă, ştiu.
- Cum ar putea crede cineva că Mişcarea s-ar preta la o asemenea tactică? In ce scop? Nu-i tocmai actul prin care să câştigi încrederea albilor şi să le obţii voturile la momentul potrivit.
Vera făcea paturile.
- Exact. De asta pentru guvern ar fi util să răspândească asemenea suspiciune. Din moment ce răspunderea poate fi plasată în cârca altora - şi cu un plăcut ecou rasist - ai auzit ce a spus omul de la APLA1 - e scandalos numai pentru că victimele sunt din rândul albilor.
1 Azanian People's Liberation Army - Armata de Eliberare a poporului azanian.
- Dar aşa e, ştii bine, Ben. Săptămâna trecută o familie întreagă a fost împuşcată în somn. Dar asta s-a întâmplat într-un sat negru, nu la un club de golf. Şi nu s-au publicat decât patru-cinci rânduri, pe o pagină interioară. Până şi eu, abia acum mi-am adus aminte că am citit ştirea... Si cei care

sunt acum atât de scandalizaţi n-au dat nici măcar o declaraţie.
- Ştii ce-ar răspunde partenerul meu dacă i-ai spune una ca asta? „Şi dacă te-ai fi aflat tu în clubul acela? Sau soţia ta?"
- Deci pretindem că asta-i concluzia pe care ne-o impun toate asasinatele. Fiecare le deplânge, le condamnă fără echivoc etc....
- Da, da! Nu-ţi poţi însuşi nimic din punctul de vedere al omului ăluia...
La micul-dejun, fetele au apărut languros ciufulite, căscaturile lor fiind repede curmate de noile veşti.

- Imaginaţi-vă, cât trebuie să fi fost de îngroziţi, gândind o clipă că cineva le face o farsă idioată şi pe urmă văzând persoana de alături sfârtecată în bucăţi... mai bine să fii omorât pe loc decât să ştii că-ţi aştepţi rândul.

Annie şi-a supt buzele şi şi-a încovoiat umerii.

- Şi noi care ne distram în timpul ăsta!

Cele două fete se ţineau de mână, peste masă. Annie avea degetele spatulate, mâinile mult frecate ale unui medic, prietena ei avea degete mari, pătate de nicotină pe unghii şi pe piele. îmbrăcată într-un maiou scurt şi un şort, Lou arăta foarte subţire şi musculoasă, cu sfârcuri adolescentine împungându-i bluza mulată, si un torace concav între măciuliile umerilor

' y

rotunzi. Mâinile lor înlănţuite se ofereau ochilor lui Ben şi ai Verei; privirile le erau atrase de ele, în timp ce conversaţia se desfăşura în continuare. Annie stăruia:

- Gândiţi-vă, ar fi putut să ne atace pe noi în locul lor.

- Episcopul spunea că s-ar fi putut întâmpla şi în mijlocul slujbei lui.

Vera se adresa lui Lou; s-ar fi zis că îndărătul cuvintelor ei se ascundea o întrebare.

- Nu cred că ar fi avut mare importanţă faptul că la noi erau şi negri şi albi, din moment ce obiectivul era să se creeze teroare, a continuat ea. Să se stopeze negocierile. Dar gân-

diti-vă ce tărăşenie internaţională s-ar fi creat dacă ar fi fost

> > >

ucisă reprezentanta Naţiunilor Unite. Aşa ceva ar fi trezit lumea din afară, atrăgându-i atenţia asupra eşecului guvernului de a rezolva violenţa.

Lou a scos un râs înfricoşat. Annie a dat răspunsul, poate cu admiraţie fată de mama ei.

> >

- Tu priveşti lucrurile cu răceală.

Şi-a înclinat capul într-o parte, ca să atingă cu fruntea capul lui Lou; era gestul de îndărătnicie al unui măgăruş, gestul cu care, în copilărie, solicita afecţiunea şi mângâierile lui Ben sau ale Verei.

- Buun... pe noi o să ne scuzaţi. Tânărul ăla drăguţ, Lazar, ne-a invitat să vizităm o fermă, vine să ne ia.

Ben plimba aparatul de radio de la un post la altul, ca să mai afle detalii asupra atacului.

- Unde au spus că se duc?
- Lazar le-a invitat undeva.
- Lazar? A...

Nu putem vorbi acum.

Rapulana şade în biroul ei cu spatele spre fereastră. Vera se ridică de la masa de lucru ca să tragă o jaluzea şi, brusc, trăsăturile lui se conturează, privind, ascultând. Ce anume are faţa asta? Ochii - ochii mereu în repaus au linia aceea de prietenie − de camaraderie, un rid vag al pleoapei de jos; ăsta-i singurul fel în care-1 poate defini ea. De unde vine acea expresie care nu e zâmbet, acea siguranţă de sine care nu e aroganţă ascunsă? Nimic din experienţa ei cu alţi oameni nu-i explică acest om. Orice încearcă ea nu se potriveşte. Şi totuşi nu simte nevoia să pătrundă în viaţa lui cu întrebări personale, care ar deveni o povară pentru amândoi, fiecare trebuind să ţină seama de circumstanţele cu care, făcând abstracţie de chestiunea Odensville, ea nu are nimic în comun.

- Odată ai spus ceva: „Noi n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră."...
- Da, da.
- Şi pe urmă el a năvălit cu grupul de comando şi i-a omorât pe clandestini.
- Da. Aşa a făcut.
- Şi în legătură cu atacul din noaptea în care am fost cu toţii la mine. Când am vorbit la telefon mi-ai spus că eşti şocat, că e un lucru crud şi îngrozitor - aşa ai spus. Gândeşti la fel ca toţi ceilalţi, la fel ca noi. Şi ştiu că eşti sincer. Şi eu am spus acelaşi lucru. Dar eu nu am încredere în mine.

întrucât Rapulana întotdeauna rumega gândurile cu răbdare, ca să înţeleagă, nu te aşteptai din partea lui să sară cu păreri spontane.

- Din ce cauză nu ai încredere în tine, Vera?
- Din aceeaşi cauză pentru care nu am încredere în nici- unul dintre noi.

Amândoi au zâmbit.

- Noi toţi ne pasăm cu dibăcie, din mână în mână, presupunerea că viaţa umană e sacră, că e un pact de nezdruncinat; ne privim unii pe alţii în ochi şi ne spunem: uciderea făpturilor umane e cea pe care o deplângem, nu ne interesează niciun fel de alte considerente, indiferent cine a omorât şi de ce.
- Şi nu-i aşa?
- Nu-i asta înţelepciunea convenţională a albilor? Şi ce înseamnă pentru noi? Negrii nu cred în ea. Când l-am auzit pe omul acela de la APLA declarând la radio că atentatul e scandalos numai pentru că, de data aceasta, au fost omorâţi albi, l-am înţeles. A şocat pe mulţi pentru că au văzut în el un

rasist, dar cele ce a spus constituie un fapt obiectiv, Zeph, e un lucru real, adânc înrădăcinat în mentalitatea albilor patroni de gazete, de posturi de radio şi de televiziune. Dar noi doi nu putem afirma aşa ceva, pentru că nu suntem rasişti, noi nu putem afirma aşa ceva pentru că nu avem o gândire stereotipă, noi nu folosim categorii rasiale în evaluarea vieţii umane. Insă asasinatele sunt asasinate. Moartea e moarte. Sângele şi vinul se amestecă. Tot ce putem produce noi este această acoperire.

- Oamenii nu cred ce spun.

Propoziţia ei, returnată.

- Oamenii pe care îi cunosc eu. Şi oamenii pe care îi cunoşti tu, negrii?
- Sunt şi unii care cred.
- Cum pot să creadă? Ştiu că Odendaal voia să-i omoare. Ce înseamnă vieţile lor pentru el?
- Lucrul ăsta - pe care îl numeşti înţelepciune convenţională, e un fel de lege, nu-i aşa - stabileşte ce e drept, ce e nedrept, ceea ce ştie într-adevăr fiecare. Şi dacă descoperim că oamenii care declară aceste lucruri nu le cred, atunci legea e găunoasă, n-a mai rămas de făcut decât un singur lucru.

S-a oprit, ca să-şi ofere timp de gândire.

- Trebuie să luăm legea în propriile noastre mâini, a conchis în cele din urmă.

Gura ei exprima uimire.

-Da, pentru că noi credem: asasinatele sunt asasinate, fiecare viaţă e o viaţă de-a noastră. Aşa încât trebuie să avem legea în noi.
Vera era mişcată şi a răspuns cu stângace degajare:
- Mă rog, de ce nu, sunt unii care au procedat aşa din cu totul alte motive.
Rapulana venise în oraş pentru că urma să aibă o nouă întâlnire cu un reprezentant al Administraţiei Provinciei, în legătură cu solicitarea ca proprietatea lui Odendaal să fie
cumpărată de stat şi declarată drept aşezare funcţională pentru populaţia cunoscută sub denumirea de clandestinii din Odensville. Reprezentantul urma să-i însoţească pe Vera şi pe Zeph Rapulana la Pretoria; se pare că-şi petrecuse week- endul la nişte prieteni care-i erau necunoscuţi lui Rapulana. Când Vera şi Zeph au intrat în holul Fundaţiei, a apărut şi reprezentantul cu un asistent care mergea cu câţiva paşi în urma lui. Era fiul primei soţii a tatălui lui Rapulana, un tânăr care-şi ţinea capul dat pe spate, astfel încât privea în jos, cu ochi pe jumătate închişi, la cei care-1 salutau. Mâna pe care i-a strâns-o Vera era rece şi umedă, indicând că-şi petrecuse noaptea bând. Zeph Rapulana, cu toată demnitatea lui matură, şi-a împreunat palmele, s-a înclinat, ţinându-şi genunchii rigizi, şi a rostit un salut oficial, în termenii tradiţionalei obedienţe. Dar amândoi ştiau că reprezentantul avea să raporteze superiorilor săi numai ceea ce Rapulana o să-1 înveţe să spună, numai ceea ce Rapulana şi doamna Stark de la Fundaţia Juridică vor decide că trebuie spus. Rapulana a şoptit ca pentru sine:
- Altceva îl interesează pe el. Voia să vină la Johannes- burg şi să înveţe să cânte într-o formaţie, dar răposatul lui tată nu i-a permis... Poate că a greşit.
Vera se ţinea deoparte, ca un necredincios în faţa unui ritual. Zeph se pricepea să fie el însuşi şi faţă de stăpâni şi faţă de slugi, însă ştia şi să disimuleze; dar acum voia să demonstreze fie reprezentantului, fie lui însuşi că era, definitiv, un om negru. In acelaşi timp, încolţise în Vera intuiţia că ceea ce o lega de omul ăsta era sentimentul că are ceva de învăţat de la el, aşa cum orice necredincios speră să-şi însuşească o valoare, fără să adopte un crez.

Fiica lor s-a întors şi doarme, respirând în casă aşa cum făcea în copilărie.
Ben stinge lumina de deasupra patului în care s-au culcat el şi soţia lui.
- Eu tot mai sper că o să se îndrăgostească într-o bună zi.
- E îndrăgostită.
Nu putem vorbi acum.
Nu mai avea un nume. Vorbeau despre el spunându-i „bătrânul"; trecuse printr-un al doilea atac şi îşi pierduse graiul. Avea şi o incontinenţă urinară, iar Verei îi făcea impresia că întreaga casă mirosea ca o cuşcă de la grădina zoologică, deşi îngrijirile pe care i le dădea Hiandeka fuseseră suplimentate de o infirmieră calificată care îl supraveghea noaptea. Ben o vedea pe Vera încreţindu-şi nările şi părea îngrijorat pentru că - în fond - era tatăl lui. Ca şi cum el însuşi ar fi fost în pericol să-i stârnească repulsia. A sugerat că ar fi mai bine să-1 interneze pe bătrân într-un spital unde să fie bine îngrijit. Annick a fost cea care a obiectat.
- Aici e foarte bine îngrijit, nu se poate face nimic mai mult - e un atac puternic.
- Annie, pentru el nu mai are nicio importanţă unde se găseşte. Şi casa asta nu-i făcută să fie populată de infirmiere şi de tot balamucul ăsta - e deprimant pentru noi toţi şi n-are niciun sens.
Dar Annick era medic, nu avea nevoie să-i reamintească tatălui ei acest lucru. Luase legătura cu doctorul bătrânului, întrucât între colegi se poate vorbi mai deschis, chiar dacă se pot înşela în percepţiile lor, aşa cum s-a înşelat doctorul când i-a spus lui Annie că nu vrea să-1 îndurereze pe tatăl ei înştiinţându-1 că acest al doilea atac era fatal şi, cu cât bolnavul o să se sfârşească mai repede din viaţă, cu atât mai bine.
- Tată, are importanţă. Nu poate să se mişte sau să vorbească, dar e conştient. Ştie unde se găseşte. Ştie că e acasă.
- Nu s-ar putea spune. După cum ştii, a trebuit să se mute din casa lui. Nu stă aici decât de vreo câteva luni.
Annick şi-a întredeschis gura cu buzele frumos conturate
si si-a atins dinţii cu vârful limbii, un manierism moştenit de
) > > ' ?

la el, odată cu frumuseţea; deseori, în prezenţa ei, Ben avea impresia că natura îşi bătea joc de el în propria lui imagine, un narcisism fară voie. I-a răspuns cu blândeţe:

- Casa lui e acolo unde eşti tu, tată.

S-a dus pe verandă şi s-a urcat cu un şold pe masa unde Vera lucra la un raport de sfârşit de săptămână, pentru Fundaţie.

- N-ar fi mai bine pentru voi dacă eu şi Lou ne-am scurta şederea? Nu te sfii să recunoşti că aşa e.
- Dumnezeule, Annie, nu! E mai bine pentru noi că sunteţi aici.
- Dar ocupăm cea de-a doua baie...
- N-are importanţă. Tu le poţi supraveghea pe infirmieră şi pe Thandeka, să vezi dacă fac ceea ce trebuie să facă.
- Lou ar dori să se ocupe ea de bucătărie. Găteşte grozav, la noi acasă ea face totul, eu nu trebuie nici măcar să-mi fierb un ou.
- Găseşti că e o dreaptă diviziune a muncii? In fond amândouă lucraţi.

Vera nu şi-a ridicat capul din hârtii. O clipă, privirea fiicei ei a rătăcit pe fereastra dinspre grădină, unde lucirile unei păsări care scurma în iarbă reflectau culorile cozii de păun.

- Si cum stati tu si cu Ben? îmi aduc aminte, când eram

i » > '

copii, el ne ducea şi ne aducea de la şcoală, şi facea toată treaba.

Annick a zâmbit. Te-a cruţat întotdeauna pe tine - din respect pentru cariera ta, tu erai prioritatea lui... Şi tu ai fost întotdeauna disponibilă pentru aţâţi alţi oameni. Crezi că la un cuplu se poate vorbi de o dreaptă diviziune a muncii, cum o numeşti tu?

Simţeau că se apropie o mişcare ce avea să schimbe proporţiile dintre ceea ce erau, dintre ceea ce fuseseră de când Vera plânsese de bucuria absolvirii pentru că născuse o fetiţă

cu chipul lui Ben; se intensifica între ele un murmur supersonic pe care numai ele îl puteau auzi. Instinctiv, Vera - hârtiile Fundaţiei erau încă sub mâna ei - a adoptat tonul impersonal al manierei sale profesionale: vorbea doamna Stark:

- Ben nu poate să creadă că formaţi un cuplu. Refuză să vadă.
- Vrei să spui că refuză să accepte.

- Refuză şi să înţeleagă. Nu interpretează ceea ce vede. Annie s-a aşezat mai confortabil pe masă, împingând
hârtiile într-o parte.
- Şi ce crede că vede?
- Mă rog, când i-am spus că dormiţi în acelaşi pat, că asta e alegerea ta, a luat-o drept un semn de imaturitate. A întrebat de ce nu-ţi iei mai bine un ursuleţ de pluş...
Annie a râs. Clienţii doamnei Stark râdeau adeseori când trebuiau să se apere de unele acuzaţii reale sau imaginare.
- Dar voi aveţi prieteni homosexuali, tu şi tata; la petrecere au fost câţiva pederaşti. Şi chiar unii dintre oamenii de la Fundaţie...
- Sunt bărbaţi. Şi nu sunt fiica lui. Pur şi simplu nu poate să creadă. Vedea o partidă pentru tine în Lazar, şi-a dat seama
că Lazar era atras de tine - esti frumoasă, stii, si bărbaţii ar
> ' > > > i
putea greşi gândind că... nu pot să-i condamn.
Vera ieşise la suprafaţă privind-o deschis pe fiica ei, iar fata a văzut, cu uimire, că îi tremurau lacrimi în ochi. Ca s-o ajute, Annie i-a vorbit cu indiferenţă.
- Bietul Lazar, mie îmi face impresia că e o albină care zboară din floare în floare. Oricum, nu s-a împotrivit să venim amândouă la plimbare cu el. Presupun că ar accepta ca o fată să-şi aducă şi mama, atâta timp cât ar gândi că-1 ajută în scopul lui.
- Poate că a înţeles, dar şi-a spus că merită să încerce, că s-ar găsi poate un bărbat care să te convertească la normali- tate. E un lucru firesc, când eşti bărbat!
- Aroganţa lor!
- Nu-i vorba de aroganţă. Dar poate că întotdeauna există
o sansă.
>
- Acum vorbeşte Ben, nu tu. Asta crede Ben de fapt, nu-i aşa? Ştii bine că am avut bărbaţi. îi aduceam din când în când acasă, în camera mea.
Undeva, în casă, zace un bătrân care şi-a pierdut puterile; acum, aici, se poate vorbi. Vera îşi înfrânează impulsul de a-şi atinge fiica, de a-i pune o mână pe obraz, de a-şi plimba degetul pe trăsăturile ei. Au

trecut peste treizeci de ani de când a ratat prilejurile de a face aşa ceva, dar în timp ce ea privea în altă parte, şi îşi întorcea faţa, fata creştea şi se schimba şi se transforma în altă fiinţă.

- Asta nu pot eu să înţeleg. Draga mea, cum poţi trăi fără un bărbat?

Era o rugăminte, un strigăt.

- Vai, mamă, mă descurc perfect. Pot să-mi port singură de grijă.
- Nu la asta mă refer. în orice caz, nu cred că poţi, ai pe cineva care-ţi poartă de grijă, nu? Soţ, soţie, ce ţi-o mai fi. Tocmai ai zis că nu-i posibilă o diviziune dreaptă a muncii.
- Bun! De acord. Desigur că tu nu poţi să înţelegi interdependenţa noastră, felul cum merg lucrurile între mine şi ea, întocmai cum merg şi în genul vostru de cupluri.

Vera o asculta, cu tăcerea tot mai intensă a hotărârii de a vorbi, deşi nu-i venea să se dea de gol.

- Mă refer la actul de dragoste.
- Actul de dragoste!

Un ton amuzat, ademenitor; de parcă mama ei era o adolescentă care scormonea, timid, după informaţii sexuale.

- Annie, îţi mărturisesc că nu pot să înţeleg cum îl preferi fară un bărbat.

Vera s-a ridicat şi s-a dus să închidă uşile de sticlă care duceau în casă. în intimitatea verandei, a devenit pătimaşă:

- Fără un bărbat!
- E minunat! Dă-mi voie să-ţi spun. O altă femeie e aidoma ţie, ştie ce simţi, ce anume te provoacă să simţi şi, instinctiv, face ce vrei tu, simte ce simţi tu, în acelaşi timp cu tine. Nu-i ca atunci când eşti cu un bărbat, care are nevoie de genul lui de stimulări, în timp ce tu le doreşti pe ale tale. Ah, presupun că, în ciuda independenţei şi emancipării tale, n-ai făcut niciodată dragoste cu o femeie.
- Nciodată nu m-am simţit câtuşi de puţin atrasă. Ţin mult la câteva prietene...
- Dar de plăcut îţi plac bărbaţii. întotdeauna bărbaţii - în glasul ei era o notă de reproş, iar în surâs urma unei vechi dureri - Presupun că ai avut şi câţiva amanţi de care eu nu am ştiut. N-ai gustat niciodată altceva decât bărbaţii, bărbaţii...

- Da. Iubesc bărbaţii. Gândesc exact ceea ce spun: cum poate exista un act sexual fără un penis? Nu-mi pasă la ce subtilităţi de senzaţii ajungi în urma mângâierilor unei femei - şi când îţi mângâi partenera, de fapt te mângâi pe tine, nu-i aşa, pentru că stârneşti în ea, spui tu, exact ceea ce simţi tu - şi, după toate astea, sfârşeşti fară acea minunată pătrundere, fară extraordinarul fenomen al trupului bărbătesc care se transformă în ceva ce poţi absorbi tu. Nu-mi spune că există ceva care să se compare cu senzaţia asta! Nu mai există nimic asemănător, nicio contopire nu se poate asemui cu actul sexual. Plăcerea, orgasmul - da, ai să spui că le puteţi provoca şi între femei. Dar când simţi penisul în tine, nu-i numai plăcerea - simţi că nu mai eşti singură. Schimbi cu altcineva povara eului tău. Eşti o altă creatură.

Annie era fascinată, dar, în acelaşi timp, se retrăgea în fata mamei ei.

>

- Fiara cu două spinări.

Vera s-a uitat la ea cu o zvâcnire de spaimă:

- Annie, ce am făcut eu ca să te îndepărtez de bărbaţi?
- Ce te face întotdeauna să crezi că tu m-ai determinat să fiu aşa cum sunt? E ceva împotriva tuturor principiilor tale cu privire la alţii, nu-i aşa?

Nu numai uşa le despărţea de casă şi de persoanele familiare, ci înseşi existenţele lor separate. Pătrunseseră pe un tărâm pe care s-ar putea să nu mai revină niciodată, să nu-1 mai regăsească niciodată. Asemenea glasurilor care răsună prin gura unui medium, vorbeau între ele cu acea visătoare bâjbâire a subconştientului, dând glas tăcerilor.

Intrând în bucătărie - femeia cu cârcei de păr ud de la duşul din apartamentul o sută douăzeci şi unu, menit să tempereze văpaia sexualităţii tocmai consumate - a tresărit - pentru că mintea îi era atât de departe - când a văzut şcolăriţa stând la masă, cu o cană de cacao în faţă şi facându-şi lecţiile.

- Te-am dezgustat vreodată, Annie?
- Nu, nu. Mi-era milă de tine, nu ştiu de ce. Aş fi vrut să te consolez. Când te vedeam venind acasă, zdravăn regulată, îmi

spuneam că ai să ajungi la vârsta când ai să simţi nevoia de linişte în loc de ceea ce faceai tu atunci. La care vârstă? La şaptesprezece ani, orice persoană de peste patruzeci mi se părea bătrână.
Simţul unei nebănuite conspiraţii în trecut. Niciuna dintre ele nu a rostit numele lui Ben.
- Spune-mi, mamă, noi te dezgustăm, Lou şi cu mine?
- Bineînţeles că nu.
- Nu începe niciun fel de „bineînţeles". Spune-mi adevărul.
- Nu-i vorba de dezgust.
- „Atâta timp cât sunt fericită", nu? Asta-i ce spun toţi părinţii privaţi de perspectiva unor nepoţei. înghiţi vitejeşte şi spui lucrul ăsta.
- Nu − nu vă dezaprob. Nu consider că ceea ce faceţi voi e rău. Mă gândesc numai la lipsa penisului. Trebuie să ţi-o spun. îmi pare rău pentru tine - să fii lipsită de plăcerea penisului.
Annie a zâmbit insinuant: „îmi vrei binele", şi amândouă au râs.
- Şi cum stăm cu Ivan? Acolo a fost şi penis, şi nepoţel si tot n-a ieşit bine.
> >
- Da, recunosc, penisul nu rezolvă totul.
- Dar e esenţial.
- Pentru mine, da.
- Aşadar, îţi dai seama.
Cineva ciocănea în uşa de sticlă; faţa neagră, însufleţită, a Hiandekăi apărea distorsionată de geamul gros. Annie a ripostat repede, ochii amândorura fiind pe uşă:
- Şi tu ai aceleaşi vederi ca şi tata, şi pentru el penisul e esenţial pentru că îl are, nu suportă gândul că o femeie poate respinge ceea ce lui i-a adus comoara vieţii: pe tine, pe tine.
Thandeka a năvălit în verandă, faţa ei fiind crainicul prezenţei bătrânului în casă; linia de comunicare dintre Annie şi Vera s-a rupt în faţa alarmei că a intervenit o criză în starea bolnavului.
Dar totul se reducea la faptul că Vera era chemată la telefon.
Thandeka, aflată atât de aproape de drama morţii, părea să transfere un disproporţionat simţ dramatic asupra tuturor evenimentelor, chiar şi asupra unei simple chemări la telefon.

Era Sally Maqoma: încerca, bâlbâit, să întrerupă efuziunile Verei, care-şi exprima bucuria de a o auzi după atâtea săptămâni, şi a tăiat scurt politeţurile prin care prietenele se scuză că s-au neglijat reciproc. Avea ceva să-i spună Verei, ceva ce nu putea fi comunicat prin telefon. Vera îşi simţea inima expusă, venele ei păreau să pulseze dezgolite, din clipa şi din locul discuţiei cu Annie, din care tocmai se rupsese. Vocea lui Sally îi răsuna puternic în ureche, ca un asalt fără trup. A dat îndărăt, distrată. I-a explicat că socrul ei avusese un nou atac, că erau infirmiere în casă, o întreagă harababură − n-ar putea să aştepte o zi sau două - indiferent despre ce era vorba?
Fără un bărbat.
Văduvită.
Cum să-ţi imaginezi asemenea stare?
Vai, dacă Renoir a putut spune că pictează cu membrul lui, oare nicio femeie n-a cutezat vreodată să spună că trăieşte prin vaginul ei?
Aventurile de dragoste - un mugur care apare întruna ţesut în urzeala vieţii tale - nimic nu se compară cu aşa ceva. înţelegea că ea era aceea care îi trimisese soţului ei pe front o fotografie cu un cap încercuit, în chip de răzbunare − răzbunare fusese de fapt; nu uitase şi nu-i iertase niciodată faptul că ejacula prematur. Singura dată când nu terminase de unul singur, ca un băieţandru excitat, s-a întâmplat după ce se despărtiseră prin divorţ. Un amant doar cu numele; un tată care nu ştiuse niciodată că e tată. Nu a fost oare aceasta cauza reală pentru care îl părăsise, indiferent de pretextele mai acceptabile pe care le oferise celor din jur: conservatorismul lui, pasiunea pentru sport pe care ea nu o împărtăşea, greşeala, pentru care nimeni nu era de condamnat, a unei căsătorii în timp de război între doi oameni prea tineri ca să se angajeze.
Nu tot aceasta a fost raţiunea reală a pasiunii ei pentru Bennet? Nu frumuseţea lui remarcabilă şi nici vocaţia de artist, un modelator în lut, o atrăseseră, ci abilitatea lui, descoperită atunci, în vacanţa din munţi, de a menţine momentul ratat de fostul partener, de a rămâne în ea şi a realiza schimbul de poveri ale eului.
De a realiza fiara cu două spinări.
Emblema sub care dăinuia pentru ea bebeluşul lui Hitler era acea primă imagine care o făcuse conştientă de carnea lui. Când a stat în

faţa biroului ei, a măturat cu un gest coşul de sârmă pentru scrisori, şi un capăt ascuţit i-a desprins crusta unei zgârieturi; el nu şi-a dat seama, dar ea a văzut sub mâneca suflecată un firicel de sânge care-i trasa un hieroglif pe braţ - un cald mesaj către ea.
Cheltuise bani pe cămăşi de mătase şi pe greutăţi din aur, în timp ce şcolăriţa ei nu avea rochii şi le-a scris, odată, dintr-o tabără de vacanţă, o scrisoare rugătoare pentru că n-avea bani să-şi cumpere pastă de dinţi şi se ruşina să întrebuinţeze pasta colegelor ei; trebuia să înţeleagă că părinţii ei nu erau bogaţi, se fereau s-o răsfeţe.
Şi apoi venea acasă zdravăn regulată.
Duşul de la o sută douăzeci şi unu, pulverizarea cu colonie, rearanjarea părului (încă foarte lung pe atunci, încât îi dezmierda pieptul cu pletele), nimic nu putea deghiza sexualitatea ei. Un semn de viaţă. Fără să ştie, se încercuise şi pe ea, aşa cum încercuise cândva o fotografie.
Doamna Stark, la biroul ei, lucrează la darea de seamă anuală a Fundaţiei, iar funcţionarii şi colegii intră şi ies cu documentele pe care le ceruse şi cu sfaturile pe care le solicită. Tensiunea dintre muncitorii de pe ferme şi fermierii albi a atins puncte paroxistice ca şi problema evacuării clandestinilor, cu toate consecinţele ei. Fundaţia înregistrase unele succese în anularea notelor de evacuare trimise de fermieri negrilor muncitori, chiriaşi de pe pământurile lor, de teamă ca aceştia, sub un viitor guvern majoritar, să nu ceară cota-parte din recoltă. Dar într-un anumit caz, aceste succese duseseră la o tragedie. Philemon Maseko - care discutase cu ei chiar în acest birou prin intermediul unui interpret - fusese împuşcat de un grup de fermieri albi la câteva zile după ce-şi câştigase cauza prin justiţie. N-a avut loc nicio arestare, n-a fost publicat numele niciunui fermier. Fundaţia urma să ancheteze în numele familiei victimei. Dacă acest fapt iscase o tulburare generală, creând dubii în legătură cu consecinţele aparente ale muncii lor, sau dacă era numai o proiecţie a propriilor ei simţăminte, oricum printre oamenii din Fundaţie era prezentă o stare de stinghereală. Până şi Oupa părea neatent şi distant. Colegii mai vechi ajunseseră la concluzia că ar trebui să însoţească darea de seamă de un fel de „act de urgenţă", prin care să atragă atenţia că se impune cu necesitate o drastică revizuire a legilor

de proprietate şi funciare, pentru a se evita un dezastru ca urmare a conflictului mereu crescând dintre albi şi negri, cu privire la accesul la proprietate. Vera lucra zi şi noapte la un proiect, la ea acasă. Lou facea cumpărăturile şi gătea. Ben le distra pe fiica lui, devenită musafir, şi pe prietena acesteia; le ducea la cinema sau la un aşa-zis club unde puteau asculta formaţii de negri ce cântau un gen de muzică pe placul lor. Noaptea, infirmiera facea să scârţâie greu podelele, când se ducea la bucătărie să-şi fiarbă un ceai.
Niciun arsenal de legi represive, nicio armată, nicioforţă poli-ţienească n-ar putea stabiliza situaţia − şi-a dat seama că se lasă furată de jargonul oficialităţilor care urmăreau să abstractizeze şi să distragă atenţia, să tragă zăbranicul ordinii peste cadavrul lui Maseko, cu hârtia legală în mâna lui moartă.
Nici legile, nici armata, nici forţele poliţieneşti nu-i pot proteja pe fermierii albi de nevoile şi drepturile oamenilor disperaţi care încearcă să-şi găsească un loc unde să poată trăi. Scria, rupea şi rescria. Cine va citi ce se întâmplă pe fermele Rietvlei, Mooi- plaas, Soetfontein, Barendsdrif sau la Odensville? Ziarele vor parafraza un paragraf sau două, până şi cei care vor citi originalul nu vor şti nimic, pentru că nimeni dintre ei nu a văzut sau nu a trăit la Odensville, nici ca fermier, nici ca muncitor - chiriaş plătit o dată pe an, la strângerea recoltei; nu a trăit pe „ferma plăcută: sau la „fântâna dulce", sau la „râul care străbate Barend". Care dintre cei care văd în „reforma proprietăţii" doar pierderea unui refugiu pentru pescuit în weekend, „măi băieţi, n-o să mai fiţi invitaţi la mine la pescuit" - care dintre aceştia va fi interesat să afle că, fară această reformă, muncitorii-chiriaşi îşi pierd mălaiul şi meiul pentru care au trudit pământul, zi de zi, de generaţii întregi? Cât
de departe erau unii de alţii? Sesiunile comisiilor, promisiunile politicienilor, Fundaţia care speculează fisurile legilor şi marile principii ale justiţiei: acestea stăteau între ei. întreaga
ei viată se concentrase acum în voinţa de a formula ceea ce
> >
înţelegea Fundaţia prin importanţa proprietăţii. Nu avea alt gând, nu exista în ea spaţiu pentru altceva. Când se ridica o clipă ca să-şi maseze ceafa, cu faţa înălţată spre tavan, şi să-şi mai diminueze

încordarea, o vizita o cunoaştere vagă, înceţoşată, a prezenţei lui Annick, Annie, în casă, deşi la ora aceea fata putea fi în oraş.
„Tu ai fost întotdeauna disponibilă pentru atâţia alţii."
Şcolăriţa de şaptesprezece ani, singură în bucătărie cu manualele ei, ale căror coperţi le învelea în hârtie colorată, cu etichete reprezentând vedete de cinema. îşi ridicase privirea din formula convenţională cu care au învăţat-o adulţii: părinţii se iubesc unul pe celălalt, pentru părinţi copiii lor sunt pe primul plan - ăsta-i întregul scop al noţiunii de sex, în mintea copiilor - şi mama ei intră încălzită de trupul altui bărbat. Regulată zdravăn. Cum te poţi aştepta ca o fată de şcoală să ştie că familia nu-i aşa cum i s-a spus ei, cum poate accepta că tatăl ei nu-i decât „alt bărbat" şi că sexualitatea mamei ei prevalează asupra dragostei pentru copii?
Şi iată că acum ia fiinţă în mintea Verei gândul care aştepta de multă vreme să fie recunoscut: din cauza ei fiica lui Ben ajunsese lesbiană.
în timpul nopţii s-a dus în camera în care murea bătrânul. Infirmiera neagră moţăia pe un scaun, cu uniforma ridicată peste pulpele groase. Ciorapii îi erau atât de întinşi pe carnea abundentă, încât străluceau reflectând lumina argintie a lămpii adăpostite de un abajur.
L-a privit pe socrul ei. îşi ţinea mâinile pe pătură, cu palmele în sus. S-a uitat la el îndelung. Pe urmă a îngenuncheat
la marginea patului şi i-a şoptit în biata lui ureche, cu o curiozitate bolnăvicioasă:
- Cum e să mori?
Nu o putea auzi, sau a auzit-o doar ca pe un ecou într-o cameră goală. Capul i s-a mişcat; i s-a părut - sau şi-a imaginat numai? - că încerca, într-un fel, să scuture din cap. Colţul gurii i s-a strâmbat. O grimasă ca a unui prunc prea mic ca să zâmbească - dar care putea fi interpretată drept zâmbet.
Egiptenii îşi luau cu ei în mormânt mobilă, juvaeruri, hrană, vin şi ulei, şi îngrijitori care urmau să-şi isprăvească vieţile pe lumea cealaltă. Bătrânului i se luase până şi dantura falsă din gură. Ceasul lui, al cărui timp stătuse, îi fusese dat lui Ben să-1 păstreze.
Infirmiera, o negresă, aşa cum angajau albii în ţara asta, se îngrijea de funcţiile lui biologice deficiente, fără să-1 ruşineze. Faţa asta neagră, zbârcită de griji, cu o brazdă adâncă încruntându-i-se între

ochi, de parcă s-ar fi temut perpetuu să nu piardă maxi-taxiul aglomerat care o ducea şi o aducea din Moletsane sau Chiawelo sau Zondi, pentru a fi alături de bătrân pe ultimul prag.
Nu mai era altcineva lângă el.
Când infirmiera o să vadă că a trecut în nefiinţă, o să-şi pună lucrul de mână la loc în săculeţul de plastic, o să-şi împacheteze jacheta şi tubul de pomadă pentru buze, o să-şi ia salariul şi, poate, câteva portocale dăruite din cutia adusă de Lou, şi o să plece.
Vera sorta îmbrăcămintea pe care urma s-o doneze instituţiilor de caritate; era o zi de sărbătoare, rebotezată, ca şi străzile, sub regimurile succesive, pentru a reflecta schimbările din etica puterii: întâi se chemase Ziua lui Dingane, învingătorii acestuia făcând o concesie forţei regelui războinic negru; pe urmă denumirea se schimbase în Ziua Tratatului, comemorându-se astfel înfrângerea lui Dingane prin târgul
făcut de buri cu Dumnezeu, şi, în prezent, urmărindu-se ceva mai puţin jignitor din punct de vedere semantic pentru negrii vânduţi de Dumnezeu burilor, se numea Ziua Legământului. Era pentru prima oară când Vera mânuia hainele unui mort; viaţa lepădată, ca o piele. Feluritele haine marcau ambivalenţa speciilor în care putea fi înscris bătrânul. De ce două costume de seară şi un frac alb, în timp ce cămăşile erau tocite şi roase de nu merita să le dea nici de pomană, şi numai trei perechi de pantofi amărâţi? Un halat de casă de mătase, cu revere de satin, era împăturit în hârtie fină, în cutia lui de prezentare, aparent niciodată purtat, şi demodat (îl desfăcuse), sugerând că trebuie să fi fost foarte scump chiar în anii treizeci, în care părea să fi fost croit. Ceva menit să-1 facă atent pe supravieţuitor cât de puţin îl cunoscuse pe decedat, şi că nici nu va mai avea prilejul să-1 cunoască mai bine; un acompaniament la moarte. Speculaţii pe marginea relicvelor: una dintre puţinele identităţi cunoscute ale bătrânului era aceea de englez printre expatriaţii de diverse naţionalităţi, în avanposturi constituite şi în cluburi coloniale belgiene în Congo. Acolo (Bennet nu deţinea decât simplul contur al propriei sale origini, cu care o fascinase pe ea, atunci, în munţi) avusese loc legătura bătrânului cu soţia unui negustor de blănuri şi piei de animale sălbatice, o femeie pe jumătate spaniolă, pe jumătate

libaneză, legătură care a dus la căsătoria lui cu fiica amantei. Halatul de casă nu-şi avea loc în categoria hainelor donate pentru refugiaţi sau pentru victimele secetelor. Dar Ben nu l-ar fi purtat, nici nu era de el. Se gândea tocmai că singura persoană pe care şi-o putea imagina în acest halat, ba chiar facându-i plăcere, era tânărul Oupa, şi se hotărâse să-1 ia la Fundaţie şi să i-1 ofere într-un fel care să nu fie un „scapă-mă de el!" - când a sunat telefonul. Vocea lui Oupa.

- Telepatie! Tocmai mă gândeam la tine...

Agitaţia facea ca glasul lui să sune răguşit.

- Doamnă Stark, vă rog veniţi aici. La apartament.

Un telefon de la Oupa într-o zi de sărbătoare? Dacă fusese prezent în mintea ei, turnând o formă umană într-un halat de casă pe care, din cine ştie ce motiv, bătrânul nu-1 adusese niciodată la viaţă, persoana lui fizică era plasată departe, în orice fel ar fi putut un tânăr ca el să petreacă o zi liberă. Ce naiba se întâmplase - un accident, un jaf, un raid de poliţie, o evacuare, toate întâmplările obişnuite ce asaltează viaţa - drept care Vera s-a gândit pe loc ce ar fi necesar să ducă: bani şi un aplomb care să ţină piept poliţiei.

- Doamna Maqoma spune că trebuie să veniţi.
- Doamna Maqoma? Dar despre ce-i vorba? De ce doamna Maqoma?

Vera a auzit că a fost întrerupt de nişte voci din spate. Probabil că astupase cu mâna gura receptorului, şi acum îl reluase:

- Vă rog, doamnă Stark, veniţi.
- Oupa, cine plânge acolo, spune-mi ce se întâmplă?

Dar legătura fusese întreruptă; Vera avea impresia că cineva îi smulsese tânărului receptorul din mână şi−1 agăţase în furcă.

In living-room, Ben asculta concertul lui favorit de pian de Şostacovici, în timp ce citea. Vera a rămas un moment locului; sub alarma ei percepea seninătatea redobândită de Ben, aflat singur cu ea, acum că tatăl şi fiica lui nu mai erau în casă.

- Am primit un telefon curios de la Oupa.

A privit-o pe deasupra ochelarilor:

- Intr-o zi de sărbătoare? Ce vrea?
- Dumnezeu ştie. M-a anunţat că Sally îmi cere să vin la apartament (corectându-se) - la apartamentul lui. Sally!

- Ce caută Sally acolo?
- De unde vrei să ştiu?

Tot ce ştia era că uitase de promisiunea ei de a o suna pe Sally - promisiune făcută chiar înainte de moartea bătrânului.

- Vrei să vin cu tine... Ce ai acolo?

Ochelarii i-au alunecat pe nas; ochii lui stranii şi adânci poposiseră pe halatul de casă de pe braţul ei; ochii lui care, ca şi halatul, aparţineau unui aspect neexplicat al existenţei bătrânului - poate că aparţineau împreună aceluiaşi aspect? - darul amantei către iubitul ei şi fiul pe care fiica ei i-1 născuse acestuia - în dubla legătură din care răsărise Bennet.

- Nu... nu, mai bine procedez aşa cum mi-a cerut.

Oupa aparţinea responsabilităţilor ei profesionale, Ben nu avea nicio obligaţie să se ridice din fotoliu, să-şi lase cartea, muzica. Şi-a înălţat braţul:

- Galanteriile lui tata-mare.

Numele folosit de Annick în copilărie.

- Când ar fi putut să-1 poarte?
- Nu ştiu. Cineva trebuie să i-1 fi dăruit. De mult, e un lux depăşit.

Fiul şi-a întins mâna pământie ca s-o atingă pe a ei - acum, când casa era din nou numai a lor, îşi putea permite aşa ceva.

- Vreo femeie, a comentat Vera sec, ieşind din cameră.

Probabil că Oupa stătea pe lângă uşă, aşteptând să-i deschidă. Iată-1. Ochii cu gene lungi şi întoarse erau coborâţi, cu mâhnire, ca pentru a evita un reproş, iar limba i s-a plimbat peste buzele uscate înainte de a răspunde:

- Scuzaţi-mă. Mama ei mi-a cerut să vă chem.
- Ce s-a întâmplat?

Dar când a pus întrebarea intraseră deja în camera în care vocea ei invadase o tăcere atât de încărcată, încât s-ar fi zis că strigase. O traversase un subit impuls de dezgust - o premoniţie - şi-i venea să se întoarcă şi să plece: „ce caut eu aici?" Ce căutau cu toţii acolo? Sally, dreaptă ca o lumânare, era aşezată pe unicul fotoliu; Didy stătea în picioare, cu spatele la televizorul deschis, pe care se proiectau

imagini fără sunet; şi pe jos, în mod şocant, cu faţa ascunsă în genunchii
ridicaţi şi cu braţele apărându-şi capul, zăcea fata, Mpho. Acum apăruse şi Vera, cu Oupa la un pas în urma ei: totul aranjat parcă de un regizor: tu stai aici, tu acolo. Fiecare aştepta ca altul să înceapă a vorbi. Numai Didy a schiţat o umbră de salut către Vera.
Faţa lui Sally era aceea a unei străine care se confrunta cu Vera, încruntată de ostilitate şi acuzaţii.

- Intreabă-ţi favoritul, întreabă-1 pe bărbatul pe care tu i l-ai recomandat, pe care 1-a cunoscut în casa ta, pe cel care-ţi plăcea atât de mult, încât am lăsat-o să iasă cu el şi cu prietenii lui. Intreabă-1 pe el!

Didy şi-a lăsat capul pe spate şi a scos un oftat de stinghereală abătută. I-a adresat soţiei sale un apel în limba lor.

- Ba nu, Vera să-1 întrebe!
- Nu ştiu de ce-i nevoie să o tragi pe Vera în toată treaba asta...
- Mă rog, dacă e vreun necaz... între prieteni... trebuie să participăm cu toţii, a minţit Vera, înfrânându-şi impulsul de a o şterge de acolo.
- Tu ştiai că e însurat, ştiai că ea nu-i decât un copil, de ce ne-ai lăsat să credem că el şi prietenii lui ar fi o companie potrivită şi sănătoasă pentru ea? De ce nu ne-ai avertizat...

Vera s-a ferit de asaltul lui Sally întorcându-se înspre Oupa, nesigură dacă trebuie să apere sau să acuze:

- Ce s-a întâmplat între tine şi fată?
- Se culcă cu copilul meu, cu fiica mea. Am dus-o la un doctor şi am aflat că e însărcinată. Asta s-a întâmplat. Asta-i urmarea oamenilor drăguţi pe care i-ai recomandat tu! N-ai suflat o vorbă! Vera, n-ai spus o vorbă de avertisment, ştiai probabil că iese cu el.
- Eu? N-am ştiut nimic! N-am avut idee! Pe mine nu mă interesează viaţa particulară a celor care lucrează în Fundaţie.
- Ba te interesează! L-ai invitat la tine acasă. Nu mi-ai spus nimic când se ducea la petreceri care nu erau petreceri,

o aducea aici ca să se culce cu ea! Tu l-ai invitat pe el şi pe ceilalţi prieteni drăguţi ai lui la tine acasă, tu şi Ben.

Fata începuse să scâncească, şi şi-a încrucişat picioarele unul peste altul. Toată lumea s-a uitat la ea şi nimeni nu a atins-o.
Vera nu se uita la Oupa, care se dusese să-i aducă un scaun de la bucătărie, o încercare de a capta bunăvoinţa prietenei si şefei lui. > > Şi oare prânzurile frugale luate împreună în biroul ei nu mai aveau nicio importanţă? Anii de privaţiuni petrecuţi de Oupa la Robben Island nu puteau oare justifica, într-un fel, slăbiciunea lui pentru plăcerile afecţiunii şi amorului, tentaţia lui de a seduce o fată? Dar o elevă? Fiica lui Sally şi a lui Didy?
I-a oferit scaunul de bucătărie.
- Oupa, idiotule!
In chiar momentul în care a rostit, în aparteu, aceste cuvinte, şi-a dat seama că Sally o să le considere drept o insultă la adresa ei. Şi a-1 întreba pe Oupa dacă e adevărat ar fi fost mult mai rău: ar fi însemnat să pună la îndoială spusele lui Sally. S-a uitat la capul plecat al lui Mpho, cu codiţele căzându-i de fiecare parte a urechilor drăgălaşe în care se bălăngăneau nişte cercei lungi. După toate probabilităţile, fata asta mai făcuse dragoste şi cu alţii, dar Oupa fusese decretat drept vinovat şi el nu putea dovedi că nu este. Copila asta fermecătoare - vedea acum ceea ce ar fi trebuit să fie evident când fata locuise în casa ei - avea toate instinctele sexului ei, de care Annick era lipsită. Ar fi vrut să întindă o mână şi s-o mângâie pe creştet, dar Sally emana o autoritate potrivnică oricui ar fi făcut asemenea gest. Vera i s-a adresat lui Didy, de parcă i-ar fi vorbit din nou celui pe care nu-1 recunoscuse, cândva, în pragul casei ei.
- De unde aş fi putut să ştiu? Credeţi că n-aş fi făcut ceva, că n-aş fi stat de vorbă cu el?...
Sally i-a abătut atenţia:
- Dar ar fi trebuit să ne spui că omul tău drăguţ e căsătorit, că soţia lui nu e aici; se purta cu ea ca orice tânăr... şi, uită-te la el, e cu zece ani mai mare decât o elevă de şcoală, şi niciun pic de respect faţă de ea ori de părinţii ei. Petreceri! Ne minţea. Când venea câte o prietenă s-o ia, era pentru el! Porcul ăsta! Trimitea câte o fată, ca să nu ne trezească bănuieli, şi el o aştepta aici.

Vera ştia că n-avea niciun sens să-1 interogheze pe Oupa, dar mai ştia că aşa ceva se aştepta din partea ei. Privirile li s-au întâlnit în afara celorlalţi, era încolţit de ea, dar se şi bizuia pe ea.

- Cum de-ai lăsat să înceapă asemenea legătură?

El a înţeles că voia să spună: „Ştiai că am încredere în tine, doar mai erau femei cu duiumul pentru tine."

- N-a fost nimic, totul era în deplină ordine, ne duceam împreună la spectacole, să ascultăm muzică, poezie, şi aşa mai departe. Şi pe urmă, odată, mi-a spus că ar vrea să vadă o piesă de teatru, pentru că la Londra obişnuia să se ducă la teatru, şi chiar v-am întrebat pe dumneavoastră de o piesă, dacă vă amintiţi... a fost o piesă bună... şi mi-a spus că părinţii ei nu trebuie să ştie că iese singură, că nu-i dau voie decât dacă mai vin şi alte fete, şi că o să le spună că a fost la o petrecere. Şi după asta, am început să ne vedem regulat.

- Şi soţia? a ţâşnit Sally. Soţia şi copiii, şi acum, fiica mea, minoră - ştie lucrul ăsta? - o ofensă criminală - s-o lase pe fetiţa mea însărcinată! O să intre la închisoare - ştie lucrul ăsta?

- Fiica ta nu este minoră, a intervenit Didy; nu vorbi în felul ăsta, Sibo. Şaisprezece ani nu înseamnă minoră. Conform legilor noastre e adultă. Şi ce rost are să ameninţi? Vrei să divorţeze de soţia lui? Vrei ca Mpho să se mărite la şaisprezece ani, înainte de a absolvi colegiul? Asta vrem noi, să o vedem terminată înainte de a-şi începe viaţa? Asta doreşti tu? Bineînţeles că nu. Atunci ce rost au astea toate, să învinovăţeşti ba pe unul, ba pe altul...

- N-ar fi trebuit să o aducem de la Londra. Trebuia lăsată la şcoală acolo. Tu ai vrut s-o aduci acasă: „acasă", aici, ca să fie o elevă însărcinată, ca orice fată de la ţară.

- Foarte bine. Si tu ai vrut s-o aducem aici. Iarăşi dai vina
> >
pe alţii şi asta nu ajută la nimic...

- Poftim, aşa te poţi bizui pe oamenii ăştia! - Sally vorbea despre Vera ca şi cum nu ea ar fi chemat-o să fie de faţă. Aşa au fost dintotdeauna, gata să te ajute, ca să se cheme că sunt de partea noastră. Şi ratând totul. Făcându-ne numai rău.

- Sibongile, încetează! Vorbeşti fară să gândeşti, nu ştii ce spui! Ba e vina mea, ba e vina Verei - ce rost au astea toate, important e să

ne gândim la ce avem de făcut; ai uitat de Mpho - zace pe podea, e fiica noastră...

- Eu una nu ştiu ce să facem cu ea. Ştiu numai că a intrat într-o belea cumplită.
- Ce avem de făcut nu are nicio legătură cu tânărul ăsta, aci de faţă. Nici n-ar fi trebuit să ne găsim în casa lui. Ce s-a întâmplat între Mpho şi el s-a isprăvit. Asta-i tot ce trebuie el să ştie. S-a terminat categoric şi copilul nu o să se nască. Trebuie terminat şi cu el. Vera o să ne ajute...

Cum puteau să o lase pe fată să se târască în faţa lor pe podea - mama ei, tatăl ei, Oupa, chiar şi ea însăşi? Vera, ruşinată, a vorbit aspru:

- Mpho, ridică-te, vino aici, nu eşti singură...

Fata, de obicei iute şi graţioasă, s-a opintit cu greu în picioare; faţa ei pătată de lacrimi avea acea reţinere şi lipsă de expresie cu care era obişnuită Vera la acuzaţii aduşi în faţa tribunalului, fară să aibă cea mai mică speranţă că vor fi găsiţi nevinovaţi. Poate că nu procedase bine facând-o să stea acolo în picioare în faţa lor. Poate că era îndrăgostită de Oupa; dar ştia, aşa tânără şi neexperimentată cu judecata lumii cum era, că aceasta n-ar fi fost o justificare.

- Vrei să spui că Mpho o să recurgă la un avort.

Didymus era obişnuit să facă ceea ce era de făcut.

- Da. Şi noi nu prea cunoaştem lume pe aici. Trebuie făcut un avort fară niciun pericol pentru ea. Tu eşti singura care ne poţi asigura aşa ceva, Vera.

Fraza s-a spulberat în aer. Fata s-a cocoţat pe braţul fotoliului în care era aşezată mama ei şi şi-a luat sacul de antilopă decorat cu denumirile formaţiilor pop. Ignorând-o pe mama ei, a scos o batistă şi şi-a suflat nasul.

FUNK DOGS, HIPHOP ROCK ELECTRIC PETALS, INSTANT KARMA...

In cameră plutea o intensă stingherealâ de parcă temperatura ar fi fost în continuă creştere. Se vorbea despre fată ca despre un cadavru. Era un cadavru, nimic mai mult, în soluţia care fusese găsită. Celelalte aspecte ale situaţiei care-i adunase laolaltă se evaporaseră: emoţii, motivaţii, responsabilităţi, nimeni nu ştia ce mai e de făcut cu ele.

Didymus şi-a chemat soţia şi fiica; fata mergea înaintea lui fară să se uite la nimeni, decât o secundă - la Oupa. Vera i-a văzut din spate mişcarea capului, însă n-ar fi putut spune dacă privirea aruncată era de solidaritate sau de sfidare; dar pe faţa lui Oupa nu a observat niciun fel de răspuns. Didymus i-a făcut un semn din cap Verei:

- O să te sunăm.

Oupa o implora din ochi, în poziţia lui stânjenită, să nu plece împreună cu familia Maqoma.

Brusc îndurerată, Vera ar fi vrut să-i oprească şi să le spună: „Nu o trataţi ca pe o criminală, înconjuraţi-i umerii cu braţul, strângeţi-o la piept, e fiica voastră" - dar fata, mergând singură înaintea părinţilor, ajunsese la capătul coridorului. Vera şi-a încetinit pasul, ca să se menţină în acelaşi ritm ezitant cu Oupa, care o însoţea.

- N-am fost primul bărbat din viaţa ei, să ştiţi.
- O, ce importanţă are! De ce-mi spui mie? Nu are niciun rost.

Vera era iritată pentru că o împovăra cu încâlceala scuzelor, dacă acestea puteau fi acceptate ca atare.

- Pentru dumneavoastră nu are importanţă. Dar pentru părinţii ei ar fi avut. N-am vrut să le spun ca să nu-i creez neplăceri în plus lui Mpho.

Au făcut câţiva paşi.

- Deci o iubeşti. Ai impresia că ai fost îndrăgostit de ea?
- Nu ştiu. Cum pot fi îndrăgostit − am o soţie.

A dat îndărăt de la intruziunea unei asemenea idei.

- Consideri că n-ai dreptul să fii îndrăgostit. Vera a zâmbit. Dar ştii, raţiunea nu împiedică dragostea să vină.
- Vă spun că nu ştiu... e un copil; când aş fi putut avea o prietenă de vârsta ei, eram închis, mi-am petrecut adolescenţa în temniţă. Dar, pe de altă parte, ea a văzut atâtea lucruri, cunoaşte atâtea lucruri pe care eu nu le cunosc - Londra şi Europa, şi aşa mai departe... uneori chiar râde de mine, de tot ce nu ştiu eu. într-un fel e prea tânără, într-altul mi-e superioară. Nu cred că ne-am fi putut vreodată înţelege.

în timp ce se îndrepta cu maşina spre casă, Vera şi-a dat seama că nici măcar o dată, în timp ce se aflase în apartament, nu realizase că se găsea la o sută douăzeci şi unu. O sută douăzeci şi unu a lui Otto. In acea stare de neatenţie, tot ce însemnase apartamentul acela pentru

ea şi pentru amantul ei îi ieşise din minte; nicio amprentă pe ziduri, niciun ecou al paşilor pe coridor nu aveau să mai aducă îndărăt ceea ce, odată încheiat, dispăruse pentru totdeauna. Nicio parte din ea nu mai era pătrunsă de acest fapt.
Apartamentul era acum scena unde ea, a cărei fiică n-o să aibă niciodată un copil, urma să aranjeze avortul copilului fiicei altcuiva. Codoaşă. în ziua în care soţii Maqoma trebuiau să vină ca să discute aranjamentele, Didymus s-a ivit, din nou singur, în pragul casei ei.

- Sally nu vrea să aibă nimic de-a face cu treaba asta. Mi-a spus: Să se termine odată!
- E încă supărată pe mine?
- Are ideea fixă că ar trebui să-1 concediezi pe băiat.
- Cum poate să ceară aşa ceva? Chiar dacă aş avea puterea s-o fac, ceea ce n-am...
- Desigur. Dar asta-i starea în care s-a montat ea. Nu-i uşor, crede-mă. La urma urmei, Mpho e unica noastră fiică, renunţasem la speranţa de a mai avea o fată, când a venit ea... Sally a crescut-o de una singură, ştii că eu eram plecat mai tot timpul. Şi acum Mpho se închide în ea şi refuză să vorbească cu maică-sa, refuză să discute şi cu mine, deşi eu nu-i fac reproşuri, sunt gata să uit întreaga tevatură, din momentul în care se rezolvă cu...

Didymus arăta atât de schimbat - atât de înfrânt şi de abătut în comparaţie cu omul aflat în mare primejdie, care-i zâmbise cândva în pragul casei ei, spunându-i: „Urât din partea ta, Vera"; atât de izolat, în contrast cu omul care trăise în solitudinea deghizării. O încerca instinctul de a-i oferi şi ea, în schimb, o confidenţă neaşteptată, aşa cum se întâmplă cu oameni foarte ataşaţi unii de alţii; simţea nevoia de a-i oferi ceva din viaţa ei privată.

- Ştii, Didy, Annie a devenit lesbiană.

Didymus a privit într-o parte şi a plescăit din limbă a uimire. După un moment, a scos o exclamaţie africană:

- Yoh-yoh! Ce te face să crezi una ca asta?
- Nu-mi vine greu să cred: mi-a spus chiar ea. Femeia aceea cu care a venit aici şi pe care ai cunoscut-o la petrecere e cealaltă jumătate a cuplului.

- Nu ştiu ce să-ţi spun - că-mi pare rău? Pe tine te necăjeşte? Eşti împotrivă?
- Cred că da, dar nu din punct de vedere moral, ci din propriul meu punct de vedere, înţelegi, pentru că sunt femeie.
- Nu prea m-am gândit eu la lucrurile astea - printre ai noştri, ştii, nu-mi plac oamenii de felul ăsta. Dar ei există. Desigur, constituţia nouă va conţine o prevedere care să condamne orice discriminare de sex... dar asta nu-i o consolare când e vorba de propriul tău copil care a devenit... ai vreo idee ce anume a determinat-o?
- Nu cunosc decât prezentul... Presupun că noi ne însuşim responsabilitatea pentru ceea ce considerăm greşit în comportamentul copiilor noştri şi care, în judecata lor, nu e deloc greşit.
- Ca Sally şi cu mine în privinţa lui Mpho.
- Poate că da. Personajul negativ din povestea voastră mi-a spus ceva în legătură cu Mpho şi cu el. Crede că nu s-ar fi putut înţelege niciodată (chiar dacă n-ar fi fost căsătorit şi n-ar fi avut copii), amândoi au fost dislocaţi - scoşi din timpul lor -, vârstele lor respective nu concordă în chip firesc cu experienţele lor, e o dislocare iremediabilă. El, fiind în închisoare, a sărit peste stadiul adolescenţei, iar ea are o sofisticare mondenă care-i depăşeşte vârsta, datorită exilului în Europa.
- Şi generaţia noastră a creat aceste două circumstanţe... mă rog, s-ar putea. Nu ştiu, omule! Dar astea nu i se aplică şi lui Annie!
-Nu.

Didymus şi-a dat seama că ea îşi atinsese limita confidenţelor, cel puţin pentru moment; experienţa lui din activitatea subterană îl determina să fie alert în faţa înclinaţiilor oamenilor de a se autorevela şi sensibil la căderea şi ridicarea barierelor.

Au discutat, de parcă era vorba de itinerariul unei călătorii sau de ordinea de zi a unei şedinţe, despre doctorul pe care Vera - pedalând pe simpatiile acestuia pentru stânga şi pe lipsa lui de participare făţişă la politica de eliberare - reuşise să-l convingă să-şi salveze conştiinţa şi să-şi aducă contribuţia prin extragerea unui embrion din fiica unui eminent

cuplu care avusese mult de suferit în numele cauzei. Se fixaseră data şi locul.

Vera 1-a condus încă o dată pe Didymus la maşină, de data asta în mod făţiş. După ce el s-a instalat pe scaunul şoferului, Vera a mai şovăit în faţa geamului deschis:
- Ben refuză să creadă... despre Annie. Pretinde că nu ştie.
Ceasul deşteptător căruia Mpho nu-i putuse rezista la magazinele duty-free de pe aeroport, când părăsise Londra, a trezit-o, la ora pe care o fixase, cu versiunea lui japoneză din Greensleeves. A rămas o clipă cu ambii pumni la gură, simţind pe ei dublul şuvoi plăcut al respiraţiei nărilor. A te deştepta dimineaţa în zori, când toţi ceilalţi sunt adânciţi în inconştienţa somnului, înseamnă a fi singur pe lume. A coborât din pat, s-a dus la fereastră, a tras cu grijă perdeaua. Afară totul era aburit de ceaţă şi, înfiptă pe un deal, numai faţada de sticlă a unei clădiri-turn lucea, oglindă a soarelui încă ascuns. Şi-a tras peste cap maioul cu Mickey Mouse în care dormise, sânii arcuindu-i-se în sus, apoi revenind, elastici, la poziţia normală; a aruncat maioul pe pat, apoi 1-a luat din nou, 1-a înfaşurat şi 1-a vârât în sacul ei de antilopă. Stând goală, şi-a mai împachetat câteva lucruri şi o pisică de jucărie cu ochii cât cepele. S-a dus din nou la fereastră ca să mai privească o dată faţada radioasă. In timp ce-şi sugea muşchii stomacului ca să tragă fermoarul blugilor, o senzaţie de teamă amestecată cu uimire şi cu neîncredere faţă de ceea ce se găsea acolo, înăuntrul ei, a facut-o să încremenească. Un nod de panică a fost suprimat odată cu o înghiţitură de salivă. Şi-a reconstituit figura obişnuită: o bandă creaţă, elasti- cizată care-i încercuia codiţele, ca o roză albastră, deschisă pe coroana capului, un alt maiou cu o legendă sau o inscripţie pe el, şosete de culoare aprinsă rulate în jurul gleznelor, pantofi sport negri, o pereche de cercei din colecţia ei, atârnându-i
din loburile moi ale urechilor cafenii. Mpho. Asta-i Mpho. Oglinda de pe măsuţa de toaletă a prins-o, aşa cum soarele a prins şi a învăpăiat faţada clădirii; iat-o, nimic schimbat. In posomorala nefericirii ei ceva s-a clătinat: o clipă a simţit o veselă uşurare: nimic nu s-a întâmplat, tocmai a coborât din avionul sosit de la Londra, pentru a întâmpina privirile admirative ale acestei ţări care se numea „acasă".

Nimeni n-a auzit-o, nimeni n-a văzut-o închizând cu grijă uşa din faţă după ea. In suburbia aceasta locuită de albi, puteau fi văzuţi doar matinalii care faceau jogging, hârciogi care-şi învârteau zilnica roată de moară. S-a urcat într-un autobuz gol, în direcţia inversă celei din care, la ora asta, negrii veneau din aşezările lor, la lucru. Copiii străzii zăceau pe treptele caselor, ca nişte mormane de cartoane, în rigole pluteau cocoloşi de hârtie şi coji de banană. Femeile aranjau afară vasele cu porumb fiert, vânzătorii de ceasuri, ochelari de soare, vaselină, şepci de baseball, hăinuţe de copii, îşi despachetau stocurile. O cârciumă clandestină, amenajată pe o ladă de împachetat, vindea bere la litru şi jumătăţi de coniac şi, în faţa acestui altar, un om încă mahmur de la chiolhanul de peste noapte dansa de jur-împrejur pe muzică mbaqanga, care venea de la vânzătorul de casete. Prospeţimea dimineţii purta izuri de urină, aşa cum roua înteţeşte mireasma ierbii. Mpho trecea printre acestea toate cu acea inaccesibilă autoritate insolentă pe care ţi-o dă frumuseţea; înainta împotriva puhoiului de muncitori care se duceau la lucru, se strecura sprintenă printre maşini, se oprea, apoi îşi relua ritmul de cursă, zâmbea ca răspuns la remarcile care-i erau adresate într-o limbă pe care nimeni n-ar fi crezut că nu o înţelege.
In faţa priveliştii unui pat gol te apucă groaza.
Plecată.
Plecată, îţi spune patul.
Unde?
Spasmele fricii; oamenii se omoară când ajung să se ruşineze de vieţile lor. De aici provine extrema fricii: ce ar fi trebuit făcut ca să eviţi priveliştea patului gol? Ce ai făcut ca s-o provoci? Sibongile ştie - Didymus nu are nevoie să-i spună şi nici n-are nevoie să-i ascundă - , ştie prea bine că el o acuză că a fost prea aspră şi prea neîndurătoare cu fata.
O săgetează un gând îngrozitor, dar raţional, desigur:
- S-a dus la bărbatul acela.
Didymus şi-a ţuguiat buzele:
- N-aş crede. El s-ar teme. E un caracter slab. Chiar dacă a fost un luptător. Nu cred că ar mai primi-o acum.

Sibongile a scotocit din nou după vreun indiciu - niciun bilet desigur; când ţii să-ţi pedepseşti părinţii, fireşte că nu laşi un bilet. Didymus a intrat după ea în cameră, un loc mut şi acuzator. Plutea acolo mireasma lui Mpho, un amestec de parfum şi deodorante, de haine încălzite la piele, pantofi transpiraţi şi guma de mestecat cu miros de mentă care îi plăcea ei. Poate că a fugit la nişte oameni despre care ei nici nu ştiau că îi cunoaşte, oameni cu care venise în contact prin locurile frecventate de tineret, Kippies, discoteci. Şi în cazul ăsta i s-ar putea întâmpla ceva îngrozitor, violuri, droguri.
Stăteau locului, în absenţa ei.
- De ce crezi că a făcut asta?
- E speriată. E speriată de ce o să i se întâmple. Operaţia.
- Pentru numele lui Dumnezeu! Nu-i o operaţie. I-am spus, o adoarme, nu simte nimic. I-am spus chiar că şi eu am făcut chiuretaje, aşa că ştiu despre ce e vorba.
O schimbare pe faţa lui.
- De ce i-ai spus aşa ceva?
Dar Sibongile - Sally - făcea parte din generaţia care crede că dă dovadă de emancipare dacă-şi împovărează copiii pe jumătate adulţi cu detalii din viaţa intimă a părinţilor lor.
- De ce nu? Ca să nu fie speriată.
− Dar te pui şi tu în aceeaşi oală − atunci de ce să mai creadă că-i ceva greşit în aventura ei cu un bărbat, de ce tot spectacolul acela din apartament, de ce să mai trebuiască să-şi ascundă faţa de noi... rămâi însărcinată, faci un avort, n-are nicio importanţă, n-ai de ce să-ţi faci griji.
− Vai, mă înnebuneşti! Nu s-au întâmplat destule şi fară să mai... socoteşti că nu trebuie să ştie cum era viaţa noastră în exil, cât de strâmtoraţi eram, că n-am putut nici să ne ţinem băieţii cu noi, aşadar cum mai puteam avea încă un copil în zilele acelea, în Germania de Est? Tu ţii întruna s-o protejezi de orice, şi uite în ce belea s-a băgat!... De parcă necazurile prin care a trebuit să trec eu ar avea vreo legătură cu faptul că s-a zbânţuit cu bărbatul altei femei şi a rămas însărcinată!
Didymus şi-a desfăcut braţele şi apoi le-a lăsat să cadă: nu era pregătit să pledeze.

- Mă duc la el acasă să văd dacă ştie unde poate fi.
Sibongile trebuia să participe la o conferinţă de presă - avea loc chiar în dimineaţa când copilul ei hotărâse să fugă de acasă. Dumnezeu ştie unde. Era îmbrăcată pentru o apariţie publică. In neatenţia şi îngrijorarea ei îşi îmbrăcase mecanic, aşa cum un general îşi pune uniforma, fusta şi taiorul, garnitura de cercei mici din aur (neostentativi), brăţările din lemn sculptat − aşa cum e de aşteptat ca familiile regale să poarte veşminte şi bijuterii confecţionate în ţara lor - un panou publicitar ambulant pentru produsele indigene - şi ea era întotdeauna atentă să-şi includă în îmbrăcăminte câteva mostre de artizanat african. Se considera de la sine înţeles
>
- şi ea cerea acest lucru colaboratorilor săi - că problemele şi obligaţiile personale trebuiau subordonate cauzei, aşa cum fuseseră întotdeauna în exil şi în perioada de clandestinitate şi, în aceeaşi măsură, acum când era vorba de conferinţe şi de negocieri. Apariţia în public poate fi o pavăză îndărătul
căreia se ascunde tremurul cărnii. Şi apoi posibilitatea de a fi fotografiaţi (doar asta cere presa) impune victimelor să adopte o identitate diferită de eul lor cotidian.
Pentru Sibongile era absolut imposibil; imposibil, dacă era într-adevăr ceea ce-şi luase responsabilitatea să fie în Mişcare, imposbil să telefoneze şi să comunice că locul ei la conferinţă va fi vacant - pentru ce? Pentru că fata cu gărgăuni în cap a dat de necaz şi şi-a pedepsit mama lăsând-o în faţa unui pat gol. Când se găsea la Londra, bolnavă şi singură, cu un copil mic în poală, ar fi putut oare să-şi cheme soţul de pe unde o fi fost trimis, în altă ţară, în alt continent?
Stătea acolo, uitându-se la Didymus, incapabilă să se mişte. Se ridicaseră între ei, aşa cum un vârtej de vânt roteşte o spirală de hârtii în praf, toate despărţirile şi reapariţiile, sosirile şi plecările, climatele diferite şi limbile străine, cozile pentru ştampila de intrare şi ieşire. Didymus a eliberat-o.
- Du-te. Am să-ţi telefonez. O să rog pe cineva să-ţi strecoare un mesaj.

Liftul nu se urnea; a apăsat pe rând pe toate butoanele. O cutie de bere rostogolită într-un colţ lăsase să i se scurgă rămăşiţele de lichid care, împreună cu praful, formaseră o pojghiţă de noroi pe jos. A urcat scările, a străbătut coridoarele până la apartamentul o sută douăzeci şi unu, trecând pe lângă şervete, maiouri şi izmene atârnate la uscat pe zăbrelele de la ferestrele bucătăriilor, pe lângă uşi la care geamurile de sticlă mată fuseseră înlocuite cu bucăţi de carton, pe lângă o carcasă de bicicletă fără roţi, pe care a trebuit să o ocolească: „oamenii noştri mutaţi în carapacea vieţii clasei de mijloc, dar fără mijloacele materiale şi fără deprinderile care duc la avantajele acesteia." Aşa încât locuiesc în apartamente şi distrug însuşi lucrul pe care şi-au imaginat că-1 doresc. Blocurile devin ghetourile de care au crezut că au scăpat. Numai
că îi costă mai mult, mult mai mult. Proprietarul alb le taie apa, pentru că zece locatari înghesuiţi într-un apartament de două camere, înmulţiţi cu zece etaje, forţează instalaţiile de apă dincolo de capacitatea acestora; chiriile rămân restante şi reţelele electrice sunt deconectate. Clădirea de faţă, cu holul împodobit cu oglinzi şi lifturile panelate, nu ajunsese chiar în acest stadiu, dar nici departe nu era. Nu cu aşa ceva se ocupă „educaţia noastră pentru democraţie", după ce ai învăţat să-ţi trasezi crucea pe un buletin de vot, după ce ai învăţat să nu te laşi mituit sau intimidat să votezi pe cineva în care nu ai încredere să-ţi guverneze viaţa? Educaţia noastră tinde să împiedice refugierea în trecut, statornicirea în trecut, propovăduind în schimb refacerea locuinţelor noastre, a ţării noastre şi o viaţă circumscrisă în limitele de spaţiu şi de decenţă pe care ţara noastră şi le poate oferi. Acesta este lucrul pe care şi albii trebuie să-1 înveţe. Luxul e o datorie pe care negrii nu o pot plăti. Noroc că nu mai era chemat să ţină discursuri, i s-ar cere să înfăţişeze lucruri mai entuziasmante decât ce gândea el!

După toate probabilităţile, soneria nu funcţiona. A ciocănit cu încheieturile degetelor în sticla mată şi a aşteptat; dacă o să dureze mult până o să i se răspundă însemna că fata e acolo; s-a simţit inundat de un val de tristeţe, de parcă venise să-şi ia fetiţa, care săvârşise o necuviinţă, de la şcoala aceea englezească pe care o urmase şi era gata să se confrunte cu umilinţa ei. Fir-ar să fie de

nemernic! Brusc, împărtăşea şi el furia lui Sibongile împotriva favoritului Verei. Dar de cealaltă parte a geamului apăruse un contur întunecat, nedesluşit; uşa s-a deschis şi, iată-l: desculţ, în şort, în mână cu o felie groasă de pâine din care tocmai muşcase; părea jenat că fusese surprins în asemenea postură.
Didymus i-a vorbit în zulu - era limba lui Sibongile, nu a lui, şi nu ştia care-i limba omului ăstuia, dar fiecare negru
din Johannesburg măcar înţelege zulu, dacă nu o vorbeşte, şi, pentru această ocazie era necesară o lingua franca, alta decât engleza. Fata era la el?
-Nu.
Nu a fost poftit să intre, dar şi-a dat seama pe loc că nu era necesar.
- Ii cunoşti prietenii, prietenii dumitale? Ştii unde ar fi putut să se ducă?
Părând să nu înţeleagă:
- Nu-i acasă?
- A dispărut de astă-noapte. îi cunoşti ceva prieteni... la care s-ar putea ascunde?
Tânărul a furişat o privire la felia de pâine pe care n-avea cum s-o lase din mână, apoi s-a uitat la Didymus, cu o mină deschisă, buza de sus tremurându-i când a răspuns cu convingere, fără niciun dubiu:
- La bunica ei. în Alex.
Mpho.
Asta-i Mpho.
Fiica lor călca pe masa de bucătărie a casei din Alexandra, unde tatăl ei îşi trăise copilăria când părinţii lui veniseră din Transkei. Atâtea ţări, oraşe, camere, ascunzători, identităţi - şi iată că acum fiica lui călca cearceafuri în aceeaşi bucătărie, pe aceeaşi masă, cu o basma legată în jurul coafurii ei extravagante. Când i-a văzut, le-a spus ca unor vecini care ar fi picat nepoftiţi:
- Hello!
Bătrâna cojea cartofi într-un lighean pe care îl ţinea în poală. Vorbeau în limba lor familiară, xhosa:
- De ce să vă fi telefonat? Doar vine des pe aici, nu? Am crezut că ştiţi de fiecare dată când vine. De ce trebuia să vă telefonez?
- Dar, mamă, Mpho nu ţi-a povestit?

- Ce să-mi povestească, fiule? Spune-mi tu.

Eleganţa lui Sibongile, taiorul de tweed şi eşarfa de mătase legată la gât, pantofii de lac cu tocuri înalte şi ciorapii lucioşi, bleumarin, asortaţi îi amplificau prezenţa în faţa a tot ce le era familiar, lui şi mamei lui, între aceşti patru pereţi: bufetul vechi, cenuşiu, cu expoziţia lui de farfurii smălţuite, cănile atârnate în cârlige, ceasul deşteptător, ticăitor, frigiderul cu un boţ de hârtie sub piciorul şchiop, oalele imense de aluminiu de pe plită - asigurarea, din copilăria lui, împotriva foamei, de-a lungul multor vremuri de bejenie -, calendarele ilustrate cu blonde trandafirii şi căţeluşi pufoşi, Cina cea de Taină înrămată, ca şi certificatele lui, îngălbenite, de absolvire a cursurilor de Biblie, diploma de bacalaureat a lui Didymus - toate aceste puternice prezenţe neînsufleţite se retrăgeau în faţa lui Sibongile.

- Cred că mama ştie ce i-a povestit nepoata. Nu-i nevoie să mai repetăm.

Sibongile vorbea un amestec de zulu - propria ei limbă - cu ce mai ştia din xhosă, ca să nu pară lipsită de respect. Dar mijlocul de exprimare pentru Mpho era engleza, engleza însemna pentru ea un memento că nu putea fugi de ceea ce era, de ceea ce făcuseră împrejurările din ea, o fată care trebuia să ia lecţii pentru a-şi învăţa limba maternă. Odată acasă, lumea ei nouă trebuia alcătuită din exil şi acasă, ambele acceptate. In vocabularul adoptat inconştient de Sibongile în circumstanţele exilului londonez, ultima escapadă a lui Mpho - Alexandra - era ceva ce englezii numesc iritant - da, absolut iritant, amestecat însă cu o tainică uşurare isterică pentru că fata era în viaţă şi în siguranţă.

- Mpho, de ce a trebuit să pleci în toiul nopţii sau când o fi fost, fără să ne laşi un cuvânt scris sau altceva? Nimeni nu te-ar fi oprit dacă ai fi spus că vrei să stai următoarele câteva zile cu gogo. A fost o prostie, dragă...

La sfârşitul „următoarelor câteva zile" urma să aibă loc întâlnirea cu doctorul găsit de Vera.

Din nou tăcere: fata nu a ridicat privirea, ci a continuat să împăturească, cu iscusinţă, cearceaful în patru, să încerce dacă fierul e încins prin sfârâitul unui deget întâi muiat în gură şi să plimbe

fierul de călcat peste dreptunghiul de pânză. Dar bătrâna era gata să vorbească:

- Ai noştri nu fac asemenea lucru. Pentru noi, copiii sunt o binecuvântare. Noi nu suntem oameni albi. Didymus e fiul meu. Mpho e copilul meu. Copilul ei va fi copilul meu. Eu o să îngrijesc copilul, aici, în casa mea. I-am spus lui Mpho.

S-a ridicat, ca să pună deoparte ligheanul cu cartofi.

Didymus s-a ridicat şi el de pe scaunul de plastic ale cărui şuruburi, pe picioarele de metal, le răsucise prudent înainte de a se aşeza. S-a apropiat de Mpho şi şi-a lăsat cu blândeţe mâna pe ceafa ei, gestul lui familiar cu ambele femei, soţie şi fiică.

- Intr-o bună zi Mpho o să aibă copii cărora o să le poarte singură de grijă. Aşa se vor desfăşură lucrurile pentru ea. Dar nu acum. Mulţumesc, mamă, Sibongile şi cu mine îţi mulţumim că ai atâta grijă de ea; vom veni să o luăm la sfârşitul săptămânii.

Grijulie ca nu cumva mişcarea să-i fie interpretată ca o respingere a mâinii lui de pe ceafa ei, Mpho a ridicat încet capul, şi-a scos basmaua, a pus-o pe masă şi s-a întors spre tatăl ei.

O avocată şi asistentul său, ambii făcând parte din Fundaţia Juridică, au fost atacaţi săptămâna aceasta în timp ce întreprindeau un turneu de investigaţii asupra proprietăţilor de stat pe care guvernul intenţionează să le vândă proprietarilor particulari, înainte de instalarea unui guvern interimar. Fundaţia a criticat intenţia guvernului de „a oferi aceste pământuri speculanţilor şi întreprinzătorilor privaţi, ştiind că un viitor guvern va urmări să le folosească în scopul rezolvării uriaşei crize de pământ şi de locuinţe, existentă actualmente".

Ce joc de insinuări şi de idei preconcepute intervine, într-un fel sau altul, între articolele de ştiri publicate într-o pagină interioară şi ceea ce s-a întâmplat în realitate, ca o întrerupere sau, poate, ca o culminare a unor anumite direcţii. In contextul titlurilor din ziar, fulgerătoarea violenţă nocturnă, bombă senzaţională halucinogenă, proiectată pe ecranele televizoarelor, trebuie să fi fost un atac al urii negre asupra unei nebune care şi-a imaginat că are vreun motiv de a se găsi în zonele pe care albii înşişi le-au declarat ca aparţinând numai negrilor; sau să fi fost un atac al urii albe din partea celor ce

intenţionau să pună mâna pe pământ − ah, pământul! - pentru ei personal? Orice o fi fost, era o lecţie bine-meritată pentru victime! Şi o a treia posibilitate. Creată aşa cum climatul creează condiţiile, şi acceptată aşa cum accepţi seceta - cei doi au putut fi tâlhăriţi pentru că nu şi-au încuiat portierele, nu şi-au ţinut puştile la îndemână; ar fi trebuit să aibă înţelepciunea să stea acasă. Să nu se bage în asemenea pacoste.
Doamna Vera Stark s-a ales cu o rană de glonţ în picior, iar domnul Oupa Sejake a fost rănit în piept.
Ce căutau acolo, pe un drum departe de orice aşezare şi de orice proprietate din itinerariul lor? Pentru a putea răspunde la această întrebare, ar trebui să intrăm în vieţile lor, atât în punctele în care acestea se atingeau, cât şi în cele în care difereau total: ar trebui să cunoaştem ceea ce aceştia doi ştiau unul despre altul şi ce nu ştiau; în ce măsură aveau aşteptări sau obligaţii prin care operau ascuns unul asupra celuilalt. Ar trebui să cunoaştem măcar atât.
Vera nu putea şti dacă, prin rolul ei de mijlocitoare în avortul prietenei lui Oupa, îşi câştigase gratitudinea sau resentimentul acestuia. Bătrâna spusese - după cum îi povestise Didymus − „Noi nu suntem oameni albi". Didymus respinsese aceste cuvinte, zâmbind. Dar poate că Oupa ar fi dorit
copilul, o amintire de la fata frumoasă care nu era pentru el, care era în afara clasei lui, vorbind şi mişcându-se în maniera unor oraşe pe care el nu le văzuse niciodată şi, totuşi, o fată neagră, împărtăşind preţioasa familiaritate, primejdioasa condiţie de a fi negru, pentru care el smulsese buruieni şi sfărâmase bolovani într-o insulă-închisoare. Oupa nu-şi avea soţia şi copiii alături de el, în apartamentul o sută douăzeci şi unu; şi ce dacă ar mai fi fost un copil, rod al ceasurilor de dragoste şi al virilităţii, un copil pe care să-1 fi vizitat, cu daruri, în casa unei bunici?
Nu-şi mai aducea cutia de plastic cu piure de cartofi şi pulpe de pui cu curry ca să le mănânce în biroul doamnei Stark. Nu mai discuta cu ea problemele studiilor lui de drept. Intra şi ieşea din biroul ei cu hârtii şi mesaje şi întrebări legate de problemele Fundaţiei, dar nu mai existau aparteuri vioaie din partea lui, îşi ţinea ochii pe hârtii sau se concentra pe cele discutate; doar uneori, din uşă, ca şi cum ar fi

uitat ceva, îi trimitea o grimasă ce ar fi putut să fie considerată un zâmbet.
După părerea ei, această atitudine de autopedepsire era din ce în ce mai puţin necesară; o enerva tot mai mult ideea că el se simţea, în mod exagerat, vinovat, ceea ce se extindea şi asupra comportamentului său la lucru. Dacă tânărul gândea că aceasta era purtarea aşteptată de ea, atunci Vera nu ştia cum să-i comunice că lucrurile nu stăteau în niciun caz astfel. Imaginea lui Mpho, evocată mereu de comportamentul lui, îşi schimba conturul, se amplifica, pe măsură ce se gândea la ea. Acea mică seducătoare era pe deplin conştientă, perfect stăpână pe mijloacele ei de atracţie; capabilă să subjuge, în aceeaşi măsură ca şi un bărbat; ca şi acest bărbat. Nu se conturase niciun moment sugestia că ar fi fost violată sau chiar că s-ar fi găsit, în mod inocent, în situaţia în care nu te poţi împotrivi unei dorinţe nechemate. Perfida dom- nişorică îşi minţise părinţii, conspirase cu prietene ca să o
acopere când se ducea să facă dragoste în acel apartament; cuibul de amor a două generaţii.
In turul de trei zile prin ţară, atmosfera dintre doamna Stark şi Oupa a fost ceva mai destinsă, dar încă se rezumau la schimbul de reacţii în faţa a ceea ce vedeau sau a celor cu care discutau în legătură cu misiunea lor. Au petrecut o noapte într-un han de vacanţă, unde Oupa a înotat în piscină, iar ea care a băut o bere pe terasă n-a simţit nicio obiecţie din partea fermierilor albi de la masa vecină, la faptul că un negru se bălăcea printre copiii lor care plescăiau şi ţipau de zor. Chiar şi la hotelul din satul în care au dormit în cea de-a doua noapte, un loc unde patronul şi soţia lui moţăiau în faţa televizorului din bar, în timp ce barmanul-recepţioner nota datele pasagerilor, sosirea lor a fost primită cu o nepăsătoare resemnare. Satul era pe ducă; fermierii locali, care obişnuiau să umple barul, îşi abandonaseră fermele şi se mutaseră la oraş, în anii în care se temeau pentru siguranţa lor din cauza guerilelor negre care se infiltrau de la graniţă; acei fermieri care rămăseseră pe loc şi formaseră grupuri de comando erau cei care încercau să-şi vândă fermele înainte ca negrii să reclame pământul, sub un guvern majoritar. Dar între timp, lipsit de patronajul

băutorilor negri din barul public, şi hotelul avea să fie abandonat. Din fotoliul lui, patronul a strigat în afrikaans:
- Condu-i pe mevrou şi pe meneer în camerele lor, Klaus, şi arată-le unde e baia.
Au râs împreună de aceste cuvinte, aşa cum nu mai râse- seră de când Oupa o chemase să vină la apartamentul lui. Factotumul din hotel se târa încoace şi încolo servindu-le o cină cu carne de oaie, orez şi dovlecei, mâncăruri pe care le-au consumat cu plăcere, aşa cum un popor păstrează gustul pentru felurile sale specifice, pe care alţii le pot găsi insipide şi neapetisante. In jacheta lui cu guler pe gât, îmbibată de sudoare uscată şi mulată pe corp ca un corset de ghips, păşind în pantofi cu bombeurile tăiate ca să nu-1 apese pe bătături, bătrânul negru îi aduce lui Oupa a treia cană de bere.
- Spune-mi, Baba, patronul nu m-a văzut la faţă când ţi-a cerut să-1 conduci pe meneer la camera lui?
In faţa neagră, zbârcită de vârstă, gura i s-a deschis pe o limbă roz. A privit pe furiş, comic, de jur-împrejurul încăperii goale, înainte de a răspunde în limba lui. Oupa, prinzându-1 pe bătrân de braţ, a râs când i-a tradus ei: „Omul alb nu vrea să vadă nimic. Nu mai vrea să vadă nimic. Nimic, nimic."
Liniştea unei noi plecări matinale, într-o altă parte a ţării, pe un drum pustiu; camionul Fundaţiei înainta făcând ciorile să-şi ia zborul din fagaşele pe unde piguleau. Oupa a vorbit ca pentru sine:
- La cincizeci de kilometri de aici locuieşte unchiul meu. Acolo stă şi soţia mea cu copiii. Drumul coteşte chiar în spatele copacilor ăstora.
Vera urmărea apropierea unui şir de eucalipţi; veneau tot mai aproape; putea să distingă fâşiile din bandajele de scoarţă, care se cojeau de pe trunchiurile albe.
- Să mergem acolo.
Oupa şi-a întors capul spre ea:
- Să mergem acolo?
-Da.
Doamna Stark autoriza încălcarea uneia dintre cele mai respectate reguli ale fundaţiei: vehiculele oficiale nu pot fi folosite în scopuri personale. Vera a adăugat:

- De ce nu? N-are rost să fii atât de aproape şi să nu te duci să-i vezi.
Aşadar, în ziua aceea când ar fi trebuit să se îndrepte spre oraş şi spre biroul lor, doamna Stark i-a oferit o călătorie de plăcere; nu în sensul obişnuit, de plăcere gratuită, ci de plăcerea reîntregirii, a uniunii, într-un fel o compensaţie pentru despărţirea la care fusese supus, în însuşi eul său, după cum ştia Vera.
Oupa n-a pus nicio întrebare. Faptul acesta constituia în sine o destindere a constrângerii, o întoarcere la simpla încredere dintre ei. A deschis geamul ca să lase aerul dimineţii să-i scalde, a introdus în casetofon o casetă cu Ladysmith Black Mambazo, şi a accelerat viteza.
- Dacă-mi daţi undă verde, e în regulă. O să opresc la o prăvălie. Să iau nişte dulciuri şi alte chestii.
Pe măsură ce se apropiau de aşezare, pe marginea drumului se înşirau vânzătorii de igname şi de ceapă; când a apărut o mică prăvălie indiană, Oupa a dispărut în semiobscuritatea ei. A ieşit de acolo cu pungi cu cartofi prăjiţi şi jeleuri, revolvere de plastic umplute cu pastile de ciocolată, pentru copii, şi pacheţele de ceai şi de zahăr, darurile pe care săracii le oferă adulţilor, aşa cum oaspeţii bogaţi oferă flori.
Dacă ar fi existat vreun loc în care să-l fi putut aştepta, cât îşi făcea vizita, i-ar fi cerut s-o lase acolo, ca să nu se simtă o intrusă. S-a dat îndărăt când doi copii au aruncat cutia de carton în care unul se aşezase în timp ce al doilea îl trăgea prin praf, şi au tăbărât pe el. Cel mai mic s-a agăţat de piciorul lui, cel mai mare i-a sărit de gât. Bucuros la culme, Oupa s-a strecurat prin spărtura unui gard încropit din bucăţi de sârmă ghimpată şi fâşii de tablă de acoperiş, şi s-a apropiat de o căsuţă de chirpici, aplecată într-o rână, comună peisajului de ţară, asemenea muşuroaielor de furnici în stepă. Unul dintre copii s-a desprins de taică-său şi a dat buzna în casă, strigând. S-a petrecut un mic schimb; în locul lui a ieşit o femeie cu o faţă tânără, rotofeie, uşor încruntată şi cu mâna streaşină la ochi. L-a salutat − pe omul ei? pe soţul ei? - cu respect, distant, asemenea cuiva care aşteaptă o explicaţie, în limba lor, Oupa a prezentat-o pe Vera. Când a dat mâna cu femeia, s-a simţit mai apropiată de ea: rotunjimea tan-

dră a gâtului cu sclipirea celor trei rânduri de coliere care-1 încercuiau!
Adăposturile acestea, puse la îndemână de bărbaţii plecaţi la oraş, sunt întotdeauna pline de femei; în încăperea bună la toate, erau câteva femei şi un copilaş sau doi, muşte, căldură venind de la o plită cu cărbuni, bine lustruită. Mirosul dulceag a ceva ce fierbea - măruntaie, oase? - era absorbit de Vera odată cu ceaiul preparat în grabă pentru musafirul alb; copiii i-au arătat caietele lor de şcoală. Probabil că o socoteau un fel de profesoară sau de inspector şcolar. Familiarizată, prin munca ei, cu astfel de case, locuinţe dispersate, scursori ale reziduurilor oraşelor albe, Vera era obişnuită să fie privită drept cineva căruia trebuie să-i adresezi cereri şi să-i acorzi o atenţie specială. Pălăvrăgea şi râdea cu copiii, deşi nu aveau o limbă comună, le admira desenele şi caligrafia căznită. Timpul trecea - se făcuse propunerea ca musafirii să aştepte întoarcerea de la şcoală a băiatului mai mare. Dar acesta nu apărea şi tatăl lui nu părea nici surprins, nici îngrijorat.
- Şcoala e departe. Şi în drum spre casă băieţii se joacă, ştiţi cum sunt copiii. Uneori şi eu, îmi lua toată după-masa până să ajung acasă, uitam să mai vin acasă...

Prin tonul glumeţ, hazos, al vocii lui, îi cerea mamei să nu se supere pe copil, dar ea a scuturat din cap, indignată. Asemenea mişcări prin care îşi afirma personalitatea ieşeau la suprafaţă din reţinerea şi placiditatea cu care se ţinea la locul ei. Aşa cum şedea la masa din bucătărie, putea fi oricare dintre celelalte femei care murmurau înjur. Bărbatul ei de la oraş vorbea şi ea răspundea numai la întrebări, din când în când chicotea când chicoteau şi celelalte, şi îşi acoperea gura cu palma. Soarele şi-a schimbat unghiul în fereastra barată cu fâşii de tablă; Oupa s-a întors spre ea:
- E timpul să plecăm.

Şi, luându-şi rămas-bun de la toate femeile, copiii se agăţau iar de el. îşi vârau capetele sub mâinile lui ca să-i mângâie. Oupa a întrebat-o, în şoaptă, pe şefa lui, dacă-ar putea să-1 ajute - să-i împrumute vreo douăzeci de ranzi...
Numai atunci a petrecut şi el câteva clipe de singurătate cu soţia lui; şi-a aşezat palma pe mijlocul ei ca s-o ghideze spre cealaltă încăpere

a casei, unde, pe uşa deschisă, se vedea reflectată într-o oglindă o cuvertură de pat croşetată. Uşa a rămas întredeschisă în urma lor, dar vorbeau cu glasuri atât de scăzute, încât în bucătărie nu se auzea nimic. Dacă s-au sărutat, dacă şi-au spus între ei ceea ce nu putea fi spus de faţă cu ceilalţi, nimeni nu putea şti. In scurt timp s-au întors. Şi-a îmbrăţişat din nou copiii, a glumit cu femeile: un bărbat, un amant, un soţ, un tată. Soţia lui stătea deoparte - dislocată din viaţa pe care o ducea de una singură prin această sosire fără o scrisoare de anunţ, fară un cuvânt de avertizare; atitudinea ei, felul cum îşi ţinea în sus gâtul plin, vădea că ea singură, dintre toate femeile acelea, era în posesia lui; singură. Aşa o vedea Vera, fără să ştie că nu o va uita niciodată.

Iarăşi în maşină, conducând spre oraş. S-ar fi spus că era fericit: cum să explici ce simţea? Ar fi fost de aşteptat să fie trist. Sau măcar deprimat că relua drumul care-i divizase viaţa. Dar vorbea despre copii, împăunându-se cu bucuria lor când îl văzuseră; sorbea adânc plăcerea de a se şti iubit.

- Omule, aş fi vrut să-1 vedeţi pe băiatul cel mare, data trecută era înalt aproape cât mine - îmi ajungea până la ureche. Şi-i deştept, mi-a luat-o mult înainte, credeţi-mă... Poate să facă orice. De Crăciun, unul din unchii mei a venit aici cu o maşină, şi puştiul i-a spus: Ntatemofolo, pun rămăşag că şi eu pot să conduc, aşa că unchiul urcă alături de el în maşină şi-i dă cheile. Şi ce credeţi? Puştiul s-a priceput să pornească, să bage în viteză, totul. A învăţat numai cât s-a uitat la alţii.

A spune că era fericit înseamnă a spune că se simţea întreg. Se acceptase din nou: soţ, tată, luptător pentru libertate, afemeiat şi funcţionar la Fundaţia Juridică. In momentul acela, când Vera, uitându-se la profilul lui, îi găsise definiţia, Oupa a observat pe cineva făcându-i semne în drum. Un negru
flutura un bidon de plastic. Buna dispoziţie te face generos faţă de alţii; camionul Fundaţiei a încetinit şi s-a oprit în dreptul unui frate în nevoie, care rămăsese fară benzină. Oupa s-a aplecat pe fereastră şi i-a vorbit omului în limba districtului. Un braţ s-a introdus brusc în maşină şi a smuls cheile din contact. S-a auzit un horcăit când braţul,

retră- gându-se, 1-a lovit pe Oupa în trahee şi Vera a văzut un inel gros, cu o piatră roşie, pe deget.
− Tswaya. Coborâţi!
Vocea unui om obişnuit să dea ordine.
Toţi muşchii lui Oupa s-au încordat într-o tensiune furtunoasă care a aspirat, ca într-un vacuum, şocul lui şi al ei. Vera a simţit cum se scurge din ea de parcă i l-ar fi luat cu mâna. Oupa a ţâşnit afară din maşină, răsturnându-1 cu forţa lui pe agresor. Trânta, icnelile ca de animal, răcnetele a doi oameni care se bat. A văzut un al doilea bărbat alergând din spatele maşinii-capcană, cu o puşcă în mână, şi a sărit de pe locul de lângă şofer; auzea o voce de femeie ţipând, ţipând, o femeie alergând şi ţipând, o altă ea, ţipând şi alergând spre locul unde cei doi oameni se băteau. Cheile maşinii erau aruncate pe jos, mâna care le ţinuse se căznea acum să scoată altceva din buzunar, în timpul luptei. Ea şi cel de-al treilea bărbat alergau spre lanţul de chei care scânteia în praf; era îngrozită de ceea ce se lua la întrecere cu ea, nişte paşi grei, tropăitori ca nişte copite, care dădeau s-o ajungă; un pocnet puternic în aer, scos parcă de degetele unui uriaş, şi apoi un altul, care a împuns-o cu o durere sfredelitoare în gambă. Şi-a pierdut echilibrul, mai mult din neputinţa de a respira decât din cauza a ceea ce i se întâmplase. Primul lucru pe care a izbutit să-1 vadă a fost priveliştea obişnuită a unui bărbat ridicând un lanţ de chei. A venit înapoi la ea şi, fară s-o privească în faţă, i-a smuls ceasul de la mână şi, înşfacându-i degetele mâinii stângi, a început să-i tragă verigheta din deget. Vera şi-a muiat degetul în gură şi apoi i l-a întins ud de salivă. Omul a făcut o mutră scârbită şi i-a indicat să-şi scoată singură inelul. L-a deplasat cu greu trăgându-1 peste încheietură, şi i l-a întins; nu ştia ce se întâmplase cu piciorul ei, nu ştia dacă se poate ridica de pe jos; el stătea acolo, dominând-o de sus, gata s-o lovească dacă ar fi încercat să se scoale. Sacul - cu banii ei, banii Fundaţiei, toate documentele - se găsea în camion, erau ale lui, fară să fie necesar să mai depună vreun efort. A început să-şi simtă piciorul ca o durere ce-şi facea singură drum; când omul s-a îndepărtat de ea, a văzut că nu era voinic ca celălalt, ci un bărbat pirpiriu, iar pasul tropăitor care o hăituise se datora doar ghetelor de jogging din picioarele slăbănoage.

Cele două maşini plecaseră. El - Oupa - zăcea gâfâind alături. In blugii ei apăruse o tăietură, destul de mică, prin care se prelingea sânge; nu voia să-şi suflece pantalonul şi să vadă mai mult; ar fi vrut doar să se ridice în capul oaselor şi să-şi strângă puternic piciorul cu braţele, dar până la urmă s-a mişcat, ţopăind într-un picior şi sprijinindu-şi-1 pe celălalt cu mâinile, şi s-a apropiat de Oupa. Şi-au strâns mâinile umede. Lacrimi de efort, stârnite de violenţa căreia îi ţinuse piept, trasau dâre prin murdăria de pe faţa lui. Şi-a pipăit coastele în partea dreaptă, ca să-i arate locul unde fusese rănit: sângele ţâşnea pe obrajii lui Bob Marley, imprimat pe maioul lui. Erau surghiuniţi în imensitatea cerului. Abandonaţi în perspectiva care se tot micşora, a unui drum de ţară pustiu, ce-i lăsa în urmă ca o pată peste care te poţi năpusti, aşa cum corbii se năpustesc pe un stârv. Lacrimi şi sânge. Pe un drum de ţară, la mile întregi depărtare de oriunde. Dar ceilalţi sunt pretutindeni - violenţă. Dacă se întâlneau din nou cu ei: Doamne! Aş muri! Oupa i-a suflecat cu grijă cracul pantalonilor şi a descoperit:

- O, Dumnezeule, e o gaură şi pe partea cealaltă, glonţul a ieşit... trebuie să fie acolo, unde v-a doborât, nu l-aţi găsit...?

Dar niciunul dintre ei nu avea puterea să se întoarcă şi să-1 caute. I-a ridicat şi ea maioul şi a văzut gaura, ca orbita goală a unui ochi scos; dar pe spatele lui nu se vedea urma de ieşire a glonţului.

- E încă înăuntru?
- Nu mă prea pricep la anatomie. In orice caz, e departe de inimă.

Nu mai aveau ceasuri la mână. Nu au ştiut după cât timp, dar trebuie să fi fost destul de curând, a apărut un camion cu vite înghesuite, în drum spre abator; camionul s-a oprit şi şoferul, strigând ceva în limba lui, s-a apropiat de ei, cu expresia de mortificare şi curiozitate cu care oamenii întâmpină dezastrele ce ar fi putut să li se întâmple şi lor. Vitele s-au adunat la marginea camionului ca să se uite, emanând duhoarea de amoniac a propriei lor frici instinctive, pe ultimul lor drum. Sub albul panicat al ochilor dobitoacelor, Oupa şi Vera au fost ajutaţi să urce în cabină. Ea era toată numai picior, întreaga ei făptură se adunase într-un picior, o concentrare de durere gata să plesnească acolo, jos. Ii curgea sânge; îşi ţinea privirea fixată pe o vază mică de plastic cu garoafe artificiale, agăţată peste parbriz. Oupa şi şoferul

vorbeau în limba lor; deşi gâfâia cu respiraţia tăiată, Oupa, din fericire, nu avea dureri atât de atroce ca ale ei; glontul din el se înfipsese probabil într-un spaţiu inofensiv al misteriosului corp uman.

Oupa îşi ţinea glonţul pe măsuţa de lângă patul lui de spital, printre sticlele de suc de portocale şi mănunchiurile de banane pe care i le aduceau prietenii lui de la Fundaţie. Nu mai exista nicio segregaţie între negrii şi albii bolnavi sau răniţi, dar eleganta doamnă indiană care împărţea rezerva cu Vera a sunat sora să vină să-i tragă perdelele din jurul patului când Oupa, îmbrăcat într-un halat, a venit s-o viziteze pe Vera; şi ea, ţopăind în cârje, i-a făcut o vizită. însufleţiţi, au reconstituit împreună, iar şi iar, amănuntele rămase în memorie din împâcleala şi deruta în care se petrecuse atacul.

- I-aţi observat inelul acela mare cu piatră roşie?
- Oh, şi acum îi văd mâna când te-a lovit în gât, faţa nu cred că i-aş recunoaşte-o, dar mâna aceea aş putea s-o recunosc oriunde.
- V-am auzit ţipând, mi-am zis „Dumnezeule, o omoară!"

Se cutremurau şi râdeau împreună; fericiţi că scăpaseră cu viaţă.

Glonţul lui Oupa fusese extras curat printr-o incizie sub coaste. Nu-i atinsese nici plămânii, nici ficatul, îi ciobise doar o coastă şi se înfipsese în ţesutul muscular. Era mândru de rezistenţa opusă atacanţilor.

- Cred că m-am călit în închisoare, ştiţi, acolo trebuia să ridic greutăţi, mă rog, sunt sigur că asta m-a ajutat.

Când s-a întors la apartamentul o sută douăzeci şi unu, şi-a luat glonţul cu el, într-o cutie de ţigări. Rana Verei s-a infectat la punctul de intrare a glonţului şi ea a fost reţinută în spital câteva zile încă, după externarea lui.

Ben îi telefona zilnic lui Annie dându-i buletinele medicale şi cerându-i sfaturi profesionale, insistând ca ea să menţină contactul cu medicul din spital. Repeta asigurările date de Annie, cu o lipsă de încredere în judecata doctorilor, stând lângă patul Verei, în lungi tăceri, privind-o de parcă o recon- stituia, bucăţică cu bucăţică, după imaginea din mintea lui. Când Vera a venit acasă, apărea şi el, de la valizele lui promoţionale, la cele mai neobişnuite ore din zi, ca să se

convingă că urmează indicaţiile date de medici pentru o însănătoşire cât mai temeinică.

- Ar trebui să plecăm într-o vacanţă, undeva.

Ea citea documentele de la Fundaţie, trimise prin curier; stătea întinsă pe canapea.

- Trebuie să mă întorc la lucru. S-au îngrămădit treburile în lipsa mea.
- Doar trei-patru zile, pe care să le petrecem împreună.

Vera încerca să înţeleagă această nevoie; nevoia ei sau a lui.

- Bine, unde?
- La mare...
- Nu cred c-ar trebui să vâr piciorul ăsta în mare...
- Atunci la munte...

Aşadar nu exista o realitate practică, necesar a fi înţeleasă. Greşise împotrivindu-se unei vacanţe la mare fiindcă n-ar fi putut înota, aşa cum nici de căţărat nu s-ar fi putut căţăra la munte - nu era vorba de urcuşuri pe munte, ci de lăcaşul în sine la care ea şi Bennet ar fi fost să se întoarcă.

- Trebuie să mă duc la lucru.

Nicio altă confirmare decât un murmur.

Vorbele s-au desprins de pe buzele lui, ca zăngănitul unei arme ascunse asupră-i.

- N-aş putea trăi fară tine.

O tresărire de teamă, de refuz, în ea.

Ben a început să adune în teanc hârtiile căzute la întâmplare, ca nişte frunze moarte, peste picioarele ei şi sub o carpetă. In tăcerea ei temătoare, faptul că Ben continua acea activitate lipsită de sens, strângând hârtiile risipite pe jos şi punând în ordine documente a căror suită nu o cunoştea, însemna o înţelegere a respingerii. Violenţa suferită nu putea constitui o mărturie a ceea ce însemna ea pentru el. Nu putea împărtăşi experienţa cu el în asemenea termeni. Ea nu-şi putea însuşi responsabilitatea vieţii lui; nu, nu, dragostea nu presupune asemenea pact; nu, nu, nu intra în convenţia munţilor, nu intra nicăieri. Ce să fac cu atâta dragoste? Acum îşi dădea seama despre ce e vorba, o întrebare devenită brusc irelevantă, un soi de deprimare în ea însăşi care, în ultima vreme, o încolţea.

Când Ben se întorcea la birou, Vera continua să stea întinsă, copleşită de confuzie şi resentiment, ţeapănă, cu capul îngropat în perne. Se ridica încet, împingea carpeta, sufleca pantalonul
pijamalei până la locul unde gamba ei, cu carnea perforată şi încă vânăt-roşiatică, fusese prinsă cu nişte copci de metal.
Sacrul trup omenesc nu-i decât încă un obiect care poate fi peticit, ca un cauciuc de maşină. Acesta era unul dintre înţelesurile a ceea ce se întâmplase pe drumul de ţară. Ceva ce puteai trasa cu degetul. Şi existau multe înţelesuri. Violenţa are multe tâlcuri: acum în această ţară, violenţa poate fi, pentru unii, rezultatul răzbunării, o întoarcere a celor oprimaţi; pentru alţii, o descărcare raţională a propriei lor frici, a fanteziei lor. Dar pentru victime, experienţa violenţei este concepţia lor despre monstrul violator de copii; numai că-i simt gheara pe spinarea lor. Dar victimele, revăzându-şi experienţa în intimitate, scormonesc în amintire după felul în care ar fi trebuit să se împotrivească, altfel decât au facut-o, scotocesc după o scăpare de inteligenţă, de curaj, de voinţă, de bun simţ; se întreabă cât de mult s-au lăsat influenţaţi, chiar în toiul panicii, de condiţionarea regulilor jocului, jocul societăţii lor. Nu te opri niciodată pe drum, pentru nimeni. Lasă-i să moară acolo. încalcă regula pentru un frate, cum a făcut Oupa, şi te alegi cu suvenirul unui glonţ. I-ai admirat pe criminalii cu care ai fost nevoit să împărţi celula la închisoare - dar ca să-i întâlneşti afară? Pe oamenii aceia? As fi
> >
îngrozit. Atracţia puterii ne predestinează ca victime ale ei. Şi dacă nu mi-aş fi pierdut suflul ţipând, poate că aş fi putut pune mâna pe chei şi i-aş fi lăsat pe ticăloşi cu buza umflată. O, e uşor să faci pe grozavul în retrospectivă! în timp ce el se bătea, în timp ce eu ţipam, nu eram oare conştienţi că păţim ceea ce meritărn, conform regulilor? Dacă aş fi stat acasă, aşa cum se cuvine să facă o femeie albă în aceste vremuri (şi ce alte vremuri au fost vreodată într-o ţară guvernată de frică?) nu s-ar fi întâmplat nimic. Aşa că mi s-a dat o lecţie. Aici, acasă, e cineva care nu poate trăi fară tine. Şi la ce ţi-a servit asta când ai fost împuşcată în picior?
S-a aplecat ca să ridice telefonul şi să-i ceară lui, lui Oupa, care îşi reluase lucrul, să treacă pe la ea după orele de birou. Pe urmă şi-a

amintit subit că în acea după-amiază o aştepta pe Sally. Sally uitase de ostilitatea ei faţă de Vera, aşa cum procedează oamenii când obiectele urii lor sunt suficient de pedepsite printr-o nenorocire, dar era improbabil ca toleranţa ei să se extindă şi asupra tânărului, dacă acesta ar fi sosit înainte de plecarea ei. Violenţa la care eşti supus te face să te centrezi asupra ta însuţi şi să uiţi de preocupările altora. Vera omisese, cât stătuse în spital, să se intereseze dacă totul se rezolvase bine pentru Mpho.

- L-am adus pe Didymus!

Şi flori. Vera s-a ridicat şi s-a dus să le prepare băuturi.

- Didy, n-o lăsa să șchiopăteze pentru noi! Serveşte-ne tu!

Dar Vera ieşise deja în coridor şi el o urma.

- Ce-i cu tânărul? a întrebat-o Didy.

Un clinchet de cuburi de gheaţă în pahare a acoperit întrebarea, în aceeaşi bucătărie în care, cândva, un mfundisi băuse cafea îndărătul perdelelor trase.

- S-a întors la lucru. Şi Mpho?
- Acasă nici nu mai pomenim de întreaga poveste. Râde mult, iese cu prietene, e foarte ocupată. Presupun că asta am şi vrut.

Vera a privit în jur.

- Bun, şi altceva?
- Felul în care se poartă pare puţin crud, dar nu cred că a uitat totul, înăuntrul ei. într-un fel, am renunţat la gândul că ar mai putea avea încredere în noi. Nu cred că Sally îşi dă seama că nu o s-o mai recâştigăm vreodată.

Când dădea să iasă din bucătărie, Didy i-a blocat drumul.

- Doctorul mi-a spus că era băiat. Se pare că i se şi definise sexul.
- Nu trebuia să-ţi spună.
- Desigur că ea nu ştie, nimeni nu mai ştie.

Vera a avut grijă să o întrebe şi pe Sally:

- Cum stau lucrurile cu Mpho? Au fost ceva probleme?

O răceală trecătoare, în chip de avertisment, a contractat muşchii de pe faţa lui Sally.

- învaţă foarte bine. I s-a dat rolul principal în piesa de sfârşit de an a şcolii. Şcoala a învoit-o atunci pe o săptămână, pentru gripă.

Totul poate fi peticit. într-un fel, totul se reînnoadă. Suvenirurile sunt singura mărturie; un glonţ într-o cutie de ţigări, un boţ de carne aruncat la crematoriul de gunoaie.
N-aş putea trăi fară tine.
Musafirii ei au plecat şi ameninţarea a revenit. Zăcea ascultând conclavul neînsufleţit al casei scârţâind din încheieturi pe măsură ce după-amiaza se răcorea. Degetele invizibile ale brizei de seară au clătinat o perdea. Vaietul unui ceasornic vechi, în formă de corn, a anunţat ora şase; ca în fiecare zi la acest ceas, bătrânul măcelar negru, pe bicicleta lui, scormonea într-o cutie de carton cu resturi, scotea porţiuni din care atârnau nişte apendice răsucite şi mişcătoare ca nişte spaghete şi le arunca în pubelele din curţile din spate ale locatarilor albi. Agresorii îţi iau totul. Sacul ei cu documente. Carnetul cu adrese. Verigheta. Pipăie locul unde era verigheta, aşa cum pipăia şi celelalte cicatrice rămase după atac. In locul verighetei era un cerc săpat la baza degetului, sensibil, carnea aici fiind mai subţiată decât în rest. Documente, carnet de adrese - verighetă; alternativa: să trăieşti fară toate acestea.
Până când n-a forţat-o banditul de pe drum, nu-şi scosese niciodată verigheta pe care Bennet i-o pusese pe deget. O purtase şi când făcuse dragoste cu Otto. Acum degetul e nud; liber.
Au plecat pentru o săptămână la Durban. Vacanţa s-a potrivit cu ocazia ca Bennet să viziteze un târg comercial, unde erau expuse valizele promoţionale.
Verigheta nu a mai fost înlocuită.
Doamna Stark s-a întors la birou într-o luni dimineaţă şi i s-a spus că Oupa a fost internat din nou în spital. Era devreme şi povestea suna foarte vag. Nu venise încă nimeni din personal, doar telefonistul era la pupitrul său: săptămâna trecută Oupa „arăta foarte rău", stătea încovoiat şi nu putea respira ca lumea. S-a dus la doctor şi nu s-a mai întors. Cineva i-a telefonat doctorului şi i s-a spus că a fost trimis înapoi la spital. Şi pe urmă? Ce a spus doctorul că are?
Degeaba încerca să mai afle ceva de la tânărul care nu dădea atenţie la ce auzea şi era incapabil să reproducă ceea ce i se spunea. Nu era de mirare că mesajele primite la Fundaţie erau adeseori ciuntite; indignarea pentru îngăduinţa fundaţiei faţă de incompetenţă i-a

distras atenţia în timp ce suna pagerul doctorului. L-a găsit la spital. O hemoragie internă, la plămân. Mă rog, era dificil de spus din ce cauză, se pare că glonţul mai provocase o rană, nedetectată, poate că o fisură de coastă şi cine ştie ce efort al pacientului determinase ca fractura să penetreze plămânul. Starea, pentru moment, era stabilă.
La prânz, doamna Stark şi Lazar Feldman s-au dus să-şi viziteze colegul. Ce să-i ducă? S-au oprit în drum ca să-i cumpere fructe. La spital, au fost trimişi la secţia de terapie intensivă. De obicei, albii pronunţă greşit numele negrilor. Doamna Stark a repetat numele lui Oupa: nu cumva era o greşeală? Dar recepţionista i-a confirmat: la reanimare. Au străbătut coridoarele lustruite, strecurându-se printr-o procesiune de tărgi împinse de infimiere cu mască, bătrânii în scaune cu rotile din care atârnau pungi cu urină drenată prin tuburi ataşate pe sub poalele halatelor, curieri purtând coşuri cu flori. Vălmăşagul de zgomote şi de activitate s-a potolit când au ajuns la cel din urmă coridor, doar lipăitul tălpilor de cauciuc ale lui Lazar însoţea o solemnitate care se impune până şi celor mai sceptici dintre necredincioşi când se apropie
de o capelă în care se practică ritualuri necunoscute. Vera a clătinat din cap şi a înălţat din umeri către Lazar: ce să caute aici Oupa, cu glonţul lui într-o cutie de ţigări, vindecat de ceea ce li se întâmplase amândurora pe drumul acela de ţară şi, aşa cum şi−1 imagina, stând în pat, gata să povestească musafirilor păţania lui?
La uşile duble era o sonerie, dar niciun marcaj de intrare. Au sunat, dar n-a răspuns nimeni, aşa încât Vera a intrat cu Lazar, care-şi ridica picioarele cu grijă şi îşi plasa apoi tălpile fără zgomot. Cabinele erau deschise şi răspundeau într-un hol mare, cu o masă, un telefon, un teanc de grafice şi de fişe, iar pe perete atârnau un şir de halate. O infirmieră tânără, negresă, încălţată în papuci de pânză s-a dus s-o cheme pe sora de serviciu.
Locul era pustiu?
Nu se găsea nimeni acolo?
Au aşteptat într-o tăcere pe care niciunul dintre ei nu o putea recunoaşte; prezenţa unor oameni inconştienţi.

Sora de serviciu a intrat pe una dintre uşi, îndepărtându-şi o mască de pe nările trandafirii, ca şi pielea bine frecată a încheieturilor degetelor.

- Cabina trei? Azi am fost mulţumiţi de cum a evoluat, dimineaţa ne-a şi zâmbit.

Sora i-a făcut semn asistentei să ia pachetele cu fructe din mâinile lui Lazar.

- Nu înghite nimic pe cale bucală.

Şi-au îmbrăcat halatele.

Pe un pat înalt, un bărbat zăcea gol, cu excepţia unei pânze între picioare, un trup negru pe cearceafuri albe. Trupul acesta era conectat prin tuburi la aparate şi pungi de plastic, o pungă chihlimbarie cu urină, alta, de culoare închisă, plină cu sânge. Sora a controlat picurii care se desprindeau dintr-o pungă cu soluţie salinată, de parcă ar fi aşezat o floare căzută

îndărăt într-o vază; bărbatul stătea cu spatele la ei, aşa încât au ocolit patul ca să-l poată vedea din faţă.

Oupa. Un om gol e întotdeauna altul, cunoscut doar unei amante sau echipei împreună cu care face duş după un meci. Prietenia, ca rezultat al unei camaraderii de birou, se identifică doar prin capete şi prin mâini. Trupul aparţine orelor de după birou. Chiar şi în intimitatea atacului de la drum, trupurile îşi reţinuseră tainele. Oupa. Genele lui întoarse peste ochii închişi, forma specială a nărilor rotunde, larg scobite; gura, trăsătura dominantă a unui chip negru, recunoscută la această rasă, ca la nicio alta, gura care presupune o accentuare estetică, datorită înaltei sale funcţionalităţi - cu gura vorbim şi cântăm şi sărutăm şi mâncăm -, gura lui, cu buzele întredeschise, tremurându-i uşor sub respiraţia neregulată.

- Văd că doarme, o să revenim mai târziu.
- Nu doarme. E inconştient. Din cauza febrei ridicate pe care încercăm să i-o coborâm. Vorbiţi-i, poate că vocile cunoscute o să-l trezească. Uneori funcţionează şi aşa ceva. încercaţi. Vorbiţi-i!

Cu asemenea chemări blânde trezeşti un copil dintr-un coşmar sau un amant care a dormit prea târziu.

- Oupa, Oupa, sunt Lazar!
- Oupa, suntem Lazar şi Vera! Oupa, sunt Vera!

I-a luat mâna care se odihnea lângă obraz. A avut senzaţia că a atins o mănuşă de cauciuc umflată cu aer fierbinte. Pleoapele lui au arătat o mişcare a ochilor, pe sub piele. I-au vorbit încercând să-1 stimuleze, ce cauţi tu aici, cine ţi-a dat învoire, omule, pe biroul meu e o întreagă harababură, avem nevoie de tine la birou... Oupa, e Lazar, e Vera... Şi capul i s-a mişcat, sau aşa şi-au închipuit, sub concentrarea pe care o exercitau asupra feţei lui.

- Vedeţi, vă aude. Vedeţi? Acum sora o să-1 frece cu un burete ud.

In zona comună a salonului, Vera a oprit-o pe sora care dădea să se îndepărteze.

- De ce are asemenea febră? Care-i explicaţia acestei febre?

- Septicemie... sângele infectat i s-a scurs în corp, înţelegeţi? Tonul scăzut al comunicărilor confidenţiale.

- Ar fi trebuit să se interneze din momentul în care au apărut primele simptome. Şi, în schimb, s-a anesteziat cu băutură... Dar vă spun, nu s-a lăsat doborât, luptă, suntem satisfacuţi de evoluţia pacientului.

Sora i-a înmânat lui Lazar pachetul cu fructe. Devenise dovada ignoranţei lor prosteşti, a lui şi a doamnei Stark, şi dovada naturii anticamerei vitale spre care fuseseră ghidaţi; a refugiului celor ce-au fost supuşi violenţei, refugiul în care colegul lor intrase aşa cum intri într-un ordin sfânt, sub legământul tăcerii şi al supunerii. Prin contrast, neiniţiaţii sunt stângaci şi indiscreţi şi n-au de oferit decât ceea ce e inutil.

- O, nu! Păstrează-1 dumneata, dacă vrei.

Un chicot de plăcere.

- Oh, mulţumesc, ce struguri frumoşi!

S-a alcătuit o listă oficială a colegilor de la Fundaţie care se duceau prin rotaţie să-1 viziteze pe Oupa, în fiecare zi lucrătoare. In weekenduri, unii simţeau că au dreptul să dispară în vieţile lor private; doamna Stark era mai în vârstă, de bună seamă că ea nu avea probleme urgente de familie, încurcături amoroase, nu exista nimic special pentru o femeie ca ea. Se amesteca printre mulţimile zgomotoase de rude şi de prieteni care invadau spitalul în zilele de sâmbătă şi duminică. Şomeri, cerşetori, drogaţi care abia se ţineau pe

picioare, maşini oficiale şi minibuze în eterna căutare a unui loc de parcare, copii adormiţi atârnaţi de gâtul părinţilor, fete gătite şi fardate, pentru a le reaminti pacienţilor
masculi de sexualitatea lor, mătuşi afrikaaner, cu pălăriile cu care se duceau la biserică, tineri plictisiţi, adunaţi afară ca să fumeze, bunici indiene, înfăşurate în hălcile lor de carne ca nişte statui ale lui Buda, pachete goale de floricele şi cutii de băuturi răcoritoare dosite în ciuberele cu ficuşi şi filodendroni, menite să distragă atenţia oamenilor de la insipidele sterilizări şi antiseptice, mirosurile şi priveliştile suferinţei, şi aceleaşi plante care împodobesc şi băncile, pentru a destinde anxietăţile cozilor aservite puterii banului.
Prima sâmbătă şi duminică, şi cea de a doua. Oupa, trupul pe care faţa mută îl identifica drept Oupa, zăcea aşa cum era aşezat, când pe o parte când pe alta, uneori pe spate. Şi acest lucru îi oprea pe nepoftiţi să intre în cabina unde stătea ea. Nicio intimitate pentru acest trup. Pe spate, total expus. Odată a întrebat-o pe soră dacă n-ar putea fi acoperit cu un cearceaf, dar i s-a răspuns cu iritarea pe care o stârneşte intruziunea unui ignorant: era ţinut gol pentru că era necesar să i se monitorizeze orice schimbare a trupului, orice funcţiune, infirmierele veneau să-l controleze din sfert în sfert de oră; era ţinut gol ca să-i mai răcorească febra care-l devasta, nu vedeţi roşeaţa din obraji, purpuriul care se străvede prin negru? Când era singură - singură cu el - Vera, cu multă grijă (el nu trebuie să ştie niciodată, dacă ar fi conştient de micul ei gest ar fi teribil de umilit) îi trăgea bucata de pânză dintre picioare şi-i acoperea organele genitale, total ignorate de surori. Uneori părea adormit, dar şi inconştient. Respiraţia îi era modificată; bărbaţii cu care se culcase ea respirau uneori noaptea la fel de adânc. Ar fi vrut să-i spună lui − sau măcar cuiva că ea ar fi considerat o violare să fie atins când părea atât de îndepărtat, în dubla stare de somn şi de inconştienţă. Alteori îşi ţinea mâna pe mâna lui; era gestul care-i rămăsese din alte circumstanţe. A revenit la acest gest pentru că nu ştia ce altă atitudine să adopte, pentru că nimeni nu ştia
ce ar avea el nevoie sau ce ar dori; credeau că nu-i este sete pentru că-i picurau apă sărată în vene, credeau că nu-i vulnerabil la goliciunea lui, pentru că febra ardea în el ca jarul. Vera nu ştia dacă

cei cu care împărţea el apartamentul o sută douăzeci şi unu veniseră sau nu să-1 vadă. Şi, mutându-se din aşezarea negrilor lui, pierduse legătura cu vecinii şi prietenii de acolo, cei mai mulţi nici nu ştiau măcar unde locuieşte sau că locuia acum într-o clădire printre albi. Probabil că, dacă ar fi venit să-1 vadă, nu li s-ar fi îngăduit să intre. Sora de serviciu hotărâse că vizitele trebuie limitate la şefa lui, din moment ce se părea c-ar fi lipsit de familie.
Desigur că avea o familie - dar cine ştia cum s-ar putea stabili un contact cu tânăra durdulie care şedea printre celelalte femei părăsite în căsuţele din stepă, încropite, asemenea igluurilor eschimoşilor, din ceea ce pun la îndemână împrejurimile, zăpadă sau chirpici. Nimeni nu avea vreo adresă; în calitatea lui de funcţionar şi de pacient, Oupa îşi dăduse ca domiciliu permanent Delville Wood o sută douăzeci şi unu. Unicul mod de a ajunge la soţia lui ar fi fost să refacă drumul de la cotitura de după eucalipţi - putea oare cineva de la Fundaţie să o conducă până acolo? Doamna Stark cunoştea drumul, dar soţul ei, sprijinit de fiul care le venise în vizită de la Londra, i-a interzis categoric să retrăiască trauma atacului de pe drum.
In timpul săptămânii, Lazar Feldman şi alţii intrau în vârful picioarelor şi stăteau câteva minute, speriaţi de ceea ce devenise familiarul tânăr de la birou, speriaţi de miracolul grotesc al metamorfozării sale. Una dintre funcţionarele care suferise oarecum pentru că era prea urâtă ca să-1 atragă a şi plâns lângă pat. Pe urmă plecau şi, unii dintre ei, căutau pretexte ca să nu mai revină: la ce îi ajutau vizitele omului zis a fi Oupa, care nici nu ştia dacă-i cineva acolo, care nu ştia nici măcar că el însuşi e acolo.
Vera se uita la ceas şi îşi propunea să reziste douăzeci de minute. Dar uita să consulte din nou ceasul. Ce însemna o prezenţă? Oare conştiinţa trebuie să fie receptivă, cognitivă, responsivă în faţa unei prezenţe? Oare carnea nu avea o conştiinţă a ei proprie, trupul lui nu-şi semnala prezenţa prin plămânii care se străduiau să respire cu ajutorul unui aparat, prin rinichii care produceau urina ce se prelingea într-o pungă, prin intestinele care-i provocau scaunul?
O gâză se aşază pe o frunză şi îşi mişcă lent aripile.
Vera şedea şi urmărea.

Sora cea grasă şi sora cea slabă, infirmiera chinezoaică şi cea neagră (infirmierele se deosebesc între ele prin rang şi prin trăsăturile cele mai evidente, dar s-ar zice că nu au nume) veneau şi plecau, marcând trecerea timpului, un ritual ca limba clopotului unei biserici lovind metalul, când traficul nu-i încă destul de aglomerat încât să spargă valurile de sunet. Cât de ignorantă fusese, cât de departe de starea de acum, când curiozitatea o îndemnase să întrebe: „Cum e să mori?" Aşa, ca acum, aşa era, o demonstraţie anatomică ce nu cruţă nimic. Când în copilărie, la biserică, aşezată între mama şi tatăl ei, auzea vorbindu-se despre diviziunea morală, sufletul şi trupul, nu putea crede în ceva invizibil; ce spunea preotul, fără să ştie, era de fapt aceasta: ceea ce numea el suflet era o absenţă, pe când trupul era o prezenţă.
Acum Oupa se umflase, nu numai mâinile. Intr-o zi, când a venit, i-a văzut burta umflată, pielea întinsă şi lucioasă, o versiune a oglinzilor distorsionante de la bâlci. A căuta să-i recunoşti identitatea chipului însemna să te confrunţi cu o mască de oxigen. Chinezoaica 1-a aranjat puţin ca să-i ofere ceea ce gândea ea că ar fi o poziţie mai confortabilă, dacă ar fi putut simţi. Negresa i-a scos o mostră de sânge de la degetul mare de la picior, pe care 1-a înţepat iar şi iar. Cea grasă îi curăţa anusul umed. Dacă ar fi putut simţi? Creatura mută care e
trupul nu poate spune nimic. E numai o efigie a vieţii, de care avem grijă în chip ritual, meticulos. Pe coridoare, în pauze, acoliţii mănâncă struguri, aranjează pe tejghele florile rămase de la pacienţii decedaţi, şi dau, în şoaptă, telefoane interzise copiilor care s-au întors de la şcoală sau iubiţilor, la serviciu.
Vera şi-o închipuia pe tânăra durdulie de acolo, din aşezarea de după şirul de eucalipţi, şi îşi repeta în gând ceea ce ar fi trebuit să-i spună. Ivan, întors în casa în care fusese conceput, era total absent din preocupările ei, de parcă s-ar fi găsit încă în Anglia. Bâzâitul şi ţăcănitul aparatelor care respirau acum în locul trupului lui Oupa şi-i eliminau reziduurile, îi ştirbeau tăcerea. Departe de ea, în acea atmosferă de reverenţă, avea loc o contemplare finală - nu asta este? - cum e să mori? - anii de închisoare, studiile nocturne pentru a ajunge avocat în ceea ce politicienii fagăduiau a fi o nouă eră, libertatea

circumscrisă în dimensiunile unui apartament dintr-o suburbie locuită de albi, o cutie de carton trasă prin praf de copii - cine ştie ce putea fi această contemplare finală? In tăcerea aceea şi-a dat seama că certitudinea pe care o avusese ea despre moarte, moartea lui Zeph Rapulana printre cei nouă asasinaţi la Odensville, când, de fapt, omul urma să apară viu în faţa ei, era, mai curând, o lipsă de sincronizare, o scrisoare predată la o adresă greşită: certitudinea îi aparţinea, fără îndoială, în felul în care se manifesta acum: în acest loc, în această prezenţă.
Printre dramele cauzate de violenţă, ziarele au înregistrat şi numele unui funcţionar de la Fundaţia Juridică, Oupa Sejake, care decedase în urma complicaţiilor unei răni survenite când vehiculul Fundaţiei fusese atacat la drumul mare.
Era o chestiune de bun-simţ elementar ca Fundaţia să fie reprezentată la înmormântare. întrucât sărmanul tânăr
fusese asistentul ei, desigur că doamna Stark era alegerea cea mai nimerită. Lazar Feldman s-a oferit s-o însoţească şi să conducă maşina, întrucât gamba ei sfârtecată de trecerea glonţului nu putea fi supusă efortului de a apăsa pe pedala frânei. Dar în ajunul plecării, Lazar a venit cu acel perfect alibi care te scuteşte oricând de orice: virusul gripal. In timp ce colegii ceilalţi evitau să se privească în ochi, dar sugerau că cineva ar trebui să ia locul lui Lazar, doamna Stark - fară să aibă o anume persoană în minte - le-a comunicat că nu trebuie să-şi facă griji, că nu va pleca ea singură. Posibil să-şi fi închipuit că o s-o însoţească Ivan; ar fi însemnat un prilej să stea de vorbă cu el, să redeschidă pasajele secrete dintre doi oameni intimi, care trebuiau deblocate de fiecare dată după o absenţă. Prima săptămână a vizitei lui îi aparţinuse în întregime lui Ben - ea, printre întâlnirile de la Fundaţie cu sponsorii majori din Suedia şi Olanda şi alergăturile la spital, abia de avusese timp să ia câte o masă cu fiul ei. Ah, dar îşi amintea că Ben îi menţionase, cu o mândrie care-i trăgea în jos colţurile gurii, că Ivan era atât de bine cotat pe plan internaţional, încât Banca Mondială de Dezvoltare îl invitase să participe ca oaspete special la convorbirile cu un reprezentant al Fondului Mondial Internaţional, care urmau să aibă loc chiar a doua zi.

O altă afirmare a vieţii, în timp ce procesul morţii se derula atât de aproape, a constituit-o audierea la Curtea Supremă a apelului înaintat de fermierul Tertius Odendaal împotriva sentinţei care îngăduia instalarea unei aşezări de negri pe proprietatea numită Odensville, achiziţionată de la el de către Administraţia Provinciei. Zeph Rapulana fusese prezent când judecătorii respinseseră apelul; unul dintre avocaţii Fundaţiei care-1 însoţiseră în timp ce Vera era ocupată cu suedezii şi olandezii i-a strecurat un mesaj: „Vera, am câştigat, de data asta îi trântim noi uşa în nas."
Această încheiere a unui proces care părea să aibă puţine şanse de succes a făcut să încolţească o speranţă printre preocupările ei. Zeph Rapulana avea acum o bază şi în oraş, o căsuţă în fundul unei curţi dintr-o suburbie - succesul lui în problema Odensville îl adusese în atenţia iniţiatorilor unui proiect de construcţii de locuinţe, care-1 foloseau în calitate de consultant. Când l-a chemat la telefon, vorbeau amândoi odată. Vera voia să ştie exact ce spusese judecătorul şi cum reacţionase Odendaal şi, până la urmă, i s-a părut foarte natural să-i sugereze:
- Uite ce-i, de ce să nu vii mâine cu mine, la înmormântare, am putea vorbi pe îndelete.
Rapulana ştia de moartea tânărului care fusese împuşcat, ca şi ea, pe drum.
- Dacă îţi pot fi de folos, vin.
Aleea de eucalipţi. Pe urmă, apropiindu-se, ca o faţă în aşteptare, care cere să fie recunoscută: s-a întâmplat, s-a întâmplat, aici s-a întâmplat, moartea aici a început - aici e locul unde Oupa, şezând în maşină lângă ea aşa cum şedea acum acest alt om, Zeph, a oprit şi a strigat pe fereastră: „Frate!"
- Aici erau?
Arăta spre o piatră kilometrică, atâta tot. Singura fiinţă cu care împărtăşise cele întâmplate dispăruse. Dar, în prezenţa de lângă ea exista o contracarare; cu el împărtăşea altceva, ceva viu, care nu putea fi împărtăşit cu nimeni altul. Din ziua în care Odendaal le trântise uşa în nas; de la afirmaţia, ameninţarea (despre care nu discutau niciodată) „Nu vă temeţi Meneer Odendaal. Noi n-o să vă facem niciun rău, nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor

dumneavoastră" - până la cei nouă morţi, până la cuvintele judecătorului care a respins apelul lui Odendaal - uşa trântită de astă dată în nasul lui Odendaal − restituirea pământului către oamenii care-1 locuiau însemna dreptul lor, al lui Rapulana
şi al ei, la o calmă bucurie. Asemenea sentimentului dintre doi îndrăgostiţi care nu se curmă în prezenţa durerii altora, bucuria lor nu însemna o lipsă de respect faţă de mort. Din tăcerile prieteneşti, Vera îşi lăsa din când în când gândurile să prindă grai:

- De ce se face mai mult pentru morţi decât pentru cei vii? Uite, acum sunt în drum spre casa lui, spre soţia lui, dar nici eu si nimeni altcineva nu ne-am dus să o luăm cât el era măcar în viaţă, deşi s-ar fi putut nici să nu ştie că se găseşte acolo. N-am avut nicio adresă ca să trimitem un mesaj, o telegramă, nu au telefon, nimeni nu putea lua legătura cu ea decât ducându-se acolo, dar din momentul în care Oupa a murit, brusc cineva de la birou şi-a adus aminte de altcineva care i-a fost prieten, şi s-a găsit o cale de a-i transmite mesajul „Oupa a murit". Doar atât.
- Doar nu crezi că ar fi vrut să-i dea de veste despre atac?
- Nu ştiu. Şi crezi că ea citeşte ziarele? Mai mult ca sigur că nu. Desigur, cineva ar fi putut să afle toată întâmplarea de la şoferul camionului cu vite, şi apoi s-o informeze şi pe ea. Cine ştie? E greu pentru o femeie ca mine să-şi imagineze ce simte o femeie ca ea - care trăieşte aşa cum e nevoită ea să trăiască. Tu ai cunoscut atâtea... presupun că nu te şochează... îi aşteaptă cadavrul. Şi asta pare atât de important! Trupul neînsufleţit? N-a manifestat prea mult entuziasm când Oupa a apărut pe neaşteptate în ziua aceea. Dar acum cineva a venit în mod special - din partea ei - ca să aranjeze transportul, să facă rost de bani pentru înmormântare. Toate lucrurile care nu s-au putut face înainte din pricina distanţei şi a sărăciei şi... a mai ştiu eu ce... din cauza acceptării unei stări de fapt?... au devenit posibile acum când nu-şi mai au rostul. Dar presupun că aşa-i datina voastră.

Rapulana privea lanurile de porumb apropiindu-se şi mis- tuindu-se, înghiţite de drum.

- Avem prea multe morminte şi prea puţine case de locuit.

Vera a urmărit ritualul înmormântării fară să înţeleagă ce

alinare i-ar fi putut aduce soţiei. Văduva era îmbrăcată într-o fustă cu buline şi o jachetă care o strângea ca o pereche de pantofi prea strâmţi (un costum cumpărat oare de soţul ei de la un vânzător stradal din oraş?), pielea feţei împietrite era aproape jupuită de lacrimi. Copiii purtau ciorapi albi şi pantofi de şcoală bine lustruiţi. Băiatul neastâmpărat care (în ziua aceea, în ziua aceea) nu se întorsese de la şcoală ţinea de mână un ţânc de doi-trei ani care se uita plin de curiozitate în groapa mirosind a pământ reavăn, gata să-1 primească pe tatăl lui. Femeile acelea lăsate acasă au cântat foarte frumos şi, când au început să plângă, una dintre ele a luat-o pe Vera de braţ pentru că, datorită glonţului care-i străpunsese piciorul, era şi ea parte din fiul pe care-1 jeleau şi−1 boceau împreună, pentru oribila metamorfoză petrecută în sala de reanimare.
întregul convoi a mărşăluit apoi spre casă. Vera se simţea iritată de ea însăşi, derutată. Oupa. De ce-o fi fost botezat cu numele ăsta? Bunicul, bătrâne, şi când te gândeşti că el a murit înainte de treizeci de ani.

- De ce vă adresaţi copiilor spunându-le „bătrâne", pentru numele lui Dumnezeu?

Zeph a privit-o zâmbind.

- Ca să le conferim autoritate. Folosim cuvântul din afri- kaans care desemnează un om respectat, şi prin asta - cum să spun? - transferăm putere asupra copilului. îi dăm forţa unui baas.

In momentul Spălării Mâinilor în lighenaşe de cositor pregătite de femei, Rapulana i-a spus că se aşteaptă din partea ei să rostească un mic discurs pentru soţie şi pentru prieteni. Dar în afară de limba lor nu mai înţelegeau decât afrikaans, limba albilor pentru care lucrau, or, ea nu cunoştea din afrikaans decât terminologia juridică, nu deţinea cuvintele potrivite pentru o astfel de împrejurare.

- Vorbeşte-le tu!
- Cum să ştiu eu ce ai dori să spui? i-a răspuns pe un ton de blândă mustrare.
- Doresc să spun că nu ştiu ce să spun.
- Haide, haide!
- Zău aşa.

- Oamenii ăştia ar vrea să ştie cum a murit, ce boală a avut, ce s-a întâmplat la atacul acela, vor să li se spună că a fost un ostaş în Umkhonto, că era preţuit la slujba lui, că era un om bun care nu se gândea decât la familia lui, deşi aceasta era departe...
- Vezi, ştii totul. Zi-le că le spui toate astea în limba lor, în numele meu.

A devenit din nou aşa cum era printre oamenii lui la Odensville; cadenţa vocii, gesturile transformau o viaţă fragmentată într-un întreg, ştia întocmai cum s-o facă, izvora din el, din adâncuri, în simbioză cu grupul murmurător adunat acolo. Ei înţelegeau tradiţia, iar ea înţelegea, fară cuvinte, fără tradiţie, ceea ce înţelegeau ei. Nu era adevărat; fiul şi soţul din aceste locuri lăsate în urmă nu se gândise numai la familia lui, ci tânjise după o fată care văzuse locuri şi avea cunoştinţe la care el n-ar fi ajuns niciodată, şi nu murise în pace, trupul lui, în strădaniile de a supravieţui, suferise torturi la care anchetatorii din închisoare nici nu se putuseră gândi. Nu era adevărat ce spunea, dar străinul ăsta pe care-1 adusese cu ea facea ca totul să pară adevărat. Cine era doamna Stark, pentru unii, eminenţa prohibitivă de la Fundaţia Juridică, pentru alţii o codoaşă care pune la cale avorturi, cine era ea ca să ştie ce legătură exista între tânărul mort şi femeia aceea cu trup greoi, cu ţinuta ei de ţărancă şi cele trei şiraguri clasice în jurul gâtului? Cine ştie dacă infirmiera de serviciu avea dreptate sau nu când spunea, la urmă, că Oupa nu mai simţea nimic din ce i se facea?

Vera îşi spălase mâinile de moarte, laolaltă cu ceilalţi. In maşina care o ducea acum înapoi, spre oraş, gândea altfel.

- Cel puţin l-am văzut venind îndărăt. Cel puţin e acasă.

Persoana oratorică, lirică, impunătoare, în care se prefăcuse Zeph în acea campanie, se retrăsese pe undeva pe unde îi era locul, pe care nu avea să-1 mai părăsească. Acum vorbea din adâncurile în care se împăcase cu soarta, din lupta lui cu legile menite să-1 manipuleze şi din relaţiile pentru care nu preexista vreo formulă de ostilitate sau de prietenie, de suspiciune sau de încredere; combinaţii alcătuite din compatibilităţi întâmplătoare descoperite, una lângă cealaltă, în conflicte şi în schimbare.

- Dar nu voia să vină îndărăt, nu-i aşa?

De unde ştia Rapulana? Nu-l văzuse pe Oupa decât de vreo două-trei ori, întâi la Odensville, pe urmă la Fundaţie şi, desigur, la petrecerea din casa Verei.

- Băuse ceva mai mult în seara aceea... dar... mi-a spus că are de gând să facă lucrul la care visase în închisoare. Voia să dispară şi să călătorească prin lume, voia să plece în Cuba - Anglia, în China, dar mai ales în Cuba - pretutindeni.

Sfârşitul călătoriei de plăcere.

Norocoasă că a rămas în viaţă.

Ivan i-a făcut o vizită de curtoazie la birou, pentru a dovedi interesul fiului faţă de munca mamei lui şi pentru a satisface presupusul interes al colegilor mamei faţă de familia ei. Fundaţia nu era una din afacerile în care directorii şi personalul nu au altă legătură între ei decât scopul de a face bani. însăşi natura muncii lor, preocuparea pentru condiţiile de viaţă în comunităţi, influenţa propriul lor spirit comunitar. Unul sau doi dintre avocaţii mai vechi şi−1 aminteau pe Ivan copil sau elev; alţii, ca Lazar Feldman de pildă, îi ofereau o prietenie spontană, concepută din familiaritatea cu mama lui. Faptul că semăna atât de bine cu ea uşura lucrurile. Vorbind cu Ivan, Lazar şi-a exprimat marea părere de rău că n-o putuse însoţi pe Vera la înmormântarea lui Oupa; ar fi dorit într-adevăr să fi fost şi el acolo. De la Fundaţie, Ivan a luat-o pe Vera la masă. Doar ei doi, la invitaţia fiului, Vera păşind în faţa lui, spre masa pe care o rezervase în colţul cel mai liniştit al unui restaurant bun, o urmare a prânzurilor clandestine luate cândva cu un amant.

- A sosit momentul schimbului de experienţă?

Vorbea cu o frivolitate deliberată, folosind cuvintele din zilele când băiatul venea acasă în vacanţă de la internat şi ea încerca să destrame orice încordare, aşa încât niciunul dintre ei nu mai avea vârstă, şi izbuteau să se interpenetreze până la elementul lor comun.

- Tot timpul cât am fost la tine la birou mă gândeam (Ivan vorbea în timp ce consulta lista de vinuri, căutând ceva special) că ai avut noroc cu Fundaţia asta. Ai o echipă foarte bună, extrem de devotată cauzei, dar, în acelaşi timp, de o inteligentă duritate - înţelegi ce vreau să spun? Nu-ţi dau senzaţia că ar fi un refugiu al celor bine intenţionaţi care însă nu pot înfrunta lumea în care lucrez eu, care nu

pot înfrunta ideea că trebuie să colaborezi cu această lume, a Avuţilor, dacă vrei să realizezi ceva pentru Neavuţi. Şi felul în care te preţuiesc pe tine, iar tu eşti atât de absorbită de ceea ce faci... ai avut noroc.

- Te gândeşti la tine?
- La mine? De ce la mine?
- O, nu vreau să sugerez că tu n-ai avut succes, ba chiar un succes excepţional. Dar asta nu înseamnă că, uneori, nu gândeşti că ar fi putut să fie şi altceva. Ceva de care n-ai ştiut la vremea respectivă - la vremea alegerii.

Ivan a continuat în numele ei:

- întotdeauna există ceva de care nu ai ştiut la vremea respectivă. Doreşti să comanzi carne la vinul ăsta? Tot aşa de mult îţi plac calamari? Am putea începe cu un aperitiv şi, pe urmă, cu o jumătate de vin alb.

Deprinderea de discreţie în vieţile lor profesionale - el în activitatea bancară, ea în confidenţialitatea legilor - îi făcea să-şi controleze spusele în faţa chelnerului.

- Mă gândeam la tata - la Ben. La ce face. E, oarecum, o activitate marginală pentru el. O tratează cu ironie. Dar, stau şi mă întreb... Nu... de fapt, înţeleg.

Şi-a dat pe moment seama că făcuse o indiscreţie; mama lui, înclinată deasupra mesei, îşi înnodase ambele mâini într-un pumn cu care îşi acoperise gura.

- De fapt, nu ştiu care-i activitatea centrală, a urmat Ivan. Zice că se ocupă de chestia asta cu valizele ca să pună bani deoparte... pentru voi doi. Asta-i tot.
- Toată povestea cu valizele, e ceva nou pentru el; sindromul vârstei, aşa se manifestă în cazul lui. Când trăieşti aici, viitorul - nu cel pe care-l poţi asigura prin valize -, viitorul real e ca un morman de cărămizi. Nu poţi desprinde decât unele dintre ele.
- După un anumit plan în care crezi.
- Da. în bună măsură.
- Şi tu ai satisfacţia că, oricât de greu ar merge lucrurile, cel puţin ceea ce faci duce la o oarecare realizare, în avans.

- O, şi-a ridicat capul şi şi-a desfăcut palmele. O realizare atât de măruntă, un strop de ciment care astupă un colţ. E tipic că folosesc vechea metaforă a unei construcţii, aici unde oamenii n-au unde locui.
- Mi s-a povestit despre Odensville, despre... care a mai fost... Moutse? - despre dreptul pe care l-au câştigat oamenii de a locui în aceste aşezări. Desigur că e o satisfacţie, în munca ta, în preocupările tale. Nu o spun cu reproş - dar o citesc pe faţa ta, în tot ce faci tu de când am venit. Dar el? Ce satisfacţie are el? Niciuna. Şi eu sunt la Londra, Annie - mă
rog, o jeleşte pe Annie, ştiai? De parc-ar fi murit. Asta-i altă poveste. Ce are el în afară de valizele alea?
Vera s-a uitat la el să vadă cât ştie.
- Mă are pe mine.
Chelnerul a sosit cu farfuriile înşirate de-a lungul braţului. Un altul cădelniţa cu o râşniţă de piper. Sticla de vin a fost destupată, Ivan a ridicat paharul şi i-a suflat mamei sale o sărutare peste masă.
- Unde sunt chelnerii indieni din copilăria mea? Acum văd că sunt cu toţii africani.
- Au mai urcat o treaptă a scării. Au luat locul albilor care vindeau în prăvălii − confecţii bărbăteşti şi aşa mai departe. Depeni amintiri, ca un bătrân. Aşa se întâmplă când te exilezi.
Mâncau şi beau cu farmecul pe care, în timpul absenţei, fiecare dintre ei îl investise în celălalt. In varietatea de delicatese ingurgitată de amândoi ca un preambul la o poveste de dragoste, exista şi un calcul al dozei de îndrăzneală cu care fiecare dintre ei îl putea aborda pe celălalt. El socotea că o măgulise destul prin persoana băieţaşului devenit om important, aşa încât putea ataca bariera ridicată de ea.
- Nu ne-ai spus că Feldman nu te-a însoţit la înmormântarea aceea. Ştii bine că n-ar fi trebuit să te duci singură.
- Nu m-am dus singură.
Şi-a proiectat sfidător capul spre el.
- A! Ai procedat bine. Dar cum de n-ai pomenit că Feldman era bolnav şi că ai plecat cu altcineva? Ben credea că eşti alături de cineva în care el avea încredere să te însoţească din nou pe drumul acela.

- Am fost cu un prieten pe care-l cunoaşte, omul care tocmai a câştigat procesul Odendaal, nici că putea exista cineva mai sigur.
- Dar, Vera... A schiţat un dans al furculiţei şi cuţitului... Mă nedumereşti.
- Dragule, în ce fel te nedumeresc?

A însoţit întrebarea de un zâmbet. Dar Ivan nu se lăsa deturnat de nicio manifestare de afecţiune maternă.

- De ce nu ne-ai spus că n-a venit Feldman? Ben te credea în siguranţă cu o anumită persoană, şi tu erai cu altcineva. Când ne-ai povestit despre înmormântare, n-ai menţionat că Feldman n-a fost de faţă. E o copilărie.

Ivan avea dreptul să fie critic faţă de ea; acesta era genul de relaţie tăioasă de care amândoi ştiau că se stabilise între ei.

- Nu ştiu. E o formă obişnuită de evaziune, ca să spun aşa. Poate că acum, că mi-ai vorbit despre asta, am să descopăr cauza.

Fascinat, Ivan a ezitat, s-a lăsat pe speteaza scaunului, apoi şi-a îndreptat iar spinarea. După care a vorbit cu o intensă curiozitate:

- Il minţi adeseori?
- E o minciună prin omisiune.
- Presupun. Dar chiar dacă-i spui aşa...
- Şi tu?
- Pe cine să mint?

Maică-sa s-a schimonosit, deschizându-şi exagerat ochii: „care sunt limitele a ceea ce o să-mi mărturiseşti, ce putem ghici noi unul despre celălalt?"

- Mă rog, pe unguroaică.

A râs, apoi şi-a lăsat capul în jos, tot mai în jos.

- Ei bine, da. Pe unguroaică, aşa cum îi spui tu. îşi doreşte un copil. De la mine. Iată un exemplu. Eu o refuz, îi spun că un copil ar strica relaţia dintre noi, că o vreau numai pentru mine. Dar nu ăsta-i adevărul. îmi ajunge Adam ca ostatic între mine şi o femeie cu care nu am mai putut trăi.
- Deci n-ai de gând să te statorniceşti cu unguroaica?
- Mamă, are un nume, Eva\ Nu, ne înţelegem bine, dar sunt destul de bătrân ca să-mi dau seama de ceea ce nu ştii

la douăzeci de ani; anume, că viaţa nu se sfârşeşte odată cu catastrofa de a împlini patruzeci de ani; după toate probabilităţile mai ai înaintea ta o bucată bună de viaţă în care să continui cu ce - sau cu cine - te preocupă acum. Eva! Nu-i ca relaţia dintre tine şi Ben, ceva pe viaţă. Eu nu sunt ca el - din păcate, nu sunt! Ben te-a luat de la acel prim soţ al tău, cel puţin aşa e convins, şi cred că asta stă la baza sentimentului că îţi aparţine în întregime. Ai fost întotdeauna şi continui să fii tot ce are pe lume.

- Nu poţi să aparţii altcuiva. Actul de dragoste îţi creează această iluzie! Poţi tânji să aparţii, dar nu e un lucru cu putinţă.

S-a oprit din vorbă, ca şi cum gura de vin pe care o înghiţise era o licoare ce avea să-i scalde pe amândoi în claritate.

- Vezi tu, Ben a săvârşit o mare greşeală. Alegerea.

Un licăr din privire i-a evocat conspiratorului ei remarca anterioară „ceva de care nu ai ştiut la vremea respectivă".

- A renunţat la tot ceea ce îi era necesar, în schimbul a ceea ce dorea. A renunţat la sculptură. Chiar şi la o carieră academică - mă rog, nu se anunţa strălucită, dar acum ar fi putut să fie şi el profesor, nu-i aşa? Ce părere ai? Asta n-ar mai fi fost o activitate marginală. Dar a mizat totul pe mine.

Simţul unui pericol care se apropia, acela de a spune prea mult, o îndemna să continue; şi ea făcea exact acelaşi lucru: îşi transfera povara asupra unui fiu, a unui copil matur. Există o limită foarte fină dincolo de care un fiu sau o fiică te pot respinge, se pot îndepărta de tine. Pentru ei, părinţii au o anumită, bine stabilită, definiţie.

- Ce a mizat pe tine?

- întreaga greutate a vieţii lui. Dragostea lui. Şi eu îl iubesc, dar îmi vine greu să-mi aduc aminte cât de îndrăgostită am fost cândva de el. Povestea aceea de dragoste a început într-o vacanţă în Drakensberg, şi, pentru el, de atunci nu s-a mai mişcat. Nu a fost afectată de alte lucruri. Naşterea copiilor,
dispariţia prietenilor în exil, în închisoare, crimele din jurul nostru, moartea tatălui său în casa noastră, schimbările din întreaga ţară. Iubirea lui a rămas nealterată. Nici măcar deruta lui în legătură cu Annie n-a urnit-o, nici divorţul tău, pentru că a interpretat aceste două evenimente numai în raport cu sentimentele lui din

Drakensberg, nu are niciun alt criteriu. Violenţele care au loc aici, evacuarea oamenilor în stepă, maltratările de la posturile de poliţie, brutalitatea gangsterilor, care alternează cu cealaltă şi care a dus la omorârea lui Oupa Sejake - chiar şi pe acestea le înţelege numai prin mine, ele există pentru că mi s-au întâmplat mie, sunt glonţul care a străpuns piciorul meu. Dragoste. S-au petrecut atâtea de atunci încolo, Ivan! Eu nu pot să trăiesc în trecut.

- Aş vrea să fi fost mai aproape de voi. Pentru el. Fiindcă în copilărie te-am iubit întotdeauna mai mult pe tine.

O ofertă de complicitate pe care Vera a preferat să nu o vadă. L-a examinat pe îndelete.

- Da, eşti atât de departe! Tu eşti favoritul lui. Acum eşti unicul lui copil. Asta-i întorsătura pe care au luat-o lucrurile.

Masa lor a rămas ultima ocupată din restaurant, dar n-au observat şi au comandat întruna cafea, tot mai multă cafea, ca doi îndrăgostiţi cărora nu le vine să se despartă.

- Mamă, tu nu ai nevoie de nimic.

în clinchetul farfuriilor şi paharelor strânse de chelneri de pe mese, Ivan i-a atins obrazul ca să îndulcească ceea ce ea ar fi putut lua drept o critică.

- Ba din contra, eu găsesc că răspunsul se prezintă întotdeauna înaintea nevoii. Numai când apare răspunsul îmi dau seama că a existat si nevoia.

Au ieşit în stradă râzând, aţâţaţi de vin şi de confidenţe.

„îl mint adeseori?"

Cât de mult semănăm! La noi minciuna nu sfârşeşte cu masca numită faţă. Ivan ştie pentru că el însuşi a fost prima mea minciună. într-o bună zi o să fiu atât de bătrână, încât o să şi putem discuta despre lucrul ăsta. Şi o să-mi spună: „Am ştiut tot timpul", deşi n-ar fi putut să ştie decât prin codul genelor şi prin limbajul sângelui.

De fiecare dată, Vera îl excludea pe Ben - nu-i şi acesta un alt fel de infidelitate? Numai că nu-l excludea făcând dragoste cu altcineva - atâta tot. Şi exact ca atunci când facea dragoste cu alt bărbat în apartamentul o sută douăzeci şi unu, simţea nevoia „să se răscumpere" faţă de el. Nu reparându-şi vina de a nu-i fi spus că

Rapulana şi nu Feldman a însoţit-o pe drumul acela unde şi ea şi-ar fi putut întâlni moartea, lăsându-1 să trăiască fară de ea - o omisiune măruntă, aşa ar fi putut să fie înfăţişată - doar o înlocuire a unui nume prin altul. Când Ivan s-a înapoiat la Londra, Vera i-a cerut lui Ben să vină cu ea la Cape Town, unde avea de rezolvat nişte probleme cu filiala de acolo a Fundaţiei. Ivan plecase:
- Am putea s-o vedem şi pe Annie.
Dacă se simţea singur, trebuia să-i aducă aminte că are şi o fiică. Annie a stăruit să locuiască împreună cu Lou şi cu ea. Vera şi Ben nu intraseră niciodată până atunci în căminul lor. Era tot ce nu era casa părinţilor lui Annie. Casa Verei, în care-1 introdusese pe Ben, ca să locuiască printre lucrurile de provizorat din timpul războiului, procurate de primul ei soţ - paturi de căpătat de la părinţi şi scaune desperecheate - era unificată, din punct de vedere estetic - dacă putem spune aşa - de ziare şi reviste pătate de cafea, sculpturi în lemn groteşti şi figurine cumpărate la bazarele de caritate cu artă africană, fotografii ale copiilor care crescuseră acolo, afişe - suvenir din călătorii, birouri cu mânere lipsă, clasoare şi ustensile vechi care ar fi trebuit aruncate dar fuseseră păstrate că poate or mai folosi cândva. Din acest colaj învălmăşit, Annie luase ceea ce fusese creat conştient în casă, torsurile feminine sculptate de Ben cu ani în urmă. Fuseseră plasate acum într-o casă victoriană aşezată pe o stradă povârnită, una dintre sculpturi sub arcada din living-room, cealaltă în centrul unei mici grădini interioare, create prin dărâmarea unui zid, după cum le-a explicat Lou. Mobilă veche de stejar, cu patină de ghindă şi mirosind a ceară de albine. Un singur tablou uriaş, abstract, sugerând marea. Flori umpleau şemineele şi plante agăţătoare se căţărau în sălile de baie remodelate. Bucătăria arăta ca o sală de operaţie, cu mobilier din metal şi geamuri de sticlă. Pisici indolente lâncezeau ca nişte hetaire pe un şezlong de catifea, în camera care li se dăduse lui Ben şi Verei. Whisky într-o carafa de cristal şi gheaţă într-o găleţică de model italienesc; cărţi pe noptiere, vederile lui Thomas Bowler despre oraşul Cape Town în secolul al nouăsprezecelea, şi o culegere de lirică a poetelor negre. Bowler era, pesemne, lectura presupusă a fi apreciată de Ben, iar poeziile îi

fuseseră destinate Verei, alese de Lou pe criteriul că viaţa negrilor era domeniul ei particular şi că aici ar fi trebuit integrate şi femeile.

Ben s-a alarmat observând că Vera şchiopăta uşor pe scara îngustă care ducea la dormitor, cu balustrada ei de alamă perfect restaurată.

− Acasă mergeai bine, ce s-a întâmplat?

− Acasă nu aveam scări, nu-i asa?

7 >

Annie a fost chemată urgent ca să examineze piciorul mamei ei în timp ce el stătea îngrijorat, gata să preîntâmpine exemplul tânărului ce o însoţise pe soţia lui pe drum şi murise din pricina unor răni care, ca şi în cazul ei, fuseseră considerate vindecate.

− Probabil că s-a produs o uşoară scurtare a tendoanelor, nimic serios. E inevitabil, tată, organismul uman recuperează, repară, în unele cazuri adaptează o funcţie ca să substituie o alta, dar nimic nu mai e exact cum a fost.

- Nici nu mi-am dat seama, Ben. Slavă Domnului că nu sunt balerină şi că sunt prea bătrână ca să candidez la un concurs de frumuseţe a picioarelor. Şi de ani de zile nu port decât pantaloni. Nimeni n-o să-mi vadă cicatricile.

In dormitor, goală în pat, i-a zâmbit.

- Nimeni n-o să mi le vadă în afară de tine.

Goliciunea bărbaţilor si femeilor care au trăit multă vreme

> >

împreună e îmbrăcată în familiaritate, un veşmânt al eului. Acum îi prezenta în mod conştient trupul din nou gol. Dacă trupul ei fusese oarecum deteriorat de naşteri şi de timp, astfel încât vanitatea ar fi împiedicat-o să-l mai arate altui bărbat, pentru el (ăsta-i avantajul) păstra încă formele frumoase ale imaginii lui despre acest trup, iar carnea îi amintea tot ce era între ei. Vera 1-a sedus din nou pe Ben, prin ceea ce, de obicei, ferea de el, s-a cufundat în îmbrăţişarea lui, s-a lăsat pătrunsă de forţa lui în viscerele ei, aşa cum un scufundător se afundă pentru a ieşi din nou la suprafaţă, nevătămat, de sub un talaz uriaş. Făceau dragoste aşa cum fac un bărbat şi o femeie, în casa aceasta în care, dincolo de un zid, zăceau două femei înlănţuite.

Conştiinţa prezenţei lor devenise o sursă de excitaţie, o sfidare pentru ea, o afirmare pentru el.

Dimineaţa devreme s-au rezemat de balustrada de lemn a balconului din faţa camerei. Cortina de catifea neagră a munţilor, fumegând printre falduri, zăgăzuia ziua. Când soarele s-a proptit pe vârful muntelui, a aruncat o baltă de lumină peste un pâlc de pini, îngrămădiţi ca oile pe coasta înaltă.

- Când a luat Annie torsurile acelea de acasă?

-Când a venit ultima dată. După moartea bătrânului, nu ţii minte? Le-a împachetat şi le-a expediat cu trenul.

- N-am ştiut nimic.
- Dar trebuie să-ţi fi cerut voie?
- Tie ti-a cerut voie?

> >

-Desigur, şi am înţeles că tu ai fost de acord, am crezut că tu i le-ai dat.

− Nu i le-aş fi dat niciodată.
- Nu pot să cred că a făcut aşa ceva.
− Şi acum nu i le mai putem cere înapoi.

-Nu. Probabil că le-a luat pentru că le dorea mult, pentru că apreciază creaţia ta.

„II minţi adeseori?" Vera ştia că Lou admirase sculpturile, că Lou le găsise - cum se exprimase? - extrem de explicite. Lou era cea care alesese tabloul, care adunase mobilele vechi, care plănuise şi pusese în aplicare adaptarea unei case vechi la un mod prin care să exprime un anume fel de viaţă, deliberat ales, fară să modifice găoacea stilului iniţial, adaptat unui alt fel de viaţă pe care două femei amante îl respingeau. Baldachinul de lemn de pe balcon şi gardul din fier forjat vopsit în alb erau la locul lor, dar camera copiilor fusese transformată într-un fel de refugiu privat al celor două femei, unde nimeni altcineva nu era vreodată invitat; dormitoarele, cu excepţia unei singure camere de oaspeţi, fuseseră demolate şi prefăcute într-un spaţiu amplu, camera în care pulsa inima casei, cu un imens pat jos, oriental, sub un baldachin montat pe stâlpi sculptaţi, după modelele din Zanzibar.

Ben o crease pe Vera pentru el însuşi, un tors fară cap. Şi, în felul acesta, sculptura era într-adevăr extrem de explicită (după cum observase cunoscătoarea Lou), reprezenta puterea trupului. Torsul nu avea nicio identitate în afara trupului, ceea ce îngăduise ca trupul, care era Vera, cea fară de care Ben nu putea trăi, să fie transformat în expresia dorinţei dintre femeie şi femeie. In casa lui Annie, torsurile fară cap deveniseră zei fară cap.

Nu încă, nu încă! Va veni ziua - nu-i nevoie să fii profet, e necesar doar puţin fler politic -, da, va veni ziua în care Didymus o să fie resuscitat ca unul dintre eroii iacobini, radicali, care au săvârşit fapte teribile în vremuri teribile, pentru a fauri eliberarea. Dar, pentru moment, cel mai bun serviciu pe care-1 putea aduce Mişcării era să se lase uitat. Cronicarii, istoricii, nu ei sunt cei care fac istoria; i s-a acordat destulă onoare conferindu-i-se misiunea de a scrie istoria luptei din exil. Urma să fie publicată de o editură universitară din Statele Unite, care avea să-i facă publicitate în revistele literare, printre alte cărţi de interes limitat, studii despre negri, studii despre femei, despre homosexuali, despre abuzurile practicate asupra copiilor, despre abuzul de droguri, despre găurile din straturile de ozon. Prieteni ca Vera Stark îl întrebau cum mai merge cartea, aşa cum arăţi atenţie unui copil întrebându-1 cum merge şcoala şi, când se întâlnea cu membri ai forumului pluripartit la care lucra Sibongile, aceştia, privind distraţi dincolo de capul lui la cineva mai important, îi strigau „Foarte bine, foarte bine!", înainte ca el să le fi răspuns la întrebare.

Lua parte la sesiunile Conferinţei Frontului Patriotic, în calitate de observator. De bună seamă, o putea vedea pe Sibongile la locul ei oficial, în timp ce ea nu putea observa întotdeauna unde îşi găsise el un loc. Faptul că se găsea acolo îi oferea prilejul să mai stea de vorbă cu câte cineva cu care voia să aranjeze o întâlnire − între vechi camarazi nu se
poate numi interviu - ca să mai adune sau să verifice datele documentare pentru carte. La sesiuni, îi asculta pe vorbitori decodând în stil propriu ce se ascundea îndărătul cuvintelor lor. Depista locurile în care vechiul vocabular şi turnura de
frază ale comuniştilor sau ale radicalilor nationalisti fuseseră

) > >
revizuite datorită actualului acces la putere, şi temperate în sensul propunerii de instituire a unui control de stat; la fel, recunoştea gândirea precaută a moderaţilor, care devenise tot mai cutezătoare acum când, cu puterea crescând sub picioarele lor, pledoariile pentru jumătăţi de măsură i-ar fi dat peste cap. Cuvinte sincere? Da, dacă sinceritatea presupune tot felul de compromisuri, aşa cum şi el (Sibongile avusese dreptate), când se întorsese din exil şi activase încă în executivul naţional, băuse şi mâncase cu burii. Şi atunci care era filozofia, care era afacerea, da, ăsta-i cuvântul - negocierilor?

Şezând acolo, în calitate de observator, ba se înfierbânta, ba se răcea pe parcursul discuţiilor. După pauza pentru ceai, în care unii foşti luptători care făcuseră să sară în aer instalaţia de energie electrică glumeau acum între ei, numindu-se reciproc terorişti, iar un prelat anglican a mâncat prăjituri împreună cu un imam, a luat cuvântul un om care, în timpul perioadei când umfundisi, exilatul, îi făcuse o vizită unei prietene albe cu care băuse o cafea, el, vorbitorul, ceruse scuze guvernului pentru că, într-un tren, se aşezase pe un loc rezervat albilor. Sub deghizările lui impuse de exil, observatorul urmărise în ziarele de atunci caricaturile ce ridiculizau scuzele slugarnice ale omului: „Iertaţi-mă baas, domnuleprim-ministru, domnule preşedinte" îşi câştigase dispreţul Mişcării de Eliberare acest om care se târâse în genunchi în faţa stăpânilor lui albi, cei care, arătând spre el cu vârful pantofului, i-au îngăduit să continue a slugări, în calitate de reprezentant districtual. Acum zâmbea cu zâmbetul mieros al clericilor în faţa oamenilor care au purtat războiul de guerilă, bărbaţi şi femei care au îndurat
închisoarea şi exilul, şi repeta întruna „lupta noastră". Vorbea despre „însemnătatea acestei mari adunări", despre „camarazii mei de luptă din trecut, împreună cu care împărtăşesc azi greaua responsabilitate a viitorului, cu acelaşi curaj şi acelaşi devotament cu care am luptat altădată împotriva oprimării. Aşadar, Fraţii mei, să mergem înainte..."

Didymus şi-a mutat privirea de la omul acesta la cei din jurul lui. Oameni cu care făcuse închisoare, alături de care cunoscuse contactele clandestine ale vieţii de cârtiţă; împreună cu care scăpase

ca prin urechile acului de pericolele exploziilor provocate de ei; se uita la soţia lui, pe care o târâse din exil în exil, pe diferite continente. Neîncrederea îi zvâcnea în mâini şi în picioare. Mâhnirea, deziluzia: se uita în jur după cineva căruia să-i poată striga: „totul e căcat, căcat!" Ce caută licheaua asta aici, printre oamenii pe care-i făcuse de ruşine lingând tălpile albilor?"

Didymus ştia, ştia ceea ce nu putea accepta. Clientela electorală. Asta reprezenta individul acela cu provincia lui. O comunitate fară de care nu te poţi descurca în conglomeratul care se numeşte unitate. Dar de câte ori se uita la el, îl cuprindea un dezgust pe care era nevoit să-1 stăvilească.

Dacă mi-aşputea limpezi capul aşa cum îţi limpezeşti gâtlejul! Acum vorbeau alţii pe care nici nu-i auzise.

Şi-a îndreptat atenţia spre ei. Un alb ţinea microfonul într-un mod curios, de parcă făcea un gest de supunere, asemenea mâinii care depune jurământul pe o Biblie. Didymus îl cunoştea, desigur, deşi acum omul prezenta o versiune a lui însuşi extrem de buhăită şi de cheală. Fusese bolnav - unii ziceau că are o maladie incurabilă - şi lipsise mult de la funcţia lui în executivul naţional.
Spunea − ce? Ii răspundea neauzitului Didymus:

- Am făcut multe compromisuri cu trecutul. Am înghiţit pietroiul lipsei de demnitate. Am legat alianţe pe care
niciodată nu le-am fi crezut posibile sau necesare. (Un freamăt de alarmă în rândurile delegaţilor.) Dar dacă vrem într-adevăr să ne slujim poporul, dacă vrem să-i convingem pe oameni, în fiecare bordei sau baracă sau cămin, dacă vrem să-i convingem că atunci când vor trasa o cruce pe buletinele din primele noastre alegeri unipersonale vor dobândi într-adevăr şansa de a fi conduşi şi reprezentaţi cu onestitate, de bărbaţi şi de femei care nu urmăresc puterea pentru a dormi în aşternuturi de mătase, pentru a-şi asigura salarii uriaşe, pentru a lua şi a da mită, pentru a delapida şi a-i acoperi pe alţii care fură, pentru a irosi banii publici pe contracte care nu vor fi niciodată îndeplinite - dacă vrem să-i cerem poporului nostru să se încreadă într-o nouă constituţie, atunci trebuie întâi să dăm noi dovadă de integritate, să ne aşternem vieţile pe masă, în văzul

public, aici şi acum, şi să consfinţim printr-o constituţie faptul că nu vom profita de putere în felul în care a profitat vechiul regim.

Desigur că Didymus îl cunoştea bine. Era un om cu profunzimi pe care le recunoştea şi în el însuşi, adâncuri periculoase pe care era greu să-ţi imaginezi că un alb din ţara lor le poate atinge. Şi totuşi au fost câţiva din ăştia şi, ceea ce dobândiseră ei, era ceva ce majoritatea albilor n-ar recunoaşte pentru că nu-1 pot înţelege. Prin asemenea oameni, ca vorbitorul de faţă, albii fuseseră acceptaţi în planurile de viitor, în ciuda trecutului; datorită unor asemenea oameni, culoarea şi rasa nu mai aveau importanţă şi delegaţii erau de diverse culori şi nu negri cu toţii. Oare albii or să-şi dea vreodată seama de acest lucru? Un om ca ăsta crea un precedent diferit de cel pe care îl reprezintă soţii Stark, bunii prieteni ai lui Didymus, fie că e conştient de prioritatea lui sau nu. Un om ca acesta trezeşte la viaţă ceea ce a fost îngropat sub frică şi sub funcţiunea deliberată a rutinii, sub ceea ce numim reflexe condiţionate, de parcă oamenii ar fi nişte câini obedienţi.

- .. .nu avem de gând să plătim pentru avioane particulare care să-i transporte pe miniştrii noştri în străinătate. Nu avem de gând să plătim facturi de hotel pentru familiile lor, pentru amanţii şi amantele lor. Nu avem de gând să le oferim parlamentarilor noştri indemnizaţii ca să conducă maşini Mercedes Benz. Nu avem de gând să deghizăm, să acoperim, să camuflăm cu eticheta „strict confidenţial" cheltuirea banilor publici, astfel încât opinia publică să nu afle. Burii au avut Broeders ai lor, să nu-i folosim şi noi pe Fraţii noştri în acelaşi fel. Să le spunem oamenilor noştri, să le spunem şi să traducem în fapt - că n-o să-i minţim, n-o să-i înşelăm, n-o să furăm de la ei. Fără acest lucru, ascultaţi ce vă spun, fără acest lucru toate prevederile constituţiei pe care le dezbatem cu atâta zel nu fac doi bani!

A încheiat cu un gest brusc, simplu, de parcă şi-ar fi amintit de el însuşi, şi şi-a trecut mâna liberă peste ţeasta pe care sporii palizi ai părului mistuit de citostatice alcătuiau un puf luminos.

Un astfel de om era periculos pentru că în adâncurile lui - ca şi în cele pe care şi le recunoştea Didymus − mocnea ideea disimulării necesare. Care implică viclenie; omul min- ţise, umblase cu

echivocuri, cu tertipuri, negase fapte, atunci când aşa ceva se dovedise util în luptă; dar niciodată pentru un profit personal, niciodată!

Această ambiguă moralitate o să rămână mereu un mister. Este moralitatea de dincolo de scopuri şi de mijloace, pe care omul acela şi Didymus o cunoşteau mai curând în sensul în care Biblia foloseşte termenul „a cunoaşte" o femeie: o cunoşteau pentru că o pătrunseseră pe dinăuntru. Dar ce vorbea acum omul părea să nu aibă nicio legătură cu aceasta. Ceea ce spunea el acum era - final, da. Vorbea de dincolo de politică; şi nu boala lui finală era cea care vorbea, ci concluzia finală de dincolo de politică. Venea dintr-un adânc săpat şi excavat
o întreagă viaţă. Pragmatic, inteligent, înainte n-ar fi vorbit niciodată în felul acesta. Nu era retorica lui, era mesajul lui.

Fie că adunarea celor de un rang cu el, precum şi observatorii din jurul lui Didymus ştiau sau nu acest lucru, au urmat aplauze, pentru că eroii cu statutul lui provoacă întotdeauna aplauze şi acum se adăugase un nou eroism, rezistenţa la boala cumplită care merita şi ea un plus de aplauze. Dar nimeni nu a luat microfonul - mijlocul de amplificare publică a vocii lui de pe Munte - pentru a continua şi a întări ceea ce spusese. Adunarea a trecut la alte subiecte.

După terminarea sesiunii, Didymus ar fi vrut să se ridice şi să se ducă la vechiul lui camarad de arme ca să-i spună - ce? Dar omul se desprinsese de mulţime şi discuta într-un colţ cu alţi doi. Dacă s-ar fi apropiat de el ar fi părut că e indiscret. Sau invidios. Când ţi s-a dat un picior în fund, nimic nu mai e sigur, nici chiar între doi prieteni intimi.

In depărtare, cerul gigantic pocnea din încheieturi, prevestind un curând asalt. Sibongile, la lumina lămpii din dormitor, cosea capsa de metal din spatele papionului negru al lui Didymus. Sprâncenele îi erau înălţate stoic în faţa acestei sarcini de ultim minut; urma să o însoţească la o recepţie oferită cu prilejul încheierii Conferinţei Frontului Patriotic de către una din ambasadele nou deschise în Pretoria. Didymus îşi privea picioarele încălţate în pantofii negri, lucitori, cumpăraţi la întoarcerea din exil.

- Ce tăcere sonoră după discursul lui Dave de azi-dimi- neaţă! Ce să însemne?

Sibongile avea obiceiul de a întrerupe orice se nimerea să facă în momentul respectiv ca să rumege o frază care i se părea suspectă.

- Ce vrei să însemne?

- Mă aşteptam ca cineva să se ridice şi să sprijine un discurs ca al lui. Mă aşteptam la entuziasm din partea tuturor participanţilor.

- Au fost multe aplauze, a replicat Sibongile continuând să coasă.

- L-au aplaudat pe el. Asta se întâmplă întotdeauna, îl aplaudă pe Chris, îl aplaudă pe Joe, îl aplaudă pe Dave. Pentru ceea ce sunt − nu pentru ceea ce spun.

- Sunt convinsă că aplauzele au sprijinit ceea ce a spus. Devii morbid.

- Dar niciun comentariu, niciun cuvânt, nici cea mai mică referinţă, de parcă nici n-ar fi vorbit! De parcă nimeni n-ar fi vrut să-l audă.

- Pentru că toată lumea se simte angajată în lupta împotriva corupţiei; nu-i nevoie să sari şi să strigi „Sunt de acord!", e un lucru de care cu toţii sunt convinşi şi−l iau ca de la sine înţeles. In afară de tine.

- In afară de Dave. El a considerat că e nevoie să se audă.

Cerul prins în perimetrul ferestrei deschise se îngroşa de parcă o caracatiţă îl împroşcase cu o cerneală murdară. Răsuflarea reţinută a furtunii amuţise păsările, greierii, orice foşnet; un freamăt rece pe suprafeţele verii: frunze, pânză, metal, pietre. In camera mică, suflul părea emanat de Sibongile, era răceala iritării ei, prevestirea furtunii care venea peste el, şi-a dat seama Didymus, pentru că Sibongile luase acel „e nevoie să se audă" drept un reproş adresat ei personal, şi nu, aşa cum intenţionase el, întregii adunări. In loc să încerce s-o potolească, Didymus s-a simţit năpădit - odată cu o rafală puternică de vânt care a trântit fereastra - de un val de resentimente.

Un alt trăsnet a spintecat cerul, un bubuit sinistru, şi luminile s-au stins, provocând o diversiune domestică: Mpho a dat buzna în cameră, ţipând. Pe urmă a început să chicotească şi

să se alinte pe lângă taică-su. S-au îmbrăţişat. A liniştit-o, tachinând-o în limba xhosă; Mpho reuşise să înveţe ceva din dialectele africane, dar nu avea să se obişnuiască niciodată cu furtunile africane, ca fetele născute în Africa.

înaintând încet cu maşina în ploaie, pe şoseaua luminată doar de farurile lor, ascultau casete copiate după discurile vechi ale lui Dizzy Gillespie, genul de muzică preferat, care-i însoţise întreaga viaţă pe oriunde pribegiseră şi care remedia fragilitatea dintre soţ şi soţie; un remediu vechi − numai că de astă dată nu era vorba de o ciondăneală între îndrăgostiţi. Când au intrat în reşedinţa ambasadorului recent sosit din Extremul Orient, Sibongile şi-a îngăduit un gest copiat din repertoriul unui serial de televiziune, aranjându-i, cu o expresie apreciativă, papionul. Cu câtă încredere şi dezinvoltură adopta Sibongile - acum îmbrăcată într-o rochie tradiţională africană şi un turban, toaleta pentru asemenea ocazii - toate convenţiile ceremoniale şi protocolare ale altor culturi! Contactele pe care le avuseseră în exil, cu oameni din lumea întreagă, ca obligaţii sau privilegii ale diferitelor poziţii deţinute acolo, fuseseră mai importante, dar lipsite de caracter monden. O mişcare de eliberare purtată în exil poate fi întâmpinată, în secret, de miniştri de Externe, comisari, generali de armată şi de servicii secrete ale căror interese (afinităţi ideologice, viitor acces la materii prime, facilităţi comerciale, cooperare militară, expansiune a sferelor de influenţă) în înfrângerea unui anumit regim îi determină să ofere sprijin mişcării de eliberare, dar, din motive de securitate sau din pricina altor alianţe, niciunul dintre aceştia, solicitant sau donator, nu duce tratative la dineuri, în costume de seară, cum purta acum Didymus.

Dintre ei doi, Sibongile se adaptase cel mai uşor rolurilor prezente. Deplasându-se prin cameră de la un grup la altul, se oprea, cu egală amabilitate, alături de membrii guvernului alb, printre camarazii din Mişcare, sau se amesteca într-o învălmăşeală gălăgioasă care-1 includea pe vorbitorul ce-şi ceruse cândva scuze pentru că se aşezase pe locul unui alb într-un tren. Didymus îi auzea acum familiara voce melodioasă glumind cu omul respectiv, atrăgând atenţia asupra asemănării dintre el şi un portret uriaş în tuş, atârnat pe zidul din spatele lui, reprezentând un înţelept

chinez; se referea hazliu, chiar măgulitor, la barba lui hirsută, la părul încâlcit revărsat peste guler. încântat, individul interpreta referirea ca o asemănare între înţelepciunea lui şi cea a chinezului; a făcut câteva remarci pe care Didymus nu le-a putut auzi, i-a înconjurat cu braţul umerii goi, flirtând cu ea într-o manieră părintească, complimentându-i feminitatea, dar dându-şi aere de superioritate.

In timp ce discuta cu oaspeţii, în mintea lui Didymus se desfăşura următoarea scenă: străbătea camera, ardea un pumn zdravăn în faţa zâmbitoare a celui care-şi călcase în picioare respectul de sine, pentru ceea ce ar fi trebuit să fie un drept al său; pe urmă o pălmuia pe femeie, care îi tolera gestul. O pălmuia pe Sibongile. Ca şi cum Sibongile ar fi fost o femeie la fel de vulnerabilă ca şi individul şi ar fi acceptat o restricţi- onare a acţiunilor ei; ca şi cum el, Didymus, ar fi făcut parte dintre bărbaţii care consideră că-i dreptul lor să-şi bată femeile. Sibongile fusese, era, camarada lui de arme, dincolo de soţia lui. Fantezia care se desfăşură în mintea lui Didymus nu avea niciun sens şi nicio contingenţă cu viaţa reală. Sibongile se afla într-o misiune, într-o acţiune adaptată unor circumstanţe speciale, aşa cum fusese şi el de atâtea ori. Nu i-a suflat o vorbă. In noaptea aceea, când au ajuns acasă, s-a arătat tandru faţă de ea. Sibongile avea senzaţia că se simţea oarecum vinovat, că voia să compenseze ceva - ceva ce i se spusese ei sau se spusese despre ea? Că fusese rănită - că primise rana vieţii publice (învăţase destule despre acest lucru), Sibongile încă nu era conştientă, dar cândva acest lucru avea să i se dovedească.

- Cum ţi s-a părut?

-Ce?

- Mă rog, ambasadorul, recepţia, totul...

I-a răspuns în limba ei, pe care o foloseau în intimitate.

-La fel ca toate celelalte recepţii. Schimburi de amabilităţi cu străinii, în vederea tratatelor comerciale, a alianţelor, poate chiar a obţinerii de arme dacă vom mai avea nevoie de ele. Mănâncă şi bea cu prietenii şi cu vrăjmaşii, chiar dacă aceştia ţi-au băut cândva sângele. Strămunii noştri o faceau sub un copac, dar aveau barda la îndemână. In engleză: Public Relations.

Sibongile şi-a despăturit turbanul, trecându-şi mâinile prin părul eliberat de parcă-ar fi căutat în el un indiciu a ceea ce văzuse el că i s-ar fi întâmplat ei. Nimic; unul dintre misterele lui.

- Mi-am dat seama că te plictiseai.

Dar fantezia lui izvorâse din nişte convingeri care, oricât ar fi fost de iraţionale şi de inadecvate, oricât ar fi fost de demodate, nu-1 părăseau. Trăise o viaţă întreagă cu ele; de fapt vieţi întregi, sub diferitele lui identităţi. Trădători există de toate felurile, şi cei care comit trădări mărunte, cerând scuze duşmanilor, înjosindu-se, lingându-i în fund, nu-s cu nimic mai buni decât informatorii care se infiltrează într-o armată de eliberare şi care, când sunt depistaţi, n-ar admite în ruptul capului că ar fi fost cândva anchetatori; nici nu ştiu ce înseamnă aşa ceva. Ceea ce trebuie să săvârşeşti într-un război e cumplit, şi dacă asemenea fapte se cer uitate, atunci la fel trebuie să se întâmple şi cu cele comise de trădători - aşa să fie? Da, aşa e.

Acesta era misterul lui Didymus. Ciudăţeniile lui, contradicţia despre care nu putea vorbi, care-1 rodea pe dinăuntru,
fară să poată ajunge la hotărârea unei acceptări. Vechile tăceri dintre el şi soţia lui, care fuseseră necesare când se întorcea acasă dintr-o misiune, în vremurile exilului, lunile şi săptămânile în care nu-i putea vorbi despre ce făcuse reveniseră între ei, deşi acum erau într-adevăr acasă şi împreună.

Şi pe urmă s-a întâmplat ceva. Chestiunile omeneşti plutesc întotdeauna în incertitudine, morţile şi vieţile şi feluritele perioade sfârşesc în boală, în bătrâneţe - în accident. Accidentul este ceva neplanificat, neprevăzut de nimeni.

Asasinatul însă e planificat. Asasinatul e determinat. Nu există nicio incertitudine; intenţie pură. Asasinatul despică şi deşiră ţesătura vieţii, tot ceea ce e suportabil şi suportat, sfâşie liniştitoarea progresie a trecutului în prezent şi în viitor. Asasinatul loveşte vieţile corolare ale individului; sfârtecă viata

unei ţări, dezgolind ganglionii pe care instituţiile civile se străduiau să-i acopere cu carne. Asasinatul e o rană sângerândă.

Moartea unui lider bătrân poate fi înţeleasă şi privită în continuitate, în sensul că menirea lui a fost împlinită. Dar asasinarea unui lider tânăr, în faţa gardului casei sale, în acea zi, ca şi în oricare alta - nu poate avea niciun sens, decât în mintea celui ce a ţinut arma; niciun sens, deşi preoţii şi clericii vorbesc despre încredinţarea lui în mâinile Domnului, rugăciunile pomenesc despre odihna lui veşnică, iar oratorii de la înmormântare ne asigură că spiritul lui va supravieţui. Locul şi munca lui erau pe pământ, aici, acum, nu în mâinile Domnului, oriunde s-ar găsi acestea; el era menit acţiunii şi nu odihnei; iar supravieţuirea spiritului său e invocată, e folosită ca pretext pentru acţiuni distorsionate, pentru plăcerea de a jefui, a arde, a ucide, licenţe luate în numele răzbunării morţii lui.

Dar ceea ce e de neînlocuit, oricât ar părea de categoric de neînlocuit, trebuie totuşi înlocuit chiar în confuzia creată de pierdere. Odată cu asasinarea lui, poziţia tânărului lider
la masa negocierilor devine mai clară decât a fost vreodată; prezenţa lui purta ciudata autoritate a trecutului de guerilă care construieşte acum pacea. Dacă oameni ca el o voiau, cine s-ar mai fi îndoit că poate fi realizată? Dacă un om ca el ţinea să-şi convingă tinerii discipoli, s-ar fi putut să nu i se dea ascultare?

Didymus a fost unul dintre aceia care au îmbrăcat din nou haina de luptă pe care o purtaseră prin tabere şi prin păduri; nu o persoană deghizată, ci una care îşi înfăţişă eul nud - şi a purtat pe umăr greutatea sicriului. Citise în ziarul din acea dimineaţă scrisoarea unui alb care se bucura vindicativ că omul dus acum la groapă trăise prin sabie şi merita să moară prin sabie. Scrisoarea îl înfuriase, dar acum, când durerea era palpabilă pe umărul său, simţea pace în suflet şi pace pentru omul pe care îl purta, omul care trebuise să accepte necesitatea de a trăi prin sabie, pregătindu-se să moară prin sabie.

In zilele următoare asasinatului tânărului lider, când golul lăsat de el trebuia acoperit prin alegerea unui succesor, el şi cei de o seamă cu el au fost chemaţi şi consultaţi. Didymus purtase din nou haina de luptă, ieşise la suprafaţă din groapa trecutului. Venise ziua resuscitării - dar ruptă de logica istoriei prin intruziunea tragediei, ziua venise prea devreme.

Case goale, DE VÂNZARE. Agenţi imobiliari, anunţuri lipite prin colţuri, săgeţi care indică „DE VIZITAT". In după-amiezile de duminică, maşinile care se înghesuie la o anume adresă nu sunt semnul unei petreceri, ci al unei alte forme de diversiune, curiozitatea de a vedea ce părăsesc alţi oameni - nu toţi cei care vin în urma agentului imobiliar sunt posibili cumpărători.

Situaţii similare se întâmplaseră de nenumărate ori în cartierul unde Vera Stark continuase să locuiască, în casa care reprezenta una din cele două mărturii ale primei ei căsătorii. Masacrul de la Sharpeville din anii şaizeci, insurecţia
studenţilor negri în anii şaptezeci, acum asasinatul; deşi aceste evenimente sinistre nu afectau cu nimic locatarii din suburbia de albi (singurul lucru care-i atingea erau jafurile împotriva cărora se protejau prin ziduri, instalaţii de alarmă, câini, revolvere şi aşa mai departe), totuşi îi determinau să se mute. în indicii comerciali ai unei perioade de recesiune, firmele internaţionale care organizau ambalările şi mutările înregistrau creşteri fară precedent, iar campaniile lor publicitare competitive includeau clipuri şi spoturi la televiziune şi la radio.

DE VÂNZARE. DE VIZITAT. Oare aceste muzee suburbane expun un mod de viaţă care a expirat? De asta pleacă locatarii odinioară atât de mândri de casele lor? Sau îşi iau zborul fiindcă se tem pentru vieţile lor? Constituţia, Declaraţia Drepturilor Omului, noile legislaţii le vor schimba viaţa.

Vera şi Ben Stark trec pe lângă pancartele cu anunţuri de vânzare, în drumul lor spre aeroport, nu pentru a conduce pe cineva, ci pentru a întâmpina pe cineva.

Cu câteva luni înainte, primiseră o altă scrisoare de la Ivan, din Londra. Diferită de scurtele misive şi cărţi poştale care completau chemările la telefon şi îi informau reciproc de noutăţile din existenţa lor, programul comun al delăsătoarelor relaţii familiale. După prima pagină, scrisoarea fusese întreruptă şi apoi continuată la o dată ulterioară: era o scrisoare pe care trimiţătorul nu prea ştiuse cum s-o redacteze şi de care nu prea ştia cum va fi primită. De astă dată, era

adresată amândurora. Vera i-a dat-o lui Ben s-o citească. O dovadă a ceea ce însemna Ivan pentru el.

- O s-o citesc cu glas tare.
- Nu - am răbdare să aştept.

Deschidea alte scrisori, rupea reclame, punea deoparte facturile; dar Ben, în timp ce citea, şi-a lăsat o mână pe ea. Drept răspuns, Vera a început să citească peste umărul lui.

- Oh, Dumnezeule mare!
- Aşteaptă, Ben, să ne facem o idee completă.

Dar el respira pe nările dilatate şi îşi ţinea mâna nemişcată pe pagină.

Băiatul, Adam, fusese arestat deoarece condusese maşina în stare de ebrietate; sentinţa fusese suspendată numai în urma intervenţiilor lui Ivan la magistrat, după care băiatul fusese din nou arestat pentru exces de viteză şi îşi pierduse carnetul de conducere.

Verei nu i se părea a fi o mare tragedie... avea de-a face în fiecare zi cu oameni îngrijoraţi pentru că fiii lor aruncau cu pietre, refuzau să mai meargă la şcoală, îi sfidau pe poliţişti prin marşuri şi manifestaţii politice şi riscau să fie împuşcaţi. Gândindu-se la nenorocirile cărora le putea cădea pradă băiatul pe străzile Londrei, a exclamat:

- Bine că nu-i vorba de droguri!

Au citit mai departe. Ivan dădea vina, în cea mai mare parte, pe mama băiatului, deşi... „Mă apasă conştiinţa că sunt un tată de duminică, uneori nici atât."

„Ca să vorbesc pe şleau, Adam e prea inteligent pentru ea. Maică-sa nu se poate ridica la nivelul lui, aşa încât băiatul o joacă pe degete şi face tot ce i se năzare. Eu îi fac scene. Şi îmi telefonează, urmărindu-mă în lumea întreagă; întotdeauna îmi lasă mesaje urgente, să o sun de îndată ce pot. Eu sunt speriat că cine ştie ce i s-a întâmplat lui Adam, şi pe urmă mi-e dat să aud aceleaşi văicăreli că băiatul nu vrea s-o asculte, că a venit acasă la cinci dimineaţa, că nu vrea să-şi invite prietenele la o masă preparată de ea, că poartă blugi rupţi în fund, şi ce ar trebui ea să facă? Până la urmă nu-i vorba de ce ar trebui ea să facă, ci de ce trebuie să fac eu. Pe zi ce trece îmi dau seama mai limpede că Adam o să ajungă, în cel mai bun caz, o lepădătură şi, în cel mai rău caz, un client al închisorii."

Aici scrisoarea fusese lăsată deoparte, ca şi facturile Verei. Trei zile mai târziu, Ivan o reluase:

„Mi-am spus că trebuie făcut ceva. Desigur, e un lucru evident, o să spuneţi voi. O să încerc să obţin eu custodia. (Ea o deţine până ce băiatul va împlini optsprezece ani.) E limpede că mama lui nu e un custode potrivit - arestările constituie o dovadă, nu-i aşa, Vera? Tu eşti avocatul familiei, deşi ştiu că genurile astea de cazuri, ciondănelile de divorţ, nu sunt specialitatea ta. Şi în zilele noastre contează la tribunal şi preferinţa copilului pentru unul dintre părinţi; sunt convins că Adam o să prefere să vină la mine, deşi nu din cele mai bune motive, mă tem. II scot din sărite sâcâielile mamei lui, să-şi aducă acasă prietenele pentru ca ea să poată pălăvrăgi cu ele la ceai (de fapt asta vrea, ea nu şi-a depăşit încă anii adolescenţei, se vede ca una dintre ele, şi ştiţi bine cât de mult detestă tinerii acest lucru. Tu, Vera, n-ai făcut niciodată aşa ceva în puţinul timp pe care ni-1 dăruiai în adolescenţă). Băiatul ştie că eu sunt mai tot timpul plecat şi că o să-şi poată face de cap. Şi e destul de mare ca să-şi dea seama că eu, care trăiesc cu o femeie fără să fiu căsătorit cu ea, nu pot s-o fac pe moralistul în privinţa legăturilor lui cu fetele − şi se pare că sunt multe.

Ce mă îngrijorează însă cel mai tare e un lucru obişnuit: SIDA. E înarmat cu toate informaţiile şi avertismentele (aici, în şcoli, îi educă până şi pe copii în sensul ăsta, nu numai pe adolescenţi), şi am adăugat şi eu avertismentele mele, i-am spus că aşa cum nu trebuie să plece niciodată de acasă fără cartea de credit, tot aşa nu trebuie să se lipsească de prezervativ − dar... Ar fi mai bine să vă spun ce am de spus. Dacă mama lui nu e potrivită să se ocupe de el la acest stadiu al vieţii, eu - îmi vine greu să o recunosc - nu sunt nici pe atât. Cred că are nevoie de timp ca să se maturizeze, departe de noi amândoi, înainte de a intra la universitate sau de a se pregăti pentru orice ar dori să devină (deocamdată, desigur, nu s-a decis; ăsta-i alt necaz). Din momentul în care se va decide pentru o carieră şi pentru o viaţă independentă - am să-1 instalez într-un apartament - sunt sigur că o să se descurce şi o să devină mai apropiat de mine. (Nu-i vorba că nu ne-am înţelege bine acum, ci de faptul că sunt conştient că nu-i pot oferi ceea ce el nu ştie că are

nevoie.) Aşadar, am de gând să vă întreb dacă îl puteţi lua la voi, să locuiască acasă, în vechea noastră casă care nu refuză pe nimeni şi nimic, din câte ştiu eu, mamă. Prevăd că mama lui o să fie de acord, deşi ar răsturna cerul şi pământul dacă l-aş muta la mine, în casă cu unguroaica. Dacă tu, Vera, şi tu, tată, l-aţi lăsa să trăiască alături de voi, un an să zicem, cred că ar dobândi o nouă perspectivă asupra vieţii. Şi dacă Ben i-ar găsi ceva de lucru, o slujbă - nu te supăra, Vera, dar măturisesc că nu vreau să-1 scot din haosul de aici ca să-1 bag în haosul politicii de la voi. Orice i-ai putea oferi tu ar fi legat de riscuri. Un glonţ într-un picior e deajuns. Aşa încât, te rog, fără munci caritabile, fară munci eroice. El nu aparţine ţării voastre, n-are nicio obligaţie faţă de ea. A terminat destul de bine şcoala şi, la insistenţele mele, urmează un curs preparator ca să se califice pentru admiterea într-o universitate mai târziu. Cursul acesta se termină în curând. In mod ideal, după terminare, ar trebui să vină la voi."

Aici caligrafia lui Ivan devenea mai lăbărţată şi piezişă.

„Nu aştept un răspuns imediat. Gândiţi-vă bine. Faceţi lucrul ăsta pentru mine. îmi îngădui să vi-1 cer, pentru că vă iubesc, Ben şi Vera."

Acum putem vorbi.

Era ceva despre care puteau vorbi. Acum; oricând. Tot ce-1 privea pe Ivan atrăgea făţiş atenţia şi energiile lui Ben. îşi aducea aminte de tăcerea îngrozită a Verei când, cu câtva timp în urmă, se gândise şi el la aceeaşi soluţie pentru

băiat - în momentul în care se produsese divorţul lui Ivan şi sugerase să-1 ia la ei, pentru o bucată de vreme, pe băiat. Ben s-a ridicat de pe scaun şi, cu degetul arătător, i-a dat la o parte părul scurt dindărătul urechilor, aşa cum facea pe vremuri cu cozile ei groase, când voia să-i studieze faţa încă nouă pentru el. A sărutat-o, una dintre sărutările lui lungi, senzuale, care deveneau astfel de fiecare dată când o atingea; ţinea scrisoarea în mâna cu care îi înconjurase umerii.

- O să fie ca şi cum l-am avea din nou pe Ivan în casă. O să fie bine.

Au discutat mult, pe parcursul multor nopţi. Propunerile practice ale lui Ben privind felul în care, cu mult tact, ar putea avea grijă de băiat în locul lui Ivan.

- Nu mai e un băiat...
- Cum i-am putea satisface nevoile şi anticipa preferinţele...
- Să ne aranjăm întâi vieţile noastre...

Resentimentele Verei. Pe jumătate sfidătoare, pe jumătate ruşinată, îşi dădea pentru prima oară seama cât de mult se intensificase simţul ei de intimitate (ce mai era şi asta?). Cum era cu putinţă ca o persoană ca ea, ale cărei preocupări profesionale erau atât de publice, atât de împletite cu vieţile altora, să posede în acelaşi timp un asemenea simţ al intimităţii? Nu ştia, nu putea decide dacă însemna o autoprotecţie, o necesitate (vedea cum ceilalţi care, spre deosebire de ea se afirmau într-adevăr ca figuri publice, erau devoraţi de adulaţia publică) sau un simptom prematur al unei stări morbide, asemenea primelor semne neobservate ale atrofierii unei funcţii fizice. într-un fel obscur, era legat (deşi încerca, în labirinturile subconştientului, să-1 disocieze) de vocea aceea care-i şoptise în diverse rânduri, de impulsul care o îndemna să se întrebe: „Ce să fac cu atâta dragoste?"

Ivan, Ivan. Dublul ei (cât de mult îi iubea Ben pe amândoi, pe ea în el şi pe el în ea); invadatorul ei. Germinase în trupul ei, trecând, clandestin, dintr-un episod trecător, în viaţa ei definitivă. Şi acum îşi trimitea reprezentantul, înlocuitorul, pentru ca ea să facă din nou „aranjamente".

Viaţa ei cotidiană. Devenise o expresie obsesiv de iritantă a emoţiilor ei; viaţa cotidiană; îl provoca pe Ben şi se ciorovăia cu el în legătură cu unele amănunte care-1 uluiau, chiţibuşuri gospodăreşti privind întreruperea unei rutini mărunte, pe care niciodată nu o găsise mai demnă de a fi discutată decât spălatul zilnic pe dinţi. Tinerii aruncă întotdeauna maldăre de rufe murdare; prin urmare, Esther Dhlomo, care venea o dată pe săptămână să spele şi să calce, va trebui să fie angajată de două ori pe săptămână. Felurile de mâncare simple cu care Ben se declara satisfacut şi pe care Vera i le prepara la repezeală când venea de la Fundaţie; un tânăr trebuie hrănit substanţial. Şi telefonul? O să stea ore întregi la telefon, nimeni n-o s-o mai poată chema pe ea. Va trebui să ceară instalarea unei linii suplimentare, să-i pună un telefon în camera lui. Ben îi contracara toate argumentele de asemenea natură şi rareori se enerva. Zâmbea,

oferindu-i Verei acea compensaţie din viaţa părinţilor cu copii adulţi: golul din casă care se cere umplut.
- O să stea în fosta cameră a lui Ivan.

Ceea ce i se părea lui Ben o continuitate predestinată, o moştenire care-l lega pe fiu de tată, Verei îi repugna. Cu o bruscă răsturnare a emoţiilor, ea îl vedea pe fiu ca şi pe tată, numai că Ivan era modelul de care trebuia salvat Adam.

Camera lui Ivan; da, pentru că devenise camera lui Annick şi a amantei ei. O cameră care unui bărbat nu-i impunea o succesiune. Aşadar putea fi el însuşi, orice ar fi însemnat aceasta.

Trecuseră de anunţuri.

O zi prăfoasă de Transvaal, la sfârşitul unei veri secetoase. Pe marginile şoselei, o iarbă palidă, friabilă, turtită; o pulbere fină estompa frunzele şi acoperişurile, sub cerul lustruit de respiraţia nopţii trecute. Pe măsură ce înaintau în linişte spre aeroport, între Ben şi Vera se instala un armistiţiu cu privire la aşteptările lor opuse legate de sosirea lui Adam. Ben a pecetluit armistiţiul lăsându-şi o mână în poala ei; ca să pună capăt nu numai vrajbei care-i ridicase unul împotriva celuilalt în legătură cu propunerea lui Ivan, văzută de Vera ca un şantaj, iar de Ben ca un drept firesc şi o dovadă de iubire; ci şi tuturor fisurilor ivite între ei de-a lungul anilor, rupturile cât firul de păr în care ricoşase posibilitatea de a se cunoaşte unul pe celălalt, în pofida confidenţelor şi a schimbului de poveri ale eului, pe care le preţuia atât de mult Vera, prin pătrunderea şi acceptarea trupului; schimburi fără de număr de atunci din momentul iniţiatic din munţi. Ea, care fusese ostil aprehensivă, era acum senină; doamna Stark de la Fundaţie o învăţase pe Vera că, odată ce o anumită circumstanţă nu poate fi evitată, trebuie s-o accepţi fără conflicte şi irosiri de energie. Ben era cel la care nerăbdarea de a-l întâmpina pe fiul lui Ivan se prefăcuse în aprehensiune. Totuşi între ei se închegase o atmosferă de parcă ar fi împărtăşit o diastolă şi o sistolă a existenţei, de felul celor care apar fugitiv între oamenii care au trăit multă vreme împreună, şi care dispar la fel de precipitat, cu neputinţă a fi reţinute sau captate la vrere. Acest balon de săpun era prins în izolarea maşinii - aer condiţionat, uşi şi ferestre închise - o izolare de peisajul pe care-l

vedeai: peisajul nu era inocent. Zi de zi se auzeau focuri de armă pe şosea şi pe drumuri, aveau loc atacuri ca acela care îi curmase viaţa lui Oupa, schimburi de împuşcături între grupările politice rivale, ambuscade organizate de bande care se pretindeau a fi revoluţionare. Când discutaseră amănuntele finale ale sosirii lui Adam, Vera îi spusese lui Ben că Ivan ar trebui avertizat asupra riscurilor la care va fi supus fiul său, riscurile obişnuite, zilnice, din ţara lor la vremea aceea. Ben se jenase să-i respingă motivele. Pentru el era de neconceput că
Vera, care îl alesese pe el cu atâta onestă temeritate, ar putea fi duplice; totuşi îl prevenise conştiincios pe Ivan, cu o convulsie în degete la gândul că s-ar putera să nu le mai trimită băiatul. Deşi Ivan ştia bine că, spre deosebire de riscurile de care îi ceruse mamei lui să-i ferească fiul, neimplicându-1 în cercurile ei, celelalte primejdii nu puteau fi evitate de nimeni; totuşi, şi-a exprimat convingerea că părinţii lui vor avea grijă de siguranţa băiatului... „Sper numai că nu vor exista obiecţii de ultimă oră din partea mamei lui, pentru că ar fi auzit şi ea cine ştie ce... Dar ea n-are niciodată habar de ce se întâmplă în lume." Oricare ar fi fost motivele Verei, în faţa acestui răspuns n-a avut altă grijă decât ca Ben (cu capul lui negru înclinat meditativ) să nu-şi dea seama cât de hotărât era Ivan să se descotorosească de băiat. Ii datora oarecum lui Bennet să-i respecte iluziile - acum, când căuta să-şi onoreze datoriile, îl numea din nou Bennet.

Când au ieşit din parcajul aeroportului, el a râs nervos şi a remarcat că-i păcat că era prea devreme pentru o băutură.

- De ce nu? Hai să bem ceva. Crezi că barul e deschis? Da!... Ce-ar merge?

Râdea cu el în timp ce-şi sugerau ce-ar fi potrivit să bea la ora unsprezece dimineaţa, „ca doi alcoolici înrăiţi".

- Gin tonic?
- Nu, o să vreau să fac pipi exact când aterizează avionul.
- Sherry, sherry roşu, în adolescenţa mea era considerat ca o băutură inofensivă şi nu e diuretică.

Acum, în aşteptarea grupurilor de turişti şi de pasageri care reveneau din vacanţe şi din călătorii de afaceri, barierele nu mai erau asaltate de cântece, ţopăieli şi hăulituri, ca atunci când se întorceau

luptătorii din exil. Nu se mai vedeau stindarde; doar agenţi de voiaj tăcuţi, care ţineau placarde cu numele japonezilor, nemţilor, francezilor, taiwanezilor pe care veniseră să-i escorteze la hotel. Nu mai erau copii
născuţi în ţările de exil, săltaţi din braţe în braţe; doar băieţaşi indieni îmbrăcaţi în costume miniaturale de bărbaţi şi fetiţe albe purtând copiile pantalonilor colanţi înfloraţi ai mamelor, ţinându-se după familiile lor ca oile, mestecând gumă în gură, aşteptând bunici care se întorceau de la Mecca şi taţi care reveneau de la afaceri încheiate în cealaltă emisferă. Pasagerul aşteptat de Ben şi de Vera a apărut printre primii. Iată-l, împingând fară grabă un cărucior de bagaje, în timp ce alţii treceau zoriţi pe lângă el. Un băiat înalt, cu o coadă de cal blondă care i se legăna pe spate, şi privind indiferent în jur. Ben n-a clintit, copleşit de emoţia revederii. Vera a fost cea care s-a ridicat în vârful picioarelor ca să-i facă semne cu mâna şi să-i zâmbească. Băiatul şi-a cârmit căruciorul în direcţia lor. Ultima oară îl văzuseră la Londra cu mai puţin de un an în urmă, deci nu se putuse schimba prea mult, îşi spunea Vera - acelaşi stil depăşit al anilor şaizeci, cercel în ureche, părul lung. Aparent tineretul hippie se retrăsese destul de departe în istorie pentru a inspira o recrudescenţă a înfăţişării specifice, chiar dacă înfloritele lor cărări erau acum presărate pretutindeni cu arme, chiar dacă visurile lor de marijuana deveniseră cartele ale mafiei de droguri, iar libertatea lor sexuală se terminase, mai cumplit decât ar fi prevăzut orice tabu convenţional, într-o boală fatală. Numai fălcile băiatului se schimbaseră. Acum trasau unghiul drept al masculului adult; doar din spate, cu coada lui de cal ondulată, ai fi putut să-l iei drept fată. Când s-au sărutat, Vera a simţit un tulei de barbă crescută peste noapte.

Se apleca în faţă de pe bancheta din spatele maşinii, trăncănind cu un accent londonez, cultivat dar uşor marcat de argou, şi povestindu-le despre individul obez care se revărsase peste rezemătoarea de braţ a scaunului lui din avion şi cum, în toiul nopţii, îi ceruse stewardesei, fetei nu însoţitorului care-i spusese că nu poate face nimic, să-i găsească alt
loc - şi s-a trezit la business class\ Vorbea cu un aer glumeţ şi încrezător de parcă venise în vacanţă. Nu mai fusese niciodată până

atunci în ţara de origine a tatălui său; femeia care stătuse alături de el la business class cutreierase peste tot, la Kruger Park, Okavango, Cape Town - neîndoielnic, se aştepta ca şi el să voiajeze. Aceeaşi bună dispoziţie a stăruit între ei când i s-a arătat camera lui, iar Ben a deschis o sticlă de şampanie speciala înainte de cina preparată de Vera.

După masă, a urmat unul dintre ceasurile stânjenitoare care aveau să se înşire în fiecare dintre serile săptămânilor următoare. De obicei, serile, Vera se retrăgea în veranda închisă pe care o transformase în biroul ei, iar Ben citea în living-room. Deşi tânărul petrecuse treisprezece ore în avion, nu era obosit, cum n-avea să fie niciodată serile, şi a început să se învârtească prin încăpere uitându-se la cărţi şi la tablouri, răsfoind ziarele şi revistele de artă la care era abonat Ben, broşurile Fundaţiei şi publicaţiile cu articole despre legi şi evacuări, care se scurseseră din biroul Verei; a ieşit afară, în noapte, şi s-a plimbat până la marginile grădinii. Vera, de la fereastra din living-room, 1-a văzut stând în poartă, în faţa felinarelor îngropate în copaci, în ceaţa de amurg auriu în care neonul scălda oraşul, cu tăcerea celui care ascultă turbinele vieţii duduind în depărtare; un animal captiv, păşind în noua lui cuşcă, văzând şi auzind o necunoscută libertate.

Kruger, Okavango, Cape Town.

-Desigur că o să facem câteva călătorii împreună - fireşte -, dar mai întâi trebuie să-ţi găsesc o slujbă. Trebuie să fiu un bunic cu răspundere... Ce ţi-ar plăcea să faci? Nu-ţi pot promite că o să-ţi găsesc exact ce-ţi place, dar sunt gata să încerc.

-Ti-ai dat seama că oamenii pe care îi întâlnim cred că sunt fiul tău - nu prea pari să fii bunicul meu, Ben.

Vera a intervenit strident:

- Si eu? Presupun că eu arăt ca o bunică!

-Mă rog, spune-mi, îi vopseşti părul? Cum se face că are încă părul negru?

Felul acesta de ciondăneală glumeaţă a fost începutul comunicării dintre Vera şi Adam.

-A avut întotdeauna părul negru, negru, şi nu i s-a schimbat. E la fel ca atunci când l-am cunoscut.

Băiatul n-a întrebat cum 1-a cunoscut, tinereţea unei bunici e ceva inimaginabil. Dar remarca ei a adus un zâmbet pe buzele lui Ben.

- Dacă te uiţi atent, descoperi şi fire albe.

- Ce mi-ar plăcea să fac? Oare ce mi-ar plăcea să fac? Vera? Ben? Ce părere aveţi? Oamenii îmi spun întotdeauna ce trebuie să fac, nu sunt obişnuit să iau mari hotărâri.

Stăteau toţi trei în grădină. Adam era la vârsta când putea să zacă ceasuri întregi tolănit la soare, poate crescând în acest timp, completându-şi tranziţia fizică spre maturitate, pe când penisul îi zvâcnea uşor sub mângâierea razelor.

- Asta te întreb eu pe tine.
- Dar realmente nu ştiu.

Inutil să-i spună: „Fă autostopul şi du-te la Kinger, la Okavango, la Cape Town." Chiar şi ea, care-1 privea cu o expresie de parcă l-ar fi înţeles, zâmbind cu o grimasă hazlie în colţul gurii, nu l-ar fi lăsat să plece. Sau poate că da; dar voia să-i facă soţului ei pe plac. Băiatul înţelesese repede că propria lui prezenţă în această casă era un dar făcut bunicului, şi că bunica nu l-ar fi vrut acolo. Şi totuşi o plăcea; frecuşurile lor erau o dovadă că şi ea îl plăcea, în timp ce amândoi ştiau că nu era bine-venit în casă.

>

-De ce să nu fac ceva la biroul Verei - ce a povestit despre munca ei pare foarte interesant. Aş cunoaşte oameni...

- Exclus.

S-a uitat de la Ben la Vera. Ea a făcut o mutră comică de „nu-mă-ntreba".

- Ivan ne-a specificat că nu doreşte acest lucru.
- Ben, fără îndoială că Ivan i-a spus şi lui.
- Nu, vă jur că nu. Nu mi-a spus nimic.

- Din cauză că eu am primit un glonţ în picior. Ivan crede că tot ce-i legat de Fundaţie te poate pune în pericol.

-Prostii! Şi în mijlocul Londrei putea să mă sfârtece o bombă de la IR A.

-Şansele nu-s chiar aceleaşi. Din fericire, Vera a scăpat cu viaţă. Viaţa aici e foarte periculoasă, chiar în această grădină, în această

casă; dacă oamenii vin să te jefuiască, te şi împuşcă, sau înfig cuţitul în tine; dacă greşeşti drumul şi dai peste o demonstraţie, poţi fi împuşcat sau gazat; ai să înveţi toate astea şi de ce se întâmplă lucrurile aşa.

- Sunt atent pe stradă.

-Nu, trebuie să fii mult mai mult decât atent. Trebuie să accepţi că există riscuri împotriva cărora nu poţi face nimic. Unele aspecte ale muncii Verei pur şi simplu implică nişte riscuri în plus. Şi Ivan vrea să le evite.

-Mă rog, sunt de acord cu orice. Cu orice. Doar n-o să fie o carieră pe viaţă, nu-i aşa?

îşi ascundea printr-o atitudine morocănoasă agasarea pe care i-o provoca tatăl lui şi ei amândoi.

-Şi totuşi, n-aş vrea să fii... plictisit (Ben făcuse o pauză pentru a înlătura cuvântul prea emoţional „nefericit").

Băiatul n-a răspuns şi a rămas locului, sugându-şi buza de jos. Ştia că bunicii ar fi dorit să-1 vadă intrând în casă, pentru a putea discuta despre el. Dar nu s-a clintit. Vera s-a ridicat cu o încetineală care-1 provoca, atingând o plantă şi alungând puriceii de pe boboci.

- Ne vedem mai târziu.

Ben a urmat-o.

In dormitor, 1-a urmărit pe Ben în timp ce se schimba în blugi şi pantofi de alergare. Lui Ben îi plăcea să alerge ori de
câte ori se simţea tulburat; cel mai bun remediu. Fiecare îşi are remediul lui sau al ei. Văzându-1 în chiloţi în timp ce-şi scotea blugii din spaţiosul dulap în perete, instalat de părinţii primului ei soţ, constata că încă avea picioare frumoase, puternice, cu gleznele şi genunchii perfect articulaţi, cu pulpele − atât de importante pentru un bărbat ca să fie un bun amant - bombate în faţă de muşchi, sub firele netede de păr negru. II privea ca pe o statuie; una dintre compoziţiile de membre şi tors pe care le sculptase el.

-N-avea de gând să lucreze la Fundaţie. Te asigur că nu-i dezamăgit deloc că nu poate lucra acolo.

- Mă rog, e singurul răspuns pozitiv pe care mi 1-a dat.

- Vrea să ne arate că, orice am face, nu ia în serios acest fals exil. într-un fel, flirtează cu noi.

Adam a început să lucreze la valizele promoţionale.

Profiturile întreprinderii scăzuseră odată cu recesiunea şi disputele cu sindicatele şi, pe de altă parte, tarifele pentru călătorii se scumpiseră odată cu devalorizarea monezii interne, deci nu era momentul unor noi angajări. Dar Ben ştia bine că nu poate spera să găsească altceva pentru băiat; nivelul unui liceu terminat nu-1 califica pentru o funcţie superioară celei de tânăr funcţionar, oriunde în altă parte, şi acolo unde exista o asemenea slujbă, era preferat un tânăr african. Nimeni nu voia să angajeze un străin alb, aflat într-un fel de an sabatic, chiar dacă ar fi fost să facă o favoare unui prieten. Adam era prea tânăr ca să fie folosit în calitate de plasator de marfa - cine ar fi comandat serviete scumpe unui băiat cu bucle prerafaelite? Gândul îl şi amuza pe Ben.

-Lasă-1 să înceapă de jos. Curier şi băiat care prepară şi aduce ceaiurile. Ca orice băiat negru.

Asta era ideea Verei, desigur.

- Acum avem fax şi automat de cafea. Ştii bine.

I s-a creat un post care nu existase până atunci, la design şi producţie, unde putea învăţa câte ceva. Ben, cu complicitatea Verei, făcuse un aranjament cu partenerul său, ca să-i plătească salariul din buzunarul propriu. Ivan nu se oferise ca Adam să primească vreo indemnizaţie din partea lui, în timpul surghiunului; desigur că tânărul nu putea sta cu buzunarele goale şi ar fi fost umilitor pentru el să ceară bani de buzunar de la Vera şi de la Ben, ca un şcolar. Cea mai mare parte din salariul lunar şi-a cheltuit-o cumpărând discuri compact pentru picupul pe care şi−1 adusese în bagaj. Casa Verei era invadată de o intruziune de care nu se gândise să se plângă lui Ben cu anticipaţie. Glasuri care urlau cu disperare, acompaniate de baterii duduitoare, toate, fară deosebire, părându-i-se ei a fi Michael Jackson, răsunau din fosta cameră a lui Ivan.

Zeph Rapulana lua masa acum la „Drommedaris".

Se mutase mai mult sau mai puţin definitiv din Odensville, unde clădise o casă pentru familia lui în aşezarea dobândită vremelnic şi, părăsindu-şi locuinţa din fundul curţii, îşi luase într-o suburbie nu

prea aglomerată o locuinţă eliberată de o pereche de albi care emigraseră, cu ultimul val, în America sau în Australia. Odată cu legile de segregaţie, fuseseră abolite legea şi tradiţia − mai adânc înrădăcinate decât orice altă lege - că numai albii puteau locui în zonele plăcute ale oraşului. Acum, orice negru care îşi putea îngădui să plătească o chirie sau să cumpere o proprietate putea locui acolo. Mulţi dintre albii care au vrut să vadă abolite prejudecăţile rasiale şi care au aplaudat anularea lor, comentează totuşi arogant ori de câte ori un negru sau o negresă au succes în lumea profesiunilor lor - adică ale albilor - financiare si de afaceri, si se

mută într-unui din fostele cartiere rezervate albilor. Există atâţia negri cufundaţi într-o sărăcie degradantă, cum e posibil ca un negru să se ridice până-ntr-atât încât să aibă o grădină plină de copaci, un garaj numai pentru maşina lui, un
gardian de pază a împrejurimii? Ca să doreşti dreptate pentru negri, aceştia trebuie să se califice prin sărăcie şi mizerie. Trebuie să trăiască o duzină într-un bordei fără curent electric, cu murdăria şi excrementele scurgându-se din ţevile sparte. Trebuie să stea în faţa unui fermier care le trânteşte uşa în nas şi căruia să-i spună fără ameninţare, fără violenţă, că n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor. Niciodată. Orice ne-aţi face dumneavoastră nouă. Niciodată. Şi n-o să pătrundem niciodată în consiliile dumneavoastră de administraţie, n-o să ocupăm niciodată locul dindărătul biroului prezidenţial, n-o să îmbrăcăm roba judecătorului, nici uniforma comandantului.

Când Vera şi Rapulana au ajuns la cafea, au început să facă schimb de păreri. Vera îi tratează cu ironie pe clienţii permanenţi de la Drommedaris, îl tachinează uşor pe Rapulana spunându-i că s-a infiltrat într-o lume nouă. El e calm ca întotdeauna.

- Desigur, confirmă el, sub somonul afumat şi vinul pe care şi−1 toarnă în pahar, înţeleg că au probleme ca să ia un negru în serios. Desigur că îi înţeleg.
Nu-i nici sarcastic, nici spiritual.

- „îmi cunosc eu omul alb", răspunde Vera zâmbind, şi amândoi râd.

- Mă rog, l-am studiat multă vreme.

- Dar te înţelegi bine cu albii - nu-i o simplă amabilitate; vreau să spun că-i determini să te ia în serios. Că ai un cuvânt greu în decizii.

- încetul cu încetul, da.

Rapulana e acum preşedintele consiliului de administraţie a câtorva companii financiare, a unei fundaţii pentru dezvoltare, a două bănci.

- Bănuiesc că nu sunt îndeajuns de decorativ pentru a fi pus în vitrină.

-O, nu cred aşa ceva! Sunt convinsă că te-au găsit decorativ, cu referinţele tale de la comisia de construire a locuinţelor; s-au gândit că arăţi bine, că n-ai nevoie să spui mare lucru la masa consiliului, că le conferi suficientă credibilitate doar prin prezenţa ta acolo; aşa cred că au gândit la început, pentru ca după aceea să descopere că nu eşti o simplă marionetă, că te au pe tine. Eu aş fi putut să-i avertizez.

- Nu sunt decât un învăţător care încearcă să-i educe cum să-şi diversifice profiturile excedentare în întreprinderi de care să beneficieze poporul nostru, a cărui trudă le-a adus profiturile. Asta-i tot. Obligaţiuni ieftine pentru construcţiile de locuinţe, cursuri de calificare tehnică în loc de cazinouri, sprijinirea materială a negrilor pentru pătrunderea în instituţiile noastre financiare - şi cooperarea potrivită pentru a ne ajuta să nu ratăm în timpul în care câştigăm experienţă. Aşa cum se întâmplă mereu cu noi, negrii, Vera; dacă dai greş, e o dovadă că nu poţi reuşi pentru că negrii niciodată nu pot reuşi. E o capcană: ni se dau fonduri, dar nu avem acces la mijloacele tehnice şi la instrucţiunile de calificare. „Vezi? spun ei. Negrii nu se pricep."

- Probabil că o să naţionalizăm băncile - şi atunci?

S-a înclinat spre ea cu un zâmbet blajin:

- Cred că politica voastră e puţin diferită de a mea, Vera.

Stătea rezemată de spetează, cu ceaşca de cafea pe braţul fotoliului, cu picioarele întinse şi încrucişate la glezne. In prezenţa lui nu era necesar să te grăbeşti în comunicare; în fiecare întâlnire dintre două fiinţe umane se instalează un anumit ritm care le aparţine şi care e reluat de fiecare dată când sunt împreună.

-întreprinderi private... cred că uneori mă faci să văd lucrurile în felul tău, a urmat Vera.

- Băncile pe care le-am creat trebuie să aparţină poporului nostru. Se va schimba numai aspectul privat - în consiliile de administraţie vor fi reprezentanţi guvernamentali, şi unii dintre directori vor fi înlocuiţi.

El? El va merge înainte, aşa cum a procedat de când a ieşit la suprafaţă din afacerea Odensville, făcând ceea ce trebuie făcut şi la momentul când trebuie făcut.

- Mă întreb ce gândeşti despre ai tăi. Când eşti alături de ei.

- Oameni. Fiinţe omeneşti, bărbaţi ca toţi ceilalţi.

- Haide, haide! Asta-i un răspuns „corect din punct de vedere politic". Şi femeile? Puţinele femei pe care le-am întâlnit în cercurile voastre nu mi s-au părut „femei ca toate celelalte".

- Nu mă pot gândi la vreo femeie deosebită... ba da, este una.

- Biata de ea!

- Mă rog, presupun. Dar trebuie să recunosc că n-am observat cum e tratată. Printre noi, negrii, e un lucru obişnuit. Presupun că şi eu am fost condiţionat din copilărie. Cu toate că îmi place să cred că am rezistat tuturor prejudecăţior.

- Eşti persoana cea mai puţin condiţionată pe care am cunoscut-o vreodată. Când te-am întâlnit prima dată m-am înşelat asupra ta, mi s-a părut că eşti un om cu pălăria în mână. Am confundat demnitatea cu servilismul. Pot să-ţi spun acum acest lucru.

El evita referinţele la persoana lui, retrăgându-se în el însuşi. Şi-a umplut ceaşca.

- Şi tu? Vreau să spun, tu eşti condiţionată?

Vera ştia că, prin această întrebare, mărturisea că n-o crede astfel şi că nu socoteşte necesar să schimbe intimităţi pe această temă; între ei exista deja un nivel de confidenţe.

- In momentul de faţă găsesc că ar trebui să fiu, oricum mai mult decât sunt. Fiul fiului meu a venit să locuiască la noi.

- Adică nepotul tău, i-a corectat el exprimarea stângace.

-Nepotul. Nu sunt prea sigură... de poziţiile noastre, înţelegi? Nu ştiu ce aşteaptă el, care-i lucrul potrivit.

Acesta era felul în care Zeph asculta în consiliile de administraţie, aşteptând ca vorbitorul să-şi desfăşoare motivele, dându-i timp.

- Nu ştiu ce trebuie să fiu pentru el.
- Eşti Vera.

Ultimul lui cuvânt, fără calificative.
Vera a râs şi a făcut o grimasă.

- Şi ce-i cu ceilalţi copii?

Se refereau la ştirea că elevii din şcolile de negri ieşiseră din nou în stradă, de astă dată refuzând să plătească taxele de examene. Rapulana i-a răspuns cu glas îndoielnic:

- Mă întreb de ce li se spune copii. Au optsprezece, nouăsprezece, uneori peste douăzeci de ani şi asta face parte din lucrurile care au mers atât de rău în vremurile noastre. Dacă părinţii lor n-ar fi fost prea săraci ca să-i poată da la şcoală când erau mici, dacă ar fi existat destule şcoli încât să-i poată primi la vârsta potrivită, la care îşi încep cariera şcolară copiii albi, dacă n-ar fi fost izgoniţi din loc în loc, evacuaţi prin toate colţurile ţării - dacă ar fi fost într-adevăr copii ca toţi ceilalţi copii - n-ar fi acum tineri şi femei trataţi ca nişte copii. N-ar săvârşi acum lucrurile care-i sperie atât de mult pe oameni, lucrurile pe care le comit tinerii şi tinerele când sunt furioşi. Ţara asta face totul greşit.
- Şi trebuie să credem că vom ajunge să facem totul bine.
- Puţin aici, puţin dincolo. Totul e o ruină. Tu faci tot ce poţi. Eu fac tot ce pot. Asta-i.

Vera se uita la palma mâinii ei drepte de parcă (i se părea lui) încerca să ghicească ceva acolo; dar, de fapt, atenţia îi era distrasă de o mică vătămare care o umplea de dubii; grăun- cioarele a doi negi care, din când în când, apăreau în palmă, apoi dispăreau.

-Aşadar ne găsim într-un soi de proces istoric inversat. Viitorul se construieşte desfiinţând trecutul.

-încă mai crezi că istoria lucrează pentru noi. Eu cred că noi acţionăm prin voia lui Dumnezeu.

- Stiu. Stiu că asa crezi.

> > >

Era declaraţia de credinţă a unui ateu.

Au mai rămas un timp în tăcerea de care nu-şi dădeau seama, mai apropiaţi în discordanţa dintre ei decât ar fi fost în concordanţa cu alţii.

Când politica recurge la metode gangstereşti, îşi însuşeşte şi vocabularul adecvat. Jargonul serialelor poliţiste de la televiziune cu care lumea se delectează seară de seară devine limbajul în care se plănuiesc asasinatele liderilor şi ale celor apropiaţi lor. Există liste de uciderişi liste de ucigaşi. Ca în filme - numai că „durii" nu sunt actori sub căştile lor de recuzită, ci indivizi convinşi de alţii că au o misiune: să salveze cutare sau cutare ideologie politică, rasială sau naţională, ori un crez religios.

Numai după ce asasinarea unui lider a avut loc, cu succes, lista este făcută cunoscută celor ale căror nume figurează pe ea. Nimeni nu oferă o explicaţie oficială, ministerială sau poliţienească, pentru asemenea întârziere, astfel încât explicaţia decurge din însăşi circumstanţa dată: printre oficialităţile care n-au dat la iveală, până atunci, lista se numără şi câţiva dintre cei care au întocmit-o sau dintre cei care i-au procurat pe ucigaşi. Dar există atâtea formaţiuni, atâtea intrigi, atâtea pretenţii mesianice de salvări neprevăzute de nicio Declaraţie a Drepturilor Omului, încât nu mai poţi şti unde să-i găseşti pe vinovaţi. Când se produce o arestare - ceea ce, de cele mai multe ori, nu se întâmplă - individul improbabil pare o făptură stranie (produsă într-o perioadă improbabilă pentru că nimic nu mai e cum a fost) şi care ar fi putut să fie în slujba oricui. Pentru că, deşi între atentatori există gâlcevi solemne, jindul lor este acelaşi, toţi jinduiesc după imposibil
(evadarea din istorie, ar numi-o Vera Stark), după reinstaura- rea vieţii aşa cum a fost ea înainte. Sunt gata să ucidă pentru aşa ceva, deşi nimic nu o mai poate aduce înapoi; asasinatul e o ofrandă pentru care nu mai există zei.

Sibongile Maqoma e pe lista celor ce trebuie ucişi, în timp ce întorcea nişte cotlete pe grătar, a sunat telefonul. Mpho, care seara dă întotdeauna buzna să răspundă la telefon, cu convingerea că ea e cea chemată, i-a strigat mamei ei, prin sfârâitul grătarului, iar Sibongile şi-a scos telefonul mobil la care recursese pentru a-şi face viaţa

suportabilă. Când a auzit vocea accentuată a unui afrikaner vorbind englezeşte, i-a făcut semn, cu mâna liberă, lui Didymus care deschidea o sticlă de bere, să se ducă să asculte la receptorul din living-room.

De când devenise membră a comisiei pluripartite pentru negocieri, primise vreo două telefoane de înjurături. Iar într-un bilet strecurat sub uşă, scris cu litere de tipar, fusese făcută târfa neagră care ar trebui să-şi ţină sexul departe de politică − dar acum era altceva: i se spunea la telefon, pe o voce monotonă (de parcă purtătorul ei ar fi citit o comandă de băcănie), că se găseşte pe lista celor ce urmează a fi ucişi. Dacă s-ar fi gândit colonelul să trimită pe cineva care să stea de vorbă cu ea! Dar să i se spună aşa ceva la telefon! A alergat în living-room, tremurând, chicotind nervos. Didymus şi Mpho se uitau la ea de parcă ameninţarea cu moartea i se citea pe chip.

-Mi-a vorbit atât de indiferent, aproape că-mi venea să-i spun mulţumesc, dar mi se ardeau cotletele.

Mpho s-a aruncat în braţele mamei ei şi a început să plângă. Sibongile încerca să-i ridice faţa şi s-o mustre cu tandreţe:

- Nu fi proastă, nu s-a întâmplat nimic, sunt bine.
- Dar a zis că or să te omoare.

Didymus a intervenit, trecându-şi braţul în jurul ei.

- Ai înţeles greşit, a zis că numele ei e pe o listă, o listă cu o mulţime de alţi oameni; a înştiinţat pe câţiva dintre aceştia, asta-i tot. Mama ta nu e o ţintă probabilă, nu-i unul din liderii de frunte, nu-i aşa?

- Dar e printre ei, stă cu ei, ia parte la discuţiile pe care oamenii ăştia puternici vor să le oprească. Ne urăsc! O urăsc pe ea!

Nu-i spuseseră lui Mpho de biletul de sub uşă; dar n-o puteau înşela iar, spunându-i „nu fi proastă, nu-i nimic". Stătea cu capul îngropat în umărul tatălui ei; Sibongile repeta exact ce-i comunicase ofiţerul de poliţie. Cel puţin îşi înfrânase suficient neîncrederea încât să întrebe de unde parvenise lista; dar investigatorii nu aveau interes să reveleze sursa. Asta era tot. Au calmat-o pe fată, Sibongile luându-i mâinile şi răsu- cindu-i inelele de argint şi de fildeş de pe degete, Didymus mângâindu-i părul, în timp ce discutau despre

posibilităţi ca despre un lucru banal: ce grupare o fi întocmit lista şi cum de poliţia pusese mâna pe ea? In casă, în biroul cuiva - unde? Dar Didymus avea experienţa unor asemenea lucruri.

- Vine din închisoare. A ciripit careva.

Speriată, Mpho profita de ocazie ca să se alinte, devenind iar o fetiţă mică.

- Tăticule, trebuie să ceri poliţiei să ne păzească, trebuie.

- Iubita mea, nu cred că-i lucrul cel mai bun. Dar trebuie să fim atenţi.

- Dar cum poţi fi atent? Nu poţi sta tot timpul în casă. Uite ce s-a întâmplat, dacă te duci până la colţ să cumperi un ziar, dacă traversezi strada, pot să treacă cu maşina pe lângă tine şi să tragă sau să te împuşte când vii acasă, chiar în poartă. O să fiu şi eu ca fata aceea la înmormântarea tatălui ei - am văzut-o la televizor -, o să privesc cum mama mea e coborâtă în groapă.

Telefonul a sunat din nou şi Mpho a sărit, din reflex, să răspundă, în timp ce Didymus îi striga:

- Nu spune nimic prietenilor tăi, oricine ar fi.

Nu existau pentru ei zei cărora să le ceară ajutor. Nici stat nou încă nu exista. Nici securitate care să nu fie, în acelaşi timp, parte din ameninţare. Sentimentul casei, care era, în sfârşit, căminul lor, s-a schimbat. Dimensiunile camerelor au devenit retractile, fragile. Zăbrelele vopsite de la geamuri, care aparţineau casei, au devenit jucării menite să îndepărteze hoţii mărunţi. Lacătele de la uşi - un fleac pentru o forţă care deţinuse cheile întregii lor vieţi, care îi trimisese în exil şi le îngăduise să revină. Ziua se lăsau purtaţi de rutina vieţii, noaptea şedeau pe mobilele cumpărate de Sibongile, ca într-o sală de aşteptare.

Apropierea dintre Adam şi Vera se producea prin mijlocirea defecţiunilor aparatelor din casă. Ea nu se pricepea cum să stabilească un contact real cu el, iar el nici pe atât (dacă măcar se gândea să o facă); şi s-a întâmplat de la sine. Prin repararea obiectelor. De parcă exista în el o latură pe care nu voia s-o recunoască, ascunsă sub cinismul de a se îmbăta şi a-şi pierde carnetul de conducere, şi anume aceea de a face aparatele să funcţioneze ca nişte motociclete în viteză. A început cu maşina de

spălat, din care apa nu se mai scurgea după ciclul de clătire. A urmat computerul Verei, din veranda-birou. Stăteau împreună în faţa lui, ea pe scaunul mobil, el ghemuit pe vine, alături. Ea îi arăta cum aparatul sau nu răspundea, sau nu era de acord cu comenzile, iar el urmărea atent şi−1 încerca singur. S-ar fi zis că amândoi, râzând de propria lor frustrare, se aliaseră împotriva unei a treia persoane de o încăpăţânată neînduplecare.

- Lasă-1 să se răcească puţin. Cred că ştiu ce are.
- Dar ce te face să crezi că poţi să-1 repari?
- Mă rog, am o idee... într-un minut o să-1 conectăm iar.

Adam s-a dus la bucătărie şi a adus două cutii de carton cu suc de guava, de care devenise dependent în ţara tatălui său. Le-au sorbit împreună prin paiele respective.

Dacă aparatele constituiau terenul pe care se înţelegeau cel mai bine, Verei îi venea uşor să menţină contactul.

-De ce crezi că maşina mea se blochează în loc să încetinească viteza? E enervant, ieri, de câte ori opream la un stop, motorul se bloca. Presupun că trebuie să o duc la un service unde o să-mi ceară să o las cel puţin o jumătate de zi, o întreagă daraveră, va trebui să împrumut maşina cuiva de la Fundaţie... ce pacoste!

-Cred că-i ceva legat de dispozitivul de alimentare. Vera vedea că băiatului îi plăcea să fie consultat. Dă-mi mie cheile, o scot azi după-masă şi văd eu despre ce-i vorba. S-ar putea să fie o nimica toată, nu-i nevoie să mergi la service şi să-ţi ia pielea de pe tine.

Să-i dea cheile; era şmecher băiatul ăsta, profita de ocazie ca să sugereze că ar trebui să conducă din nou. Vera a zâmbit a îndoială, cu buzele strânse: „ne înţelegem noi unul pe celălalt.

-Şi dacă dai peste ceva? Asigurările n-or să-ţi plătească un sfanţ şi ai fi acuzat de o încălcare criminală.

-Vai de mine, cum ar putea să ştie cineva ce s-a întâmplat cu permisul meu, la Londra?

-Pentru că va trebui să-1 arăţi. Nu ţi-a fost confiscat? Sau dacă-1 ai, mai e valabil?

-Am un permis internaţional, care nu mi-a fost cerut la Londra. II am aici, la mine.

Vera nu voia să piardă contactul cu el, să fie punitivă, să fie avocata prea corectă pentru a se amuza de o inițiativă îndoielnică.

- Iţi camuflezi vinovăţia, omule!

- Dacă mă pune să suflu în fiolă, n-o să fiu beat. Tu şi Ben nu-mi oferiţi niciodată o băutură adevărată, nu-i aşa? O să mă preschimb într-o guava.

Vera continua să râdă.

- Nu, Adam, nu, orice planuri ascunse ai avea... nu-i o idee bună.

Băiatul se uita deschis la ea, atât de tânăr, de încântător, şi decretat de adulţi năpastă - de părinţii lui, de fiul ei; dar ştiind să se facă irezistibil.

- Vera, vreau să duc o fată, pe care o cunoşti şi care-ţi place mult, la un festival de jazz care are loc în afara oraşului, la ceva numit Brotherstroom...

- Broederstroom?

- Aşa ceva. Am nevoie de o maşină ca să o duc sâmbătă, acolo, pe Mpho. Sâmbăta tu nu mergi la birou, Ben e acasă şi, dacă ai nevoie, poţi folosi maşina lui.

A rămas mirat în faţa schimbării apărute pe chipul ei şi în poziţia trupului de pe scaun.

- Unde ai văzut-o pe Mpho?

Adam a râs, făcându-se că nu înţelege, ca şi cum Vera ar fi avut un lapsus de memorie.

- In casa ta. Când a venit aici cu părinţii ei.

- Vreau să spun după aceea.

- A venit acum vreo două săptămâni la prăvălie. Se pare că-i nebună după aceleaşi formaţii muzicale ca şi mine.

Adam îşi găsise singur o slujbă şi părăsise valizele promoţionale. Cunoaşterea tuturor varietăţilor de muzică pop pe care a manifestat-o în calitate de client al unui magazin de discuri a dus la angajarea lui la CeeDee Den. Gândea, şi nu se înşela, că Vera aproba în sinea ei această mişcare către un gen de independenţă, o eliberare din lanţul autoritar tată- bunic, în timp ce Ben îi acceptase mutarea cu un neexprimat sentiment că a fost trădat.

Vera părea să se străduie a găsi o formulare nimerită pentru ceea ce dorea să spună. Adam o urmărea nerăbdător. Cine-i mai poate

înţelege pe oamenii care se îndepărtează din ce în ce de tinereţe? Ei doi se înţelegeau bine, dar acum ea se evaporase, în faţa ochilor lui, pe un tărâm unde avea s-o regăsească abia peste vreo cincizeci de ani.

- Trebuie să te ţii departe de ea - de Mpho.

După cât se pregătise, spusele ei sunau tont.

- De ce? E o fetiţă a naibii de drăguţă, ne-am distrat bine împreună, ce-i rău în asta? De ce, dintr-odată, trebuie să mă ţin departe de ea?

- Pentru că ti-o cer eu.

>

Motivul şchiopăta între ei.

Trebuie să fi fost ceva mai mult; privirea lui o interoga, dar nu primea niciun răspuns. Deodată, a părut uimit.

- Ştiu, pentru că-i neagră. Pentru că-i neagră!

Vera şi-a înclinat capul şi 1-a privit pe sub sprâncene.

Atunci ce era, ce altceva era? Vera ştia la fel de bine ca şi el că n-o să accepte răspunsul: „Pentru că ţi-o cer eu."

-Pentru că provoacă necazuri. Da, ţin foarte mult la ea şi e o fată extrem de atrăgătoare, o seducătoare, dar e mai bine să nu te încurci cu ea - să nu te amesteci în treaba asta.

- Mai bine pentru ea? Pentru mine? Pentru cine?

- Nu ştiu cât de bine o cunoşti, ce ţi-a povestit despre ea.

-Am ieşit de câteva ori împreună, la discotecă şi la un club, n-am avut sesiuni de explicaţii.

Băiatul se săturase de problemele propriei lui familii; oare oamenii mai în vârstă nu puteau înţelege că, atunci când eşti tânăr, există şi alte interese de viaţă?

-Părinţii ei îmi sunt prieteni de multă vreme şi m-au amestecat şi pe mine într-un necaz pe care l-au avut cu ea. In legătură cu un bărbat.

N-avea rost să-1 trateze ca pe un copil.

- A fost o poveste neplăcută pentru toată lumea. Tânărul respectiv mi-era bun prieten. A murit.

A murit.

Moartea, ideea morţii, atât de îndepărtată şi de lipsită de sens atunci când ai şaptesprezece ani, l-a făcut să accepte interpretarea Verei asupra semnificaţiei relaţiei sale cu Mpho, chiar dacă nu o înţelegea.

-Nu mi-a spus nimic. Vreau să spun că-i o fată grozavă, fericită şi tot ce vrei.

- Părinţii ei au avut supărări în aceeaşi măsură ca şi ea, şi sunt oameni cu responsabilităţi speciale, nu le mai trebuiau şi necazurile acelea pe cap. Ştii că mama ei e pe lista celor ce urmează a fi ucişi? Există oameni care vor s-o asasineze.

-Adevărat? Dumnezeule mare, nu-mi pot imagina pe cineva din Londra care să fie urmărit de un asasin. E ceva ca-n filme.

- Aici nu e un film.

- înţeleg.

O nemulţumire derutată s-a aşternut pe faţa lui; probabil că se întreba ce caută acolo. De ce fusese trimis în acel loc, prin urzeala secretă a adulţilor.

-Dacă ai de gând să te încurci cu ea, Adam, dacă ai să te culci cu ea, trebuie să-ţi spun că Sibongile şi Didymus or să mă considere pe mine vinovată - pentru că am pus-o iar în primejdie, din punct de vedere emoţional - şi din alte puncte de vedere. Ştiu că eşti un băiat mare, ştiu că trebuie să trăieşti. .. dar asta e o dramă în care nu trebuie să te amesteci.

Lui, la urma urmei, Vera nu i se părea atât de bătrână; ei, Adam, nu i se părea atât de tânăr.

-încă nu m-am culcat cu ea, dar mi-am dat seama c-ar fi amatoare, adică e gata de orice. Mă place... desigur şi eu sunt nebun după ea. Cine n-ar fi?...

A început să atingă tastele computerului ca şi cum şi-ar fi plimbat mâna pe clapele unui pian.

Aparenta lui supunere o afecta; a continuat cu explicaţiile:

-Ştii bine că nu m-aş fi împotrivit dacă ar fi fost vorba de altă fată cu care ai dori să te culci. Nu-i vorba de faptul că aş fi eu învinovăţită, nu asta are importanţă. E vorba de familia Maqoma.

- Ce vieţi complicate duceţi voi aici!

Curiozitate şi distantă superioritate − tinereţea.

Vera urmărea alături de el ecranul computerului.

- Şi la Londra cum era?

- O, la Londra nu erau decât mama şi unguroaica, numai ele îşi făceau griji... pentru tata.

- Uite, ar însemna să se repete acelaşi lucru...

Ochii li s-au mişcat în duet asupra semnalelor de un verde acid care străluceau şi dispăreau de pe ecran. Adam a început să vorbească:

-Ştii, mereu am vrut să te întreb şi pe urmă uitam, tata ţi-a povestit vreodată? A nimerit peste omul cu care ai fost tu măritată prima oară. Era la Sydney, la una din conferinţele acelea de afaceri unde fiecare poartă un ecuson cu numele lui, şi un domn a venit la el la bar şi l-a întrebat: „Eşti fiul Verei, nu-i aşa?" A fost o nebunie − pe urmă i-a spus ca şi cum s-ar fi recomandat: „Eu sunt soţul ei."

Ochii Verei n-au părăsit ecranul, dar băiatul a simţit cum i s-a curmat atenţia, un curent subit întrerupt.

- Mă rog, asta a fost.

Şi atunci băiatul a început să observe, fascinat, ceva ce n-ar fi crezut că li se mai poate întâmpla oamenilor în vârstă, care n-au motive să se mai teamă de puterea celor cu autoritate: o clipă de alertă şi îngrijorare, repede disimulată în indiferenţă. Dacă nu i-ar fi fost familiar acest mijloc de evadare, pe care îl cunoştea foarte bine, n-ar fi presat-o în continuare:

- Trebuie să fie o poveste veche.

Umerii ei s-au înălţat şi apoi s-au lăsat în jos.

- Câţi ani aveai când te-ai măritat cu el?

>

- Aveam vârsta ta.

- Doamne, îngrozitor!

- Mă rog, era în timpul războiului - care înseamnă o pepinieră de căsătorii pripite. Oamenii sunt omorâţi, drept care natura anticipează vârsta împerecherii pentru a-i înlocui pe morţi cu nou-născuţi − aşa ceva. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu tinerii negri ucişi în actele de violenţă din aşezări; viaţa-i ieftină, sexul te ademeneşte să te prăseşti.

- In tinereţea ta sexul însemna musai căsătorie?

-în general, da. Pentru fete, cu siguranţă. Când doreai sex, gândeai că doreşti căsătorie.

Au rămas pe gânduri, între ei instalându-se o pauză confortabilă.

- Nu pot să-mi închipui. Noi, acum, avem sex din belşug. Dar avem si SIDA... asa încât?

> >

-Se pare că nu există o adevărată libertate sexuală. Mă rog, poate că o singură garanţie a avut-o - generaţia lui Ivan şi a lui Annie. Intervalul de libertate dintre obligativitatea de a te căsători şi apariţia bolii.

- Nu s-ar zice că le-a fost de mare ajutor. Tata a divorţat, ca şi tine. Când sunt cu el, şi pe urmă când sunt cu maică-mea, mă întreb ce le-o fi venit fiecăruia dintre ei să-1 ia pe celălalt. Şi cu Annie cum stăm?
- Ce vrei să spui?

Probabil că Ivan descrisese opţiunea alianţei făcute de Annie drept un dezastru.

- Ştii ce vreau să spun.
- Că Annie e lesbiană.

Pe faţa lui a trecut o umbră de stingherealã înainte de a răspunde:

- Deci asta face parte din libertate?
- Presupun că da, Adam. Da.
- Dar ce crezi că s-a întâmplat cu ea? Când era de vârsta mea? Ce-a avut cu băieţii?

-Desigur, e frumoasă. Ca Ben; bărbaţii se îndrăgostesc de genul ăsta de frumuseţe. Au existat băieţi, bărbaţi, dar, într-un fel, n-au putut trezi în ea reacţia potrivită.

-Şi o femeie a putut. De ce crezi că s-a întâmplat aşa - că a luat-o pe calea asta?

Atenţia lor se întâlnea şi se îndepărta ca o pagină întoarsă. In ce-1 privea pe băiat, îi oferea Verei spaţiu de reflecţie, ca să poată afla de la ea ceva nou. Şi Vera aproape că a spus-o, aproape că a revărsat totul din ea asupra acestui confident atât de insolit. Lui Annie i-a fost teamă de bărbaţi pentru că „îi luaseră" mama, pentru că ceea ce

însemnase cuibul căminului ei fusese violat de un bărbat. Dar i-a răspuns lui Adam asumându-şi şi un soi de dezaprobare:

- Uneori cred că ştiu, dar desigur e o prostie. Poate că pricina anomaliei - dacă o poţi numi astfel, pentru că homosexualii se înfurie dacă le spui că sunt anormali - e de natură fizică. Sau poate psihică. Există multe teorii. Dar Annie ţi-ar răspunde: alegerea. Libera alegere.

Şi atunci băiatul i-a pus o întrebare pe care i-o pusese şi Ben, poate că e întrebarea pe care toţi heterosexualii o pun unei femei, când se gândesc la respingerea sexului lor:

- Tu ai putea să te culci cu o femeie? Nu mă gândesc dacă ai putea acum (Vera a zâmbit când a văzut că o absolvă respectuos de orice rămăşiţă de sexualitate, ca şi cum ar fi fost o ruşine), dar în tinereţe ai fi putut?

Şi ea a întors în avantajul ei acuzaţia adusă lui Annie.

- Mie nu mi-au plăcut decât bărbaţii.
- Unii îţi spun să încerci... Nu ştiu... s-o fac cu cei de propriul meu sex - îmi repugnă ideea. Vreau să spun că din momentul în care ai făcut-o cu o fată, cum te poţi gândi la ceva mai bun? Eu sunt mort după fete.
- Nu trebuie să te scuzi pentru asta.
- Ideea războiului, faptul că te-ai măritat cu omul acela. Dar n-aţi avut copii, nu?

-Nu.

- înainte de Ivan.
- înainte de Ivan n-am avut.
- Chiar nu ţi-a spus tata că l-a întâlnit?
- Ştii bine că scrisorile lui nu se refereau decât la tine.

Uşorul reproş l-a dezumflat, făcându-l să zâmbească altui gând. Şi-a pipăit o mică umflătură de pe falcă, în locul în care un fir de barbă îi pătrunsese sub piele.

- Ştii, n-a fost o simplă întâlnire la o conferinţă. Omul l-a luat la înot subacvatic, au zburat împreună la Barrier Reef.

A urmat între ei acea tăcere expectativă în care unul dintre partenerii de discuţie se gândeşte la lucruri pe care celălalt nu le cunoaşte, dar îi comunică instinctiv o aluzie, o şfichiuire pe nervi.

- Se pare că s-au distrat foarte bine împreună.

Curiozitatea băiatului se amplifica; îi apropia strâns pe el şi pe Vera.

- Am auzit că e superb la Barrier Reef.

- Da, mi-a spus că a fost extraordinar. Inchipuie-ţi, tata să se lase agăţat. Nu-i stă în fire.

- Dar cum e firea lui Ivan?

- Mă rog, nu e... spontan (mulţumit că găsise cuvântul potrivit), aşa cum trebuie să fi fost tu. El stă şi cumpăneşte. Uite cât timp i-a trebuit până să aleagă între maică-mea şi unguroaică. Dar poate că a marşat pentru că omul acela te cunoştea pe tine. Nu era un simplu străin întâlnit într-un bar.

- Poate. Nu ştim niciodată ce înţelege despre noi un fiu sau o fiică; despre ce gândim noi că am fi.

- Oamenii în vârstă sunt atât de ascunşi!... i-ai povestit vreodată lui Ivan ce mi-ai spus mie despre război şi despre sex şi toate celelalte?

Adam a clătinat din cap, cu certitudinea că ea o să nege, şi, când i-a răspuns şi ea clătinând din cap, au zâmbit amândoi, cu complicitate.

Au revenit la computer.

- E într-adevăr dereglat. Să văd dacă pot recupera datele.

Vera i-a declarat că îl lasă pe mâinile lui. Adam simţea că dobândise un avantaj asupra ei: pentru el era în acelaşi timp Vera şi bunica lui. S-a întors spre ea:

- O să mă duc cu altă fată la festival... îmi împrumuţi sâmbătă maşina?

Consecinţe.

Tată si fiu.

y

Vera îi vede. înoată unul spre celălalt printre vestigiile palatelor de coral, picioare înarmate cu flotoare fluturânde, panglici de lumină străbătând curenţii; amândoi amplificaţi de apă: se recunosc. Faţa lui Ivan este faţa tinerei femei de pe podeaua din dormitor, sperma şerpuitoare augmentată, materializată la timp, dincolo de văz şi de

conştiinţă, în omul acesta agăţat după ecuson, într-un bar. Fără ecuson, ar fi putut fi considerat drept una din asemănările acelea întâmplătoare, care nu presupun o legătură de sânge: de o parte şi de cealaltă a oceanului s-a întâmplat să se nască două fiinţe cu aceeaşi conformaţie şi aceleaşi trăsături. Vera, căţeaua aceea voluntară şi rea de muscă, a trebuit să transforme fertilizarea în partenogeneză, dovada înşelării ei fiind faptul că s-a autoreprodus, numai pe ea singură, într-o formă masculină, de dragul noului ei amant. Şi Ivan s-a simţit atras de omul pe care nu-l văzuse niciodată, cu care nu vorbise niciodată, si care a fost cândva căsătorit cu o fată care a devenit mama

y
lui; asemenea atracţie e un soi de recunoaştere. S-au distrat extraordinar împreună.

Tată şi fiu. Consecinţe fară de sfârşit. Una dintre consecinţe este că acest băiat de şaptesprezece ani a devenit un confident al Verei. Adam ştie că ea îi ascunde ceva, că îi face confesiuni ocolite. Şi el procedează la fel, pentru a se proteja de adulţi, în virtutea recunoaşterii - a unui alt gen de recunoaştere - a acestui fapt, îl lasă să conducă fără un permis valid de conducere şi amândoi, ca prieteni, ascund acest lucru de Ben.

Simte necesitatea unei redefiniri. Prieteni. Prietenii sunt indivizi diferiţi între ei, care ajung să fie recipientele unor confidenţe şi confesiuni. Acţiunea acestor prietenii, în care nu-ţi poţi plasa feluritele aspecte ale eului tău asupra unei singure persoane, este echivalentul transmiterii poverii eului în celălalt, prin care Vera definea actul sexual.

Doamna Vera Stark, director-adjunct al Fundaţiei Juridice (până la urmă nu a putut evita un titlu), se numără printre persoanele prezentate de presă ca nominalizate pentru Comisia Tehnică de Redactare a Proiectului de Constituţie. Vera auzise că se discuta numirea ei, dar nu luase posibilitatea în serios; erau atâtea comisii şi comitete şi, zi de zi, se creau altele noi pentru a se pasa torţa schimbării din mână în mână sau pentru a păstra în vigoare un etos de democraţie, în timp ce teatrul vechii hegemonii primea lovituri, faţetele-i

acum absurde continuând să umbrească vieţile oamenilor.

j

Unele grupuri voiau să le menţină încă vii, sperând să le cosmetizeze până la un grad de acceptabilitate; alţii voiau să răstoarne căruţa cu totul şi să trăiască într-o enclavă de o singură culoare sau limbă, drept care circulau pe străzi cu puşti, organizaţi în bande de comando nazisto-neo-arcadian, transformându-şi cauza în ameninţare. Unii întreprinzători adoptatori ai viitoarei noi ordini se gândeau la crearea unor noi posibilităţi de a face bani fără să piardă controlul politic Şi voiau să dea ultima relicvă a puterii fostului regim, insula închisorii, denumită Robben Island, pe mâna unui organizator de locuri de divertisment si statiuni de odihnă. Un

> >

fost deţinut politic de la Robben Island, pe care Fundaţia îl reprezenta într-o dispută asupra unei proprietăţi, i-a înfaţi- şat Verei următorul contraargument:

− Ne-am petrecut vieţile acolo. Am dobândit-o. Insula e a noastră.

Vera s-a ferit să hotărască pe dată ce însemna nominalizarea ei. Nu o apreciere publică; dar cu atâtea comitete alcătuite pentru toate problemele - şi ce nu era azi o problemă? - se
ivise desigur o disperată necesitate de oameni, chiar marginal calificaţi, care să le rezolve.

Ben o privea cu admiraţie, văzând lumina altora punând-o în valoare şi mândrindu-se cu acest lucru. O mustra pentru ezitările ei.

-Nu poţi refuza o onoare care ţi se face! Şi pe care o meriţi din plin. Ca avocată eşti la fel de calificată ca oricare dintre ei, ba chiar mai bună. Nimeni dintre ei nu are experienţa ta. Ce ştiu ei despre comunităţile rurale şi taberele de clandestini, toate acestea constituind corpuri electorale demne de luat în seamă.

La sugestia lui Ben, se întâlniseră să ia masa în oraş, noua turnură a lucrurilor oferindu-le ocazia de a relua ceea ce fusese odinioară o modalitate de a se vedea în mijlocul unei zile de lucru. Vera pigulea măslinele din salată. El o urmărea.

- Doar nu te gândeşti să refuzi, Vera?

Nu ştia ce se aşteptase de fapt din partea lui să-i spună, ce ar fi vrut ca el să-i spună. Când a sosit cafeaua, stătea aplecată deasupra ceştii ei, trăgându-şi cu degetele pielea obrajilor spre tâmple. Ben nu-i oferea decât motive de amărăciune pentru nehotărârea ei şi pentru neputinţa de a o explica. Ea i-a atins mâna şi a plecat, fără să se mai uite în urmă, ca să-l vadă şezând acolo, singur.

Stătea la biroul ei, privind la uşa atât de familiară încât nu o mai vedea, urmărind o imagine din amintire, vechile intrări ale lui Oupa care-i aducea hârtiile, ţinând într-o mână pla- touaşul lui de plastic, cu pui cu curry şi piure de cartofi. Dacă el nu mai era acolo, nici ea nu mai era. Când începuse oare să vadă în minte scena familiară (un dormitor noaptea, un pahar cu apă pe noptieră, hainele dezbrăcate alături) de parcă şi-ar fi descris singură ceva din trecut? Revăzuse această scenă domestică şi atunci când îl avusese alături, în apartamentul
de la o sută douăzeci şi unu, pe tânărul ei amant. Bebeluşul lui Hitler. Pe atunci încă. Simţul ei de existenţă se asemăna cu faptul de a intra în casa cuiva şi a vedea acolo o scrisoare trimisă de ea, cu adresa scrisă de propria ei mână, zăcând nedeschisă; impulsul de a o ridica, de a o lua.

Colegii ei şi-au isprăvit, unul câte unul, ziua de lucru şi au plecat de la birou. O auzea pe femeia de serviciu golind coşurile de hârtii, cu o palmă trasă la fundul coşului răsturnat, şi cântând cu vocea aceea stranie de soprană, aproape atonală, a femeilor negre, un fel de cor grec al vieţilor lor. Când Vera a dat să plece, s-au întâlnit pe coridor, aşa încât s-a grăbit să-i pună întrebarea obişnuită pentru a-i gâdila simţul de amourpropre: la ce spectacole a mai luat parte în ultima vreme corul de femei Dobsonville, iar Bella i-a răspuns cu mândria aşteptată din partea ei:

- A, merge foarte bine, foarte bine, tocmai s-a situat pe locul doi la un concurs.

Semaforul strâmb de la o încrucişare de străzi, superbele bougainvillaea purpurii răspândite şi împletite pe un zid; gardul pe după zăbrelele căruia era întotdeauna nostalgic lipită masca alb cu negru a unui câine polar husky; locul în care rădăcinile ca nişte picioare de elefant ale unui copac belham- bra ridicaseră asfaltul

trotuarului precum aşternutul unui om cu somn zbuciumat; cotirea pe o stradă laterală, care dădea o destinaţie tuturor acestor semne. Vera a scos ziarul de seară din cutia poştală a lui Zeph Rapulana şi s-a îndreptat cu el spre uşa din faţă. A sunat; o aşteptare răbdătoare. Tăcerea unei case pustii în care ticăitul unui ceas de perete electric (un ceas harnic, spunea el, care nu cunoaşte timpul african), răzbeşte aproape audibil, alături de foşnetul hârtiilor care zboară sub curentul de aer al unui ventilator uitat deschis. După un timp s-a întors şi a intrat în grădină, îndreptându-se spre un aranjament plăcut de două scaune de plastic şi o măsuţă sub
un arbore jacaranda. Acolo s-a aşezat şi a început să citească ziarul. Nu-i venea greu să-şi concentreze întreaga atenţie pe lectură. Dimensiunea stării de spirit care o copleşise la birou se diminuase. Nici măcar nu-1 aştepta pe proprietarul micului ei refugiu să se întoarcă acasă. Dacă n-ar fi venit, la un moment dat, pur şi simplu s-ar fi ridicat şi ar fi plecat, după ce ar fi împăturit ziarul şi l-ar fi aşezat pe prag. Dar i-a auzit maşina intrând în garaj şi, după câteva momente, a intrat şi el, pe o portiţă laterală, în grădina cu palmieri şi cu ferigi pe care le adusese de la un cămin ancestral din Lowveld, şi nu din tabăra de clandestini din Odensville care însemna pentru ea locul lui de baştină.

I-a zâmbit fară surprindere, ca şi cum s-ar fi aşteptat s-o găsească acolo; sau, mai curând, din deprinderea caracteristică a africanilor, care la ea acasă o exaspera, de a-ţi veni în vizită la orice moment din zi, fără un telefon prealabil din respect pentru intimitatea ta; deprindere care, în locuinţele africanilor, era luată drept ceva de la sine înţeles: oamenii vin la tine ori de câte ori au chef. Purta unul din costumele lui stil Drommedaris, de un gri elegant, şi au schimbat între ei una din îmbrăţişările săltăreţe, însuşite de Mişcarea de Eliberare de la dictatori. El şi-a scos sacoul şi a rămas în cămaşă.

- E o onoare, a afirmat ea punându-1 la încercare.
- Categoric.
- Dar nu din cele mai utile. Pentru mine.
- La ce te referi, Vera?
- N-o duc eu mai bine şi nu-i mai util să-mi văd de treaba mea la Fundaţie? Treaba pe care ştii că o fac bine - decât să mă pun în

situaţia de a lua hotărâri teribil de importante pentru alţi oameni - pentru întreaga ţară? Să mă situez acolo sus, peste ei...

-Nu-i şi asta o onoare la fel de utilă? Ştii, tu îmi aduci întotdeauna aminte că eu nu sunt împotriva a ceea ce oamenii consideră drept onoruri. Unii indivizi consideră o onoare şi faptul că participă la şedinţele unui consiliu de administraţie, dar tu şi cu mine ştim că o onoare e cu totul altceva. Despre ce mi-ai vorbit odată?... infiltrări...

-Dar asta-i cu totul altceva. înseamnă să te cocoţezi sus ca, până la urmă, să hotărăşti tu puterea. Ce altceva e o constituţie decât punerea în practică, prin lege, a Declaraţiei Drepturilor Omului? Mijlocul practic de a pune în aplicare toate frazele noastre frumoase: Poporul trebuie să aibă...

-Tu vei participa numai la redactara proiectului. Ceva destinat unui consiliu de tranziţie. Nu-i vorba de ceva definitiv, o răspundere pentru care să te condamne copiii copiilor noştri.

- Ah, dar proiectul e cel care trebuie să reconcilieze totul, astfel încât Constituţia finală să dea dovadă măcar de coerenţă. Gândeşte-te numai la provincii; pasiunea dezacordurilor asupra provinciilor, fiecare reprezentant venit cu harta lui de acasă, urmărind cât mai multă putere pentru provincia lui. Şi toţi Odendaalii, Buthelezii, Mangopa, toţi răcnind şi bătând din picior pentru dreptul de a face ce le căşunează lor cu oamenii din cutare şi cutare parte a ţării, fără puterea de intervenţie a unui guvern central.

- Dar asta-i exact ultima bătălie care trebuie purtată. La nivelul Comisiei. Asta-i ultima suflare a vechiului regim, acolo se va auzi! Nu le-a mai rămas decât această ultimă suflare. N-o pierde!

Vera s-a legănat, nehotărâtă, cu o jumătate de zâmbet; maniera lui obişnuită era lipsită de vehemenţă.

învăţătorul din el vorbea de parcă era din nou în cancelaria lui rurală, unde o chemase să discute cu ea.

- E datoria ta.

Dar ea nu se putea vedea în chip de justiţiară.

- Mă rog, a continuat el. înseamnă putere. Şi puterea te sperie.

-Nu ştiu - Vera se simţea vag agresivă - Da... eu nu sunt ca tine: am aparţinut atâta vreme unui popor care a folosit puterea într-un mod oribil. Nu am încredere în ea.

-In ceea ce te priveşte pe tine. Dar dacă această comisie îşi face treaba cum trebuie înseamnă să investească poporul nostru cu putere.

Era o convenţie tacită că, atunci când vorbeau despre „poporul nostru", el era un negru care vorbea în numele negrilor, o subtilă diferenţă faţă de atunci când spunea „noi", referindu-se la empatia dintre el şi ea. Continuau să se accepte unul pe celălalt drept ceea ce erau, n-avea niciun rost ca unul dintre ei să încalce teritoriul privat dindărătul celuilalt. Ea se gândea că aceasta era baza care trebuie să fundamenteze în general relaţia dintre un bărbat şi o femeie, atunci când nu e o chestiune de deosebire de fond ancestral, ci de deosebire de sex.

-E o problemă de gradaţie, dacă eu iau parte la consiliile de administraţie sau tu faci parte din Comisie - ceea ce e mai necesar. Eu n-am manifestat niciodată dubii în legătură cu locul pe care îl deţin.

- Sigur că nu. Cine ar avea ceva de spus în legătură cu tine! Tu faci loc negrilor în lumea financiară. Până şi ex-sta- liniştii noştri doresc aşa ceva. Nu există epocă de aur; numai Fondul Monetar Internaţional şi Lumea Bancară.

-Sunt mulţi care au ceva de spus. Mi se reproşează că nu urmăresc decât veniturile mari. Că locuiesc într-o suburbie din nord şi nu în Alexandra sau Soweto.

Zâmbea în faţa siguranţei ei. II tachinase şi ea în legătură cu restaurantul elegant. Vera a ţâţâit puternic din limbă, res- pingându-şi astfel propriile ironii şi pe cele ale detractorilor lui. A crede în el însemna a accepta că stânga, aşa cum se exprimă ea mai curând în condiţiile de viaţă ale majorităţii decât în ideologie, poate găsi soluţii la acele condiţii prin folosirea unora dintre mijloacele capitalismului. Dacă te uitai la ţările vecine, ce altă soluţie puteai încerca pentru moment?

- Deci ar trebui să mă instalez printre micii zei care decid ce urmează să devină ţara asta. Reprezentările proporţionale, provinciile... Şi cum rămâne cu Fundaţia? Voi lipsi luni întregi, ştii

bine. Noi am avut întotdeauna prea puţin personal. Şi va fi atâta de lucru, lucrurile se înfierbântă întotdeauna înainte de instalarea unui nou guvern. Ieri am fost la Pretoria − din nou -, la Comisia Consultativă pentru Alocarea Pământurilor.

- Vechiul tău front de luptă.

- De astă dată Mogopa. Am pregătit o audienţă pentru delegaţia Mogopa. Ştii ce a spus unul dintre ei la Comisie? „Guvernul e un hoţ care a fost prins, dar a returnat numai jumătate din ce-a furat." Cererea pe care am făcut-o noi pentru restituirea celor două ferme care li s-au luat la mijlocul anilor optzeci s-a soluţionat prin retrocedarea uneia singure, cea cu pământ mai puţin arabil. Aşa încât facem contestaţie. Omul a sărit în mijlocul jargonului nostru juridic ca un hopa- Mitică: „Acum când pământul ar trebui să ne fie înapoiat, se fac discuţii, discuţii... Guvernul are puterea de a fura avutul oamenilor şi după aceea creează comisii." Şi era printre ei un bătrân, Abraham Mabidikama, pe care nu pot să mi-1 scot din minte. Zicea că a privi cum fermierii albi îşi trimit oile la păscut pe ferma care le-a aparţinut lor e ca şi cum ţi-ai privi copilul răpit trudind pentru câştigul altuia, în timp ce tu mori de foame. Şi pe urmă s-a proţăpit acolo şi le-a spus celorlalţi: „O să luptăm ca să ne recăpătăm pământul până la «sfârşitul timpului»."

Zeph a îngânat-o încet, ca pentru el singur sau pentru ei:

- Până la sfârşitul timpului.

Bătrânul nu repetase ceea ce scandau mulţimile: „Moarte burilor, moarte fermierilor/" Dar ca şi Odendaal, atunci când omul ăsta de lângă ea, îmbrăcat atunci în cămaşă cu manşete, îi spusese: Meneer, noi n-o să vă facem niciun rău. Nici dumneavoastră, nici soţiei, nici copiilor dumneavoastră, Comisia a luat
condeiele în mână şi s-a ascuns îndărătul ochelarilor, aşa cum si Odendaal s-a ascuns de ameninţare îndărătul uşii trântite.
> i *

- Care petic de hârtie ce urmează a fi disputat de banda Drepturilor Albilor şi de liderii proprietăţilor poate fi mai important decât şansa pe care o au acum oamenii de a ajunge într-adevăr undeva, pentru numele lui Dumnezeu - de a înceta să fie izgoniţi de nicăieri către niciunde? In legătură cu asta, măcar ştiu că pot să fac

ceva. Din Comisia de Redactare poate face parte şi altcineva. E mai uşor decât să fiu înlocuită de la Fundaţie.

- Multe lucruri par lipsite de sens pentru că ne pripim şi dăm la o parte un lucru pentru altul, îl înlăturăm pentru a face loc altuia care ni se pare mai important.

- Dar nu se pot compara între ele.

- Nu. Vera, trebuie să părăsim vechile măsuri de comparaţie, standardele a ce e important şi ce nu. Nu punem pe un taler o pungă cu sare şi pe celălalt o pungă cu mălai.

- Deci eu ar trebui să stau liniştită într-o comisie electorală în timp ce jos, în stradă, cineva supraveghează casa lui Sally şi a lui Didymus, aşteptând momentul să o ucidă?

- Ai mai văzut-o?

- I-am dus un buchet de flori şi a fost o gafă - de parcă ar fi fost bolnavă, sau de parcă ar fi murit. A luat florile cu o expresie foarte ciudată pe chip.

- Ar trebui să te duci des pe la ea. Oamenii, când sunt ameninţaţi, simt nevoia să se vadă înconjuraţi de alţii. Am cunoscut si eu senzaţia asta la viata mea.

i y y

- Ea şi Didy refuză să vină la noi. De parc-ar fi vorba de o boală contagioasă. Sau de un blestem. Nu vor să atragă pe nimeni altcineva în riscul lor. Sally bravează tot timpul, zice că nu se ştie niciodată dacă asasinul respectiv e un bun trăgător, s-ar putea ca din greşeală să nimerească pe altcineva.

Soarele apusese şi cerul de amurg era vărgat de nori sidefii. Vera s-a ridicat şi şi-a întins mădularele. Au mers împreună până la poartă, împărtăşind sfârşitul de zi fără sentimente domestice; el n-a întrebat-o ce are de gând să facă, ea nu i-a comunicat vreo hotărâre. Zeph a rupt, absent, un trandafir galben din tufişul de lângă poartă; apoi i-a oferit floarea. Ea i-a cuprins tulpiniţa între degete.

- Vezi să nu te înţepe.

- A învesti cu putere, Zeph. Ce mai e şi lucrul ăsta nou? Ce s-a întâmplat cu ceea ce obişnuiam noi să numim dreptate?

Didymus o însoţeşte pretutindeni pe Sibongile, purtând un revolver în buzunarul hainei. In cariera lui politică nu i s-ar fi dat niciodată încuviinţarea de a purta o armă de foc, dacă ar fi cerut-o; acum însă, Mişcarea i-a oferit una, com- pletându-i şi formele legale. Nu numai statul, dar şi toate facţiunile scăpate de sub controlul acestuia, cele care se revoltă la concesiile de putere făcute în silă de stat, au putut pune mâna pe un întreg arsenal al armatei şi al forţelor de poliţie.

Când ţi se oferă protecţie poliţienească, trebuie să ţii seama de o realitate care e posibil să se ascundă după aceasta: însuşi bodyguardul tău poate fi un asasin. Şi să-1 vezi patrulând pe stradă, în faţa casei, prima ta casă de acasă, unde Didymus, Sibongile şi fiica lor îşi iau masa de seară, sau să-1 ai în maşină îndărătul capului tău când te duci în oraş!

Sibongile se uită cu scârbă la revolver şi−1 întreabă întruna pe Didymus dacă e sigur că piedica e pusă, pentru ca arma să nu se descarce în trupul lui. Dar el nu e unul din soţii aceia albi din suburbii, nevoit să fie instruit cum „se mânuieşte" o armă - aşa cum sună fraza profesională a amatorilor, ca un eufemism pentru a învăţa să omori. Şi, mai asigură el, n-o să împuşte niciodată pe cineva din întâmplare, n-o să tragă în cine nu trebuie.

Dar amândoi ştiu că ucigaşul nu va acţiona oferindu-se el drept ţintă. Se va produce, aşa cum s-a întâmplat şi în cazul altora, o rafală de gloanţe trase dintr-o maşină în viteză, ori printr-o fereastră în camera în care ea, soţul şi fiica ei stau la masă. Didymus nu va avea timp să ocheasca. Revolverul e o garanţie cu mici şanse de a fi onorată, Didymus a fost învăţat de mult cu multe pericole, şi tot ce poate face e s-o conducă pe Sibongile printre ele.

Indivizi cu mutre suspecte dau târcoale casei, dar nu sunt decât ziariştii; asasinii n-or să ridice suspiciuni, sau dacă da, aceasta se va întâmpla după crimă, când vecinii or să-şi aducă aminte că au văzut o maşină roşie dând de câteva ori ocol casei, cu câteva zile înainte de asasinat. întrucât nu pot răzbi până la victima în perspectivă sau la soţul ei, ziariştii reuşesc s-o ademenească pe Mpho, care se simte flatată să fie întrebată ce simte ştiind că mama ei e ameninţată, şi

care apare în ziar într-o fotografie încântătoare, pe care o decupează şi o aşază în camera ei. Distragerea o face să mai uite de frică.

Nimeni nu poate spune când se vor normaliza lucrurile. Sibongile va fi din nou în siguranţă. în siguranţă să facă ce? Să se mişte liber. Şi Didymus să lase revolverul acasă. La şedinţele Consiliului de Negocieri, Sibongile şi ceilalţi de pe lista victimelor sunt măcar adunaţi în acelaşi loc. Păziţi de tineri din armata de eliberare; îngrăşaţi şi relaxaţi după austerităţile vieţii de tabără în păduri, stau în grup ca elevii în recreaţia mare, aşteptând să le pice şi lor ceva din gustările pregătite pentru delegaţi. Probabil că asasinii nu aşteaptă decât ca ţintele lor să se deprindă cu precauţiile luate. Orice rutină, chiar şi aceea a veghii, îşi pierde vigilenţa când te obişnuieşti cu ea: cea mai mare primejdie te paşte atunci când te-ai învăţat cu primejdia. Atunci rişti să fii luat pe nepusă masă. O surpriză. Cei aleşi pe lista viitoarelor victime îşi împrospătează unul altuia memoria: te duci până la chioşcul din colţ să-ţi iei un ziar, într-o dimineaţă de sărbătoare, la ora când nu-i încă nimeni pe stradă, adică nu-i un lucru
obişnuit la tine, un lucru care ar putea fi prevăzut, te duci doar până la colţ, şi când te întorci te trezeşti cu un glonţ în cap, nu cu unul ci cu trei, ca să se asigure că te-au lichidat. Ultima supriză a vieţii tale.

Sibongile cunoaşte nevoia de a nu lăsa nimic pe Jumătate făcut. Lucrurile cele mai mărunte; înainte de a pleca dimineaţa de acasă se duce din cameră în cameră, pune toate lucrurile la punct, introduce noi baterii în casetofon în locul celor scoase de Mpho, sortează dosarele lăsate vraişte de Didymus pe masa din bucătărie, ca şi cum, altminteri, aceste sarcini nu ar mai fi niciodată efectuate. E agitată la gândul oricărui mic conflict rămas nerezolvat; când Mpho închide uşa după ea ca să se ducă la cursul de computere pe care îl urmează acum, o supără până şi felul indiferent în care se petrec aceste despărţiri zilnice. Se repede la uşă ca să o sărute pe obraz, şi priveşte prin crăpătura jaluzelelor trase, astfel încât mişcările celor din casă să nu poată fi urmărite, mersul grăbit al fetei, cu crupa înaltă săltându-i pe sub bucăţica de fustiţă. Didymus găseşte bileţele în diferite locuri. îşi dă seama că nu sunt obişnuitele note pe care şi le scrie Sibongile singură, ca să nu uite diverse lucruri, ci instrucţiuni adresate altora

pentru a menţine continuitatea vieţii dacă ea ar fi să dispară, asemenea omului care s-a dus să cumpere un ziar la colţ şi nu s-a mai întors. Didymus nu spune nimic. Mototoleşte notele şi ocheşte cu ele găleata de gunoi din bucătărie. El, personal, nu cedase niciodată tentatiei ritualurilor; dar el s-a bucurat de talismanul deghizărilor.

Serile continuau să stea acasă, el citind sau notând pe computer date pentru cartea pe care urma să o scrie, iar ea studiind documentele diferitelor comitete care prezentau rapoarte Consiliului de Negocieri. Oare avea să se întâmple când se ducea la bucătărie să-şi fiarbă o cană de ceai de plante, de care-şi băgase în cap că-i face bine la sănătate?

Sau când zicea „Mă duc la culcare" şi, în drum spre pat, în baie, se întreba dacă va avea timp să-şi închidă robinetele? Trântirea unei uşi sau rateul unei maşini îi făcea pe amândoi să ridice ochii, speriaţi; după care Sibongile îşi lua un aer de trufie nepăsătoare, iar Didymus îi zâmbea sec. Mpho stătea ghemuită pe canapea, în picioarele goale, moviliţa stomacului bine hrănit proiectându-se în poziţia aceasta relaxată; cu o mână scormonea într-o pungă cu favoriţii ei fulgi de porumb sau se uita la televizor urmărind o parodie a vieţilor lor, cu violenţe şi împuşcături simulate.

Sibongile şi Didymus alcătuiau o echipă împreună cu ceilalţi de pe listă, iniţiaţii, cei separaţi de oamenii care nu fuseseră aleşi spre ucidere, chiar de camarazii şi prietenii lor apropiaţi. S-ar fi zis că nu ştiau ce să facă în situaţia lor, deşi păreau să se descurce destul de bine cu inimaginabilul. Vera Stark venea destul de des la soţii Maqoma, împreună cu tăcutul Ben. Ce se întâmpla în viaţa familiei Stark? Cel puţin era o posibilitate de a avea prieteni şi în afara celor de pe lista victimelor, departe de neîncetatele discuţii legate de aceasta. Vera se luptă cu Comisia Consultativă pentru Alocarea Pământului, „ca de obicei", adaugă ea, înlăturând subiectul. Discută despre prima reuniune a Comisiei Tehnice de Redactare a Proiectului de Constituţie, care urmează să aibă loc curând; presupunând că Vera va accepta să facă parte din ea. Didymus nu-i ranchiunos pentru faptul că s-a trecut peste el; ameninţarea morţii, atât de aproape, te goleşte, pentru moment, de orice ambiţie de mărire.

- Deci, săptămâna viitoare îţi iei adio de la Fundaţie.

Rânjeşte şi o bate pe mână; e minunat că au ales-o. Vera se uită la el, un moment de schimb spiritual între ei.

- Da. Săptămâna viitoare.

E pentru prima oară când Ben aude o hotărâre de acceptare. O studiază în tăcere, e singur în cameră, printre ceilalţi.

Vera nu se uită la el şi Ben vede că profilul ei - acum cu degetul mare prins între dinţi - afirmă faptul că viaţa pe care o duce e lipsită de realitate pentru ea, în contextul situaţiei lui Sally şi a lui Didy, această punere în scenă în care, într-o sinistră adaptare a maximei lui Cehov cu privire la teatru, o armă, a cărei prezenţă e nevăzută, se poate descărca înainte de sfârşitul actului; înainte ca acea Comisie Tehnică să elaboreze o nouă constituţie sub care - e unica speranţă - asasinii să-şi dea seama că zeii, pe altarele cărora aduseseră sacrificii, îi părăsiseră.

Ben crede oarecum, trebuie să creadă, că Vera a vorbit astfel numai pentru a îndepărta alte întrebări cu privire la Comisie, pentru a evita să vorbească despre nehotărârea ei. De dragul acestor vechi prieteni, Sally şi Didy, renunţă la preocuparea lui unică şi, convins că Didy are nevoie să fie distras printr-o expunere de interese normale, îi povesteşte despre necazurile lui de afaceri. In vremurile astea de recesiune şi de nesiguranţă politică, nimeni nu mai crede în valoarea promoţională a valizelor din piele de crocodil din Zair, de şopârlă sud-americană şi din piele de struţ din Cape Town, cu iniţiale de aur. Ştabii ostentativi, cărora le plăcea să voiajeze cu asemenea echipament, îşi trăiseră traiul, iar clasa de mijloc care avea să se ridice când nu vor mai exista sancţiuni şi şomaj era abia în formare. Ben se autoironiza, pentru a crea o diversiune; ironia încercării lui de a pune la adăpost anii de bătrâneţe ai Verei; ai unei femei ca doamna Stark, profitând de vanitatea ştabilor din guvern, era exprimată în contrast cu distincţia feţei lui, a ochilor negri adânci ca ochii statuilor greceşti, sugeraţi prin două goluri întunecate.

-Ambasadorii regimului ştiu că vor fi rechemaţi în curând în ţară, s-a zis cu pensiunea de la Londra şi de la Washington şi cu duzina de valize asortate.

− Mă rog, dacă vindeţi ieftin stocul, poate că mi-aş lua şi eu o servietă nouă. N-are importanţă dacă-s prinse pe ea

iniţialele lui Pick Botha sau ale lui Harry Schwartz, şi vechea stemă nobiliară. Nu-mi pasă nici dacă are un vierkleur1. Pot să lipesc pe deasupra una dintre amuletele lui Mpho.
Sally a intrat în atmosfera glumeaţă.

-Şi poate că aveţi nişte bucăţi de piele tăiată, ca să comandăm un brâu frumos pentru Didy. Ceva în stilul cowboy. Căptuşeala buzunarelor i s-a ros de la greutatea revolverului ăluia blestemat pe care-1 poartă tot timpul.

- Unii oameni poartă decoraţii pe rever, eu port o armă, asta-i tot.

-Cel puţin nu sunteţi singurii, a intervenit Vera, întor- cându-se spre Sally. In zilele noastre toată lumea poartă o armă - chiar fără un motiv ca al vostru. Ben îmi cere să ţin o armă lângă mine, în maşină.

Dar Vera e plevuşcă pe lângă ei. Pentru un ochi străin, teribilul privilegiu acordat lui Sibongile şi lui Didymus schimbă şi încarcă de sens tot ce-i înconjoară; sunetul glasurilor lor, chiar şi atunci când fac cea mai banală observaţie, însăşi înfăţişarea hainelor, atingerea mâinilor lor, calde încă. Când toate vechile distincţii şi privilegii sunt abolite, apare o aristocraţie a celor aflaţi în pericol. Alături de ei, ceilalţi se simt diminuaţi, declasaţi.
Insula e a noastră.

Casa Verei e pustie.

Valizele promoţionale au dat faliment, dar în mod onest. Ben şi-a plătit toţi creditorii, nu a rămas nimănui dator. După aceea nu a mai ştiut ce să facă şi, ca să-şi deghizeze deruta, şi-a umplut interimatul cu o vizită făcută lui Ivan, la Londra. Ivan se despărţise de unguroaică; deci un regal pentru Ben, Vera anticipa un interludiu de companie bărbătească

1 Steagul vechii Republici Bure Transvaal.

între două generaţii, fară intruziunea femeilor. Ce ar fi avut Ben de făcut acasă, zi de zi şi ceas de ceas, în timp ce Vera era ocupată şi preocupată între Comisia Tehnică de Redactare si încercările ei de a rămâne în contact cu munca de la

Fundaţie? Să facă cumpărături la supermarket? Bennet? Să se considere pensionar? Să se ataşeze de un hobby, de pildă popicele la club? Să-şi reia sculptura, vocaţie la care renunţase din pasiune pentru Vera? Vocaţia lui era Vera; valizele promoţionale nu constituiseră decât un mijloc de a pune bani deoparte pentru Vera.

Adam a locuit un timp în camera lui Ivan. Intre el şi Vera se instituise acel gen de relaţii libere care, deşi adânc divizate de vârstă şi de devotamentul faţă de un ideal al unuia şi lipsa totală de idealuri a celuilalt, sunt oarecum asemănătoare, în sensul că urmează instinctele şi voinţa celor doi. Bunica lui nu-i dădea sfaturi (în singura ocazie când o făcuse urmărise mai curând să-şi protejeze prietenii decât pe el), nu-i făcea patul, nu-i cosea nasturii, nu-i supraveghea activităţile, aşadar nu-i era bunică. Preluau mesaje telefonice unul pentru celălalt, mâncau independent la ore nefixate, orice găseau în frigider sau orice-şi lăsau unul altuia în cuptor, şi uneori se întâlneau noaptea târziu şi pălăvrăgeau ca doi oameni de aceeaşi vârstă care împart acelaşi acoperiş. La una dintre aceste întâlniri întâmplătoare, el i-a comunicat că un prieten de-al lui găsise o căsuţă în Bezuidenhout Valley şi căuta pe cineva cu care să împartă chiria. O săptămână mai târziu s-a şi mutat, într-o atmosferă de sindrofie, împrumutând maşina lui Vera pentru a face câteva drumuri cu posesiunile lui, ajutat şi împiedicat de voluntari dintre amicii lui. Adam şi Vera ţineau unul la celălalt, dar amândoi ştiau că acum, când n-or să mai doarmă sub acelaşi acoperiş, or să se vadă din ce în ce mai rar. Acoperişul familiei: casa aceasta, construită în anii patruzeci în stilul albilor din acea perioadă, pe jumătate modernist, pe jumătate bungalow colonial, cu un living-room pe două niveluri şi o verandă din plăci de ardezie colorată, pe care o numiseră patio, casa oferită tinerei mirese şi fiului lor militar de către părinţi care nu ştiau singuri ce sunt, în parte europeni, în parte africani; casa care era prada Verei în urma divorţului, acoperişul sub care îşi adusese amantul acasă, casa în care se născuseră copiii ei, în care „patio" destinat ceaiurilor cu invitaţi albi fusese convertit într-un birou în care se punea la cale restituirea către negri a pământurilor jefuite de albi. Casa păstra în fiecare cameră semne ale vieţii trăite acolo. Zgârieturi şi pete, improvizaţii (rafturi de cărţi, construite din

scânduri montate pe cărămizi) pe care amanţii nou-căsătoriţi, care nu aveau altă grijă decât să facă dragoste şi nu se sinchiseau de lucrurile materiale, le încropiseră. O daltă de sculptor printre piesele unui joc de copii, colecţia cuiva de pietre etichetate - quarţ roz, cristal, masă minerală. Haine atârnând pleoştite, văduvite de forma corpului care le purtase cândva, nedăruite de pomană pentru că cineva (Annie?) avusese intenţia să le mai ia. Cutii care adăposteau rămăşiţe ale valizelor promoţionale, seturi pentru farduri şi portofele din piele de elefant, pe care nimeni nu voise să le cumpere. Mirosul - mirosul particular al casei, indiferent de parfumu- rile folosite de Vera - actelor şi tăieturilor din ziare pe care le stoca, al agendelor zilelor şi anilor ei, vii aşa cum e hârtia la originile sale organice, descompunându-se şi vătuindu-se tainic de la umezeală, umflându-se şi deşirându-se de căldură. Vaze sparte, un ceas cu Mickey Mouse oprit la o oră din copilărie, ilustrate şi fotografii. Ar fi cu neputinţă pentru oricine care ar deretica după plecarea unui locatar să nu se oprească şi să nu se uite, aşa cum făcea Vera, la fotografiile care-i căzdeau sub mână. Şi atunci a răsărit, încă o dată, fotografia trimisă în Egipt, în timpul unui război. Nu o aruncase, nu o rupsese; o vârâse doar sub teancul celorlalte fotografii.
Şi cine era asta?

Eu sunt cea din fotografie, de care nimeni nu-şi mai aminteşte.

în timpul acestei perioade de calm, Vera lucra la Comisia Tehnică de Redactare a Proiectului de Constituţie. Efectele Comisiei asupra milioanelor de oameni erau anonime, ea cunoştea doar o mostră, efectele asupra oamenilor pe care îi ştia, şi ale căror vieţi erau personal vizate, oamenii din Mogopa şi Odensville, de exemplu. Ea şi Zeph Rapulana discutau împreună, sub arborele jacaranda, aşa cum poate n-ar fi putut discuta în altă parte. Era necesar pentru ei să creadă că alegerile şi primul guvernământ, sub care toată lumea va avea drept de vot, vor pune capăt atacurilor cu arme AK-47 şi cu bombe, îi vor înfrânge pe purtătorii de zvastici, îi vor tempera pe prinţişorii care se agăţau de ciomegele puterii etnice, vor astâmpăra ceata de la Drommedaris; nu avea niciun rost să dai satisfacţie profeţilor dezastrului, discutând cu ei despre eşecul mecanismului

democratic în alegerile „libere şi drepte" din celelalte ţări de pe continent.

− în sfârşit − într-un an, într-o lună, într-o zi -, poporul nostru va ajunge la rezultatul pentru care am luptat. Oamenii nu pot fi înşelaţi! Nu se poate întâmpla! Nu ni se poate întâmpla nouă! Nu vom permite! Ce catastrofă ar fi dacă oamenii şi-ar spune că nu merită să votezi, pentru că orice ai face nu poţi scăpa de spectrul vechiului regim.

Pentru Vera, determinarea lui era un curent revigorator.

-Dar dacă vom restitui bunurile, Zeph, trebuie ca oamenii să ştie ce se poate întâmpla. Cum să tratăm cu negrii ultra- naţionalişti care încă se cramponează de mica lor putere, chiar dacă teritoriile lor private au fost reîncorporate în stat? Dacă alianţa lor cu aripa de dreapta a albilor ţine şi se dezvoltă? Dacă generalii albi vor deveni generalii /or? Şi armata va deveni sursa lor de arme?

-Trebuie să li se arate - categoric, nu există alternativă - că nu pot avea câştig de cauză. După toţi aceşti ani cu armele şi armatele albilor, după miile de oameni pe care i-au omorât, după toate legile pe care le-au elaborat ei, după milioanele de nenorociţi pe care i-au jefuit de pământ şi i-au izgonit prin toată ţara ca să le ia proprietăţile, după toate acestea au trebuit totuşi să-1 elibereze pe Nelson Mandela din închisoare şi să se aşeze cu el la masa negocierilor. Nu-i aşa? Trebuie să ştie că nu pot avea câştig de cauză. Chiar dacă vor face ce a făcut UNITA în Angola şi vor refuza să recunoască rezultatul alegerilor când le vom câştiga, chiar dacă fac ce a făcut Baban- gida, declarând alegerile nule şi neavenite. Nu pot câştiga.

-Aşadar, trebuie convinşi într-un fel să ia ceea ce li se oferă. Dar asta trebuie făcut acum, trebuie să fie oarecum temperaţi înainte. Ceea ce poate pune în pericol totul.

- Ce înseamnă totul, Vera?

-Dacă ar fi să cedăm în faţa extremiştilor albi care vor, exclusiv pentru ei, şi ultima bucăţică de ţară. Până la ultima rezervaţie. Care colţ din ţară nu aparţine şi celorlalţi? Şi ce facem cu negrii care locuiesc acolo sau au locuit cândva? Pământul, Zeph, pământul. Tu ştii totul despre pământ. Promitem redistribuirea pământului către popor şi pe urmă ne gândim să le dăm măcar un metru şi celor care l-

au furat de la bun început? Avem de gând să aprobăm o nouă evacuare a oamenilor, de astă dată în numele unităţii - o singură Africă de Sud, un singur popor? Sau avem de gând să decidem pentru federalism, sau pentru un regionalism care-i o deghizare a federalismului, astfel încât să rămână neatinse vechile blocuri de putere a albilor - poate cu nişte sateliţi negri - sau alianţele lor cu ambiţii etnice?

-Punem noi la punct forţele regionale, asta încercăm să rezolvăm. Provinciile nu vor constitui o deghizare pentru nimic. E un joc dificil, dar o să-l ducem la bun sfârşit.

-Dar ceilalţi! Albii aceia de care am râs până ce au intrat cu tancul în clădirea negocierilor?

-Drumul forţei nu duce nicăieri. Or să-şi piardă suflul. Tu şi cu mine nu putem rezolva lucrurile astea, Vera. - Rapulana părea amuzat de o asemenea eventuală ambiţie - Trebuie să avem încredere că liderii noştri vor găsi semnalele potrivite ca să-i oprească din drum. Noi nu putem decât să facem ceea ce facem. Fiecare dintre noi.

Răcoarea înfioară curând înserările în acest anotimp. Cele din urmă raze de lumină preschimbă verdele frunzişului în negru, cu un reflex de aur prin foile veştede ale jacarandei, care se vor scutura numai la sfârşitul iernii. In depărtare, în văpaia asfinţitului, pluteşte tăcut un avion, împletindu-le privirile cu care îl urmăresc. Tufişurile îşi intensifică prezenţa. Şi, pe urmă, incinerarea soarelui pierit aprinde un foc de pădure îndărătul copacilor înnegriţi.

In anumite perioade, ceea ce pare a fi chestiuni impersonale se transformă în probleme intime. Devenind parte a unei mase de întuneric, nimic nu poate fi mai intens simţit decât aceste temeri şi exaltări politice, şi nicio altă emoţie nu poate apropia mai mult doi oameni. Un puternic curent al prezentului îi poartă înainte: în anul în care viaţa cea veche ajunge la sfârşit.

Ben şi Vera îşi telefonau regulat. Printr-o înţelegere tacită, alternau chemările la telefon, dar dacă trecea o săptămână de tăcere, atunci când era rândul Verei să sune, îi telefona el.

Când suna telefonul noaptea târziu, Vera ştia că era Ben.

El auzea ţârâitul repetat al soneriei, şi îl urmărea prin încăperile goale ale casei, până o găsea: biroul din verandă sub lampa cu gât de cocostârc şi farfuria cu fructe pe care o avea lângă ea când lucra noaptea, bucătăria unde îşi storcea o lămâie ca să-şi prepare o băutură caldă, dormitorul în care trupul ei răsărea din hainele dezbrăcate, conform unui ritual inconştient pe care el l-ar fi putut descrie exact.

De obicei era în pat şi îşi întindea braţul după telefon. Fiecare dintre ei îi prezenta celuilalt un raport al activităţilor despre care credea că l-ar putea interesa. Schimbau şi glume, mici anecdote. Ivan a dat o petrecere şi unul dintre
musafiri a venit cu un băietei de doi ani, care a fost culcat în

> 7
patul lui Ben şi care i-a udat aşternutul. Vera a mers călare, în spatele lui Adam, pe motocicleta pe care acesta o cumpărase si o adusese ca să i-o arate. Ben o întreba, cu vocea lui > j
fără trup şi cu interesul celui pentru care asemenea lucruri sunt poveşti din paginile de ştiri externe ale unui ziar, cum merg negocierile, comisiile şi comitetele, şi dacă asasinatele erau chiar atât de numeroase pe cât apăreau în flashurile de la televiziune. Ea îl întreba dacă Ivan e plecat în vreo capitală din lume sau se găseşte acasă cu Ben. El îi amintea de mici obligaţii de rutină pe care ea le-ar fi putut uita - ştia cât de puţin timp avea Vera pentru asemenea lucruri. De reînnoit permisele, de plătit taxele - deşi acum ea era singura dintre ei care câştiga. Ea trecea repede peste asemenea chestiuni care-i aminteau lui de ceea ce ea ar fi vrut să-i evite - eşecul valizelor promoţionale care ar fi trebuit să-i asigure ei bătrâneţea. Aşa se desfăşurau convorbirile până când nu mai aveau ce să-şi spună. Intr-o pauză, înainte de a-şi ura noapte bună - ea şedea culcată, cu ochii în tavan, de parcă-ar fi fost o muscă rătăcită prin camera tăcută −, vocea lui a întrebat-o:

- Te simţi singură?
- Nu. - Un râs - Deloc.

După ce a lăsat receptorul din mână, s-a încrâncenat de părere de rău. Ar trebui să ridice receptorul şi să-1 cheme ea. Să-1 cheme pe Ben, pe Bennet. Să-i spună ce? Dacă a putut să-1 mintă înainte, de

atâtea ori, de ce nu putea găsi acum în ea forţa de a-i spune o minciună de care să se poată agăţa? A stins lampa şi a adormit, învăluită de casa goală.
„Iartă-mă, dar ştiu foarte bine ce fac."

Ben şi cealaltă iubire a lui, Ivan, se distrau bine la Londra, ca doi burlaci. Dar Ben era stăpânit de o durere pe care nu i-o cunoştea nimeni. O durere pentru tot ce făcuse Vera şi de care ea nu avea să ştie niciodată. Şi dacă ar fi ştiut? Lucrurile ar fi stat altfel, mai bine? Dacă i-ar fi spus că simţise un alt bărbat pe ea, în ea, în acei ani, că ştiuse că avea doi bărbaţi în acelaşi timp şi că era capabilă de aşa ceva, că ştiuse că exista undeva un apartament sau o cameră de hotel de unde venea îndărăt la el - oare acum s-ar fi simţit singură fară el, ar fi avut nevoie de el? O, nu ca atunci în munţi, încântătoarea, minunata lui seducere de către soţia altcuiva. Ci în calitate de soţul care devenise. îşi dădea seama că Vera nu avusese niciodată o nevoie reală de un soţ - doar, poate, într-o anumită perioadă, când o excita în mod pervers gândul de a avea un amant domestic, de travesti, şi când îngrijeau împreună de copii, îşi faceau confidenţe, aveau prieteni comuni, formau un tandem în crezurile politice, chiar dacă ea le trăia direct în munca ei şi risca pentru aceste crezuri, în timp ce el clădea un stăvilar ca s-o apere, ca să-i asigure anii bătrâneţii... stăvilarul care se surpase, o iniţiativă greşită într-o etapă greşită. Nu că ea s-ar fi sinchisit; facea parte din natura ei faptul că nu-şi dorise un soţ, niciodată; nu-1 dorise nici pe primul ei soţ, nici pe al doilea: nu avea nevoie de stabilitate, de siguranţă, ceea ce, presupunea el, reprezintă un soţ pentru majoritatea femeilor. Acum îmbătrâneşte şi înţelege ceva despre siguranţă, acolo, atât de departe, încât el nici nu poate măcar sonda depărtarea. îmbătrâneşte, chiar şi Vera lui îmbătrâneşte; şi nu se simte singură. Pentru a-şi oferi o amară consolare, a început să-şi scormonească creierul căutând lipsurile, căutând cusururile ei, lucrurile care-1 iritau la ea. Nu avea un simţ plastic, tactil - decât pentru carne, desigur, îl dezmierda, îl facea să se excite extraordinar, mân- gâindu-i buzele şi ochii, spunându-i cât de frumoasă e faţa lui, faţa asta pe care o poartă încă. O mască de spectacol pe care nu o poate scoate. Acum are tot timpul visat pentru lectură. Citeşte totul cu ochi de exeget. Intorcându-se la cărţile care fuseseră textele

esenţiale ale tinereţii lui, recitindu-1 pe Rilke găseşte un semnal: Vera este femeia din însemnările lui Malte Laurids Brigge, „cea care nu voia să fie iubită". „Acea lăuntrică indiferenţă a spiritului": parc-ar fi fost scris pentru Vera. Şi mai recitea un poet irlandez - de astă dată nu Yeats -, ar fi vrut să lase cuvintele să-i spună că, deşi până la urmă nu izbutise să împărtăşească acest credo cu ea, o înţelegea.

Ce părea a fi mai tare s-a trecut! Viitorul din dedesubturi se afirmă. (Dar poate că numai frumuseţea versurilor avea un înţeles pentru el.) Ea îl ascultase, în braţele lui, citindu-i poezie, Yeats şi Lorca, atunci, în munţi, şi-i spusese că e vrăjită. Vrăjită! Vera nu citea niciodată altceva decât ziare, referate, diagrame, toată casa era plină de rapoarte. Pentru ea condiţia existenţei consta în ceea ce se întâmplă în domeniul puterii politice, în timp ce puterea vieţii însăşi, soarele atotbene- fic, simbol divin etern al viitorului care răsare, se prefăcea, în concepţiile ei, în sursă de moarte, prin razele la care se expun oamenii, direct, distrugându-şi adăpostul, atmosfera. II cicălea să continue să sculpteze în timpul liber al ocupaţiei de a fi soţ; habar nu avea de volum, de formă, de pielea netedă a lemnului, de cea zgrunţuroasă a pietrei şi de timpul pe care-1 cere o asemenea îndeletnicire. O favoriza făţiş pe fiica ei, pe recea Annick, şi părea să poarte un inexplicabil resentiment primului ei născut, încă de pe când era un bebeluş, poate pentru că Ivan semăna leit cu ea - să fi însemnat acest lucru că Vera nu se place? Dumnezeu ştie. Amant, soţ, nu ştii niciodată cui îi eşti soţ sau amant. Ar fi vrut să strige, să-i strige Verei - din nou Yeats − versuri care-1 săgetau: Ce alta ştim decât ce vedem / Unul pe altul într-un sistem? Ura - nu pe Vera, ci dependenţa lui de ea. Plecase de acasă ştiind că nu ştie cum să-şi ducă viaţa singur.

Didymus depunea mărturii în legătură cu lagărele. Devenise necesar, pentru cauză, să meargă dincolo de un simplu raport. Trebuia acum să vorbească, în cadrul unei anchete deschise, despre lucruri pe care trebuise să le ţină numai pentru el. O schimbare de autodisciplină; în cariera lui de exil, de infiltrări, de lupte de guerilă, de spion şi de spionat, se obişnuise cu astfel de schimbări de atitudine. Mişcarea însăşi anunţase presa şi conducea investigaţia.

Care-i diferenţa dintre un criminal şi un erou? Se gândise la acest lucru cu acea formă specială de sofisticare revoluţionară - forma cea mai apropiată de ironie pe care şi-o poate îngădui o revoluţie, pentru că ironia înseamnă o distanţare, un lux, ca şi cum te-ai gândi la un pat moale când aştepţi într-o ambuscadă, gata să ucizi. In timp ce înfrunta „procesul" în faţa camarazilor lui şi nu la tribunalele fostului guvern alb, încerca să-şi justifice acţiunile în numele unei cauze drepte; scopul scuză mijloacele. Era o chestiune de a sprijini Mişcarea să-şi demonstreze integritatea, capacitatea sa de a se autoexamina şi autocondamna, fiind destul de puternică încât să supravieţuiască unui astfel de proces; o forţă de care alţii n-ar putea da dovadă. Didymus mărturiseşte atât cât e nevoie pentru a demonstra că Mişcarea poate ieşi cu o conştiinţă curată. îşi spune că e o misiune ca oricare alta, necesară unui anumit stadiu al eliberării, aşa cum fuseseră toate.

Când presa îl sâcâie cu întrebări menite să-1 facă să-şi exprime amărăciunea, pentru ca ei să poată coace o poveste senzaţională despre divergenţele în ceea ce numesc „eşaloanele superioare" ale Mişcării, Didymus îi dezamăgeşte fară efort printr-o formulă tocită, un clişeu retoric:

-Sunt perfect de acord cu principiul responsabilităţii pe care noi l-am urmărit întotdeauna, cu rigurozitate.

Se ţin după el cu armele microfoanelor:

− Nu aveţi impresia că sunteţi un ţap ispăşitor? Că aţi fost victimizat?

- Cum aşa? - O mină de o indulgentă stupiditate - După mai bine de trei sute cincizeci de ani de victimizare a poporului nostru de către regimurile albe, succesive, să mă simt „victimizat" de un proces normal, organizat de propria mea Mişcare de Eliberare?

Şi cu toate că nu există nicio posibilitate de a ascunde implicarea lui în ororile din lagăre, faptul nu aduce niciun prejudiciu avansării lui Sibongile în carieră. Ameninţarea cu moartea se dovedeşte a fi dovada cea mai înaltă a corectitudinii politice a victimei potenţiale. Paradoxal, reputaţia lui Sibongile e intangibilă.

Vera şi Didymus s-au observat reciproc când fiecare dintre ei s-a apropiat să plătească taxa de parcare într-un garaj subteran. A

condus-o pe Vera la maşina ei şi, la un gest făcut simultan de amândoi, s-a urcat pe scaunul de lângă ea. Plutea un aer de clandestinitate în pivniţa aceea vastă, rece, cu izul ei de gaze de eşapament şi de benzină; ca şi cum contextul întâlnirilor lor - aşa cum unii oameni se întâlnesc mereu la concerte, la baruri sau la biblioteci - s-ar fi definit atunci când exilatul deghizat pătrunsese în casa ei şi trântise uşa după el. N-au discutat despre anchetă; dacă Vera era curioasă, îl cunoştea îndeajuns încât să-şi înfrâneze curiozitatea. Au vorbit despre Sally. Pleca acum în lumea întreagă, ca delegată a ţării ei, pentru a aduna fonduri în vederea campaniei electorale. Când avea să se întoarcă, era posibil să i se încredinţeze un portofoliu ministerial. In ziare apăreau fotografii în care putea fi văzută în compania unor demnitari şi politicieni japonezi şi germani şi scandinavi; Vera observase că cizmele
din Portobello Market si costumele africane fuseseră înlocu-

)
ite de o garderobă elegantă, internaţională, adecvată poziţiei ei. Cei doi din maşină erau mândri de Sibongile, de parcă ar fi privit-o din aceeaşi perspectivă; când cineva devine o persoană publică şi dobândeşte o imagine diferită de cea din
intimitate, el sau ea ating stadiul în care devin „altcineva". Didymus vorbea despre Sibongile mai curând ca despre o străină decât despre o făptură banal familiară.

-Cel puţin, când e plecată e în siguranţă. Şi se descurcă atât de bine! Are ea un fel de a intra sub pielea oamenilor şi de a trata cu instituţiile - s-ar zice că-şi face temele acasă; când se întâlneşte cu ei, ştie exact ce resurse au, ce prejudecăţi, ce le-ar plăcea să finanţeze. Şi e inflexibilă! „Fără garanţii, spune ea: cecuri, nu promisiuni." Şi le stoarce! Cum se mai pricepe să-i farmece... s-o vezi numai...

- A fost întotdeauna frumoasă, asta ajută mult.
- Dar acum!

Aceste două cuvinte sună aproape a împăunare. Vera vede sub alt chip orice fel de distincţie publică − individul care-şi făureşte o asemenea imagine constituie o tentaţie din punct de vedere sexual, în

ciuda trecerii anilor. Aude vag un semnal al lui Ben de la distanţă. îşi aminteşte de o şoaptă a vocii lui fară de trup, pierdută în spaţiul ei.

- Ben a întâlnit-o în foaierul unui hotel, într-o zi, la Londra. Mi-a spus că era superbă.

-Ben la Londra? Când a fost asta? Când a plecat el la Londra?

Niciunul dintre ei nu era pregătit pentru stranietatea în care picase remarca lui normal jovială.

- O, a plecat de multă vreme!

Didymus nu voia să fie atras în confidenţe cu această femeie, veche prietenă din vremurile de bejenie. Relaţia privată creată de vizita secretă pe care i-o făcuse sub una din identităţile lui revoluţionare nu-i dădea libertatea de a-i vorbi despre cealaltă chestiune privată, dintre soţ şi soţie. Ar fi fost ceva la care numai o femeie albă s-ar fi putut aştepta. Totuşi înţelegea ce-i spune; înţelegea din echilibrul şi din dezechilibrul reţinerilor şi apropierilor dintre el şi Sibongile. Dar în
cazul lor totul se datora unor factori exteriori, luptei lor şi a ceea ce însemnase aceasta în toate fazele ei. Albii, chiar Vera şi Ben, aveau cu siguranţă intimitatea lor detaşată de astfel de chestiuni. Dacă şi-ar fi îngăduit să-i spună: „îmi pare rău", asta ar fi însemnat că înţelege, şi ar fi provocat-o pe ea să-i toarne cine ştie ce, probabil despre Ben şi altă femeie, povestea obişnuită. In Mişcare şi în jurul ei se întâmplau multe asemenea poveşti; când acţiunea politică constituie unicul imperativ, se revoltă emoţiile sexuale.

-Ivan mai e acolo, nu? Mare personalitate bancară, omule, asta-i frumos! Când se întoarce Ben, trebuie să ne întâlnim şi să auzim toate noutăţile. Eu o aştept pe Sally la sfârşitul săptămânii viitoare, cu ajutorul lui Dumnezeu. E la Los Ange- les şi se întoarce via Bonn. Ştii că Mpho a căpătat o bursă şi studiază arta dramatică la New York?

Aceasta era o zonă de confidenţe pe care şi-o puteau permite, din moment ce Vera îşi luase responsabilitatea, alături de părinţii ei, pentru buclucul care survenise în viaţa fetei.

-E mult mai bine, pentru o fată ca Mpho, computerele n-ar fi pasionat-o. Cu temperamentul ei, nu s-ar fi ţinut de computere. Sally i-a aranjat bursa.

Vera s-a întors seara în casa pustie, uitând complet de sine; şi s-a întâlnit cu ea însăşi. Perdelele pe care le-a tras, întunecând geamurile, unghiurile pereţilor pe care le urma, uşile pe care le închidea când trecea dintr-o cameră în alta, toate o adăposteau şi o conţineau numai pe ea. Casa ei, dobândită neonest, pe care n-ar fi trebuit să o accepte şi s-o păstreze; casa aceea era cu ea încă şi constituia, într-un anumit sens, unica ei posesiune, singura care o însoţise prin tot ceea ce intrase şi ieşise din viaţa ei, în jurul ei, în calitate de doamna Stark şi de Vera: bărbaţii, copiii pe care i-a născut acestor bărbaţi, comunităţile de oameni pe care i-a salvat sau nu a reuşit să-i salveze de la evacuare, morţile şi ameninţările cu moartea ale prietenilor, ororile refugiaţilor atacaţi de cei de la han, întoarcerea cunoscuţilor din închisoare şi din exil, cel din urmă parlament al albilor, zvastica urcând de la buncăr la blazon pe braţul albilor vigilenţi; abstracţiunea cuvintelor, puterea luptându-se cu nefamiliarele tăişuri ale negocierilor, comisia de la care tocmai se întorsese, unde încercau să reconcilieze nevoile şi frustrările şi ambiţiile a mai bine de trei secole şi să le treacă pe hârtie într-o sintaxă imuabilă.

Vechi complici de crimă (de multă vreme locuinţa devenise respectabilă, un cămin familial), ea şi casa erau singure, împreună. Ben instalase un sistem de alarmă. Ca în orice altă locuinţă care putea fi numită o casă, fie în suburbiile albe ori în aşezările negrilor, un dispozitiv, pe lângă care spărgătorii treceau în maşinile lor sau pândeau de prin şanţuri, aşteptând momentul în care să poată pătrunde în casă şi să ia ce le poftеşte inima. Vera însă nu se temea, gândind că o casă atât de ponosită pe dinafară n-ar tenta pe nimeni să creadă că ar putea găsi înăuntru ceva ce merită a fi luat; şi aşa şi era: dosarele, nepreţuite pentru ea, n-ar fi provocat decât o deziluzie scârbită cuiva în căutare de valori; mobila procurată de socri pentru mireasa de război era uzată şi jigărită.

Şi-a turnat o votcă tare, cu un strop de apă tonică, şi-a ridicat picioarele pe măsuţa de cafea, înălţată prin nişte teancuri de ziare. A urmărit ştirile la televizor şi pe urmă a ascultat toate versiunile de jurnale pe radio, trecând de la un post la altul. Evenimentele erau în casă cu ea, evenimentele şi nimic altceva. Glasurile evenimentelor o

populau, vorbind preocupărilor ei zilnice, şi reacţiile din mintea ei erau răspunsurile la aceste glasuri. Mărturiile vieţii personale o înconjurau; dar viaţa personală era pentru ea tranzitorie, în timp ce viaţa politică era transcendentă, ca arta, pentru care, vai! n-a mai avut niciodată timp după ce Bennet îi citise, atunci în munţi, poeziile acelea minunate. Ben însuşi renunţase atât de uşor
la ceea ce o atrăsese la el, pe lângă sexualitate - priceperea lui artistică, sculptura. Politica afectează şi evoluează neîncetat prin generaţiile viitoare - felul în care oamenii vor trăi în viitor, felul în care se gândesc la viitor. Vera nu-şi facea iluzii în legătură cu politica; cu rolul ei în politică. Oamenii se omoară unii pe ceilalţi, iar viitorul priveşte în urmă şi întreabă - „Pentru ce?". Putem vedea, de aici de unde suntem, care ar fi fost sfârşitul. Şi pe urmă încep şi ei, la rândul lor, să se omoare unii pe alţii, pentru alte raţiuni, ale căror soluţii ar fi putut să fie întrevăzute.

Totuşi există vreun scop în încercarea de a întrerupe ciclul? Pornind de la premisa că soluţia finală va fi dreptatea? Chiar dacă i se spune dobândirea puterii.

Uneori, după o a doua băutură, când după ştiri urma muzică uşoară, reînsufleţită din trecut, Vera, prea bătrână acum pentru a-şi mai găsi un partener, dansa de una singură, fară ca cineva s-o vadă, în living-room; rock and roii şi pata- pata pe care trupul ei şi le amintea de la petrecerile din timpul războiului şi din anii cincizeci, în casa soţilor Maqoma din Chiawelo. Accepta cu îngăduinţă pentru tinereţea eului ei că acelea fuseseră vremurile când toate facultăţile ei mintale şi posibilităţile ei de judecată erau orbite de sex. Se oprea din dans, râzând de ea singură, ameţită. Dar dansul era un ritual trecător. O cuprindea un soi de exaltare a singurătăţii. Legată de altceva: de o senzaţie de libertate; şi de o atracţie dintre ea
si un bărbat care nu simţea nevoia de a-si consuma o dorinţă.

> > > >

Ben socoteşte că mariajul lor a fost un fiasco, Vera îl vede ca pe o etapă în drum, alături de celelalte, numeroase şi variate. Fiecare om sfârşeşte prin a se îndrepta singur către sine.

După ce a semnat contractul de vânzare a casei, Vera s-a dus să petreacă o săptămână cu fiica ei, Annick, la Cape Town. Când a părăsit casa, a rămas o clipă în prag, uitându-se
la tot ce era acolo de decenii întregi, încă nemişcat. Clădirile, camerele sunt martori; tot ce e neînsufleţit se situează în afara timpului.

Lou a venit să o întâmpine la aeroport. Annie dusese bebeluşul la cabinet, să-l vaccineze; Annie şi amanta ei adoptaseră un copilaş. Era de sex feminin, ca şi ele, şi era neagră, aleasă poate ca forma lor de angajare politică, în contrast cu aceea de a lua parte la comisii şi comitete, sau poate din milă pentru unii dintre copiii abandonaţi de adolescentele din aşezările de negri, din afara oraşului, pe care Annie le vizita în rundele ei profesionale.

Annie şi Lou se găseau în starea de preocupare concentrată a tinerilor părinţi. Lou o chema pe Annie să asculte respiraţia copilului sau să-i miroasă scaunul, ca să detecteze, cu priceperea ei profesională, dacă era ceva în neregulă; iar Annie o striga pe Lou din celălalt capăt al casei ca să vadă că ea era aceea căreia îi zâmbise pentru prima oară micuţa creatură. Camera de copii victoriană, care fusese convertită în cuibusorul amantelor, fusese restaurată si redevenise camera copiilor; uşa era ţinută întredeschisă, ca să poată fi auzite plânsetele şi semnalele bebeluşului. Fetiţa nu era frumoasă. Avea mâini şi picioare prea scurte în raport cu trupul, şi le fâlfâia ca pe picioruşele unei insecte căzute pe spate. Feţişoara boţită, de un galben uleios, încununată de părul ca un burete negru, îţi evoca ceva neiubit şi nedorit în pântece.

- Iată-ţi nepoţica!

Annie a plasat copilul în braţele Verei. I-a simţit reacţia, poate pentru că era şi a ei, numai că pe ea o facea să iubească
si să ocrotească fetita.

> >

- Când sunt mici, au o culoare palidă, noroioasă. Dar mama ei e o xhosa frumoasă din Transkei.

Annie şi Lou îşi rearanjaseră programul de lucru astfel ca în fiecare zi una dintre ele să stea cu copilul. Toate aceste aranjamente erau discutate şi comunicate Verei, cu convingerea

părinţilor că fiecare amănunt referitor la conduita de viaţă a copilului e la fel de interesant pentru alţii ca şi pentru ei.

- Am încercat să o luăm pe rând cu noi la lucru, Annie la spital şi eu la laborator, dar aceea dintre noi care nu avea copilul era atât de îngrijorată, încât tot timpul ne telefonam una alteia ca nebunele. Imposibil! Când o să fie mai măricică o să angajăm o femeie care să aibă grijă de ea.

Annie şi Vera stăteau la soare, pe balcon. îşi luau ceaiul cu brioşe sub baldachinul de lemn alb, împletit. Annie, cu faţa frumoasă a lui Ben, cu ochii negri plecaţi, nările fine albite de încordare, hrănea bebeluşul cu biberonul, dar mânuţele copilului bâjbâiau spre piept, împingând în sus perniţele de carne care se iveau prin decolteul bluzei. Alături erau cârpe curate, pentru cazul că fetiţa ar vomita, şi una dintre pisici, alungată din cuibul amantelor, torcea încet, ca un ceainic gata să dea în clocot, fericită că acum avea un cămin unde întotdeauna era cineva acasă. Vera o urmărea pe Annie, ascultând celălalt ritm, cel al suptului. Respiraţia lui Annie se adaptase la acest ritm, de parcă era gata să adoarmă; da, e lesne să adormi în timp ce dai piept copilului. Bebeluşul ar fi putut să fie al lui Mpho dacă i s-ar fi dat ascultare bătrânei gogo din Alex, şi n-ar fi sfârşit în găleata medicului de avorturi. Vera se simţise atât de des aşa ca acum, departe de ceea ce era important în viaţa fiicei ei, tot mai departe, incapabilă să controleze distanţa.

Bunică, fiică şi copil; apărând atât de naturale oricui le-ar fi privit. O veveriţă s-a căţărat pe unul din stejarii bătrâni, bine îngrijiţi, din grădină şi Annie şi-a înălţat privirea - circuitul închis al bebeluşului, Annie şi Lou, spart acum prin absenţa lui Lou - şi-a înălţat privirea şi a realizat prezenţa mamei ei, prezenţa Verei; abia acum a avut timp s-o realizeze.

- Tata mi-a trimis o scrisoare acum câteva săptămâni. Ii scrisesem eu despre achiziţia noastră... Poate că ar trebui
să-i dăm un telefon cât eşti aici. Pare fericit alături de fratele meu cel bogat. Dar cum stai tu? Puştiul ăla, Adam, n-ar fi putut să locuiască la tine măcar până se întoarce tata? Eşti în siguranţă singură în casa aceea?
- Am vândut casa.

Instantaneu, Annie s-a arătat teribil de indignată: căminul, vechiul cămin părintesc trebuia menţinut intact chiar dacă nu-1 mai vede sau nu vrea să-1 mai vadă.

-Ce-ai făcut? Pentru numele lui Dumnezeu! Când? Si ce-o să facă Ben când se întoarce? Unde ai să locuieşti?

înainte de a-i răspunde, Vera a lăsat-o să ridice fetiţa pe umăr şi s-o lovească uşor cu palma pentru a-i ajuta digestia. După care, a rostit:

- Ben nu se mai întoarce.

Annie nu şi-a privit mama.

- Şi când s-a luat această hotărâre?
- Nu-i o hotărâre, dar nu se va mai întoarce.
- Nu-mi spune că divorţaţi la vârsta voastră.

-Nu, nu-i vorba de divorţ. Nu. Când o să plec în străinătate, o să mă duc să-1 văd, pe el şi pe Ivan.

A fost mirată să vadă că faţa lui Annie s-a înroşit ca para focului, aşa cum se înroşea în copilărie, când îşi ieşea din fire. Ochii negri îi erau ostili sub o pânză de lacrimi.

- Ce drăguţ din partea ta! Dar ce a făcut tata?
- Făcut?! Nimic.

Aşadar, ea - Vera, mama - care venea acasă zdravăn regulată de alt bărbat, ea îşi abandona căminul, şi tatăl ei nu avea unde să se mai întoarcă. Dat afară.

- Pentru numele lui Dumnezeu, de ce faci asta?

Vera privea, fără să înţeleagă, la altceva din faţa ei, la spatele copilului aflat la pieptul unei femei fară un bărbat.

-Pentru că nu pot să trăiesc cu cineva care nu poate trăi fără mine.

- Foarte bine. Răspunde în enigme.

- Când cineva îţi oferă atâta putere asupra lui însuşi, te transformă într-un tiran.

Câteva lacrimi au căzut pe scutecele spongioase ale copilului, strălucind acolo; Annie le-a şters imediat, ca şi cum ar fi fost contagioase.

-La fel ca şi chestia aia cu penisul. Tu şi penisul, nici asta n-am putut să înţeleg, ştii?

Vera ar fi vrut să-şi aplece capul, să intre în casă cu coada între picioare şi se dispreţuia pentru acest lucru. Avusese întotdeauna o nevoie masochistă de a se simţi pedepsită de Annie, pentru a răscumpăra vremea când, deşi o iubea, o neglijase, adică îi ieşise din minte, ceea ce era cea mai crudă formă de neglijare; în timp ce ei nu-i păsa de nimic altceva decât să facă amor în Delville Wood, o sută douăzeci şi unu. A rezistat nevoii prin răceală.

-Ar fi timpul să acceptăm că există lucruri legate de noi două pe care niciuna dintre noi nu le înţelege.

Privind peste capul copilului, Annie şi-a încruntat partea stângă a feţei, ca şi cum ar fi vrut să-şi concentreze privirea, să pareze o lovitură.

- Şi ce-ai de gând să faci?

-Când o să se termine cu Comisia, o să mă întorc, desigur, la Fundaţie.

- Ştii bine că nu la asta mă refer. Unde ai de gând să locuieşti? Doar n-ai să-ţi cumperi altă casă, nu? O să-ţi iei un apartament într-un bloc? Nu te văd într-una din clădirile acelea unde trebuie să semnezi în registrul de securitate din hol ori de câte ori intri sau ieşi.

- Mă mut în anexa casei lui Zeph.

Annie nu părea să recunoască numele.

-Zeph Rapulana. îl cunoşti. A fost la petrecerea pe care am dat-o când tu şi Lou aţi venit la noi.

- Când a murit bunicul.

Un reproş care restabilea ordinea ierarhică a evenimentelor, după însemnătatea lor.

-Cred că tu şi cu Lou aţi stat un timp de vorbă cu el, în seara aceea, în grădină.

-Omul care face parte din consilii de administraţie si e director de bănci şi de mai ştiu eu ce? Parcă aşa ne-ai spus. Reprezentantul cu voce domoală al noii clase de mijloc?

-Liderul taberei de clandestini, pe care-1 cunosc de multă vreme. Un bun prieten.

Annie se uita la ea cu o neîncredere acută.

- In casa ta întotdeauna ai dominat tu. Şi acum ai de gând să împărţi gloria cu cineva? De ce?

-E vorba de o anexă a casei lui. Absolut separată, cu intrare proprie şi aşa mai departe. Nu-i vorba de nicio intruziune, a niciunuia dintre noi. Ne respectăm unul pe celălalt.

-Dar cum a luat naştere hotărârea asta? Nu din senin. Nu pentru c-ai răspuns unei oferte de locuinţă de la mica publicitate?

- Am discutat împreună.

- Vasăzică sunteţi buni prieteni.

Nicio reacţie. Altceva de care Annie vede că nu e lăsată să înţeleagă.

-Şi cum ai să te descurci cu familia lui? Soţie? Măcar o cunoşti? Prieteniile tale profesionale, Vera...

-Soţia lui locuieşte într-o casă pe care i-a clădit-o el, într-o zonă redobândită prin lupta Fundaţiei. Nu vrea să trăiască la oraş; copiii sunt toţi adulţi şi plecaţi, ca şi ai mei.

Trupul lui Annie a început să se legene în faţă şi în spate, ca să adoarmă copilul şi, de parcă odată cu mişcarea i s-ar fi schimbat şi perspectiva asupra mamei, a simţit că aceasta - în îndărătnica ei naivitate - are nevoie de protecţia ei.

- Mami, deci, virtual te muţi cu un bărbat. Ce o să spună lumea?

Aşa ceva venind de la Annie! Vera a început să râdă. Câtă consideraţie din partea unei lesbiene, a unei mame lesbi- ene - Annie!

- Te referi la faptul că e negru?

-Mă refer exact la ce am spus: tatăl meu s-a mutat la Londra şi tu te muţi cu alt bărbat.

-Nu cred că cineva ar putea gândi ceva despre o femeie de vârsta mea şi un bărbat.

Vera îşi înălţase palmele la gură, în familiara ei atitudine de încăpăţânare. Annie părea să se străduiască să-şi răpească atenţia de la fascinaţia pe care o prezenta veveriţa, tot apro- piindu-se şi depărtându-se de balcon.

-Mami, greşeşti! Lumea o să vorbească. Continua să se legene, stânjenită de ceea ce urma să spună: Şi o să râdă de tine.

Vera era mai curând curioasă decât rănită în reziduurile vanităţii ei sexuale.

- Aşa crezi? Interesant.

Ceea ce a stârnit curiozitatea sau mirarea lui Annie.

- Ce experienţă vrei tu să faci?
- Nu fac experienţe. Tu eşti cea care experimentează.
- Noi, Lou si cu mine, facem ceea ce vrem să facem. Pur

* i '

şi simplu. Dar, în ceea ce te priveşte, nu ştiu ce gândeşti tu că vrei. A, ştiu - munca ta, ce se întâmplă cu ţara - dar tu personal? Pentru tine ce vrei?

Numai o persoană tânără putea pune asemenea întrebare. Totuşi era nevoită să răspundă.

-Ce vreau acum. Să-mi descopăr viaţa. Adevărul. Până la urmă. Asta-i tot.

-Ah, Vera! - Un gest al mâinii care nu ţinea copilul, subliniind dimensiunea, prezumţia răspunsului. Şi ai descoperit adevărul?

- Mă apropiu.

-Adevărul despre viaţa ta? Dar nu asta-i întrebarea. La ce foloseşte?

-Ce?

-Totul. Tot ce ai făcut tu să se întâmple. Felul în care faci acum brusc să se întâmple altceva.

-Asta nu e întrebarea. Nu-i vorba de o recapitulare. Nu-i vorba (Vera avea expresia cuiva care citează) de a cântări pe un taler o pungă cu sare şi pe celălalt o pungă cu mălai.

- Aşadar? Nu eşti obligată să-mi răspunzi pentru că sunt fiica ta. Eu nu caut o stea călăuzitoare...

Dar o cheie descuia o poartă pe care o ferecaseră cândva, înainte; se găseau pe undeva, în preajma confidenţelor.

Vera dibuia pe acolo după un răspuns parţial, o încercare de explicaţie care să nu transforme într-o filozofie de buzunar un proces la care te poţi uita îndărăt cu privirea lui Orfeu.

- Mă lupt - cum să spun - cu dependenţele.
- Ce mod straniu de a privi viaţa! A ta sau a altora.

Dar zgomotul porţii deschise de către cea de a treia mână a lui Lou (relicvă din vremurile când era o celibatară fără griji, ca să spunem aşa) a facut-o pe Annie să uite ce voia să spună. Lou venea

pe alee cu zâmbetul „iată-mă!" O întâlnire contramandată îi oferise şansa de a se repezi acasă pentru prânz − aducea o pâine caldă şi o caserolă cu avocado. Le-a lăsat din mână şi a sărutat-o pe Annie, care i-a răspuns la sărut, în timp ce Lou îi mângâia ceafa, după care amândouă s-au aplecat asupra coşuleţului capitonat în care dormea bebeluşul.
Acasă.
Vera e spectatorul seninătăţii domestice.

Intr-un fel, ea şi Annie au schimbat locurile. De astă dată, ea a părăsit casa, iar Annie îşi făureşte un cămin de o cu totul altă natură.

Poate că sfârşitul vechiului regim face posibilă abandonarea vechiului mod de viaţă.

„Mă apropiu".

Comisia Tehnică de Redactare a Proiectului de Constituţie e asaltată de propuneri venite din partea tuturor grupurilor şi formaţiunilor. Şi, de la săptămână la săptămână, profilul diverselor grupări nu poate fi definit cu acurateţe. In golfstromul politic se încheagă cele mai neaşteptate alianţe, sunt anunţate, apoi se desfac, plutesc înăuntrul şi în afara negocierilor. Toţi din jur vor să-şi aranjeze viitorul, fiecare are planuri pentru structuri legislative care să conţină existenţa lor ideală. Este stadiul cel mai apropiat de mitul lui Dumnezeu în ziua creaţiei, pe care-1 pot atinge vreodată făpturile umane. Vera Stark şi colegii ei iau parte la dezbateri săptămână de săptămână, uneori şi noaptea, discutând bazele reprezentării proporţionale, procentul de cinci la sută sau de zece la sută pentru calificarea partidelor în vederea intrării în parlament, consensul pentru deciziile cabinetului sau votul unei majorităţi de două treimi; procentajul pe baza căruia poate fi ales Preşedintele, procentajul pe baza căruia pot fi aduse amendamente la constituţie, procentajul pe baza căruia poate fi amendată Declaraţia Drepturilor Omului, extinderea puterii şi îndatoririlor legislaturilor regionale. Şi aşa mai departe. Principiul pe care se bazează fiecare propunere este invariabil acelaşi: fiecare grupuscul sau formaţiune doreşte să se protejeze de puterea celorlalţi. Vulnerabilele făpturi umane din Comisie se luptă cu sarcina de a găsi o cale pe care să poată

reconcilia toate revendicările, fară pericole sau dezavantaje pentru unii şi pentru alţii. Politica a început în afara Grădinii Paradisului; sângeroasa frăţie dintre Cain şi Abel poate fi transformată în frăţia consacrată şi proclamată, numai dacă e posibil să inventezi legi care să o consolideze.

Zeph o găsea în grădină, unde locul ei se pare că fusese stabilit de câtăva vreme. El participa la dineuri şi întâlniri târzii, iar ea stătea uneori până la ore înaintate din noapte la întrunirile Comisiei, aşa încât rareori se vedeau pe parcursul zilelor lucrătoare. Dar duminicile erau împreună. Vera îşi
scosese la pensie femeia de serviciu care venea la ea acasă de trei ori pe săptămână, dar Zeph avea o bătrână adusă de la ţară, poate că o rudă, pe care o numea „îngrijitoarea", întrucât pentru negri era o problemă delicată să admită că folosesc servitori. Duminicile, femeia se ducea la toate întrunirile în aer liber ale unei secte religioase, iar Zeph lua parte la slujbele de dimineaţă ale unei biserici anglicane; Vera pregătea micul dejun pe care-1 aşeza pe măsuţa de sub jacaranda, pe la jumătatea dimineţii. Zeph era obişnuit să fie servit de femei, dar nu aştepta asemenea lucru din partea ei, şi întotdeauna îi mulţumea de parc-ar fi fost o surpriză; pe urmă, după ce mâncau, o ajuta să care farfuriile în mica ei bucătărie. Citeau ziarele, pasându-şi unul celuilalt, fără comentarii, paginile care credeau că îi interesează: fiecare dintre ei, antrenat prin activitatea şi legăturile proprii, se pricepea să citească printre rânduri şi să comenteze ceea ce fusese omis în ziar, ceea ce nu era recomandabil să fie publicat.

- Orice am negocia, spunea Vera, nimeni nu are încredere în noi că am fi imparţiali; în fiecare zi când îmi ocup locul la şedinţă, sunt obligată să-mi amintesc de acest lucru. Şi poate că oamenii au dreptate. Ştiu, de pildă, că în ceea ce mă priveşte eu sunt influenţată de problema proprietăţilor, în mintea mea văd fiecare impediment sau concesie în raport cu felul în care ar putea afecta chestiunea distribuirii pământurilor. Asta provine din timpul lung pe care l-am petrecut la Fundaţie, în fond a fost perspectiva vieţii mele.

- Nu cred că toată lumea socoteşte Comisia ca fiind părtinitoare. N-aş spune aşa ceva, Vera. Doar câţiva care nu ştiu ce-i aceea

imparţialitate, fiindcă, pentru ei, prevenirea „abuzului de putere" înseamnă doar că nu mai au nicio şansă la felul lor de dominaţie.

- Tocmai asta-i problema. Tu şi cu mine ne dăm seama ce sunt aceşti oameni şi nu ne gândim la ei. Ştim cine şi ce sunt, îi socotim un obstacol periculos. Dar Comisia e obligată să ia în considerare orice propunere, trebuie să-i ia pe toţi în serios, trebuie să ne ferim de orice judecată subiectivă. Ţii minte, ţi-am spus o dată că o constituţie înseamnă transpunerea în lege a Declaraţiei Drepturilor Omului. Mă rog, am descoperit că imparţialitatea înseamnă a asculta toate scornelile şi născocirile care le trec prin cap unor oameni gata să facă orice pentru a pretinde legalizarea, pentru a se agăţa de putere, pentru a duce puterea de nas. Scopuri pentru care folosesc frumoase formulări legale. Suntem prinşi în jungla propriei noastre vorbării negociatorice.

- Comisia Tehnică... da... sună atât de simplu... Ca şi cum ai aprinde lumina sau ai menţine deschis aerul condiţionat. .. Ar fi putut să-şi spună altfel. Dar asta-i o rămăşiţă a tuturor denumirilor excentrice care au fost date şi care nu aveau nimic comun cu circumstanţele pe care ar fi trebuit să le desemneze - adu-ţi aminte de „Separaţi, dar Egali", „Actul de Extindere a Universităţilor", „Actul Imoralităţii" şi mai ştiu eu ce... E un obicei pe care l-am preluat.

Dacă ea se putea agăţa de dificultăţile presupuse de tehnicalitatea viitorului oamenilor, el nu avea un asemenea eufemism oficial definit, care să-1 protejeze, în domeniul întreprinderilor financiare se iscaseră scandaluri. Chipul lui apărea alături de ale altora în ziarele pe care le deschideau. O încâlcitură de credite, datorii, transferuri de fonduri de la o companie la alta, şi acuzaţia că vinovaţii ar fi membri fruntaşi ai Mişcării.

- Deci vă cer să prevedeţi în constituţie că niciun lider al unui partid politic nu poate avea interese în afaceri? Asta e ceva, după felul în care lumea marilor afaceri şi a minelor a jucat pe degete vechiul regim, încă de pe vremea bunicilor noştri.

- Cum de-a izbucnit scandalul? A avut loc pe undeva o delapidare, te-au trădat oameni în care îţi imaginai că poţi avea încredere?

- Nu-mi place să gândesc aşa ceva. Trebuie să chibzuiesc. Afacerea s-a dezvoltat prea mult, într-un timp prea scurt, şi ne-a scăpat de sub control. Unele sectoare - ţi-am spus luna trecută, când au fost făcute publice cifrele, cât s-a investit în companiile de asigurare pentru construcţiile de locuinţe? S-a făcut o treabă frumoasă, însă ziarele nu scriu despre asta. Dar e ştiut că negrii nu pot să reuşească. Nu trebuie să reuşească. Vechea poveste.

- Circulă zvonuri că v-aţi slujit interesele voastre. Dar cifrele pe care le citează?

- Aş vrea să fie numai zvonuri. Există şi alte lucruri tulburi. N-am menţinut un control suficient de strict... Când am văzut că unii dintre fraţii noştri erau la necaz, le-am dat credite pe o garanţie şubredă, i-am crezut, ei singuri s-au crezut! Nu am învăţat încă să fim necruţători, şi asta-i unica regulă în afaceri, fără greş; am făcut-o. - Ii venea pe limbă jargonul care-i pătrunsese în vocabular la Drommedaris. - Nu-i vorba că cineva şi-ar fi băgat mâna în casa de bani. Am de gând să susţin sus şi tare lucrul ăsta. Ar fi teribil pentru mine, Vera, dacă s-a întâmplat cumva aşa ceva.

Ochii i se mişcau alarmaţi.

> >

- N-o să fii implicat direct.

-Nu.

Mâna lui acoperea fotografiile lăţite pe trei coloane.

- Dar voi fi considerat, fără drept de apel, printre cei implicaţi.

Vera a luat o portocală şi a desfăcut-o în felii. El o privea cu indulgenţă, cu grijă, din chiar limita încrederii dintre ei, încercând să testeze dacă ar putea măcar accepta o îndoială din partea ei, dacă ar putea măcar accepta ca ea să-1 creadă capabil de furt - „O practică inacceptabilă" cum era numită la Drommedaris, în lumea în care se hazardase el acum.

- Şi ce ar face chiriaşa mea în acest caz? S-ar muta?

Ea scuipa sâmburii de portocală în căuşul palmei şi privea în jos în timp ce mânca, de parcă tot ce avea de făcut ca să afle adevărul era să-şi isprăvească înghiţitura.

- Aş şti că uneori e necesar să faci lucruri pe care altă dată nu le-ai fi făcut. Că ceea ce s-a petrecut a avut o raţiune.

-A, nu! a răspuns Zeph zâmbind. Fii atentă! Trebuie să elaborăm o seamă de reguli noi, dar nu şi pe asta. Un hoţ e un hoţ, Vera. Tu şi cu mine nu putem face excepţie.

-L-ai insulta pe Dumnezeu, nu-i aşa? Dar, Zeph, în ceea ce mă priveşte, nu sunt sigură. Eu aş fi în stare să hotărăsc că banii ar fi mai utili într-un anumit sector decât în altul. Aş putea aproba schimburi de fonduri... Noroc că nu fac parte din consiliul de administraţie.

-Mă rog, dacă ai face parte, cel puţin n-ai putea fi acuzată că eşti previzibilă. Aşa ca negrii.

Scandalul s-a potolit sau a fost ocolit prin reorganizare. Zeph avea multe discuţii, la el acasă, cu partenerii de afaceri. Fireşte, Vera nu lua parte la ele, rămânea în anexa ei. Uneori, stătea de vorbă cu ea după întrevederi, mai curând ca o consecinţă decât pentru a-i prezenta o dare de seamă asupra discuţiilor.

-Imaginează-ţi, există o fabrică despre care ştim că produce întotdeauna o cantitate dublă de articole faţă de ce i se comandă, deoarece calitatea produselor este atât de slabă, şi majoritatea articolelor sunt atât de departe de standardele cerute, încât abia se pot alege jumătate din ele pentru a se onora comanda. Ce risipă! Ce costuri! In bani, în ore de muncă! Joasa productivitate ne sabotează total speranţele de ridicare a nivelului de trai. Toate discuţiile noastre j '
din ultimii ani despre redistribuirea averilor şi pământului! Când vom redistribui tot ce-au acumulat pentru ei cei din regimurile trecute, tot n-o să putem fi competitivi pe piaţa
internaţională dacă nu ridicăm productivitatea muncii. Ne aflăm mult în urma unor ţări de succes ca Taiwan, Coreea, China... ţări cu mână de lucru ieftină. Fabrică bunuri mult superioare celor produse de noi şi la o scară ce face de ruşine productivitatea noastră. Pentru eşecul nostru am dat vina pe exploatarea mâinii ieftine de lucru şi pe lipsa metodelor de calificare. Şi în bună parte a fost adevărat, pentru că n-am avut niciodată altceva decât o forţă de producţie exploatată. Dar când muncitorii noştri nu vor mai fi exploataţi, vor produce oare mai mult şi mai bine? Cum rămâne cu vechea mentalitate şi cu vechile metode? Pe ce ne bazăm? Crezi că atunci când negrii vor fi la conducerea fabricilor şi uzinelor, când va exista un director executiv

negru sau, în unele cazuri, când statul pe care l-ai votat la putere e patronul tău, crezi că vor munci cu mai mult entuziasm? Lucrul mă îngrijorează. A trage chiulul la muncă nu va mai însemna o formă de protest împotriva exploatatorului alb. Şi nici cele cincizeci la sută rebuturi. Avem nevoie de un management negru care să ştie cum să-i facă pe oameni să muncească.
Vera îi urmărea faţa, maniera; zâmbea.

Dacă se întâmpla să-i întâlnească în trecere partenerii de afaceri, el o prezenta, cu mâna pe umărul ei:

- Chiriaşa mea.

Dacă cineva se interesa despre această chiriaşă, femeia albă, de o oarecare vârstă, care locuia pe proprietatea lui, Zeph era bucuros să-1 informeze:

- Doamna Stark lucrează la Comisia Tehnică. Face parte dintre cei care ne redactează proiectul de constituţie.

Chiriaşa. In public, denumirea îi făcea plăcere. Era ca un fel de joc de cuvinte intim, între Zeph Rapulana şi doamna Stark, care lega aranjamentul lor actual de Odensville, o chestiune de proprietate care-i făcuse să înceapă a se cunoaşte unul pe celălalt. însemna o consecinţă în care existau numai
loialităţi, dar nu şi dependenţe, în care nimeni nu se simţea prins în vreo categorie recunoscută, şi în care nu exista nevoia de întrebări. In haosul prezentului - violent, birocratic, nesigur, exprimat prin trupuri arse şi însângerate, printr-o pasiune a respingerii, printr-o răzvrătire împotriva instituţiilor, prin cunoaşterea trădării poliţiei şi armatei presupuse a te apăra, prin prolixitatea documentelor publice -, în acest haos exista o mică oază a existenţei. Totuşi Vera o simţea deschisă, gata să fie străbătută de ea: ea însăşi, o formă finală de tovărăşie, pe care o descoperise acum. Era în stare să-şi concentreze toată atenţia pe munca ei la Comisie, scria scrisori pline de noutăţi lui Ben şi Ivan luaţi împreună, îi telefona lui Annie ca s-o întrebe de evoluţia copilaşului, îi vizita pe soţii Maqoma şi marca în gând, cu aprehensiune, că trecuse încă o săptămână, şi încă o lună, ceea ce însemna poate că Sally, singură în primejdia ei, va supravieţui.

Anexa în care locuia Vera era prea mică pentru a primi musafiri; numai Adam venea pe motocicleta lui la câte un sfârşit de săptămână

şi, o dată, a luat-o, împreună cu prietena lui, la un concert de jazz care, gândea el, trebuie să fi fost muzică din era ei; a dus-o într-un bar aglomerat, plin de tineri negri şi albi pentru care muzica aceea era curios de nouă.

Poate că îi ceruse Ben să se ocupe de ea. Ben se simţea liniştit (vinovat, pe undeva prin străfunduri, că o părăsise, chiar dacă o făcuse pentru raţiunile ei de viaţă), dar asigurat că, cel puţin, locuia într-un cartier fară probleme în condiţiile actuale, pe proprietatea unui negru proeminent, care nu era însă implicat în politică. Dar îl îngrijora modul ei de viaţă, aparent atât de public, mereu legat de gândirea publică, de hotărârile publice, şi totuşi atât de retras. Ben o căuta, zadarnic, în scrisorile ei. Ivan, pentru a-i potoli îngrijorările, i-a sugerat că poate Vera căzuse într-un soi de misticism, Sufi sau cine ştie ce altceva.

- Nu, nu!

Cât de puţin îşi putea cunoaşte un fiu propria mamă! Ben înaintase destul de mult în viaţă alături de ea pentru a şti că, oriunde s-ar fi aflat Vera acum, aceasta nu însemna o formă de evadare. Nu avea curaj să-i explice fiinţei acesteia, care semăna fizic atât de mult cu ea (faţa căreia i se adresa îl făcea să i se pară că-i vorbea ei), că Vera aparţinea realităţii de acolo, din ţara aceea, aşa cum el nu aparţinuse niciodată, cum nici n-ar fi putut să aparţină, decât prin ea. Câteodată, Ivan se mira de ce îi era cu neputinţă lui Ben să se întoarcă; dar făcuse un târg cu el însuşi; dacă el n-o să iscodească viaţa părinţilor săi, nici aceştia n-or să se bage în viaţa lui. El şi acest, uneori bizar, tată erau foarte apropiaţi în felul lor; nu însemna o povară financiară, pentru că Ivan avea foarte mulţi bani; atâta timp cât nu găsea o femeie cu care să dorească într-adevăr să se însoare, puteau să trăiască perfect împreună, într-un soi de ciudată burlăcie. Colegii lui îl admirau pentru afecţiunea pe care o purta acestui frumos tată în vârstă, pe care-1 întâlneau în casa lui din Holland Park. Evident, bătrânul fusese un soi de artist la viaţa lui. Potrivit lui Ivan îşi petrecea zilele vizitând expoziţii.

Intr-o noapte de iarnă din anul acela, s-a spart o ţeava în anexa Verei, inundându-i casa. Şi-a tras repede o jachetă de piele peste pijama, şi a ieşit în curte ca să închidă robinetul principal care

alimenta locuinţa cu apă. Dar robinetul era înţepenit din cauza depozitărilor de clor şi refuza să se mişte sub degetele ei îngheţate de frig. Atunci a intrat în tăcere în casă. Vera avea întotdeauna acces în casa lui Zeph, care-i dăduse un al doilea set de chei; ca să poată supraveghea locuinţa când el era plecat în călătorii de afaceri sau îşi petrecea
câteva zile cu familia în Odensville. Cheile erau si o măsură

>
de precauţie pentru siguranţa ei, stăruia Zeph; dacă cineva sau ceva ar fi ameninţat-o, ca femeie singură ce era, se putea refugia la el. Dispoziţia camerelor îi era familiară, chiar şi pe întuneric. Nu avea să-1 deranjeze aprinzând luminile. îşi
croia drum fără să facă vreo scândură să scârţâie şi fără să se ciocnească de vreun obiect, către culoarul dintre dormitorul lui şi baie, unde se găsea un dulap cu unelte.

Fără să-şi dea seama de o formă mai întunecată decât întunericul, a venit în contact cu un trup cald, moale.
Răsuflări gâfâite, bătăi de inimă.

Cândva culesese de pe jos o pasăre rănită; acum simţea ca şi atunci o substanţă vie palpitând.

Prin jacheta deschisă, vietatea era lipită de ea, sâni la sâni, pântece la pântece; fiecare dintre ele se temea să se tragă îndărăt, pentru că asemenea gest ar fi confirmat celeilalte că s-a ciocnit într-adevăr de o prezenţă, că nu era o iluzie desprinsă din vechiul necunoscut al întunericului, care poate să ia formă chiar şi sub protecţia unei case încuiate. Vera era conştientă de cleştele de metal din mâna ei, de parcă ar fi fost într-adevăr un răufăcător gata să lovească. Câteva secunde, ea şi fata au rămas tandru lipite una de cealaltă. Pe urmă Vera a dat îndărăt şi fata s-a întors şi a fugit, lipăind desculţă, în dormitorul lui, în care a intrat fără zgomot.

Vera a ieşit în albastrul muşcător al aerului de iarnă, de parcă s-ar fi scufundat, cu un şoc delicios, în ape răcoroase. A răsucit robinetul, cu satisfacţia femeii care execută o muncă de bărbat. In loc de a se întoarce în anexa ei, s-a dus în grădină, ridicând fermoarul jachetei pentru a-şi prezerva căldura trupului. Frigul îi înţepenea buzele şi

pleoapele; cele două scaune şi măsuţa erau brumate de ger; totul despuiat. Nicio frunză pe braţele descărnate ale copacilor, tufişurile, încâlceală de sârmă ţepoasă; palmierul uscat întindea spre ea degete la fel de îngheţate ca şi ale ei. O fâşie de lumină ca gheaţa sfărâmată; stelele au orbit-o când şi-a lăsat capul pe spate; sub legănarea cerului, stătea cu picioarele înfipte în axul lumii noptatice. Vera a rămas acolo o bucată de vreme. Pe urmă şi-a reluat drumul spre casă, cu respiraţia sacadată, în faţa ei o iscălitură finală.

7

■

■

■

_

Cuprins

Cronologie 7
Discursul lui Nadine Gordimer la Banchetul Nobel,
10 decembrie 1991..... 13
Discurs de prezentare al profesorului Sture Allen,
secretar permanent al Academiei Suedeze 15
Stranietatea asumată a lui Nadine Gordimer
(prefaţă de Ioana Bâldea Constantinescu) 19

Nimeni alături de mine

Povară 29
Tranzit..... 61
Sosiri.....251

Colecţia Nobel

1. Luigi Pirandello, Şase personaje în căutarea unui autor
2. Henryk Sienkiewicz, Fără ideal
3. Aleksandr Soljeniţîn, Iubeşte revoluţia!
4. Pearl S. Buck, înger luptător
5. John Galsworthy, Floarea întunecată
6. Frans Eemil Sillanpää, Silja sau O soartă zbuciumată
7. Rudyard Kipling, Se lasă noaptea
8. Halldor Laxness, Sub gheţar
9. Wladyslaw Reymont, Comedianta
10. Anatole France, Ospătăria La regina Pedauque
11. Nadine Gordimer, Nimeni alături de mine